

ספר

גם אני אודך

תשובות שקיבלתי מהגאון הנפלא

רבי מתתיהו גבאי שליט"א

מח"ס "בית מתתיהו" ו"מועדי הגר"ח"

בעניני חנוכה

על שאלותי ששאלתי

בחמלת ה' עלי

גמליאל הכהן רבינוביץ

שנת תשפ"ו לפ"ק

© כל הזכויות שמורות

יו"ל ע"י

מכון "גם אני אודך"

הערות והארות יתקבלו בשמחה רבה
להרב גמליאל הכהן רבינוביץ
ת.ד. 539
בני ברק
טל: 052-7128536
7128536@gmail.com
פקס: 03-5201299

<u>הסכמות הרבנים מסודרים לפי סדר קבלתם</u>

יוסף ליברמן
ראש ישיבת "כולל שומרי החומות"
ורב דקהל סדיגורא ירושלים ת"ו
מח"ס **"משנת יוסף"**
רח' אבינדב 3 ירושלים תובב"א

בס"ד, ח' אייר תשע"ו פע"ה"ק ירושלים ת"ו

שמחתי לראות הספר הנכבד בשם **גם אני אודך** הכולל בתוכו בירורי הלכה ומשא ומתן בענינים שונים הנוגעים למעשה שכתב הרה"ג החריף ובקי מו"ה רבי **מתתיהו גבאי** שליט"א מח"ס 'בית מתתיהו' כמה כרכים ועוד ידו נטויה בס"ד, להרה"ג המפורסם בשערי הלכה מיחוסי כהונה מו"ה **גמליאל הכהן רבינוביץ** שליט"א אשר שמעתתיה מבדרן בעלמא, והם בירורי הלכה נחמדים, בטוב טעם ודעת נאמרים, וכבר איתמחו תרי גברי הרבנים החשובים השואל והמשיב הנ"ל בחידושי תורתם.

כבר כתבתי בכמה מקומות שהוצאת ספרים בהלכה ובאגדה וכדו' הרי זה מרבה קדושה בישראל, והוא הכח הנגדי נגד הסט"א המתנכלת ללומדי ולאהלי התורה, ואשרי מי שזוכה להרבות כבוד שמים.

יהא רעוא שיפוצו מעיינותיהם חוצה, ויזכו להגדיל תורה ולהאדירה, ולהרבות תורה וקדושה בישראל, מתוך בריות גופא ונהורא מעליא יחד עכב"ב הי"ו, לאורך ימים ושנים.

ובאה"ח למען התורה הק' ולומדיה

יוסף ליברמן

הרב אליהו שלזינגר
אב"ד ורב ש' גילה ומקור חיים
פעיה"ק ירושלים ת"ו

בס"ד, ערש"ק לס' אם בחוקתי תלכו (שתהיו עמלים בתורה), אייר תשע"ו

ידידי הרה"ג ר' **מתתיהו גבאי** שליט"א
מחבה"ס בית מתתיהו

שמחתי ותגל נפשי באמת לראות את תשובותיו החשובות לשאלותיו הנכבדות של ידידינו הגדול הרה"ג ר' **גמליאל הכהן רבינוביץ** שליט"א שהוא מחייב תלמידי חכמים רבים.

עיקרו של ספר תורני הוא בתשובות, ועיקרן של התשובות הוא בהעמקה ועמל התורה לתור ולחפש מן היסודות בגמרא ובראשונים ורק לבסוף לחפש מה כתבו על זה גדולי האחרונים עד דורינו זה, התשובות הן פועל יוצא מן השאלות והספיקות העולות על שלחן מלכים, ומאן מלכי - רבנן, ואנו מתפללים לסיעתא דשמיא כדי שלא נכשל ח"ו בדבר הלכה, ויהיו התשובות לאמיתה של תורה ולנחת רוח לבורא ית"ש.

ובתשובותיו ניכרת העמלה של תורה והחיפוש אחרי האמת. ויהא רעוא מן שמיא שיזכה עוד שנים רבות ללמוד וללמד, ויפוצו מעיינותיו חוצה להגדיל תורה ולהרבות כבוד שמים.

בידידות ובברכה מרובה
אליהו שלזינגר

הרב שמאי קהת הכהן גראס
מו"ץ דקהל מחזיקי הדת דחסידי בעלזא א"י
ומח"ס "שבט הקהתי"

בס"ד, כ"ח אייר תשע"ו יע"א

הובא לפני ספר גם אני אודך תשובות שהשיב הרב הגאון המופלג ומופלא המפורסם חריף ובקי טובא כמה"ר **מתתיהו גבאי** שליט"א מחבר כמה ספרים הנקרא בית מתתיהו ועוד.

על שאלות שנשאל מהרה"ג חו"ב וכו' כמה"ר **גמליאל רבינוביץ** שליט"א שהם שאלות חכם חצי תשובה, ועברתי על התשובות ומאד נהנתי שהם נכתבו בטטו"ד ושכל ישר בבקיאות נפלא קולע אל המטרה ולא יחטה תשובות שנוגע לכל או"ח בלישנא קלילא.

ומאד נהנתי מכל התשובות שהשיב וכבר מפורסם הרב הנ"ל בספריו שחיבר שהם לתועלת לכל או"ח.

והשי"ת יעזור שלא יצא שום תקלה מתח"י

הכו"ח לכ' לומדי תורה
להסיק שמעתתא אליבא דהלכתא
הק' **שמאי קהת גרוס הכהן**

הרב שמאי קהת הכהן גראס

מו"צ דקהל מחזיקי הדת דחסידי בעלזא בא"י

רח' דברי חיים 7 קרית בעלזא ירושלים עיה"ק ירושלים תובב"א

בס"ד

בית הוראה
יורו משפטיך

בראשות הרב הגאון גדעון בן משה שליט"א

תאריך ? אלמ אנו תלוי

יקר סהדותא

שמחתי מאד בראותי תכריך כתבים ספר חדש מסידרת הספרים הנפלאה "**גם אני אודך**" מעשה ידי אומן נטע נאמן צנצנת המן מר ניהו **הרה"ג רבי מתתיהו גבאי שליט"א** ח"א אשר ערך איזן וחיקר תשובות נפלאות ומאלפות בנושאים שונים בהלכה. משיב אמרים על שאלותיו המחכימות של **הרה"ג רבי גמליאל רבינוביץ הכהן שליט"א.** וכבר איתמחי גברא ואתמחי קמיעא בספריו הנחמדים מזהב ומפז רב. חידושים אלו מעוררים נקודות חשובות בכל נושא ונושא בהלכה ובתלמוד ומקרבים את ההלכה אל העם. בבחינת למען אשר ידעו את הדרך ילכו בה ואת המעשה אשר יעשון.

אשריהם הני תרי צנטרי דדהבא שהתגלגלה זכות גדולה כזו על ידיהם. ויהא רעווא שיזכו להפיץ עוד מעיינותיהם חוצה. לגאון ולתפאר אמן.

בברכת התורה
ע"ה **גדעון בן משה** שליט"א
ראש כולל ובית הוראה "יורו משפטיך"
ואב"ד לממונות ברבנות ירושלים ת"ו

רח' שאולזון 4 ירושלים טל. 02-6540222

RABBI ABRAHAM YISRAEL RUBIN
RAV AND MOREH TZEDEK
ROSH BDZ MEHADRIN
HAGANA 2 RECHOVOT ISRAEL
TEL: 972-8-9494-808 FAX: 972-8939-0818

אברהם ישראל רובין
רב ומו"צ וראש בד"ץ מהדרין
מח"ס שו"ת נהרות איתן ועמודי שש
רח' ההגנה 2 רחובות 76214
טל. 08-9494808 פקס 08-9390818

ב"ה, יום בסיון תשפ"ג

הריני לפני ספרו על התורה מאת מחותני שבאי עליכו
שהוא מן המפורסמות בחיבורי ספרים בידיעותיו ובקיאותו
ושררה.

וספרו כה שם אוצר חן שכולו הם תשובות
לשאלותיו של הרב הצעיר מהדרין שמעיין בגוף הכתוב ובהיקפיו עליהם
שופר של זהות לשאלות הלכתיות פשוטות וגם לתמוהות
שלכל דור וגיוף מיוחדות שם לקו לכך, ומעמיד בפני השואלה
ראשה הנכון, ולאו כזו לובה לכך ואטרי חכלו.

ושפע התלמודי תכמים הפרנים הצעונים הללו
מובלים
תבורתן הק צבויתם ויהי שיעלכו עלקן ציפי תורה
ולבוי לקוותיה על תורה בקוותה וגחבר אוב תלחים

ועטרה לראשו הצורה ושמלה יפה שמלו עד חולות

אברהם רובין

לק"י ט"ו בסלו התשפ"א, לסדר 'ויברך אותו שם'

אגרת ברכה

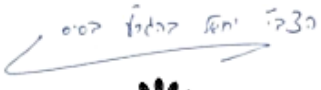
ישמחו השמים ותגל הארץ בהגלות נגלות ספר 'גם אני אודך' חלק ו', ובו חידושי שאלות הלכתיות בד' חלקי השו"ע, שעמל וחקר הגאון הגדול, מעוז ומגדול, חריף ובקי, השה"ט רבי גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א מחבר הספרים החשובים **"גם אני אודך"** ו**"פרדס יוסף התחדש"** על המועדים.

ואיתו עימו, הגאון הגדול כשמן תורק שמו, השה"ט רבי מתתיהו גבאי שליט"א שהתייגע ביגיעה עצומה, להוציא לאור כל תעלומה, וטרח להשיב וליישב את דבר ה' זו הלכה, דבר דבור על אפניו, בטוב טעם ודעת.

וכבר אתמחו הני תרי צנתרי דדהבא ושמעתייהו מתבדרן בבי מדרשא, ומאירים דבריהם כנתינתן מסיני.

אשא תפילה וברכה שימשיכו ויוסיפו להגדיל תורה ולהאדירה, יחד בדיבוק חברים, ויפוצו מעינותיהם חוצה, לזכות את הרבים בשאלות ותשובות וחקרי הלכה ומנהגים.

הכו"ח לכבודם של עמלי התורה

תוכן עניינים

סימן א
במנהג חלאב להדליק נר נוסף בחנוכה ..... א
סימן ב
הדלקת נרות חנוכה בחצירות במגיפת הקורנה אם יברכו ..... יב
סימן ג
הדלקת נר חנוכה בנרות המפיצים ריח טוב ..... יט
סימן ד
הדלקת נר חנוכה ונר שבת ומשלוח מנות בבעל ואשה פרודים ..... כט
סימן ה
בירך על נר חנוכה ונשפך השמן אם חוזר לברך ..... לט
סימן ו
הדלקת נרות חנוכה בשמן שביעית ..... נ
סימן ז
טבילת כלים בכוסיות נר חנוכה ..... סט
סימן ח
איסור אכילה קודם שהדליק נרות ההידור בנרות חנוכה ..... עד
סימן ט
כבתה אין זקוק לה אם חיישינן לחשד ..... פו
סימן י
בעניין בירך על נרות חנוכה במוצאי שבת קודם שאמר ברוך המבדיל ..... צו
סימן יא
בענין כהן לדלג על הניסים כדי להספיק לישא כפיו ..... קו
סימן יב
מנורת חנוכה מכסף טהור או מגילה בכתב מיוחד ביופי ..... קיד
סימן יג
נרות חנוכה או קביעות מזוזה מה קודם ..... קכ
סימן יד
בענין ניחא לאיניש לקיומי מצוה בממוניה - ליקח גפרור לנרות חנוכה ..... קכט

סימן טו
פסקים מהגאון הגדול רבי אפרים גרינבלט זצוק"ל בעל ה"רבבות אפרים" בעניני חנוכה . . . . . קנג
סימן טז
שאלות ותשובות ממרן הגר"ח קניבסקי זצ"ל . . . . . קנה

הקדמה

ישתבח הבורא ויתהלל היוצר אשר זיכני להגות בתורה הקדושה ותוך כדי לימודי בטור ושו"ע ונו"כ חנני בשאלות נחוצות ומעשיות, ולהעלותן על שולחן מלכים מאן מלכי רבנן, ותהילה לק-ל הנני זוכה לעמוד בקשר רצוף עם תלמידי חכמים וגדולי הדור שליט"א אשר משיבים על ספקותי בעין יפה.

והנה בס"ד זכיתי לקבל תשובות נפלאות מהגאון הבהיר רבי מתתיהו גבאי שליט"א מח"ס "בית מתתיהו", ו"מועדי הגר"ח",

וכדי שלא למנוע טוב מבעליו אמרתי מיגו דזכי לנפשיה, זכי נמי לחבריה, ויש בזה תועלת להראות איך שבכל סעיף בשו"ע אפשר להתעמק ולחדש היכי תמצי ונפק"מ להלכה, ולחקור בשורש טעם שבכל הלכה והלכה, וקוב"ה חדי בפלפולא דאורייתא, ותן לחכם ויחכם עוד, שיהיה לסיוע גדול לעיין בהלכה היטב, שכל איש מישראל חייב להתנהג כפי ההלכה על כל צעד ושעל בכל עת ובכל שעה.

וזכיתי בזכות שאלותי שחנני השי"ת ברחמיו העצומים, שנתחדשו הלכות, והנהגות רבות וישרות בדקדוק ההלכה, וזה חלקי מכל עמלי. והנני מודה מאד מאד לקוב"ה שנתן חלקי בתורתו לעולם ועד. והנני בתפילה אליו, אנא אל תעזביני לנצח, ואזכה תמיד להיות מאלו שמזכים את הרבים, ומגדילים תורה להאדירה לשם שמים. אכי"ר.

וקראתי שם החיבור "גם אני אודך" כשאר החיבורים שהוצאתי לאור בס"ד משום ששמי גמליאל, ואני אומר זה הפסוק בפסוקים לשמות אנשים בתהלים (ע"א, כ"ב): "גם אני אודך בכלי נבל אמתך א-לקי אזמרה לך בכינור קדוש ישראל".

וביאורו שגם אני אודה לה' על החידושים שחנני ברוב רחמיו וחסדיו.

ואסיים בתפילה "יוצרי הבינני מורשה להנחיל" שאזכה להנחיל מורשה זו תורה לדורות עולם, ולהגדיל תורה ולהאדירה, ויתקיים בנו מקרא שכתוב "ומלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים", אמן כן יהי רצון.

בברכת כהנים באהבה, כעתירת
גמליאל הכהן רבינוביץ
מח"ס "גם אני אודך"
ו"פרדס יוסף החדש" על המועדים

סימן א

במנהג חלאב להדליק נר נוסף בחנוכה

אורך ימים ושנות חיים למע"כ יד"נ הרה"ג המפורסם מזכה הרבים רבי **גמליאל הכהן רבינוביץ** שליט"א, מח"ס גם אני אודך ופרדס יוסף החדש על המועדים, שלום רב. בענין שאלתו על במנהג חלאב להדליק נר נוסף בחנוכה.

א'

מנהג חלאב להדליק נר נוסף בחנוכה כל יום, ומניחים הנר במנורה כל יום, וביום השמיני שמדליקים כל הנרות, מניחים הנר הנוסף מחוץ למנורה, ומובא מנהגם בשו"ת בנין אב ח"ו ס' ל"ו עי"ש, ובקובץ המשביר ח"ו עמ' ק"צ ובס' דרך ארץ או"ח עמ' קמ"ג עי"ש. ויש לדון בזה מאיסור בל תוסיף, דהמדליק ביום ראשון נר נוסף לנ"ח, אם הוי כמניח שני זוגות תפילין דעובר בב"ת וכמבו' בעירובין צ"ה עי"ש, ומש"כ בזה בקובץ שיעורים ח"ב ס' ל"ג או"ז עי"ש, וא"כ המדליק בליל ראשון של חנוכה שתי נרות לנ"ח, לכאו' הוי ב"ת, וכמניח שני זוגות תפילין בראשו דהוי ב"ת.

בל תוסיף בנרות חנוכה ובמצוה דרבנן

והנה בפרמ"ג פתיחה כוללת ח"א אות מ' כתב, והנה במצוות דרבנן צריך לחקור אי שייך בל תוסיף כמו בנ"ח, והמהדרין מן המהדרין מוסיפין וכו' ואם נאמר כתוס' ר"ה ט"ז ע"ב כ"ח ע"ב, דבעשיית מצוה פעמיים ליכא בל תוסיף א"ש, אבל אם נאמר כחי' הרשב"א, ושאר פוסקים דס"ל דכה"ג ג"כ עובר בב"ת ע"כ דבמצוה דרבנן ליכא ב"ת עי"ש, הרי שהוכיח הפרמ"ג מדין המהדרין שמוסיפין נר בכל לילה, ע"כ דבמצוה דרבנן ליכא איסור בל תוסיף, להרשב"א ודעימיה שבעשיית מצוה ב' פעמים עובר בב"ת, ואולם מקו' הפרמ"ג חזינן דפשיט"ל דבנ"ח שייך איסור ב"ת, ולהכי נתקשה בדין המהדרין בנ"ח היאך מוסיפין נר והוי ב"ת, וע"כ ס"ל שגם במצוה דרבנן הוי ב"ת, וא"כ עפ"ז יש לדון במנהג חלאב שמוסיפין נר בכל יום לנ"ח דהוי איסור בל תוסיף, ומה שהמהדרין מוסיפין נר וליכא איסור ב"ת, כתב בשו"ת שבט הקהתי ח"א ס' ר"ב די"ל דשאני נ"ח מכל שאר מצוות דרבנן, ומפני שתחילת התקנה כך הייתה בפירוש שמותר להוסיף על נר אחד ואדרבה מצוה קעביד והוי בכלל מהדרין מן המהדרין עי"ש, והניף ידו בספרו משא בני קהת פ"ד מחנוכה ה"א. וכ"כ בס' אסיפת שמועות חנוכה עמ' מ"ג, דודאי

המהדרין היה בכלל תחילת עיקר צורת התקנה, ומה שייך זה לב״ת ושכן כתב בקונ׳ משיב צדק אות ל״ח עי״ש, וכ״כ לדחות בקונ׳ בנין אריאל לידידי הרה״ג רבי אריאל טולדנו חנוכה עמ׳ כ״ה עי״ש, ובס׳ כרם אליעזר חנוכה ס׳ כ״ה אות כ״ו, ובס׳ דברי יעקב ר״ה כ״ח ע״ב עמ׳ קי״ט, ובדברי הג״ר משה אורי לינדר זצ״ל בקובץ אוצרות ירושלים חי״ט עמ׳ צ״ז עי״ש.

ולכאו׳ י״ל בזה במשה״ק הפרמ״ג בדין המהדרין בנ״ח דהוספת נר מ״ט אי״ז ב״ת, למש״כ בס׳ מגן גיבורים ס׳ קכ״ח ס׳ כ״ז, באיסור ב״ת אם זהו רק במצוה שבחובה או גם במ״ע קיומית עי״ש, ובס׳ חקר הלכה תפילין אות י״א פשיט״ל שבמ״ע דל״ה חובה ליכא איסור ב״ת עי״ש וכ״כ בשו״ת דברי ישראל ח״א ס׳ ק״ל עי״ש, ומש״כ בזה בבית מתתיהו ח״ב ס׳ י״ח עי״ש.

וא״כ י״ל דהמהדרין בנ״ח להוסיף נר להידור מצוה, כיון שהידור מצוה אי״ז חובה, ועיקר החיוב בנ״ח זהו בהדלקת נר אחד, ושאר הנרות הוי להידור מצוה, א״כ י״ל שבהידור מצוה ליכא איסור ב״ת כיון שאי״ז חובה עליו והוי כמ״ע קיומית די״ל דליכא בזה איסור ב״ת, ואולם למש״כ בס׳ חמד משה ס׳ תרנ״א ס״ה שגם בקיום מצוה איכא ב״ת, ה״ה י״ל בהידור מצוה איכא איסור ב״ת אף שאי״ז חובה עליו, ובל״ה י״ל למש״כ בס׳ גליא מסכתא ס״ו דשאני ההידור מהדרין בנ״ח, הוי כחלק מהמצוה דנ״ח עי״ש, וכ״כ מו״ר הגה״ק רבי יוסף ליברמן זצוק״ל בס׳ משנת יוסף סוגיות או״ח ח״ב ס׳ ל״ו עי״ש, וא״כ י״ל כמו שמוסיף בשיעור האתרוג משום הדר שוודאי אי״ז בל תוסיף ה״ה במוסיף בנ״ח משום מהדרין דאי״ז ב״ת וכ״כ בס׳ אור חדש עמ׳ קי״ח עי״ש.

ב׳

בל תוסיף במקרא מגילה

והנה המרדכי פ״ק דמגילה ס׳ תשע״ה כתב, ומה שלא נהגו לקרות המגילה יום י״ד ויום ט״ו, משום ספיקא כדעבדינן ביו״ט, י״ל דדילמא י״ד נקבע זמנו, ואיכא בט״ו משום ולא יעבור וכו׳, א״נ יש כאן משום בל תוסיף עי״ש. הרי מבואר מהמרדכי דאיכא בל תוסיף במצוה דרבנן כמקרא מגילה, וכן הוכיחו מהמרדכי, בשו״ת השמים החדשים להג״ר משה טולידנו זצ״ל, הנדמ״ח סו״ס ק״א, ובחכמת שלמה להגר״ש קלוגר או״ח ס׳ ל״א, ובשו״ת וזאת ליהודה סו״ס קס״א ובשו״ת להורות נתן חי״א ס׳ נ״ו או״ג.

וא״כ נפשט מש״כ הפרמ״ג לדון אם בנ״ח איכא איסור ב״ת שהוי מצוה דרבנן, ומהמרדכי חזינן דבקריאת המגילה דהוי מד״ס איכא איסור ב״ת, אכן י״ל עפמש״כ הפרמ״ג ס׳ תרפ״ז מ״ז סק״ג, דמקרא מגילה מדברי קבלה כד״ת עי״ש, וא״כ י״ל דלהכי ס״ל

להמרדכי דאיכא איסור ב"ת במקרא מגילה דהוי מדברי קבלה וכד"ת הוי, וכ"כ לדחות ההוכחה מהמרדכי, דאיכא איסור ב"ת במקרא מגילה, דה"ה לשאר מצוות דרבנן כנ"ח, דשאני מגילה שהיא כד"ת, בשו"ת התעוררות תשובה ח"ג או"ח סו"ס תמ"ז, וכן בשו"ת שבט הקהתי ח"א ס' ר"ב, ובספרו משא בני קהת פ"ד מחנוכה ה"א עי"ש, ובס' תאריך ישראל עמ' תר"ח ס"ק מ"ב, ובשו"ת דעת ישראל ציצית ס' פ"ט או"ז, וכ"כ בשו"ת לב אברהם ח"א ס' י"ב ובשו"ת משיב דבר ח"א ס' ט"ז. ואכן בשו"ע או"ח ס' תרצ"ו ס"ז, דלשמוח בפורים דברי קבלה נינהו שהם כדברי תורה עי"ש, וא"כ י"ל דשאני מקרא מגילה שהיא כד"ת ולהכי איכא איסור ב"ת, ואין מוכח לנ"ח שהיא מדרבנן, ועיקר סברא זו כתב הגר"י ענגיל בגליוני הש"ס מגילה ב' ע"א דשייך ב"ת במגילה דדברי קבלה כד"ת, ועי' בשו"ת אגרות משה ח"א או"ח ס' י"ד סוף ענף א'.

ואמנם י"ל עפמש"כ בתשו' חת"ס או"ח ס' ר"ה דנ"ח דאורייתא לעשות איזה זכר לנס על נס חנוכה די בכל שהוא יעו"ש, וא"כ שההדלקת נ"ח מקיים קיום דאורייתא שפיר יש לדון משום איסור בל תוסיף בהדלקת נ"ח שבהדלקה מקיים מצוה מה"ת, וכמש"כ החת"ס, ועמש"כ ע"ד החת"ס בבית מתתיהו ח"ג ס"ד סוף אות א' עי"ש.

וע"ע בס' צרור המור ענייני ב"ת ס' כ"ו עמ' קצ"ג לחלק בין חנוכה לפורים עי"ש, ובקובץ המאור כסלו טבת תשפ"ג עמ' ל"ח, ומש"כ בקובץ ויען שמואל חי"ט עמ' ת"כ, ובקובץ אליבא דהלכתא ק"ב עמ' ס"ט יעו"ש.

ובתשו' התעוררות תשובה ח"א או"ח ס"ד, כתב דשייך בל תוסיף ובל תגרע גם במצוות דרבנן, ולפי"ז המדליק ט' ימים נ"ח, או רק ז' ימים, או שקורא מגילה בט"ו לשם מצוה עובר בב"ת, וכתב להוכיח ששייך איסור ב"ת במצוה דרבנן, ממש"כ השו"ע או"ח ס' תרס"ד ס"ז, שאין ליטול הושענא ביום הו"ר עם הלולב משום ב"ת, ואף שלולב ביום ז' הוי רק מ"ע מדרבנן, ואי"ז מ"ע מה"ת, אפ"ה חזינן דשייך איסור ב"ת במ"ע דרבנן עי"ש, והניף ידו בהוכחה זו בשו"ת התעוררות תשובה ח"ג או"ח ס' תמ"ז, וכתב דמסתבר דבדרבנן איכא ב"ת כמו שכל מילתא דרבנן הוא משום לא תסור כמבו' בברכות י"ט ע"ב, ושבת כ"ג ע"א, ממילא עליהן משום ב"ת עי"ש, וכן מסיק בשו"ת שבט הקהתי ח"א ס' ר"ב, דאין להדליק בליל ראשון של חנוכה שני נרות דיש לחוש לבל תוסיף אף שהוי מ"ע מדרבנן עי"ש, וכ"כ בס' מעיל קטן עמ' 9, לחוש לב"ת במדליק שני נרות ביום א' עי"ש ובקובץ אוצרות ירושלים חי"ט עמ' צ"ז אם איכא ב"ת ובל תגרע בנ"ח עי"ש, ובקונ' ולא

תגרעו סו״ס ט׳, ובס׳ מועדי ישראל פסח ס׳ ע״ג עי״ש.

ואולם בשו״ת ברכת ראובן שלמה, היוצא לאור על ידי מכון גם אני אודך] חלק י״א סימן צ׳, נשאל על הדלקת נרות חנוכה ביום ט׳, אם יש לחוש לבל תוסיף, וכתב דלא שייך בל תוסיף במצוה דרבנן, וכמש״כ בשו״ת הרדב״ז ח״ג ס׳ תע״ח, דכל מצוה שאין מניינה מפורש בתורה אין עובר משום בל תוסיף כגון ערבה והדס וכו׳, ואע״ג דדרשינן וענף עץ עבות לשלושה הדסים אין מנין זה מבואר ממש, זה הכלל אם מוסיף במצוה עצמה ממה שכתוב בתורה בהדיא ה״ז ב״ת עי״ש, ואישתמיט ליה להברכת ראובן שלמה, דברי המרדכי דגם בקריאת מגילה שהוי מדרבנן יש איסור ב״ת וכנ״ל, ואף שמגילה אינה מפורשת בתורה, וגם בשו״ת מילי דעזרא ח״א ס׳ נ״ט, מסיק דהמדליק נ״ח ביום התשיעי אין עובר בב״ת, דבל תוסיף הוי רק בדאורייתא עי״ש, ואישתמיט ליה כל הנ״ל הסוברים שגם בדרבנן עובר בב״ת, וכמש״כ ההתעוררות תשובה והשבט הקהתי, וכן מפורש בצל״ח סוכה מ״ו ע״ב, דבל תוסיף הוי גם במ״ע דרבנן כלולב ביום ב׳ שהוי מדרבנן עי״ש, ומש״כ בזה בשו״ת גביע הכסף ח״א ס׳ ק״ט.

וראיתי בס׳ חוט שני לרבינו מרן הגר״נ קרליץ זצוק״ל חנוכה ס׳ תרע״א ס״א, דכתב דלהדליק ב׳ פעמים נ״ח, נראה שאין בזה איסור ב״ת, כיון דחזינן ששייך הוספה משום מהדרין, ולהרמב״ם בעה״ב מדליק לכולם, א״כ חזינן שלא הייתה צורת התקנה להדליק נר אחד, ואע״פ די״ל דדווקא התם הייתה התקנה כך, וזוהי הצורה של מהדרין, מ״מ אין נראה שכיון שכן לא תיקנו דווקא נר אחד, ועל כן דמיא לנטילת ב׳ פעמים הלולב, ולא לנטילת ב׳ לולבים עי״ש. הרי שס״ל לחוט שני, מטעם אחר דאי״ז איסור ב״ת להדליק ב׳ פעמים נ״ח, דדמיא למה שנוטל הלולב כמה פעמים שאי״ז ב״ת, ולא לנוטל שני לולבים די״ל דהוי ב״ת, וא״כ עפי״ד מיושב הך מנהג חלאב, להדליק נר נוסף בכל יום, דאי״ז ב״ת, דהוי כמו שנוטל הלולב שתי פעמים, ואולם י״ל דשפיר דמיא לנוטל שני תפילין בראשו שהוי בל תוסיף, ולא לנטילת לולב ב׳ פעמים.

ושו״מ למו״ר מרן הגרי״ג אדלשטיין בס׳ אסיפת שמועות חנוכה עמ׳ מ״ב, דכתב יל״ע אם יש איסור בל תוסיף בנר חנוכה אם מדליק יותר נרות מהחיוב, וכתב ונראה דבדרבנן ל״ש ב״ת, דהא כתיב לא תוסיפו על הדבר אשר אנכי מצוה אתכם, אבל מצוות דרבנן אינו בכלל זה, והביא להפרמ״ג הנ״ל אם יש איסור ב״ת בדרבנן, דלהרמב״ם פ״א מממרים ובסה״מ שורש א׳, דכל דרבנן יש בזה לאו דלא תסור א״כ יהא בזה משום ב״ת, וכתב ע״ז באסיפת שמועות, ולכאו׳ צ״ע דהא

מדאורייתא אין הנרות חנוכה חפצא דמצוה, אלא יש כאן מצוה כללית לשמוע בדברי חכמים, וא"כ אין כאן הוספה על המצוה, וכתב דבאמת יש הרבה ראיות דגם איסור דרבנן נעשה חפצא דאיסורא, וכן מוכח מיו"ט שני של ר"ה, שיש בו הנהגת דין גם בשמיים, וה"ה בנ"ח שהוא נעשה חפצא דמצוה, ושפיר שייך בל תוסיף, ואמנם לשיטת רש"י ברכות י"ט ע"ב ד"ה כל מילי], דכל מצוה דרבנן הוא משום כבוד חכמים, ולפי"ז ל"ש בל תוסיף דדומה למצות כיבוד אב, שבוודאי אם מוסיף על מה שציווהו אביו ל"ש ב"ת, וכתב לדון שיהא איסור ב"ת במצוה דרבנן, דכל דתקון רבנן כעין דאורייתא תקון, ואפשר שיעשו חז"ל ג"כ איסור להוסיף יעו"ש, ובשו"ת משנה הלכות חי"א ס' תקכ"ד ובס' יקר תפארת להגר"ע קיסטר זצ"ל מועדים עמ' ט"ז, ובס' ברכת אברהם להגר"א ארלנגר זצ"ל סוכה ליקוטים עמ' רע"ד יעו"ש, ומה שהארכנו בבית מתתיהו ח"א ס"כ אות כ"א בגדר מצוה ואיסור דרבנן אם הוי כאיסור בחפצא וכמצוה בעצם יעו"ש.

והלום ראיתי בשו"ת וזאת ליהודה להג"ר יהודה טולידאנו זצ"ל ממקנאס] סו"ס קס"א, אם איכא בל תוסיף במצוה דרבנן כנ"ח אם הדליקה תשעה ימים, או בלילה הראשון הדליק שני נרות, וכתב דנראה פשוט דאיכא איסור ב"ת דכל דתקון רבנן כעין דאורייתא תקון, והוכיח ממש"כ המהר"י עייאש ס' קמ"ח בנשבע לבטל מצוה דרבנן כנטילת לולב בשאר ימים, שהוי בכלל נשבע לבטל את המצוה, שמה"ת מצוה לקיים מצוה דרבנן, וכמו שאמרו לעניין נ"ח, היכן וציוונו מלא תסור, וא"כ ה"ה לעניין בל תוסיף הוי גם במצוה דרבנן עי"ש. ועפי"ד להמבו' בשו"ע יו"ד ס' רל"ט ס"ו, דהנשבע על דבר מצוה דרבנן שלא להדליק נ"ח או לקרוא מגילה השבועה חלה עי"ש, וכן הביא הטור יו"ד ס' רל"ט שם, מהרא"ש, דהנשבע שלא לקיים מצוה דרבנן שבועתו חלה, הרי דמצוה דרבנן אי"ז כנשבע לבטל המצוה, א"כ ה"ה אין איסור בל תוסיף במצוה דרבנן כמקרא מגילה והדלקת נ"ח להשו"ע, למש"כ הוזאת ליהודה לתלות, אם נימא דנשבע לבטל מצוה דרבנן אין שבועתו חלה ה"ה דאיכא איסור ב"ת במצוה דרבנן, וא"כ להשו"ע דהנשבע לבטל נ"ח או מקרא מגילה שבועתו חלה, ה"ה דליכא איסור ב"ת בנ"ח ומקרא מגילה.

אמנם י"ל עפמש"כ בבית מתתיהו ח"ו ס"א אות י"ב, במה שנשבע לבטל מצוה דרבנן, י"ל ששבועתו חלה, דמה שאין שבועה חלה על דבר מצוה, זהו שאין יכול לישבע ולדבר על מה שמפורש בתורה, ולהכי י"ל שבמצוה דרבנן שפיר חל שבועתו כיון שאין מפורש בתורה עי"ש, וא"כ י"ל דבאיסור בל תוסיף כשמוסיף במצוה דרבנן, ומכוין למצוה שפיר עובר בבל

תוסיף דכל דתקון רבנן כעין דאורייתא תקון וכנ״ל.

ובמועדי הגר״ח ח״א תשו׳ תקצ״ד, שאלתי למרן הגר״ח קנייבסקי זצוק״ל, מי שמדליק בביתו פעמיים נ״ח, אם עובר בבל תוסיף, והשיב ע״ז, אין ב״ת בדרבנן, עי״ש וכן השיב הגרח״ק דאין ב״ת בדרבנן בס׳ שיח הלכה ח״ד ס׳ רל״ה עי״ש.

וכן בס׳ תאריך ישראל עמ׳ תר״ח אות מ״ב, השיב הגרח״ק זצ״ל אם הדליק נ״ח בליל ט׳, אם עובר בב״ת, והשיב ע״ז לא מצינו שגזרו ע״ז, וכן השיב הגרח״ק, בס׳ הליכות חיים ח״א עמ׳ קכ״ט עי״ש, ומש״כ בשו״ת גביע הכסף ח״א ס׳ ק״ט, ואולם בס׳ שמחת אברהם עמ׳ ת״נ השיב הגרח״ק זצ״ל שיש ב״ת במצוה דרבנן, וכן בעמ׳ תפ״ג שם, השיב כן שיש ב״ת בדרבנן. ושאלתי להגר״א נבנצאל, אם יש בל תוסיף במדליק שני פעמים נ״ח בביתו, וכתב לי, לענ״ד לא.

ובפסחים קי״ז, בין הכוסות הללו, אם רצה לשתות ישתה, בין שלישי לרביעי לא ישתה והרשב״ם שם דנראה כמוסיף על הכוסות עי״ש, הרי לכאו׳ דגם במצוה דרבנן כארבע כוסות איכא איסור בל תוסיף, ואולם י״ל דאי״ז בל תוסיף ממש, אלא רק כנראה כמוסיף, ואה״נ אין עובר באיסור בל תוסיף, וכ״כ בשו״ת ברכת ראובן שלמה חי״א ס׳ צ׳ בהמבו׳ בשו״ע או״ח ס׳ תע״ב ס״ז אם לא שתה כוס שלישי או רביעי בהסיבה לא יחזור לשתות בהסיבה דנראה כמוסיף על הכוסות עי״ש, דאה״נ במצוה דרבנן כנ״ח וארבע כוסות ל״ש איסור בל תוסיף אלא דנראה כמוסיף עי״ש ומש״כ בזה בשו״ת לב אברהם ווינפלד] ח״א ס׳ י״ב עי״ש, ואמנם י״ל עוד למש״כ בס׳ כלי חמדה פר׳ וארא, מהירושלמי דארבע כוסות הוי מ״ע מה״ת עי״ש, וכן מבו׳ בשאילתות שאילתא ע״ז עי״ש, וכ״כ בשו״ת אמרי דוד ס׳ קס״ג עי״ש, א״כ שפיר יש לדון בארבע כוסות מאיסור בל תוסיף אם הוי כמ״ע מה״ת, וע״ע בס׳ אמרות אברהם מצוות ומועדים ח״א שער ג׳ ס׳ י״ד, דשורף חמץ ביום השמיני אחר הפסח, אם עובר בב״ת עי״ש. ולכאו׳ אם ביטל החמץ, הביעור הוי מדרבנן, וכמש״כ התוס׳ ריש פסחים עי״ש, וא״כ כששורף החמץ ביום שמיני הוי בל תוסיף במצוה דרבנן, וה״ז תליא אם במצוה דרבנן איכא לאיסור בל תוסיף וכנ״ל עי״ש.

ובמועדי הגר״ח ח״א תשו׳ תקצ״ה שאלתי למרן הגר״ח קנייבסקי זצ״ל, דס״ל שאין ב״ת בדרבנן, ממש״כ המרדכי ריש מגילה ששייך ב״ת במקרא מגילה, והשיב ע״ז, היכא שקבעו עי״ש. ובס׳ שמחת מרדכי עמ׳ תקי״ד השיב הגרח״ק זצ״ל על ב״ת בדרבנן איני יודע עי״ש, ובס׳ מעיל קטן עמ׳ כ״ט השיב הגרח״ק זצ״ל במדליק נ״ח ביום תשיעי אם עובר בב״ת,

והשיב, בשבת תיקנו להדליק שני נרות ומותר להוסיף יעו"ש, ובס' סוכת חיים חנוכה עמ' תל"ו.

ואולם בס' ערוך השולחן או"ח ס' תכ"ב סק"ד, הביא מהרא"ם הל' חנוכה, שהקורא הלל בכל יום עובר בבל תוסיף אע"ג דהוי מדרבנן, וכמש"כ המרדכי ריש מגילה יעו"ש, הרי שהוכיח מדברי המרדכי במגילה וס"ל שאי"ז דווקא במקרא מגילה שהוי מדברי קבלה וכד"ת, וכנ"ל.

ויש לדון במדליק נ"ח בבית הכנסת פעמיים, אם עובר בבל תוסיף כיון שהדלקת נ"ח בבית הכנסת הוי ממנהגא, אם שייך במנהג בל תוסיף, דאף אם נימא שבמצוה דרבנן איכא בל תוסיף מנ"ל שגם במנהגא איכא איסור בל תוסיף, למש"כ רש"י סוכה מ"ד ע"ב דאין מברכין על חיבוט ערבה שהוא מנהג נביאים, וא"א לומר וצונו עי"ש, א"כ י"ל דל"ש בל תוסיף במנהג, ואולם להרמב"ם פ"א ממרים ה"ב, דגם במנהג איכא לא תסור עי"ש, וא"כ שפיר יש לדון דאף במנהג איכא איסור בל תוסיף, ואמנם י"ל עוד דשאני הדלקת נ"ח בבית הכנסת דכתב השו"ע או"ח ס' תרע"א ס"ז שמברכין ע"ז, ואף דבאמירת הלל בר"ח ס"ל להשו"ע או"ח ס' תכ"ב שאין מברכין על הלל בר"ח שהוי רק מנהגא יעו"ש, וכתבו רבים מהאחרונים המובאים בבית מתתיהו ח"ו ס' דשאני הדלקת נ"ח בביהכנ"ס דאיכא קיום מ"ע דפרסומא ניסא, ומקיים בו מ"ע דהדלקת נ"ח ולהכי שפיר מברכין ע"ז עי"ש, וא"כ שפיר יש לדון מאיסור בל תוסיף בהדלקת נ"ח בבית הכנסת כשמדליק פעמיים לשם מצוה.

ושו"מ בס' מועדי ישראל ימים נוראים ס"ה שכתב לדון מ"ט תקיעת שופר באלול שהוא ממנהגא אין בזה איסור בל תוסיף וכתב כיון שהוא לפני זמנו ליכא איסור בל תוסיף, וכמש"כ בשו"ת מחנה חיים ח"ג ס' מ"ד דהיושב בסוכה בערב סוכות או ישן בסוכה אין עובר בב"ת שהוי לפני זמנו עי"ש, ואולם בס' שיח הסוכות עמ' שי"ח השיב הגרח"ק זצ"ל אם יש לחוש לבל תוסיף כשישן בסוכה קודם החג והשיב מחזי כבל תוסיף, ובקובץ בנתיבות ההלכה כ"ה עמ' שהגרח"ק זצ"ל נזהר לא לשבת ללמוד בסוכה קודם חג הסוכות עי"ש, ומש"כ בזה בס' שומרי מצוה פ"ז ס"ט ובס' שערי יוסף סוכות עמ' 2 עי"ש. ולהנ"ל י"ל בטעם דתקיעת שופר באלול ליכא בל תוסיף שהוי ממנהגא ובמנהג ל"ש בל תוסיף.

ג'

ספר ספירת העומר ביום חמישים אם עובר בבל תוסיף

ונפק"מ י"ל בסופר ספירת העומר ביום חג השבועות, אם עובר בבל תוסיף, דספירת העומר בזה"ז לרוב פוסקים הוי מדרבנן, וכמש"כ הפר"ח ס'

תפ״ט סק״ד, ולהכי בספיה״ע אצ״כ למצוה, דבמצוה דרבנן אצ״כ עי״ש. וא״כ י״ל אם ספר ספיה״ע ביום חמישים, אם נימא שגם במצוה דרבנן איכא איסור ב״ת, וכנ״ל, דגם בנ״ח י״ל שעובר בב״ת, ה״ה י״ל בסופר לשם מצוה ביום חמישים, עובר בב״ת, ואולם אם נימא שבמ״ע דרבנן ליכא איסור ב״ת, אף הסופר ביום חמישים לשם מצוה אין עובר בב״ת, ואמנם לדעת הרמב״ם פ״ז מהל׳ תמידין ומוספין הכ״ב, דספיה״ע בזה״ז הוי מה״ת, וכן ראיתי לזקיני הגה״ק רבי שלום הדאיה זצ״ל, בשו״ת ודבר שלום או״ח ס״ח, שכתב בדעת השו״ע דספיה״ע מה״ת עי״ש, ובמנ״ח מ״ע ש״ו בדעת החינוך עי״ש, ועפ״ז שייך איסור ב״ת כשסופר לשם מצוה, דספיה״ע מה״ת, ואולם למש״כ הברכ״י או״ח ס׳ תפ״ט ס״א, דספיה״ע לרוב פוסקים הוי מדרבנן עי״ש, וכ״כ בשו״ע הגר״ז ס׳ תפ״ט ס״ב עי״ש, ובשו״ת אור לציון ח״ג פט״ז ס״ב יעו״ש, ועפ״ז דספיה״ע מדרבנן, ה״ז תליא אם במ״ע דרבנן איכא איסור בל תוסיף, וכ״כ לתלות בס׳ דברי יעקב להג״ר יעקב עדס ר״ה כ״ח ע״ב עמ׳ קי״ט עי״ש.

ואולם בשו״ת שרידי אש הנדמ״ח ח״ב יו״ד ס׳ צ׳ כתב דהסופר ספיה״ע ביום חמישים אין עובר בב״ת, שמצות ספיה״ע אינה למנות ימים סתם אלא ימים שבין פסח לשבועות, ואח״כ לא עשה מצוה כלל עי״ש, ובשו״ת רבבות אפרים ח״ד ס׳ קכ״ו או״ד, ובשו״ת עדות משה ח״ב ס׳ מ״ג, ובס׳ שומר אמת עה״ת עמ׳ תרל״א ובקונ׳ קרואי מועד ספיה״ע ס״ח, ובס׳ רביד הזהב להגרב״ד דיסקין עה״ת עמ׳ תרמ״ז, ובס׳ צרור המור ענייני ב״ת עמ׳ ר״א, ובס׳ מצות ספירת העומר עמ׳ של״ט בהערה עי״ש.

ובמועדי הגר״ח ח״א תשו׳ קפ״א שאלתי למרן הגר״ח קנייבסקי זצוק״ל, הסופר ספירת העומר בחג השבועות, אם עובר בבל תוסיף, וכתב, אם מכוון למצוה עובר עי״ש, ולכאו׳ ה״ז סותר למה שהשיב במועדי הגר״ח הנ״ל במדליק נ״ח בביתו פעמיים דאין עובר בב״ת דאין ב״ת במצוה דרבנן, וא״כ ה״ה י״ל במצות ספיה״ע דהוי לרוב פוסקים מדרבנן אף כשמכוין למצוה אין עובר בב״ת שהוי מדרבנן, ואולי כוונתו לחוש להרמב״ם ודעימיה דס״ל דספיה״ע אף בזה״ז מה״ת, וא״כ שפיר הוי בל תוסיף כשמכוין למצוה, וכן פשיט״ל בשו״ת תשובות ישראל ח״ו ס׳ ס״א או״ד, דהסופר בחג השבועות, עובר בבל תוסיף עי״ש, ומש״כ בזה בשו״ת צמח יהודה ח״ג או״ח ס׳ קל״ז, ובס׳ ספירת העומר פ״א סוף הערה ה׳ ובס׳ תספרו חמישים יום לידידי הרה״ג רבי משה כהן פ״ט ס׳ ל׳.

וע״ע מה שהארכנו בבית מתתיהו ח״ב ס״כ, בנוסח לשם יחוד בספיה״ע אם הוי ב״ת כשמכוין למצוה דאורייתא

עי"ש, ובמועדי הגר"ח ח"א תשו' ק"נ עי"ש, וע"ע מש"כ בזה בשו"ת תפארת יעקב להג"ר יעקב מוצפי זצ"ל ס' ר' ובס' הליכות אמרי סופר ח"ב עמ' קי"א ובשו"ת מחקרי ארץ ח"ח ס' ק"ג ובס' מדושני עונג ס' נ"ז ובס' תספרו חמישים יום פט"ו ס"ו ובס' שער המועדים ספיה"ע עמ' קס"ז ובס' מסורת משה ח"ג עמ' קל"ט ובדברי ידידי הג"ר יהודה חטאב בקובץ יתד המאיר אייר תשע"ח ס' קכ"ה, ובס' ברכת אברהם סוכה ליקוטים עמ' רע"ה או"ט.

ד'

בל תוסיף בקטן ובסומא

ולכאו' י"ל נפק"מ עוד בכ"ז, בקטן שפטור מהמצוות אם שייך אצלו איסור בל תוסיף, ואף שחייב במצוות מדרבנן מדין חינוך, ה"ז תליא במח' רש"י ותוס' ברכות מ"ח, אם מצוות חינוך ה"ז מוטל על אביו לחנכו ואין חיוב על הקטן כלל, ואולם אם נימא שהקטן בעצמו חייב במצוות מדרבנן, ה"ז תליא אם במצוה דרבנן איכא בל תוסיף וכנ"ל, ואמנם י"ל עוד לעניין קטן די"ל שמוזהר בלאווין ואיסורים ורק שאינו נענש ע"ז, וכמו שהארכנו בזה בבית מתתיהו ח"א ס' י"א יעו"ש, וא"כ שפיר שייך בקטן איסור בל תוסיף כיון שהקטן עצמו חייב במצוות מדרבנן, שפיר שייך בו איסור בל תוסיף, וע"ע בס' אור אברהם חגיגה ס"ג, ובקובץ שיעורים ח"ב ס' ל"א או"ג.

וכמו"כ י"ל נפק"מ עוד לעניין סומא דפטור מהמצוות, אם שייך אצלו בל תוסיף כשמקיים מצוה, ולכאו' י"ל דנהי שפטור מהמצוות, מ"מ אם מקיים מצוה יש לו קיום מצוה כאינו מצווה ועושה וכאשה במ"ע שהז"ג, וא"כ ה"ז תליא בהנ"ל אם איסור בל תוסיף הוי רק במצוה שמחוייב בה או גם במצוה קיומית, ועמש"כ בבית מתתיהו ח"א ס"א אות מ"ד, לעניין אשה במ"ע שהז"ג אם יש בה בל תוסיף עי"ש. ועמש"כ בשו"ת תורה לשמה או"ח ס' קע"ג באשה היושבת בסוכה בשמיני אם עוברת בב"ת עי"ש, ובברכי יוסף או"ח ס' י"ז, ובשו"ת שבט הקהתי ח"ו ס' רל"ה, ובשו"ת יד נתן ח"ג ס' כ"ח ובשו"ת עקדת משה ח"ז ס"ח ובשו"ת תשובות ישראל ח"ו ס' פ"ו ובס' תורת אמך ויסברג] עמ' תצ"ד ובס' סוכת חיים ארבעה מינין עמ' תר"כ השיב הגרח"ק זצ"ל שיתכן שיש איסור לאשה עי"ש והגר"א נבנצאל כתב לי אם מתכוונת למצוה עוברת. וראיתי בס' ישועת יעקב או"ח ס' י"ז סק"א לחלק בין סומא לאשה, דסומא פטור מכל המצוות, ואין שום מצוה שחייב בה ול"ש ביה עניין בל תוסיף, דאין לו שום מצוה שהוא חייב בה, שיהא מוסיף עליה, ואילו אשה שחייבת במצוות שאין הזמן גרמא, שייך בה בל תוסיף עי"ש. ומש"כ ע"ד בס' דברי ירוחם ס'

מ״א עי״ש, ובשו״ת תשובת חן ס״א די״ל אם נימא דסומא פטור מהמצוות, ומלאוין חייב וכמש״כ הפרמ״ג פתיחה כוללת אות כ״ט עי״ש, ומה שציינתי בזה בבית מתתיהו ח״א ס׳ י״ז אות ט״ז, אם סומא מוזהר מלאוין אם לאו עי״ש, ובספר גם אני אודך מתשובותי, חלק ח׳ סימן י״ח עמוד קס״א, שאלתי להגר״א נבנצאל לר״י דסומא פטור מהמצוות אם שייך בסומא בל תוסיף, וכתב על זה, לא, ובספר גם אני אודך מתשובותי, חלק ט׳ סימן י״ג, עמוד קל״ה, השיב על זה הג״ר שמאי גרוס בעל שבט הקהתי, לתלות אם שייך בל תוסיף בסומא, אם סומא חייב בלאוין, עיין שם. ואמנם י״ל בזה למש״כ המשנ״ב ס׳ נ״ג ס״ק מ״א, דלהלכה קי״ל שסומא חייב במצוות עי״ש, א״כ שפיר שייך בסומא בל תוסיף, ואולם י״ל למש״כ בס׳ המכריע ס׳ ע״ח, דאף לר״י דסומא פטור מהמצוות, מ״מ מדרבנן חייב עי״ש ובתוס׳ ב״ק פ״ז. ועירובין צו., וא״כ שסומא חייב במצוות מדרבנן, יהא נפק״מ אם עובר בבל תוסיף וה״ז תליא בהנ״ל אם במצוה דרבנן כשמוסיף עובר באיסור בל תוסיף אם לאו, ועמש״כ עוד לעניין סומא אם עובר בב״ת בשו״ת נזר הקודש ס׳ י״ח ובשו״ת בית שערים או״ח ס׳ של״ד ובשו״ת גורן דוד סו״ס ס״ג, ובס׳ בני ציון ס׳ נ״ג ס״ק ל״ז, ובשו״ת חיי אשר ס׳ קס״ב ובס׳ משאת משה להגר״מ חברוני קדשים ליקוטים ס׳ י״ב ובס׳ משנת חיים דברים סו״ס ע׳ ובס׳ עבודה ברורה ר״ה ל״ג ובס׳ נאות אפרים בראשית ס׳ כ״ד, ובס׳ חבצלת השרון דברים א׳ עמ׳ רל״ז ובס׳ משאת המלך חולין י״ג ע״ב ובפסחים צ״א ע״ב ובדברי הרה״ג רבי אליהו ברכה, בקובץ בתורתו חו״ק ח״א עמ׳ תט״ו עי״ש.

ה׳

המדליק ביום ראשון שני נרות אם יצא

והנה בתשו׳ האלף לך שלמה להגר״ש קלוגר זצ״ל או״ח ס׳ ש״פ כתב, אם הדליק בלילה ראשונה שני נרות אם יצא, וכתב דנ״ל שיצא, דתוספת על דבר אינו מזיק בכה״ג, וכמש״כ הרמ״א או״ח ס׳ רס״ג, דיכול להוסיף נגד מנין המכוון ובלבד שלא יפחות וה״ה בזה עי״ש, והניף ידו בזה בחכמת שלמה או״ח ס׳ תרע״א ס״ב עי״ש, ומש״כ בזה בשו״ת קנין תורה ח״ה ס׳ מ״ו, ולמו״ר הגה״ק רבי יוסף ליברמן זצוק״ל בשו״ת משנת יוסף חי״ג ס׳ רל״ג עי״ש, ובשו״ת דברי יציב או״ח ס׳ רפ״ז.

ואולם בשו״ת משנה שכיר או״ח ס׳ רצ״ב פליג בדברי הגר״ש קלוגר, וס״ל דבנ״ח דנתקן כל יום נגד הנס שנעשה בו וצריך היכרא באיזה יום עומד אם מדליק שני נרות ביום א׳, מגרע הנר הראשון, דלא יהא היכר לרואה באיזה יום עומד, ולהכי פשוט דהמדליק ביום ראשון שני נרות דלא

יצא, עי"ש. ועפ"ז יש לדון במנהג חלאב להדליק ביום ראשון נר נוסף, ולמש"כ המשנה שכיר, ה"ז מקלקל מה שהדליק ומגרע ההדלקה ולא יצא יד"ח, וכ"כ לדון עפ"ז במנהג חלאב להדליק נר נוסף בחנוכה, די"ל שלא יצא יד"ח הדלקה, בשו"ת בניין אב ח"ו ס' ל"ו עי"ש, ובירחון האוצר כ"ג עמ' פ"ב עי"ש, ובקובץ המשביר ח"ו עמ' ק"צ עי"ש.

ובמועדי הגר"ח ח"ב תשו' תקצ"ג, שאלתי למרן הגר"ח קנייבסקי זצוק"ל, אם הדליק ביום הראשון שני נרות אם יצא יד"ח, וכתב יצא, אבל עשה שלא כהוגן עי"ש, ובמועדי הגר"ח ח"א תשו' תקצ"ג השיב ע"ז אם יצא, אולי יעו"ש, ומש"כ בזה בשו"ת שבט הקהתי ח"א ס' ר"ב ח"ג ס' ר"ח, ובשו"ת רבבות אפרים ח"א ס' תל"א ח"ג ס' תנ"ח, ובס' חוט שני הנדמ"ח עמ' ש"ג, ובס' ירושלים במועדיה חנוכה עמ' ר"ט, וכדברי המשנה שכיר שלא יצא יד"ח, במדליק ביום ראשון דחנוכה שני נרות, כ"כ בשו"ת אהל משה צוויג] ח"ב ס' ס"ט ח"ג ס' כ"א אות ה' עי"ש, ומש"כ בשו"ת משנת יוסף ח"א ס' קי"ד.

ו'

וראיתי בשו"ת בנין אב ח"ו ס' ל"ו, שכתב לדון במנהג חלאב שמדליקים בנ"ח כל יום נר נוסף, אם אין במנהג זה משום לא תתגודדו, ומי שאינו נוהג כן, ייחשב הדבר כעשיית אגודות אגודות, ורבים אינם יודעים טעם הך מנהג להדליק נר נוסף יש לחוש ללא תתגודדו עי"ש. והנה בבית מתתיהו ח"ד בפתיחה הארכנו באיסור לא תתגודדו, ובסוף אות ג' הבאנו מהמבואר בשבת כ"א ע"ב, אמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן שני זקינים היו בצידון אחד עשה כב"ש, ואחד עשה כב"ה עי"ש, והיאך הדליקו נ"ח אחד כב"ש ואחד כב"ה ומ"ט אי"ז לא תתגודדו, וכתבנו לדון אם נימא דאיסור עשיית אגודות קאי לב"ד שלא להורות במחלוקת, ולא קאי לציבור דכל אחד רשאי לעשות כמנהגו וליכא איסור לא תתגודדו, ובאות ד' שם כתבנו עוד לתרץ, עפמש"כ הריטב"א שבת כ"א ע"ב, דמח' ב"ש וב"ה הוא על הידור מצוה בעלמא, וא"כ י"ל למש"כ הערוך השולחן או"ח ס' תרנ"א ס' כ"ב, דלא תתגודדו הוי רק בדבר שהוא חובה, ובדבר שאי"ז חיוב ליכא לא תתגודדו יעו"ש, וא"כ מש"ה י"ל דליכא לא תתגודדו כשמוסיף נר נוסף כשאי"ז חובה לו, והוי להידור מצוה, בהכי ליכא איסור עשיית אגודות, וע"ע בס' מהר"ם שיק חנוכה עמ' קט"ו מ"ט ל"ה לא תתגודדו במח' ב"ש וב"ה עי"ש, ובס' מצות נר איש וביתו להגר"א שלזינגר בחלק הסימנים ס' כ"ט עמ' תע"א, ובשו"ת השואל לידידי הרה"ג רבי מרדכי ציון.

בברכה מרובה
מתתיהו גבאי

סימן ב

הדלקת נרות חנוכה בחצירות במגיפת הקורנה אם יברכו

לכבוד הרה"ג הפלא חריף ובקי להפליא רבי **גמליאל הכהן רבינוביץ** שליט"א בעל "גם אני אודך", ו"פרדס יוסף החדש" על המועדים, שלום רב.

ע"ד שאלתו במתפללים בחצרות בתקופת מגיפת הקורנה אם ידליקו נרות חנוכה בברכה.

א. בשו"ע או"ח ס' תרע"א ס"ז, ובבית הכנסת מניחו בכותל דרום ומדליקין ומברכין בבית הכנסת משום פרסומא ניסא, והבית יוסף שם, כתב במה שמדליקין נ"ח בביהכנ"ס, נראה שתיקנו כן מפני האורחין שאין להם בית להדליק בו, וכמו שתיקנו קידוש בביהכ"נ משום אורחים, דאכלי ושתו בבי כנישתא וכ"כ הכולבו ס' מ"ד, וכתב טעם אחר שהוא כדי לפרסם הנס בפני כל העם, ולסדר הברכות לפניהם, לפי שיש בזה פירסום הנס גדול לש"י וקידוש שמו כשמברכין אותו במקהלות, והריב"ש ס' קי"א, דהמנהג להדליק בביהכנ"ס מנהג ותיקון הוא משום פרסומא ניסא, כיון שאין אנו יכולין לקיים המצוה כתיקונה, להדליק כל אחד בפתח ביתו מבחוץ מפני שיד האומות תקיפה, ומברכין ע"ז כמו שמברכין על הלל ברא חודש אע"פ שאינו אלא מנהג יעו"ש. ולכאו' צ"ע הא ס"ל לשו"ע או"ח ס' תכ"ב ס"ז, שאין מברכין על הלל בר"ח שהוא רק מנהגא, וא"כ מ"ט ס"ל לשו"ע שמברכין על נ"ח בביהכנ"ס שהוא מנהגא, והב"י הנ"ל הביא דמברכין על נ"ח בביהכנ"ס כמו שמברכין על ההלל הא השו"ע גופיה הכריע דאין לברך על הלל בר"ח שהוא מנהג, וכן הק' בסתירת השו"ע בשו"ת חכם צבי ס' פ"ח עי"ש, ובשו"ת התעוררות תשובה ח"ג או"ח ס' ת"ס, הקשה ממש"כ השו"ע או"ח ס' תר"י ס"ב, שמברכין על הדלקת נר ביוה"כ, אף שהוי מנהג עי"ש, ומש"כ בבית מתתיהו ח"ד סו"ס כ"ג יעו"ש. ובספר תורת הקדמונים עמוד תר"ס.

ובבית מתתיהו ח"ב ס' י"ב אות ז' כתבנו לתרץ דהא כתב השו"ע שמברכין על נ"ח בביהכנ"ס, משום פרסומא ניסא, הרי שהוי ממ"ע דנ"ח לפרסם הנס, וא"כ איכא קיום מ"ע בנ"ח שעיקרה פירסום הנס, ושפיר מברך על קיום מ"ע בנ"ח שיש בה פרסום הנס בביהכנ"ס, וכן מבו' בביאור הגר"א ס'

תרע"א ס"ז, הא דמדליקין נ"ח בביהכנ"ס בברכה. ראיה מהלל בלילי פסחים דנתקן על הכוס בברכה, ומשום פרסומא ניסא עי"ש, וכ"כ בשו"ת מחקרי ארץ [שעיו] ח"ג ס' קי"ג דשאני נ"ח דאיכא פרסו"נ עי"ש, ובס' מנחת אשר חנוכה ס' י"ד עי"ש, ובשו"ת אז נדברו חי"א ס' ל"ז, וע"ע בשו"ת מנחת שלמה ח"ב ס' נ"ג אות ב' יעו"ש.

ואשר עפ"ז י"ל לכאו' במתפללין בחצרות בתקופת מגיפת הקורנה, וקבעו מקום תפילתם בחצר במשך תקופה ארוכה, שפיר יכולים לברך על הנ"ח כשהדליקו בחצר. דהא עיקר טעם השו"ע שמברכין על נ"ח בביהכנ"ס, זהו משום פרסו"מ ואף שס"ל לשו"ע דאין מברכין על מנהג כהלל בר"ח, מ"מ שאני נ"ח דעיקרו לפרסם הנס ולהכי מדליקין בביהכנ"ס, וה"ה י"ל במקום שמתפללין בקביעות הוי כבית הכנסת שמברכין בו משום פרסו"נ, וכן ראיתי לידידי הגרי"ח סימן טוב בקובץ המאור כסלו טבת תשפ"א עמ' ע"ג בתשובה לידידי הגאון מח"ס "גם אני אודך", שידליקו נרות חנוכה בברכה בחצירות בתקופת מגיפת הקורנה, וכן ראיתי תשובת בעל ה"דברי בניהו" למח"ס "גם אני אודך", שידליקו בברכה, ואולם בעל ארחותיך למדני בתשובה למח"ס "גם אני אודך" מסיק דידליקו ללא ברכה ועמש"כ בקובץ מנורה בדרום כסלו תשפ"א עמ' פ"ד עי"ש. ובספר מנחת אשר מגיפת הקורונה סימן ק"ט שידליקו בברכה.

הדלקת נ"ח בברכה בכותל המערבי

ב'. וראיתי בתשו' רבי עקיבא יוסף [שלזינגר] ח"א או"ח ס' רי"ז, שנשאל אשר נהגו להתפלל מנחה ומעריב בכותל המערבי, ובא אחד בחנוכה והביא מנורה והדליק נ"ח בברכה, וכאשר שמעתי ד"ז, אמרתי לו שיאמר בכשמל"ו על הברכה לבטלה שבירך, ומעכשיו לא ידליק בברכה, ואם רוצה להדליק ידליק ללא ברכה, וכתב דכותל המערבי אינו ביהכנ"ס, וליכא בהו אורחים, שהרי הוא מעבר לרבים, א"כ ליכא הטעם משום האורחים, ולטעם הריב"ש הנ"ל והכולבו, הרי התקנה הייתה להדליק בביהכנ"ס, ואיך יעלה על הדעת להדליק באמצע שוק, ואע"פ שמתפללים שם, מ"מ אין מתפללים שם תדיר, שבימות הגשמים אין מתפללים שם, וכן במוצ"ש אין מתפללין שם, א"כ יעשה שם ברכה למקוטעין, ועוד שהרי נ"ח צריך שיעור, ואם לא נתן בו שמו כשיעור אין יוצא כמבו' בס' תרע"ה, ובכותל המערבי א"א לדלוק חצי שעה בלא שמירה, ואפי' אם משמר בכ"ז אינו נשמר אם באים גויים כדרכם, וכמה פעמים הם מכבים כיון שהוא רה"ר ולא כדעת החולק כי יש רשות לברך גם על פני השדה כי חז"ל תיקנו נר איש וביתו וצריך להיות בית כמו במזוזה.

וכתב עוד דעיקר סמך המנהג לברך בביהכנ״ס הוא משום מנהג שלא היו יכולין להדליק בחוץ, ומ״מ נהגו בזה״ז להדליק בביהכנ״ס משום פרסו״נ, מ״מ זהו רק בביהכנ״ס קבוע, וגם עיקר הראיה של הב״י לברך על ההלל בר״ח קשה, כי כאן בא״י לא נהיגי לברך על הלל כמש״כ השו״ע ס׳ תכ״ב, א״כ כל הראיה נסתר ומכ״ש לחדש לברך מנא ליה עי״ש, ולהנ״ל י״ל אף דס״ל לשו״ע דאין מברכין על הלל בר״ח עיקרו מנהגא, ואולם בהדלקת נ״ח בביהכנ״ס שעיקרה משום פרסו״נ ואיכא קיום מצות נ״ח ע״י פרסום הנס ושפיר י״ל דמברכין, ואולם למש״כ בשו״ת רבי עקיבא יוסף דאין לברך בכותל המערבי שאין מתפללים שם בקביעות, וכן בעי בית כמזוזה, ונראה מדבריו משום שהכותל המערבי אינה מקורה מש״ה אין לברך ה״ה בחצירות בזמנינו אין לברך כשמתפלל תחת כיפת השמים, ואולם יל״ד אם מתפללין תחת גג מקורה שפיר יש לברך, ובשו״ת רבבות אפרים ח״ב ס׳ קס״ג אות ס״ג, שמברכין על נ״ח בכותל המערבי אף תחת כיפת השמים, וכ״כ בס׳ מועדי ה׳ להג״ר יהודה אזולאי חנוכה פ״ז ס״י, ובס׳ אור אליהו חנוכה פל״א ס׳ ט״ז עי״ש, ובבית מתתיהו ח״ג סו״ס ט״ז, אם ברחבת הכותל המערבי יש לה דין קדושת בית הכנסת עי״ש, ובשו״ת שמש ומגן ח״ג ס״ט עי״ש, וע״ע בשו״ת משנה הלכות חט״ו ס׳ צ״ו אות ב׳, ובשו״ת ציץ אליעזר ח״י ס״א אות י״ג עי״ש.

והלום ראיתי בס׳ שם דרך להגרש״ז ברוידא זצ״ל שבת ס׳ כ״ה אות ט״ז, דכתב במש״כ השו״ע להדליק נ״ח בברכה בביהכנ״ס, דמסתבר כיון שחזינן שהתקנה היתה על הבית שדר בו, המנהג להדליק בביהכנ״ס קבע המנהג לחייב גם סוג בית זה של ביהכנ״ס, אבל בכה״ג שהיה מנין קבוע בשדה בלי בית, מסתבר דאין מדליקין, דלא מצינו מנהג לזה, שמאחר בבית הוי מכלל צורת המצוה וחיובו, כי מצינו מנהג בביהכנ״ס דהוי נמי בית, א״א ללמוד מנהג למקום דליכא בית כלל, דאי״ז כלל מצורת המצוה וגדרה, וכתב עפ״ז שאי אפשר להדליק נ״ח ברחבת הכותל המערבי, שאע״פ שהוא מקום תפילה לרבים, מ״מ אי״ז בכלל המנהג דביהכנ״ס ואלו שבירכו על נ״ח ע״י הכותל, חוששני דלהוי ברכה לבטלה וכתב שצריכים להדליק בפנים, ולא בחצר הכותל, ואולם בס׳ מועדים וזמנים ח״ח ס׳ קמ״ג כתב להשיג ע״ז, דמאחר שמתפללין בכותל המערבי בקביעות, ומנהג הדלקת נ״ח בביהכנ״ס הוא במקום תפילה וכינוס, שפיר מדליקין שם לפרסומא ניסא עי״ש, וכ״כ בשו״ת אז נדברו ח״ו ס׳ ע״ה שיש לברך בכותל משום פרסו״נ, ומה שמסתפקים לומר שהדלקת נ״ח, קשור אם דין בית אין לו שום בסיס, דמצות נ״ח יסודה פרסומא ניסא עי״ש ואולם

בפני יהושע שבת כ"א שם, כתב דשאני נ"ח דהיא משום פרסו"נ להכי היטלו חובת מצוה זו כאילו היא חובת הבית עי"ש, הרי כיון דהיא משום פרסו"נ, להכי חובת המצוה מוטל לבית, ובשו"ת מנחת שלמה ח"ב ס' כ"א כתב לדון בבית שאינו מקורה, דאע"ג דלענין שבת חשיב רה"י, מ"מ כיון שאינו קרוי בית אין ראוי לקיים בו מצות נ"ח עי", הרי שנ"ח תליא בדין בית ולא משום פרסו"נ, ועמש"כ בשו"ת תורת מאיר ח"א ס' פ"א, עי"ש, וא"כ שפיר ס"ל להשם דרך הנ"ל דאין לברך על הדלקת נ"ח אף בכותל המערבי, דאף שמדליקין נ"ח בביהכנ"ס בעי דומיא בבית, ועי' בשו"ת יד נתן ח"ב ס' כ"ה אות ה', ובשו"ת יומי דחנוכה ח"ב סו"ס כ"ה.

ובתשו' שבט הלוי ח"ד ס' ס"ה, כתב בענין ברכה על נ"ח כשעושים מסיבה, ומסיק דלא לברך דכבר נתקשו בעצם המנהג של הדלקה בביהכנ"ס, ועיקר הטעם משום פרסום הנס וזכר למקדש, וא"כ לא נתייסד המנהג רק בביהכנ"ס דיש בה דמיון להדלקת מנורה במקדש, ואיכא בזה זכר למקדש, ומנ"ל להוסיף במה שאינו דומה עי"ש, וכ"כ בשו"ת מנחת יצחק ח"ו ס' ס"ה דאין לברך על נ"ח בהתאספות הציבור בכיכר העיר עי"ש, וכ"כ בשו"ת דברי יציב ח"ב או"ח סו"ס רפ"ו, שהמנהג רק בביהמ"ד קבוע לתפילה עי"ש, וכ"כ בשו"ת ציץ אליעזר חט"ו ס' ל', ובשו"ת אז נדברו ח"ו ס' ע"ה חי"א ס' ל"ד ובס' הליכות שלמה חנוכה פי"ז ס"ד עי"ש, ומה שהאריך בזה בשו"ת יד נתן להגר"נ אורטנר זצ"ל ח"ב ס' כ"ה עי"ש, ובשו"ת בית מרדכי ס' מ"א, ובשו"ת תורת מאיר ח"א ס' פ"א יעו"ש. ואולם בס' משנת יעקב להגר"י רוזנטל זצ"ל פ"ג מחנוכה ה"ד אות ג', כתב שאפשר לברך בהדלקת נ"ח במקום ציבורי או במסיבות, שהרבה פעמים יש בזה פרסו"נ יותר מהדלקה בביהכנ"ס עי"ש, ומש"כ בזה בס' חופת ציון עמ' קל"ח, ובס' אור אליהו חנוכה פל"א ס' י"ז ובשו"ת ישא יוסף ח"א ס' קל"ח עי"ש. ובס' תורת המועדים שונה הלכות ס' תרע"א ס"ק כ"ט אות ו' יעו"ש. ובס' נתיבי המנהגים להגר"א דבורקס חנוכה עמ' צ"ב עי"ש. ובס' יומי דחנוכה פ"ט ס"ד ובשו"ת ריח הבושם ח"א עי"ש, ובשו"ת ברכת אוריאל ח"ב סימן ל"ב.

ג'. ואולם ממש"כ בתשו' מהרש"ם ח"ד ס' קמ"ו אם יש להדליק נ"ח ברכבת. וכתב כיון שיש לה קירוי ואין הרוח מנשב אפשר להדליק דלא נמצא בשום מקום שצריך יהא בית קבוע בשביל פרסו"נ, הרי שאין קובע בנ"ח דין בית, שהא רכבת פטורה ממזוזה, וע"כ שאני נ"ח שצריך להדליק ברכבת משום פרסומא ניסא, וכ"כ בדעת המהרש"ם בשו"ת אז נדברו ח"ו ס' ע"ה עי"ש, ובמועדי הגר"ח ח"ב תשו' תקצ"ב, שאלתי למרן הגר"ח קנייבסקי אם מי שנמצא במטוס או ברכבת כמה ימים, אם צריך להדליק נ"ח שם, והשיב

המנהג להדליק כמדומה עי״ש. ומש״כ בזה אם ידליק נ״ח במטוס בשו״ת בצל החכמה ח״ד ס׳ קכ״ז ובשו״ת אור לציון ח״ד פמ״ז ס״ז ובשו״ת משנה הלכות ח״ז ס׳ פ״ו חי״א ס׳ תקל״ג עי״ש. ואולם בס׳ הנהגות רבינו עמ׳ קי״ט בשם הגריש״א זצ״ל דל״ש במטוס נ״ח עי״ש, ובס׳ ירושלים במועדיה חנוכה עמ׳ רמ״ג ובשו״ת אבני דרך ח״ז ס׳ קי״ט ובס׳ ובלכתך בדרך פ״ז ס״ה, ובס׳ מועדים וזמנים ח״ו ס׳ פ״ז ובס׳ מקראי קודש חנוכה ס׳ י״ח, ובס׳ מצות נר איש וביתו להגר״א שלזינגר פ״ח ס׳ ט״ז, ובספר פרדס יוסף החדש, לידידי הגאון רבי גמליאל הכהן רבינוביץ שליט״א, על חנוכה, עמוד ר״י, ובס׳ רץ כצבי חנוכה ס״א, וע״ע בשו״ת ציץ אליעזר חט״ו ס׳ כ״ט, ובס׳ גיצי אורה חנוכה ס״א.

ולכאו׳ יש לתלות במה שהארכנו בכ״ד בבית מתתיהו ח״א ס״ב אות כ״א ובח״ב ס׳ י״ב אות ו׳ בגדר נ״ח, אם הוי חובת בית כמזוזה ומעקה וכיו״ב, או שהוי חובה אגברא כשופר לולב וכדו׳. ומרן הגר״ח קנייבסקי בס׳ טעמא דקרא הנדמ״ח לחנוכה עמ׳ ל״ח הוכיח מהרמב״ם פי״א מברכות ה״ג, שנ״ח הוי חובה אגברא כמקרא מגילה והדלקת נר שבת שחייב להשתדל לרדוף עד שיעשה אותן כתפילין סוכה לולב ושופר, ואף שכבר הרמב״ם פ״ד מחנוכה, דמצוותה בכל בית ובית דלוק וכו׳, השיב מרן ע״ז במועדי הגר״ח

ח״א תשו׳ תקצ״א דס״ל לרמב״ם שנ״ח הוי חובת גברא לקנות בית ולהניח בבית נ״ח עי״ש, וא״כ אם נימא דנ״ח הוי חובת בית שפיר י״ל דנ״ח תליא בבית, ורק בבית איכא לחיוב דנ״ח, ול״ש ברכבת או במטוס, חובת הדלקת נ״ח, אולם אם נימא דנ״ח הוי חובה אמוטל אגברא, י״ל דלא תליא בדין בית, דמוטל עליו להדליק נ״ח, ולצאת עיקר חיובו ולא תליא נ״ח בשם בית, וא״כ שפיר ס״ל להגרח״ק דאף הנמצא במטוס י״ל שצריך להדליק נ״ח דמוטל אגברא להדליק נ״ח ולצאת חיובו, ואי״ז חיובא המוטל על ביתו כמזוזה, די״ל שלדין מזוזה בעי בית, וכמבו׳ ברמב״ם פי״א מברכות ה״ב, דספינה פטורה ממזוזה עי״ש.

ושו״מ בתשו׳ שביבי אש להגרש״א שטרן ח״ד או״ח ס׳ ס״ג, לתלות אם הנוסע במטוס או רכבת כשהיא מקורה אם חייב בנ״ח, דתליא אם הבית הוא המחייב את דין חיוב המצוה, א״כ מסתבר דבעי שיהא לו חשיבות בית ודיני בית, אבל אם הוא החיוב זהו על הגברא, אלא שהבית הוא תנאי בצורת קיום המצוה בלבד מסתבר לומר דסגי בבית כל דהוא ולא בעינן שיהא לו דווקא חשיבות בית לכל דבר, יעו״ש, ועי׳ בערוך השלחן ס׳ תרע״ה ס״ה, שכתב דנכון להדליק ברכבת עי״ש, ומש״כ בשו״ת יד נתן ח״ב ס׳ כ״ה אות ד׳ עי״ש.

ברכת הרואה כשרואה נרות חנוכה בחצירות

ד. ובמועדי הגר"ח ח"א תשו' ת"ר שאלתי למרן הגר"ח קניבסקי, כשמדליקין נ"ח במקום המקדש אם מברכין בביהכנ"ס, כיון שהוי תחת כיפת השמים, והשיב ע"ז לא, ולכאו' זהו כסברת השם דרך הנ"ל, הא דמדליקין נ"ח בביהכנ"ס, זהו דומיא דבית, ובעי בית מקורה ולא תחת כיפת השמים, וכן ראיתי בקונ' ידון משה חי"ב שאלה נ"ז, שהשיב הגרח"ק שידליקו נ"ח בכותל ללא ברכה עי"ש. ואולם בס' בשובי לירושלים עמ' רי"ט השיב הגר"א נבנצאל, שיש להדליק נ"ח בברכה בכותל המערבי עי"ש, ובס' ירושלים במועדיה חנוכה עמ' רנ"ז עי"ש, ובשו"ת משנת יוסף חי"ד ס' שמ"ח, שיכול לברך ברכת הרואה כשרואה נ"ח בכותל המערבי ומשום פרסו"נ ול"ה ברכה לבטלה עי"ש, ומה שהארכנו בבית מתתיהו ח"ב ס' י"ב אות ז' אם יכולין לברך ברכת הרואה על נ"ח בביהכנ"ס עי"ש, ובמועדי הגר"ח ח"א תשו' תרמ"ח השיב שלא יברך על הרואה ברואה נ"ח בביהכנ"ס, ויעו"ש מה שציינתי ע"ז, ומש"כ בזה עוד, בתשו' והנהגות ח"ז ס' פ"ד אות ט"ז ובשו"ת משנת יוסף חי"ד ס' שמ"ט, ובשו"ת מקדש ישראל הנדמ"ח חנוכה ס' קי"ד ובס' ירושלים במועדיה חנוכה עמ' רל"א, ובקובץ מה טובו אהליך יעקב, [היוצא לאור על ידי ידידי הגאון רבי גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א] חלק ו' עמוד כ"ג, בשם הגר"ש דבליצקי זצ"ל, שלא יברך ברואה נ"ח של ביהכנ"ס, ובמועדי הגר"ח ח"א תשו' תרמ"ט שאלתי להגרח"ק, ממש"כ בס' המכתם פסחים ח"א שמברך ברואה נ"ח של ביהכנ"ס, והשיב ע"ז אין נוהגין כן ועפ"ז כ"ש דאין לברך כשרואה נ"ח בכותל ברכת הרואה, דגם על ביהכנ"ס יש הסוברים דאין לברך, וא"כ יהא נפק"מ ברואה נ"ח מי שהדליק בחצרות בתקופת מגיפת הקורנה, ולמש"כ בשו"ת ר"ע יוסף הנ"ל וכן בס' שם דרך, שלדין ברכת נ"ח בביהכנ"ס בעי דומיא דבית ובעי שיהא מקורה ולא תחת כיפת השמים, ה"ה דלא יברך ברכת הרואה כשרואה נ"ח הדלוקה בחצירות כיון שאי"ז דומיא דבית וכבית הכנסת מקורה.

אמנם י"ל עפמש"כ בס' עמק ברכה בענין הלל על הנס עמ' קכ"ד, ובס' נתן פריו פ"ג מחנוכה, ביסוד ברכת הרואה כשרואה נ"ח, אי"ז מברכת המצוות וכברכת הדלקת נ"ח, אלא מברכת השבח, וכברכת רואה מקום הנס שמברך דהוי מברכת השבח, ה"ה ברכת הרואה נ"ח הוי, מברכת השבח, וכן השיב הגרח"ק בספרי מועדי הגר"ח ח"א תשו' תרנ"ה, שברכת הרואה נ"ח לכאו' הוי ברכת השבח עי"ש, ומה

שהארכנו ע״ז בבית מתתיהו ח״ב ס׳ י״ב עי״ש, וא״כ שהוי מברכת השבח י״ל שמברך גם ברואה נ״ח בכותל המערבי או בחצירות, אף אם נימא דאין מברכין ע״ז ברכת נ״ח, זהו ברכת המצוות אין לברך דבעי דומיא דביתו ולא במקום שאינו מקורה, אולם ברכת השבח שפיר י״ל שיברך דהוי כרואה מקום הנס, ועי׳ מה שהארכנו נפק״מ עפ״ז בבית מתתיהו ח״ב ס׳ י״ב אות ח׳ עי״ש, ומש״כ בשו״ת משנת יוסף ח״ז ס׳ קל״ה עי״ש.

בברכה מרובה
מתתיהו גבאי

סימן ג

הדלקת נר חנוכה בנרות המפיצים ריח טוב

בס"ד, כסלו תשע"ו.

החיים והשלום למע"כ ידידי הרה"ג מפורסם לשו"ת, רבי **גמליאל הכהן רבינוביץ** שליט"א, מח"ס "גם אני אודך", ו"פרדס יוסף החדש" על המועדים. שלום רב.

ע"ד שאלתו, שהיום מוכרים נרות שיש בהם ריח, וכשמדליקים אותם זה עושה ריח טוב בכל החדר, אם מותר להשתמש בנרות אלו לנר חנוכה, או שמא כיון דאסרו להשתמש לאורו, גם ליהנות מהריח של נרות אלו אסור.

בע"ז ס"ו ע"ב האי בת תיהא עובד כוכבים דבישראל שפיר דמי, ישראל בדעובד כוכבים אביי אמר אסור רבא אמר מותר, אביי אמר אסור ריחא מילתא היא, רבא אמר מותר, ריחא לאו מילתא עי"ש, והיינו דפליגי רבא ואביי אם מותר לישראל להריח יין נסך אם ריחא מילתא, או לאו מילתא. ובמח' אביי ורבא קיי"ל שהלכה כרבא חוץ מיע"ל קג"ם, כמבו' בב"מ כ"ב ע"ב עי"ש, וא"כ להלכה כרבא דס"ל ריחא לאו מילתא ויהא שרי להריח יין נסך, וכ"פ השו"ע יו"ד ס' ק"ח ס"ה, מותר לשאוף בפיו ריח יין נסך דרך נקב שבחבית לידע אם הוא טוב, וא"כ עפ"ז לכאו' חזינן דריחא לאו מילתא ול"ה כשימוש והנאה, ויהא שרי להריח נ"ח המפיצים ריח טוב, ול"ה בכלל האיסור להשתמש לאורה. ועי' עוד בפסחים ע"ו ע"ב שפליגי אם ריחא מילתא, והבה"ג הל' דם ס' ס"ה, פסק כלוי שם דריחא לאו מילתא עי"ש ומש"כ החת"ס ע"ז ס"ו ע"ב, ובשדי חמד כללים מערכת ר' כלל ה' ובכריתי ופליתי ס' ק"ח פליתי סק"ו, וכ"פ הרמב"ם פט"ו ממאכלות אסורות הלכה ל"ג, כלוי שם שריחא לאו מילתא, ועמש"כ בקהילות יעקב פסחים ס' נ"ז ובס' מועדי קדשך להגר"א שלזינגר ס' נ"ז ובשו"ת מעשה חושב ח"ה ס' י"ב ובס' מראות ישרים חולין ס' י"ב ובס' מעשה רקח פי"ג ממאכ"א הי"ד, וכ"פ הרמב"ם פי"ג ממאכ"א הי"ד, שמותר לישראל להריח יין נסך, שהרי הריח אינו כלום שאין בו ממש עי"ש. וא"כ י"ל כיון שאין בריח ממש, יהא שרי להריח מנ"ח שמפיץ ריח טוב.

קול ומראה וריח אין מעילה

והנה בכריתות ו' ע"ב והאמר ר"ש בן פזי א"ר יהושע ב"ל משום בר קפרא, קול מראה וריח אין בו משום מעילה וכו' עי"ש. וחזינן שבריח אין בו מעילה, וע"כ שריח לאו מילתא ואין בו

ממש, וכ״פ הרמב״ם פ״ה ממעילה הט״ז עי״ש. אולם בפסחים כ״ו ע״א אמרו אף דקול ומראה וריח אין בו משום מעילה, מ״מ איסורא איכא, אולם בירושלמי סוכה פ״ה ה״ג, תני אשה לבור חיטיה לאור המערכה ולא היו מועלות, דא״ר יהושע בן לוי הריח והמראה והקול אין בו משום מעילה עי״ש, וכתב השער המלך פ״ה מיו״ט הט״ו שפליגי הבבלי והירושלמי אם בקול ומראה וריח איסורא איכא, שמהירושלמי נראה דס״ל דאף איסורא ליכא בריח. אולם מהגמ׳ פסחים שם, דאיסורא איכא. ויעו״ש בתוס׳ פסחים כ״ו, ובצל״ח שם. וא״כ לכאו׳ י״ל דאם שרי להריח נ״ח ריחנים, יהא תליא בפלוגתת הבבלי והירושלמי אם בריח איכא איסורא, ואמנם י״ל כיון דקי״ל בשו״ע או״ח ס׳ תרע״ג דאסור להשתמש לאור נ״ח, וכ״פ הרמב״ם פ״ד מחנוכה ה״ו עי״ש, ע״כ להלכה כהסוגיא דפסחים שיש איסור בשימוש בריח וקול ומראה ודלא כהירושלמי הנ״ל, וה״ה שיהא אסור להדליק בנ״ח ריחני דאיסורא איכא ליהנות מריח, ומה״ט אסור להשתמש לאור. ומצאתי בס׳ פתחי מגדים חנוכה ס״ד שכתב לפרש המח׳ בשבת כ״א אם מותר להשתמש לאור נ״ח, שה״ז תליא במח׳ הבבלי והירושלמי הנ״ל אם קול ומראה וריח איסורא איכא כהסוגיא דפסחים, או דגם איסור ליכא, דמ״ד מותר להשתמש לאור נ״ח ס״ל דגם איסור ליכא בקול וריח, ומ״ד דאסור להשתמש לאורה ס״ל דאיסורא איכא בקול וריח עי״ש. וא״כ כיון דקי״ל אסור להשתמש לאורה, ע״כ איסורא איכא בקול וריח, וה״ה יהא אסור להדליק נ״ח המפיץ ריח טוב, ועיקר ד״ז במח׳ להשתמש לאורה ה״ז תליא בקול ומראה כתב גם הגר״ש קלוגר בס׳ החיים ס׳ תרע״ב ס״א. ועמש״כ בשו״ת מנחת יצחק ח״ב ס׳ קכ״א ובס׳ פנינים מבי מדרשא חנוכה ס׳ נ״ט ובשו״ת דברי מנחם ח״ד ס׳ מ״ב או״ד ובשו״ת רבבות ויובלות ח״ג ס׳ צ״ד.

נ״ח המנגן אם שרי

וראיתי בס׳ דרך שיחה ח״א עמ׳ קפ״ג שנשאל הגר״ח קנייבסקי בזה״ל יש היום המצאה של נ״ח מנגן, וקי״ל ס׳ תרע״ג ס״א אסור להשתמש באור של נ״ח וכאן הנר מחמם חוטי מתכת בכדי להפעיל על ידם מנגינה, אולי הוי כשימוש אסור, תשובה קול ומראה וריח אין בהם משום מעילה, וכיון שכל תכלית שימושו לקול גם שהוא משתמש בשמן להפעילו אין בו משום הנאה עכ״ל עי״ש ומש״כ בנידון זה בס׳ חשוקי חמד שבת כ״ב ע״א עי״ש. ולכאו׳ ה״ה י״ל בנ״ח המפיץ ריח טוב שמותר להדליקו אף שעי״ז נהנה מהריח, דקול וריח אין בו משום מעילה, אולם לכאו׳ צ״ע דבגמ׳ פסחים הנ״ל מבו׳ דאיסורא איכא, וכן השיב הגרח״ק בספרי מועדי הגר״ח ח״א תשו׳ תצ״ד דאין לתלות נוי ערלה בסוכה דאף דאין

מעילה בקול ומראה, מ"מ הנאה איכא עי"ש. וכיון שנהנה הוי כשימוש בנ"ח, וכן הקשו ע"ד הגרח"ק שהתיר בנר מנגן מהגמ' בפסחים דאיסורא איכא בקול וריח, בשו"ת דן ידין ח"א ס' ק"י, ובשו"ת ויען הכהן ח"א ס' נ"ד עי"ש. ולכאו' היה מקום לומר דס"ל דאיסורא איכא בקול וריח זהו בקדשים ולא בשאר איסוה"נ, אלא שלהדיא בשו"ע יו"ד ס' קמ"ב סט"ו אסור לשמוע קול כלי שיר של ע"ז או להסתכל בנוי של ע"ז כיון שנהנה בראיה, וכתב הב"י שם כדמוכח בפסחים דאיסורא איכא, וכ"פ השו"ע יו"ד ס' ק"ח ס"ז שבשמים של עכו"ם וכלאי הכרם וערלה אסור להריח בהם, וא"כ ה"ה עפ"ז בנ"ח ריחני ומנגן יהא אסור ליהנות ממנו, דאיסורא איכא בריח וקול.

אולם ראיתי בספרך פרדס יוסף החדש חנוכה עמוד ש"ח אות תר"כ שהובא מהגרח"ק, מה דאיסורא איכא בקול וריח זה רק בהקדש ובאיסור מן התורה, עי"ש, וא"כ י"ל שרק באיסור מה"ת כהנאה מע"ז והנאה מערלה איכא איסור בריח וקול, ואיסור השתמשות בנ"ח שהוא מדרבנן מותר להריח בו וליכא איסור אלא בהקדש ובאיסור מה"ת. ומצאתי עיקר סברא זו להכנסת הגדולה יו"ד ס' ק"ח בשם ס' איסור והתר, דכל מה שאסרו מדרבנן בקול וריח דוקא בהנאה מאיסור תורה, אולם באיסור דרבנן לא אסרו עי"ש. וא"כ י"ל דאיסור השתמשות נ"ח שהוי איסור מדרבנן לא אסרו ריח וקול, אולם בשדי חמד מערכת חמץ ומצה אות א' הוכיח ממש"כ השו"ע הגר"ז ס' תמ"ח דחמץ שעה שישית אסור להריח פת של נכרי אף דשעה שישית ל"ה אלא איסור דרבנן עי"ש, ועפ"ז יהא אסור מדרבנן בקול וריח אף באיסור השתמשות נ"ח שהוי איסור דרבנן וכ"כ הך נפק"מ לנידון דידן בשו"ת שמן אפרסמון ח"ב ס' י"ז אות ה', וכ"כ בשו"ת ברית הלוי ח"א ס' פ"ז עפמש"כ הפנ"י שבת כ"א עי"ש שבאיסור דרבנן ליכא איסור קול ומראה, וה"ה יהא שרי נ"ח ריחניים עי"ש. ואמנם בשו"ת בית יהודה ח"א ס' כ"א כתב דאיסור דאיכא בריח וקול זהו רק בהקדש, ולהנ"ל מוכח מהשו"ע שהוי בכל האיסורים, וכ"כ בשו"ת חלקת יעקב ס' ק"צ, וע"ע בשו"ת אדני פז ח"א ס' י"ט, ועמש"כ בנידון דידן בשו"ת אבני דרך לידידי הרה"ג רבי אלחנן פרינץ ח"ו ס' צ"ב, ומש"כ בשו"ת ישיב יצחק חל"ג ס' כ"ד בנ"ח המנגן.

אמנם י"ל עוד עפמש"כ הערוך לנר כריתות ו' ע"א שהביא מהבאר שבע שם, לתרץ הסתירה אם בקול מראה וריח יש איסורא אם לאו, דאין איסור אלא כשמקרב עצמו ליהנות היינו שעושה מעשה להנות, ולהכי בריח שבא לו בע"כ מאי אית ליה למיעבד, וליכא איסורא בהכי וזה מקרי לא אפשר וקא מכוון, אכן היכא שמתכוון ליהנות ע"י מעשה ומקרב עצמו ליהנות זה מקרי

אפשר וקא מכוון עי״ש, ועפ״ז י״ל ה״ה בנידון דידן, בנ״ח המפיץ ריח טוב, דאם אין מתכוון בהדלקה בכדי ליהנות מהריח דהכי אמרי׳ דקול ומראה וריח אין בו אף איסורא, אולם אם מתכוון ליהנות ומתקרב ליהנות מהריח איסורא איכא.

בטעם שאסור להשתמש לאור נ״ח

ב׳. והנה בשבת כ״א ע״א א״ר הונא פתילות ושמנים שאמרו חכמים אין מדליקין בהן בשבת אין מדליקין בהן בחנוכה בין בשבת בין בחול, אמר רבא מ״ט דר׳ הונא קסבר כבתה זקוק לה ומותר להשתמש לאורה, ור׳ חסדא אמר מדליקין בהן בחול אבל לא בשבת קסבר כבתה אין זקוק לה ומותר להשתמש לאורה. אמר ר׳ זירא אמר רב מתנה ואמרי לה א״ר זירא אמר רב פתילות ושמנים שאמרו חכמים אין מדליקין בהם בשבת מדליקין בהם בחנוכה בין בחול בין בשבת אמר ר׳ ירמיה מ״ט דרב קסבר כבתה אין זקוק לה ואסור להשתמש לאורה עי״ש. ופרש״י בטעם שאסור להשתמש לאורה, שיהא ניכר שהוא נר מצוה. וא״כ עפ״ז לכאו׳ י״ל בנידון נ״ח ריחני, שע״י הדלקתו מפיץ ריח טוב, לא יהא ניכר שהוא נר של מצוה שמא הדליק שיהא ריח טוב. וכ״כ בשו״ת ויען הכהן ח״א ס׳ נ״ד עי״ש, אולם ראיתי בשו״ת אמרי פז ח״א ס׳ כ״ט, שכתב לדון אף לטעם שכתב רש״י שיהא ניכר שהוא נר מצוה יהא שרי נר ריחני, אם מעמידו במקום שניכר שהוא נר מצוה וכגון בחלון שהכל יודעים שה״ז נ״ח, בהכי לא איכפ״ל שהנר מוציא ריח טוב עי״ש, ובס׳ ברכ״א שבת כ״א ע״ב. אולם הר״ן רפ״ב דשבת כתב בטעמא דאסור להשתמש לאורה, כיון שע״י נס שנעשה במנורה תקנוה עשאוה כמנורה שאין משתמשים בה כלל ואפי׳ תשמיש של מצוה עי״ש, וא״כ להך טעמא יש לאסור גם אם ע״י הנר ה״ז מפיץ ריח טוב, ועמש״כ בס׳ ברכת רפאל חנוכה ס׳ מ״ט, ובשו״ת אמרי פז ח״א ס׳ כ״ט, ובס׳ פתחי מגדים ס״ד ה״ה ע״ד הר״ן דהוי כמנורה, הא גם במנורה ס״ל לירושלמי הנ״ל דשרי ליהנות דקול מראה וריח אין בו משום מעילה ואף איסורא ליכא עי״ש, אכן להמבו׳ בגמ׳ פסחים דאיסורא איכא ל״ק.

אולם בגמ׳ שבת כ״ב ע״א מבואר טעם אחר מ״ט אסור להשתמש לאורה אמר רב יהודה אמר רב אסי, אסור להרצות מעות כנגד נ״ח, כי אמריתא קמיה דשמואל א״ל וכי נר קדושה יש בו, מתקיף לה רב יוסף וכי דם קדושה יש בו, דתניא ושפך וכסה, במה ששפך יכסה שלא יכסנו ברגל כדי שלא יהיו מצוות בזויות עליו ה״נ שלא יהא מצוות בזויות עליו, הרי טעמא דאסור להשתמש לאורה להרצות מעות נגד נ״ח, משום בזיון מצוה. וא״כ י״ל שזהו רק בשימוש ממש לאור הנרות, והכא הוי שימוש דממילא, שע״י שנדלק נוצר ריח מהנר ול״ה כביזוי מצוה ויהא שרי

כיון דלא עביד מידי דהוי הנאה הבאה ממילא. וכ"כ בשו"ת ברית הלוי ח"א ס' פ"ז עי"ש, וא"כ צ"ע מש"כ רש"י דהאיסור להשתמש לאורה שיהא ניכר שהוא נר מצוה, הא בגמ' מבו' טעמא אחרינא משום ביזוי מצוה, והק' כן הפני יהושע שבת כ"ב ע"א. ותירץ דס"ל לרש"י אף תשמיש של מצוה אסור כנגד נ"ח, ע"כ אין טעמא משום ביזוי מצוה, דתשמיש של מצוה ליכא ביזוי מצוה, וע"כ טעמא שיהא ניכר שהוא נר מצוה, וכ"כ בס' ראש יוסף. ומש"כ הר"ן דטעמא דאסור להשתמש לאורה שעשאוה כמנורה צ"ע מהגמ' הנ"ל דאמרו טעמא משום ביזוי מצוה ולא משום דהוי כמנורה, וכן הק' השפת אמת שבת כ"ב שם, ולא תירץ. וכתב הבית הלוי עה"ת עניני חנוכה, דהנפק"מ בטעמא דאסור להשתמש לאורה, דלמש"כ רש"י שיהא ניכר שזה נר של מצוה, לגבי השתמשות ההולכים ברחוב בנ"ח, שלטעם רש"י שיהא ניכר זהו רק למדליק עצמו שלא יהא כשאר נרות הדולקים אצלו, אולם להולכים ברחוב יכולים להשתמש לאור נ"ח, ולטעם שכתב הר"ן שעשאוה כמנורה ה"ז גם להולכים בחוץ אסור בשאר שימושים עי"ש, וא"כ י"ל נפק"מ גם בנ"ח ריחני, דלמש"כ הר"ן שעשאוה כמנורה יש איסור ליהנות מריח שבנ"ח, ולמש"כ רש"י שיהא ניכר שהוא נר של מצוה, יל"ד אם מניח בחלון שניכר שהוא לשם מצוה יהא שרי, אולם למש"כ הרא"ש שבת פ"ב ס"ו טעם שאסור להשתמש לאורה, משום שהרואה אומר לשם תשמיש הדליקה ולא לשם מצוה עי"ש, ולכאו' עפ"ז ה"ה בנ"ח ריחני הרואה יאמר לצרכו הדליקה, אל"ה דנימא דכל שאין עושה כלום יהא מותר, ולטעמא דביזוי מצוה י"ל דל"ה ביזוי בהנאה ממילא וכנ"ל, אכן טעמא דביזוי מצוה ה"ז תליא במה דמבו' בשו"ע או"ח ס' תרע"ג ס"א וכ"פ הרמב"ם פ"ד מחנוכה שאסור אף תשמיש של מצוה לאור נ"ח, ומוכח דל"ה משום ביזוי מצוה דבתשמיש של מצוה ל"ש ביזוי מצוה, וכמש"כ הפנ"י הנ"ל, ועמש"כ בשו"ת שואלין ודורשין להגר"א שלזינגר ח"ה ס' נ"ז, וכדברי הפנ"י כ"כ בס' ראש יוסף להפרמ"ג שבת כ"א ע"ב עי"ש.

ושו"ר בס' חשוקי חמד להגר"י זילברשטיין ר"ה י"ח ע"ב, שעמד בנידון דידן אם מותר להדליק נ"ח בנר המפיץ ריח טוב, והביא להמשנ"ב ס' תרע"ג ס"ק י"א תרי טעמי מה שאסור להשתמש לאורה שיהא ניכר שהוא נר מצוה לפרסם הנס, ועוד כיון שע"י נס שנעשה במנורה עשאוה כמנורה. וכתב שלטעם זה דווקא השתמשות אסורה ולא הנאה וכ"כ המשנ"ב ס' תרע"ג ס"ק י"א ודווקא בזה [כגון לבדוק מעות לאורה אסור] שעכ"פ הוא תשמיש עראי, אבל כל שאין משתמש כלום רשאי לישב בביתו בשעה שנ"ח דולקת אע"פ שנהנה מהנר

שאינו יושב בחושך עי״ש ובשעה״צ אות י״א, שלילך לאור הנר לראות שלא יכשל שרי, דלא מחוייב להעצים עיניו, ולא מיקרי תשמיש, וביאורו שעצם ההליכה יכולה להיות גם בחושך, ומה שנהנה מהנר שיכול לילך אי״ז תשמיש, וה״ה הכא אין נהנה מהנר עצמו אלא נהנה מהבשמים שהניחום בתוך הנרות, ולטעמא שיאמרו לצרכו הדליקה ה״ה כשמפיץ ריח יאמרו שהדליק לשם ריח, ולטעם שהוקצה למצוותו ל״ה שימוש, אמנם קול מראה וריח אין בהם משום מעילה אבל איסור יש, מ״מ כ״ז כשניגש למנורה ורוצה להריח אבל כשיושב בביתו והריח נכנס לאף, לא גרע ממסתובב בבית לאור הנר שכתב השעה״צ שמותר עכתו״ד, ומובא גם בחשוקי חמד חנוכה ס״ב עי״ש ובחשוקי חמד שבת כ״ב ע״א לענין נר המנגן עי״ש, וכעי״ז כתב לדון בשו״ת שמן אפרסמון ח״ב ס׳ י״ז עי״ש, ומש״כ מו״ר בשו״ת משנת יוסף חי״א ס׳ קכ״א במכתבו לבעל אבני דרך, בנידון זה.

אם איסור להשתמש לאורה הוי משום הוקצה למצוותו והלום

ראיתי בס׳ הזכרון בית הלל משׂ״כ הג״ר גדעון בן משה עמ׳ רס״ח, בנידון דידן בהדלקת נ״ח ריחני ומנגן להתיר, עפמש״כ השו״ע או״ח ס׳ תרנ״ג ס״א, הדס של מצוה אסור להריח בו, אבל אתרוג של מצוה מותר להריח בו מן הדין, וכתבו הראשונים סוכה ל״ז ע״ב, וכ״כ המשנ״ב שם סק״א, דהדס אסור להריח בו לפי שעיקרו עומד לריח ומזה הוקצה כל שבעה כמו בעצי סוכה, אבל אתרוג עיקרו עומד לאכילה ומזה בלבד הוקצה ולא מלהריח בו עי״ש, וחזינן שאדם מקצה למצוה כל דבר לפי עיקר ייעודו ושימושו, ומאותו דבר שהוא עיקר ייעודו ושימושו הוא מקצהו ותו לא, וה״ה בנ״ח המפיץ ריח, כיון שעיקרן הם להדלקה ולאורה, ולא לתשמישי ריח או חום אין איסור להשתמש בהם לריח וקול, כיון שלא נועדו לכך, והוי דומיא דאתרוג שמותר להריח בו מעיקר הדין יעו״ש, אמנם יש להעיר בזה דלא הוזכר הך טעמא דאסור להשתמש לאורה משום דהוקצה למצוותה, דרש״י פירש משום שיהא ניכר שהוא נר מצוה, והק׳ הפני יהושע שבת כ״ב שם, מ״ט לא פרש״י טעמא דאסור להשתמש לאורה משום דהוקצה למצוותו, וכמבו׳ בסוכה ל״ז שאסור להריח הדס, וכתב הפנ״י שם, כיון שקיי״ל אם כבתה אין זקוק לה, ומוכח דעיקר המצוה היא בעצם מעשה ההדלקה ומש״ה א״צ לחזור ולהדליק, וע״כ שאין הנר מוקצה בכל זמן שדולק, ואין לדמותו להדס, כיון שהדס מוקצה כ״ז מצוותו ובנ״ח ל״ש הוקצה למצוותו דקיי״ל כבתה אין זקוק לה עי״ש, וא״כ י״ל דמש״ה לא פירשו כל הנך ראשונים הנ״ל טעמא דאסור להשתמש לאורה משום דהוקצה למצוותו וכתבו טעמים אחרים, ולמש״כ הפנ״י ל״ש הוקצה למצוותו דהמצוה בהדלקה ולא במה

שדולק. אולם באור זרוע סוף הל' חנוכה ס' שכ"ח נראה דס"ל דגם בנ"ח אמרי' הוקצה למצוותו וכהדס עי"ש, ועמש"כ בס' ראש יוסף להפרמ"ג שבת כ"א ע"ב בטעם שרש"י לא כתב טעם איתקצאי, שתשמיש קדושה שרי.

ובתשו' שבט הלוי חי"א ס' קס"ד נשאל בנידון דידן אם שרי נ"ח המפיץ ריח ע"י הגרי"א דינר, וכתב השבה"ל דאי"ז כלול באיסור השתמשות נ"ח, כיון שאין הנר נחשב להנאה שאין הנר עצמו עומד לשייכות הריח, והביא להש"ך יו"ד ס' ק"ח ס"ק כ"ז, דכל דבר שאין עומד לריח אין איסור בריח ואפי' למה שדחה הש"ך שם, מ"מ הא אסיק דכל דבר שנאסר מטעם אקציה מדעתו אינו נאסר אלא ממה דאקציה, ופשיטא דנ"ח לא אקציה אלא מהנר הדולק ולא מריח שהוא דבר זר מתוכו עי"ש. הרי שגם השבה"ל התיר נ"ח ריחנים מטעם דאקציה רק מנר הדולק ולא מהריח, וצ"ע דהמשנ"ב ס' תרע"ג סק"ח, כתב תרי טעמי דאסור להשתמש לאורה שיהא ניכר שהוא לשם מצוה וכדפרש"י, וכן שעשאוה כמנורה וכמש"כ הר"ן, ולא הזכיר טעמא משום דהוקצה למצוותו, די"ל שרק לנר אקציה ולא לריח, ולהך טעמי דכתב המשנ"ב שיהא ניכר ושהוי דומיא דמנורה ה"ז שייך בנ"ח ריחני וכנ"ל. והן אמנם שמצאתי בתוס' רא"ש שבת כ"ב, שכתב דטעם דאסור להשתמש לאורה משום דהוקצה למצוותו, וכן הביא המאירי שם, מ"מ מפרש"י שפירש טעמא משום שיהא ניכר ולא פירש משום דהוקצה למצוותו כתב הפנ"י דע"כ ל"ש הוקצה כיון שכבתה אין זקוק לה, אמנם יש לדחות דרש"י פירש הך טעמא שיהא ניכר, דנפק"מ היכא שהתנה שיכול להשתמש דרשאי להשתמש לאורה וכמו שמהני תנאי בסוכה, ולהכי פרש"י גם בגוונא שיעשה תנאי ול"ש הוקצה למצוותו, מ"מ מטעם שיהא ניכר אסור להשתמש לאורה, ואולם בגמ' שבת כ"ב נראה שמדמי איסור השתמשות בנ"ח לאיסור להשתמש בנוי סוכה שזה מטעם דהוקצה למצוותה עי"ש.

ומו"ר בשו"ת משנת יוסף חי"א ס' קכ"א ג"כ נשאל בזה, אם שרי להדליק בנ"ח משמן הנודף ממנו ריח טוב, ובנ"ח שע"י הדלקתו מפיץ ריח, וכתב המשנ"י, משמע שהריח נודף רק כאשר הנר דולק, שאם השמן בלבד הוא בעל ריח אז לא נ"ח גורם את הריח אלא ודאי שרק חום הנר מוליד ומפזר את הריח, וא"כ שהנר הוא הגורם ריח מסתבר שאסור להנות ממנו דנ"ח אסור בהנאה, והגם שי"ל כמו שמותר להנות מכללות האור המתהווה ע"י נ"ח, כמש"כ המשנ"ב ס' תרע"ג סק"ג בשם הפני אריה, ולכן מסתבר שאם נוצר חום ע"י כמה מנורות חנוכה שבחדר מותר להנות מהחום דהנאה דממילא היא, אבל במוגמר זה של שמן נ"ח, לכאו' הריח אינו ממילא אלא מאור הנר

ואסור. והיתר לזה יש רק ע״י השמש כמו שמותר להנות מאור השמש אם מתקרב אליו וניכר שרק ממנו נהנה, וסיים המשנ״י, מה שרגיל בפומיה דהחת״ס חדש אסור מה״ת עכתו״ד עי״ש, ובשו״ת משנת יוסף ח״ו ס׳ קכ״ז או״ד, דהנאה דממילא שרי, וכ״כ בס׳ ישועת דוד למרן הגר״ד פוברסקי זצ״ל או״ח ס׳ ט״ז עי״ש.

ג׳. ובקונ׳ גם אני אודך תשו׳ מרן הגר״ח קנייבסקי הל׳ חנוכה שאלה י׳, נשאל הגרח״ק על נ״ח שמפיץ ריח טוב אם מותר להדליק בו והשיב ע״ז, דבר שאינו מתכוין מותר, וכוונתו י״ל עפמש״כ הרמב״ם פי״ד ממאכלות אסורות הי״ב דהנאה הבאה לו לאדם בע״כ באיסור מכל האיסורים אם נתכוון אסור ואם לא נתכוון מותר, והיינו כשא״א לילך למק״א וכמש״כ הש״ך יו״ד ס׳ קמ״ב ס״ק ל״ד עי״ש, וא״כ ה״ה בנ״ח המפיץ ריח טוב כל שאין מתכוון ליהנות מהריח שרי. וכן ראיתי בשו״ת שפתי דעת ח״ג ס׳ כ״ג שאלה ט׳ בתשו׳ למע״כ, אם שרי להדליק בנ״ח המפיץ ריח טוב, דהא לא מתכוון לריח עי״ש, והיינו כמש״כ הרמב״ם הנ״ל בהל׳ מאכ״א ויעו״ש ביד המלך מש״כ בדעת הרמב״ם, וראיתי בס׳ ארח כהלכה ח״א עמ׳ תקצ״ז שתמה בעל שבט הקהתי ע״ד הגרח״ק שהשיב בקונ׳ גם אני אודך, שאינו מתכוון מותר, ממש״כ השו״ע או״ח ס׳ רי״ז הנכנס לחנות שיש בה בשמים מברך אע״פ שאין מתכוון להריח, וכמש״כ המשנ״ב סק״ב שם ובשעה״צ סק״ד עי״ש וא״כ ה״ה יהא אסור להדליק בנ״ח המפיץ ריח טוב אף שאין מתכוין עי״ש, אכן בספרי מועדי הגר״ח ח״א תשו׳ תרל״ב השיב ע״ז הגרח״ק, דטעם שמברך כשנכנס לחנות בשמים, ששם עומד בשביל ליהנות עי״ש, והיינו כיון שעומד לריח צריך לברך. ועי׳ בס׳ מעשה רקח פי״ג ממאכ״א הי״ד מש״כ בזה, וכתב בעל שבט הקהתי שם, דיש להתיר להדליק נ״ח המפיץ ריח טוב, אם מדליק גם שמש, אף שהנרות מפיצים ריח וכמבו׳ בס׳ תרע״ג אם מדליק שמש מותר להשתמש לאורה שנהנה גם מהיתר, ואמנם המג״א פליג שרק לאור השמש מותר להשתמש, י״ל עפמש״כ בס׳ הליכות שלמה חנוכה פט״ו שאיסור הנאה הוי משום ביזוי מצוה ולהכי מותר לישב וליהנות מהאור עי״ש, וא״כ ה״ה יהא שרי ליהנות מנ״ח שמפיץ ריח טוב עי״ש.

ולכאו׳ י״ל עוד נפק״מ, עפמש״כ לדון בתשו׳ כתב סופר או״ח ס׳ קל״ג, נפק״מ בטעמא דאסור להשתמש לאורה, למש״כ רש״י דטעמא משום שיהא ניכר י״ל שה״ה בכל הנרות אסור להשתמש, אף בנרות ההידור, ולמש״כ הר״ן שעשאוה כמנורה ע״ז י״ל שאסור להשתמש רק בנר ראשון, שהוי כמנורה ולא בשאר נרות יהא שרי ליהנות עי״ש. וא״כ י״ל נפק״מ לענין נ״ח המפיץ ריח טוב, שיהא שרי להדליק שאר נרות

ההידור מנרות המפיצים ריח טוב, ואף אם מתכוון ליהנות מהריח שרי בנרות ההידור ורק מנר העיקרי שהוא דומיא דמנורה אסור ליהנות, אולם בערוך השולחן ס' תרע"ג ס"ז ובשו"ת גנת ורדים גן המלך ס' מ"ב שגם בנר ההידור אסור להשתמש לאורה עי"ש, ובשו"ת מנחת יצחק ח"י ס' מ"ג.

ועי' בשו"ת שואלין ודורשין ח"ה ס' נ"ז שר"ל נפק"מ בטעמים שאסור להשתמש לאורה, לענין, אם רק לאדם עצמו אסור להשתמש לאור נ"ח שלו, ולא לאנשים אחרים שלא הדליקו נ"ח זה, יהא שרי להשתמש, או"ד גם להם אסור להשתמש בנ"ח שהודלק ע"י אדם, ועפי"ד יהא נפק"מ לענין נר שמפיץ ריח טוב שיהא שרי לאחרים.

ובשו"ת ברכת ראובן שלמה להגאון הנסתר רבי ראובן שלמה שלזינגר זצ"ל ח"ב ס' ס"ג, ג"כ נשאל בזה אם מותר להדליק בשמן שנודף ממנו ריח טוב בשעה שדולק אם מותר ליהנות מהריח. וכתב דאם כוונתו היה לכתחילה להדליק עם שמן מבושם בכדי ליהנות מן הריח הנודף פשיטא דאסור ליהנות מהריח משום ביזוי מצוה, אבל אם אין כוונתו להדליק בשמן מבושם בכדי ליהנות מהריח רק שאין לו שמן אחר להדליק רק שמן מבושם, מותר להדליק בו, ואין עליו חיוב לעצור אפו שלא יריח, וכמש"כ בשו"ת פני אריה ס' מ"ז שמותר לישב לאור נ"ח אע"פ שנהנה שאין יושב בחושך עי"ש, וא"כ ה"ה בנידון דידן. וכן הביא בשם מרן הגר"נ קרליץ בס' לקט שאלות המצויות מהגרי"א דינר להתיר נ"ח ריחני, וכ"פ בס' שבט הלוי חנוכה פי"א ס"ו עי"ש.

ושו"מ בשו"ת ישיב יצחק חל"ג ס' כ"ה שנשאל בנידון דידן בסומא שאין רואה אם יכול להדליק נ"ח ריחני שירגיש הנ"ח, והביא מבעל הדברי יציב, בס' שפע חיים יהי אור [חנוכה תשמ"ה] מהדו"ג נר ב', דהקשה עמש"כ הר"ן בטעמא דאסור להשתמש לאורה שעשאוה כמנורה, והא גם במנורה קול ומראה וריח אין בו משום מעילה, וכתב שמה"ט לא כתב רש"י בטעם שאסור להשתמש לאורה כמש"כ הר"ן, דכיון שבמקדש ליכא איסור בשימוש בקול וריח לא יתקנו משום כך איסור השתמשות בנ"ח. וכתב דגם להר"ן דעשאוה כמנורה הכא שאין עושה מעשה שימוש ורק נהנה ממילא אפי' מהמנורה אין איסור, וכתב עוד הישיב יצחק שבנ"ח אסרו רק הנאת אורה ולא הנאת ריח דממילא, וכשאין מתכוון ליהנות הוי פסיק רישא דלא ניח"ל באיסור דרבנן, וכ"ש אם נר השמש יש בו ריח דשרי להדליק שאר הנרות המפיצים ריח עי"ש, וכן ראיתי בס' גם אני אודך תשו' הג"ר יקותיאל ליברמן

אליך ס׳ ק״ו דמסיק דשרי להדליק בנ״ח המפיץ ריח שהוי הנאה דממילא עי״ש, וכן ראיתי להתיר בשו״ת מועדי ניסים ח״א חנוכה ס׳ מ״ג עי״ש. אולם כתב לי הגר״א שלזינגר מח״ס מצות נר איש וביתו, נרות שנודף מהם ריח, כיון שכוונתו לכך, שהרי אם אין כוונתו לכך היה לוקח נרות רגילים בודאי שאין לנו רשות להשתמש בהם אלא לראותם בלבד. וע״ע מש״כ בזה בס׳ סדר ימי החנוכה אור שמח עמ׳ צ״ב להג״ר אלעזר רז בדין נ״ח המפיץ ריח.

דו״ש בברכה מרובה
מתתיהו גבאי

סימן ד

הדלקת נר חנוכה ונר שבת ומשלוח מנות בבעל ואשה פרודים

בס"ד, טבת תשע"ו.

אורך ימים ושנות חיים למע"כ ידידי הרה"ג מפורסם לשו"ת רבי **גמליאל הכהן רבינוביץ** שליט"א, מח"ס "גם אני אודך", ו"פרדס יוסף החדש" על המועדים. שלום רב.

ע"ד השאלה בבעל ואשה שלא הסתדרו ביניהם, והחליטו ליפרד. והאשה הלכה לבית אחר, אם הבעל מוציא אשתו בנר חנוכה, או שהאשה צריכה להדליק בנפרד בברכה, ובקונטרס גם אני אודך ח"ג תשובה ק"מ, השיב על זה מרן הגר"ח קנייבסקי, צ"ע. עי"ש. וניחזי אנן בזה.

א. הנה האליהו רבה ס' תרע"א ס"ג הביא משה"ק בשו"ת שער אפרים ס' מ"ב למה אין נוהגין שאשה מדלקת כשבעל בביתו, מ"ש משאר בני הבית עי"ש, והיינו לדעת הרמ"א שם, דמהדרין זהו שכל בני הבית כל אחד מדליק, וכתב הא"ר ונ"ל כיון דאשתו כגופו ואינו בכלל מהדרין עי"ש. ובא"ר ס' תרע"ז סק"ד. הרי דאף להרמ"א שכל בני הבית מדליקין, באשתו ליכא אף דין מהדרין, כיון שהיא כגופו והוי כמו שהדליקה בעצמה. ומעתה ילהס"ת אם בבעל ואשה שהחליטו ליפרד, ואף אוכלים בנפרד ובבית אחר, אם אמרי' אשתו כגופו דכיון שלא חיים ביחד ל"ש לומר שהם כגוף אחד, ושפיר י"ל שהאשה תדליק בביתה, להרמ"א שכל אחד מבני הבית מדליק.

והנה בב"ב קמ"ו ע"א מעשה באדם אחד שאמרו לו אשתו תותרנית היא, ונכנס אחריה לחורבה לבודקה, אמר לה ריח צנון אני מריח בגליל, אמרה ליה מאן יהיב לן מכותבת דיריחו ואכלנא ביה נפל עליה חורבה ומתה, אמרו חכמים הואיל ולא נכנס אחריה אלא לבדקה מתה אינו יורשה, וכתב הרשב"ם שם, בטעם שאין יורשה כיון שהיה בדעתו לגרשה אם ימצאנה בעלת מום ובתוך כך מתה קודם שנתפייסו אינו זוכה בירושה, ומהכא שמעינן שמי שמתה אשתו בתוך קטטה שיש בדעתו לגרשה שוב אינו יורשה. והוכיח כן הרשב"ם מדברי ר"ש בגיטין י"ח ע"א משנתן עיניו לגרשה שוב אין לבעל פירות עי"ש. הרי חזינן מדברי הרשב"ם דבעל ואשה שהיו בקטטה אף שלא התגרשו בפועל, אין הבעל יורש האשה. הרי דע"י שנפרדים ה"ז מפקיע מתורת ירושה, ולכאו' חזינן שהיא אינה כאשתו

וה״ה שלא אמרי׳ אשתו כגופו שהבעל מוציא האשה בנ״ח זהו כ״ז שהם חיים ביחד ולא שהחליטו להתגרש. אמנם ברמ״א אהע״ז ס׳ צ׳ ס״ה פסק דלא כהרשב״ם, ואף שנתן עיניו לגרשה, כ״ז שלא נתגרשה יורשה וכהתוס׳ והרא״ש בב״ב שם דפליגי על הרשב״ם. ולכאו׳ סברתם, דאף שנתן עיניו לגרשה, ומ״מ יכולים להתחרט וכ״ז שלא התגרשו בפועל הרי היא כאשתו ויורשה, א״כ זהו שפסק הרמ״א דכ״ז שלא התגרשו בפועל יכולים להתחרט ולחיות ביחד, והרי היא כאשתו, וא״כ ה״ה דאמרי׳ אשתו כגופו בנ״ח, והבעל מוציא האשה להרמ״א שכל אחד מבני הבית מדליק. ואולם בב״י אהע״ז ס׳ צ׳ כתב כמה דס״ל כרשב״ם שאין יורשה עי״ש ובשו״ת כרם שלמה אהע״ז ס׳ מ״ז ובשו״ת מעשה איש אהע״ז ס׳ י״ח ובפתחי תשובה אהע״ז ס׳ צ׳ סק״ח, ועמש״כ בשו״ת דבר יהושע ח״א ס׳ ק׳ לענין בעל שרצח אשתו אם יורשה עי״ש.

והנה הים של שלמה פ״ב דגיטין ס״ד אשה שהיה קטטה עם בעלה והיה בדעתו לגרשה אין מתאבל עליה, והוכיח כן מהרשב״ם הנ״ל, דאין יורשה כשהיו בקטטה, וה״ה שאין מתאבל עליה, וכ״כ הרש״ש ב״ב קמ״ו שם. והביא דברי היש״ש בהגהות רע״א יו״ד ס׳ שע״ד ס״ד. וכ״פ בס׳ ישועת יעקב אהע״ז ס׳ צ׳ כהמהרש״ל, ואמנם הגר״ש קלוגר בחכמת שלמה אהע״ז ס׳ צ׳ דחולק על מהרש״ל וכן דחה דבריו בבית מאיר ס׳ צ׳ שם, ובשו״ת שואל ומשיב רביעאה ח״ג ס׳ פ״ח דלא כהיש״ש. ועמש״כ בזה בשו״ת מהר״ש ענגיל ח״א ס׳ ע׳ ובשו״ת תשורת שי מה״ת ס׳ קנ״ח ובשו״ת בית אבי ח״ב ס׳ צ״ז ח״ד ס׳ קל״ב ובשו״ת קנין תורה ח״ב ס׳ צ״ג ובשו״ת עין משפט יו״ד ס״ב ובס׳ תורה תמימה אמור כ״א אות י״ב ובשו״ת מהרש״א אלפנדרי או״ח ס״ז ובשו״ת בנין ציון ח״א ס׳ ס׳ ובשו״ת מנחת אלעזר ח״ד ס׳ כ״ו ובשו״ת מחנה חיים ח״ג ס׳ ל״ט ובס׳ פתחי חושן הל׳ אישות פ״ט הערה ק״ס ובס׳ חיים וחסד פ״ט ס׳ י״ח, מש״כ האם הבעל מתאבל על אשתו שמתה והחליטו ליפרד. וראיתי בס׳ פני ברוך אבילות עמ׳ ת״פ דכתב הגר״ש דבליצקי דבזוג שיש עליהם פסק דין להתגרש ואחד מהם מסרב להתגרש לכו״ע אין הבעל מתאבל עליה. ועפ״ז ה״ה י״ל לענין נ״ח דאם יש פס״ד להתגרש ולא קיימו הפסק לכו״ע אין הבעל מוציא האשה בנ״ח.

אולם ראיתי בשו״ת נאה משיב [אוחנה] יו״ד ס׳ י״ז שפסק אף כשיש פס״ד להתגרש כ״ז שלא התגרשו הבעל מתאבל. ושאלתי להגר״ח קנייבסקי במי שגירש אשתו ונמצא גט פסול ומתה אם מתאבל עליה, וכתב כן. ועמש״כ בזה בשו״ת מאורות נתן ס״נ. ואמנם י״ל שאין דומה הל׳ אבילות להל׳ נ״ח, ואף להיש״ש שאין מתאבל עליה זהו מהל׳

אבילות שאין לבו מר עליה כיון שהם בקטטה אין לו צער בה ומש"ה אין מתאבל ואין מוכח לנ"ח, וכ"כ לי הגאון רבי יצחק אושינסקי אב"ד חיפה ובעל אורות משפט, אף שמצינו בהל' אבילות נידון דזוג פרודים, לענין נ"ח אמרי' אשתו כגופו ומוציא הבעל את אשתו, ועי' בב"מ י"ב ע"ב אם איכא איבה בבעל ואשה, מציאת האשה לעצמה עי"ש.

ב. ולכאו' יש לתלות הך דינא דנ"ח בבעל ואשה פרודים, ונמצאים כל אחד בבית אחר, אם הבעל מוציא האשה. במה שחקר בס' שפת אמת שבת כ"א ע"ב בחובת נ"ח, אם הוי חובה אגברא כלולב ושופר וכדו', או שהוי חובת בית כמעקה ומזוזה שה"ז חובה לבית עי"ש. והארכנו בחקירה זו בכמה דוכתי בבית מתתיהו ח"א ס"ב אות כ"א, ס' י"א אות כ"א, ס"א אות ל"א, ס"ד או"ב נפק"מ בחקירה זו, וכן בבית מתתיהו ח"ב ס' י"ב אות ו'. ובס' טעמא דקרא לחנוכה עמ' מ' כתב מרן הגר"ח קנייבסקי לתלות במח' הראשונים אם נ"ח הוי חובת בית כנראה בתוס' סוכה מ"ו ומהרמב"ם פי"א מברכות הוכיח שנ"ח הוי חובה אגברא. וא"כ י"ל דאם נימא שנ"ח הוי חובת בית, בבעל ואשה פרודים, כיון שהאשה נמצאת בבית אחר, אף אם נימא אשתו כגופו כ"ז שלא התגרשו, מ"מ כיון שהאשה בבית אחר, תהא חייבת להדליק שם בביתה דנ"ח הוי חובת בית, אולם אם נימא שנ"ח הוי חובה אגברא, יש לדון אם אשתו כגופו אף בזוג שהחליטו ליפרד. ואם נימא שאשתו כגופו כל שהבעל הדליק הוי כמו שהאשה הדליקה וא"צ אף להדליק בביתה. אולם אם נימא שנ"ח הוי חובת בית כל שנמצאת בבית אחר תצטרך להדליק בביתה. וכן ראיתי בשו"ת שערי יושר ח"ד ס' פ"ו אות ט"ו במכתבו למע"כ, דכיון שאין האשה חושבת לחזור יותר לביתה לעולם אין נחשב לביתה אלא הבית שגרה בו כעת הוא נחשב לביתה וצריכה להדליק עם ברכה עי"ש, וכ"כ בס' גם אני אודך תשו' הג"ר יקותיאל ליברמן ס' קי"א עי"ש. ועמש"כ בשו"ת שערי יושר ח"א ס' ל"א או"ד דעיקר נ"ח הוי חובה אגברא עי"ש.

אמנם עיקר הדבר לומר שנ"ח הוי רק חובת בית צע"ג מהמבו' בשבת כ"ג ע"א דאכסנאי חייב בנ"ח, וכ"פ הרמב"ם פ"ד מנ"ח הי"א, והטור ושו"ע ס' תרע"ז עי"ש, ואם נימא שנ"ח הוי רק חובת בית, מ"ט אורח חייב בנ"ח, ואם מדליק צריך להשתתף בפריטי, הא כל שבבית זה יש נ"ח יוצא בזה וא"צ להדליק בפ"ע. וע"כ מוכח שודאי נ"ח הוי חובה אגברא, אלא שמוטל אגברא להניח נ"ח בבית, וכל חיובו זהו אגברא, וחיובו שיהא בבית נ"ח, ומש"ה גם אכסנאי צריך להשתתף בפריטי דאף שבבית יש נ"ח, מ"מ אגברא לא קיים חיובו שיהא בבית נ"ח. ודברי השפ"א צע"ג מאכסנאי. ומצאתי בשו"ת רבבות

ויובלות למו״ר הגר״א גרינבלאט זצ״ל ח״ד סו״ס שס״ה שהק׳ ע״ד החכ״צ [שהו״ד בבית מתתיהו הנ״ל] דכתב דדעת השו״ע שנ״ח הוי חובת בית כמזוזה. דא״כ מ״ט אכסנאי חייב בנ״ח, ומ״ש ממזוזה דמבו׳ בשו״ע יו״ד ס׳ רפ״ו ס׳ כ״ב שמתחייב לאחר שלושים יום עי״ש. ומש״כ בס׳ נר איש וביתו ובס׳ קרואי מועד חנוכה ס׳ ל״ח. וע״ע בשו״ת שביבי אש ח״ד ס׳ ס״ג ובס׳ גבורת יצחק חנוכה ס׳ נ״א או״ב ובשו״ת ידבר פי ח״ב עמ׳ ל״ט ובס׳ פתחי מגדים חנוכה ס׳ ס״ג וא״כ ע״כ דנ״ח זהו חובת גברא שיהא בבית. וילהס״ת בבעל ואשה שהחליטו ליפרד, אם אמרי׳ אשתו כגופו וכיון שהם כגוף אחד, כל שהבעל מדליק הוי כמו שהאשה הדליקה דהם כגוף אחד, ומכיון שהאשה בבית אחר אכתי לא נתקיים חיובה בבית זה, וכתב לי בעל שו״ת ודרשת וחקרת, עמש״כ לתלות ד״ז אם נ״ח הוי חובת בית או גברא, הגע בעצמך אם היו שני משפחות גרות בבית אחד זה בחדר זה וזה בחדר זה ואין שום קשר ביניהם רק שנכנסים לחדריהם דרך דלת אחת, אטו נימא שאם משפחה אחת מדלקת נ״ח יצאו גם המשפחה השניה, והרי אכסנאי יוכיח שבלי השתתפות בפרוטה לא יצא הגם שבבית זה יש נ״ח, ועדיף לשאול לבעל אם מכוון להוציאה או לא מכוון להוציאה, ואם מכוון ודאי יצאה, ואם לא מכוון, תכוון האשה לא לצאת בהדלקתו ותדליק לבד.

ג. וראיתי בס׳ חשוקי חמד נדרים כ׳ ע״ב דכתב הגר״י זילברשטיין, במעשה בזוג שהחליטו ליפרד אבל כיון שאין להם כסף לשכור דירה חילופית בינתיים שניהם גרים בבית אחד, וכל אחד ישן בחדר אחר וגם האוכל כל אחד קונה לעצמו ואוכל בחדרו אם האשה צריכה להדליק נ״ח כיון שאין מרגישה שהיא כגופו, וכתב החשוקי חמד שאין מושג בהלכה של זוג פרודים, וע״פ הלכה היא כשאשתו לכל דבר, והיא יכולה לכפות אותו שיתן לה מזונות, ולא יגרע מכסותה ועונתה, וכ״ז שהם חיים עדיין בבית אחד הרי היא כגופו והוא פוטר אותה בהדלקתו. ומובא גם בס׳ חשוקי חמד חנוכה ס׳ פ״ז עי״ש. ולכאו׳ צ״ע מש״כ החשוקי חמד שלא מצינו בהלכה מושג של זוג פרודים, שלהדיא ברשב״ם הנ״ל שאין יורשה מחמת קטטה, וכן היש״ש הנ״ל שאין מתאבל עליה. אכן בנידון דבריו בבעל ואשה פרודים שגרים בבית אחד, לכאו׳ יש לתלות בחקירת השפ״א אם נ״ח הוי חובת אגברא דאם הוי חובת אגברא י״ל כיון שהם פרודים ל״ש אשתו כגופו ואין הבעל מוציא האשה, ומשא״כ אם נימא שה״ז חובת בית, י״ל דכל שבבית זה יש נ״ח אף שהם פרודים ולא אמרי׳ אשתו כגופו, מ״מ נתקיימה המצוה ע״י הבעל ונתקיים חובת בית, וכן א״ל בנידון זה הגרז״נ גולדברג דזוג

פרודים בנ"ח הוי חובת בית ובבית זה יש נ"ח, אף אם נימא דל"ש אשתו כגופו, וכ"כ לי הגאון רבי אברהם יפה שלזינגר בעל באר שרים, עפמש"כ הכלי חמדה פר' קורח דנ"ח הוי חובת בית עי"ש, וא"כ כל זמן שגרה עמו בבית אפי' בחדרים שונים ועדיין נשואה לו אפי' גרושת הלב אינה חייבת להדליק בעצמה, ויוצאת יד"ח בהדלקת בעלה בבית זה שגרה בו. וכן הסכים הגר"מ דייטש בעל שו"ת נתיבות אדם שיוצאת בהדלקת בעלה כ"ז שלא התגרשו, ועמש"כ בשו"ת שואלין ודורשין ח"ח ס' ל"ח במכתבו אלי, וע"ע מש"כ בזה בשו"ת בריתי שלום ח"א ס"ה.

ומו"ר הגר"י ליברמן בתשו' משנת יוסף חי"ג ס' רכ"ו במכתבו אלי, על מה שכתבתי לתלות זוג פרודים בנ"ח כשהם בבית אחד, אם נ"ח הוי חובת בית או גברא, דבמשנת יוסף סוגיות או"ח ח"ב סו"ס ל"ו, הא דקיי"ל דווקא בנ"ח דאשתו כגופו וא"צ האשה להדליק כמהדרין, ויוצאת מבעלה, ומ"ט אין אומרים כן בשאר מצוות שבהם האשה יכולה לקיים לבד ואינה צריכה לצאת דווקא מבעלה כקריאת המגילה ותקיעת שופר, משום הא דבעל ואשתו כגוף אחד אינו רק מטעם קורבת האישות אלא מפני שע"י האישות דרך העולם שהם דרים ביחד ומשעזב האיש אביו ואמו דבק באשתו, ובנ"ח שהוא חובת בית אף שהוא חובת הגוף היא מצוה התלוייה בבית, שם נתקן המצוה שהאיש והאשה הם כגוף אחד ומשא"כ בשאר מצוות וא"כ היכא שאין להם שום קורבת אישות ובדעתם כבר נפרדו זה מזה ואף שהם עדיין בדירה אחת, מ"מ ל"ש לומר כה"ג אשתו כגופו מטעם והיו לבשר אחד, וכ"א צריך להדליק בפ"ע. וכתב עוד המשנ"י שם, אף אם ננקוט כהחשוקי חמד, דאין מושג של זוג פרודים ואמרי' אשתו כגופו, מ"מ הרי צריך הבעל לכוון להוציא אשתו בהדלקתו וגם היא צריכה לכוון לצאת מבעלה וכשהם פרודים ושונאים זל"ז אין הבעל מכוון להוציא וגם האשה אין מכוונת לצאת עי"ש, והו"ד המשנת יוסף גם בקובץ יתד המאיר כסלו תשע"ו ס' ל"ד ובקובץ פעמי יעקב כסלו תשע"ו עמ' מ"ז עי"ש. הרי מדברי המשנת יוסף דברים ברורים דל"ש אשתו כגופו בפרודים לענין נ"ח דאשתו כגופו הוי רק בנ"ח משום שהוא חובת בית וכמו שביאר היטב. ועמש"כ בשו"ת אבני חפץ ח"ג ס' מ"ד בגדר אשתו כגופו בנ"ח. ועמש"כ בבית מתתיהו ח"ב ס"ב אות י"ט בזה. וכן ראיתי כדעת המשנת יוסף בגליון וישמע משה גליון צ"ג מקץ תשע"ו שכן ס"ל למרן הגר"נ קרליץ שאין האשה יוצאת בהדלקת בעלה כשהם פרודים, ול"ש אשתו כגופו עי"ש. ולמש"כ המשנ"י י"ל עוד שצריך כוונה לצאת ואין הבעל מתכוון להוציא, ואף אם נימא אשתו כגופו, מ"מ בעי כוונה להוציא בנ"ח.

ד. אולם י״ל בזה, עפמש״כ בס׳ נתן פריו להגר״נ גשטטנר זצ״ל חנוכה שבת כ״א ע״ב, דיל״ע אם המדליק צריך לכוון להוציא במצוות ההדלקה את כל אנשי הבית, ומשום דאיכא חובת גברא על כל אחד להדליק, ואמרו חז״ל שאחד יכול להוציא כולם, ועכ״פ המדליק צריך לכוון להוציא בני הבית, או״ד שא״צ לכוון להוציא בני הבית, וכן אנשי הבית א״צ לכוון לצאת, שמתחילה לא חייבו חכמים חובת גברא על כל אחד, דעיקר החיוב שאחד מאנשי מבני הבית ידליק, ועי״ז נפטרו כל אנשי הבית ממצוה זו עי״ש. ולכאו׳ ה״ז תליא במה שחקר השפ״א הנ״ל בגדר נ״ח, דאם הוי חובה אגברא שפיר י״ל שצריך כוונה להוציא בנ״ח, וכן לצאת, ואילו אם הוי חובת בית י״ל שא״צ כוונה להוציא וסגי בנ״ח כל שיש בבית זה נ״ח אף ללא כוונה להוציא ולצאת. וא״כ מש״כ המשנת יוסף דלכו״ע האשה צריכה להדליק אף אם נ״ח הוי חובת בית, כיון שצריך כוונה להוציא, למש״כ הנתן פריו, אם נ״ח הוי חובת בית י״ל שא״צ כוונה להוציא דעיקר החיוב שאחד מאנשי הבית ידליק, א״כ יל״ד בזוג פרודים אם האשה כבני הבית דאולי לא אמרי׳ אשתו כגופו כשהחליטו ליפרד. וכן דעת הגר״ש פנחסי בעל שו״ת מנחת שמואל במכתבו אלי ומובא בקובץ יתד המאיר כסלו תשע״ו ס׳ ל״ה דזוג פרודים כל אחד חייב להדליק נ״ח עם ברכה, דמ״ש משני אכסנאים שחייבים להשתתף בפריטי אף שנמצאים בבית אחד וכיון שאינם חיים יחד כבעל ואשה ודעתם ליפרד ולמעשה הם פרודים דינם לכאו׳ כאכסנאים, וכן מסיק בעל שו״ת אורחותיך למדני במכתבו אלי שאין הבעל מוציא האשה, וכן מסיק בעל שו״ת דברי בניהו במכתבו אלי, וכ״כ לי בעל שו״ת שערי יושר.

אכן י״ל דלכו״ע אם האשה רוצה להדליק בפ״ע ולברך יכולה, אף אם נימא דכ״ז שלא התגרשו אמרי׳ אשתו כגופו. דהנה המשנ״ב ס׳ תרע״א סק״ט כתב מה דאשה לא מדליקה נ״ח משום דאשתו כגופו, וכמש״כ הא״ר הנ״ל, ואילו במשנ״ב ס׳ תרע״ה סק״ט כתב בשם עולת שמואל שאם רוצה להדליק תברך, וצ״ע כיון דאשתו כגופו איך תברך אחר שהבעל מברך. ותירץ מרן הגר״ח קנייבסקי בס׳ שערי ציון ח״א עמ׳ ר״ה, אשתו כגופו אם היא רוצה עי״ש. [ובס׳ שמעתתא דמשה חנוכה עמ׳ תס״ד, דאם האשה רוצה להדליק תדליק קודם הבעל עי״ש], הרי שה״ז תליא ברצון האשה וכשרוצה לצאת ע״י בעלה אמרי׳ אשתו כגופו, וכשאין רוצה לצאת ע״י בעלה אלא להדליק בפ״ע רשאית לברך, וא״כ כ״ש היכא שהחליטו ליפרד דרשאית להדליק ולברך, ורק היכא שרוצה לצאת ע״י הדלקת הבעל, יש לדון אם אמרי׳ אשתו כגופו כשהחליטו ליפרד, וכתב לי הגאון רבי שמאי גרוס בעל שבט הקהתי

בפשטות יכול להוציא אשתו שהרי היא לאשתו לכל דבר, ורק לגבי אבילות באשה שיש לה קטטה עם בעלה ס"ל לישׁ"ש שאין מתאבל עליה, אבל היא אשתו וע"כ יכול להוציאה, אולם בגליון וישמע משה הנ"ל מובא מבעל שבט הקהתי דמ"מ צריך הבעל לכוון להוציאה, ואל"ה אין יוצאת עי"ש. אכן כתב לי הגאון רבי ירמיה כהן בעל והרים הכהן, דאף שאין הבעל מתכוון להוציאה יוצאת בזה שהוא בעלה, ואין מושג של זוג פרודים או שהיה גט או שהיא אשת איש לכל דבריה ויוצאת בהדלקת נ"ח של בעלה גם אם הוא מדליק בחדר אחר, וכמו שחייב במזונותיה וכו', מוציא אותה במצות הדלקת נ"ח. וכ"כ לי הגר"א נבנצאל כהחשוקי חמד הנ"ל שהבעל מוציא אשה ואין מושג של זוג פרודים. וכ"כ לי הגר"י רוטנברג בעל המנחת פרי, דכל זמן שהם נשואים יוצאת בהדלקת נ"ח של בעלה, וכיו"ב כתב לי הגר"א שלזינגר בעל השואלין ודורשין, דע"פ הלכה הדין דאשתו כגופו הוא כל זמן שהם נשואין, רק אם חיים בנפרד ואינה רוצה לצאת בהדלקתו חייבת להדליק בפ"ע, אבל אם רוצה לצאת בהדלקת הבעל יוצאת, וכן הסכים הג"ר ר"מ שעיו בעל שו"ת מחקרי ארץ, שאין מושג של זוג פרודים לענין נ"ח כל שהם קבועים בבית זה סגי בנר אחד לשניהם, ובעל שו"ת ברכת יהודה יעץ שתשתתף בפריטי, ועמש"כ בזה בס' גם אני אודך תשו' הג"ר משה חליוה ח"ד ס' מ"ח או"ב.

ושאלתי למרן הגר"ח קנייבסקי, זוג פרודים שכל אחד נמצא לבד בחדר אחר אם צריכה האשה להדליק נ"ח, וכתב כן. ואולם ראיתי בגליון וישמע משה מקץ תשע"ו גליון צ"ג מובא מהגרח"ק שמסתמא יוצאת בהדלקת האיש, ובפעם אחרת אמר שצריכה לשמוע הברכה מהאיש עי"ש, הרי שלא ברירא ליה הך דינא. וכן בקונ' גם אני אודך ח"ג שאלה ק"מ השיב על זוג פרודים אף בשני דירות אם יוצאת האשה בהדלקת בעלה, צ"ע. ועי' בספרי מועדי הגר"ח תשו' תקצ"א שהשיב הגרח"ק אם נ"ח הוי חובת בית או גברא, חובת גברא לקנות בית ולהניח בבית ע"ש, וא"כ יל"ד בזוג פרודים אם אמרי' אשתו כגופו והאשה יוצאה חובתה ע"י בעלה בחיובה אמוטל אגברא, וצ"ע, ובס' פניני שיח שאלה קע"ג נשאל הגר"ח קנייבסקי במה שמוציא הבעל לאשתו בנ"ח דאשתו כגופו, דא"כ בכל המצוות נימא כן, והשיב דנ"ח תיקנו על הבית עי"ש.

זוג פרודים בהדלקת נר שבת

ומה ששאל מע"כ עוד, לענין בעל ואשה פרודים, אם הבעל צריך להדליק נר שבת.

הנה הכא הוי איפכא כיון דהאשה היא מדליקה נר שבת הגם שגם הבעל חייב בנר שבת, וע"כ דהוי מדין אשתו

כגופו שהאשה מדלקת והוי כמו שהבעל הדליק, וכ״כ בס׳ חוט שני שבת פכ״ג עמ׳ ס״ג עי״ש, ואמנם יל״ע בזה למש״כ הגר״י ענגיל בבית האוצר כלל ר״ז להסתפק הא דאמרי׳ אשתו כגופו, אם זהו גם איפכא לענין הבעל שהוא כגופה עי״ש, וכתב לי הגר״ח קנייבסקי דלא אמרי׳ בעלה כגופה, אכן ממש״כ הערוך השולחן או״ח ס׳ ר״נ דאם האשה מכינה לשבת א״צ הבעל להכין דאשתו כגופו, הרי שס״ל גם בעלה כגופה. וכן מפורש בס׳ מור וקציעה סו״ס רי״ט דבעל יכול לברך הגומל עבור אשתו משום דאשתו כגופו עי״ש, הרי שס״ל גם איפכא לענין הבעל שהוא כגופה. וא״כ י״ל שמה״ט הבעל יוצא בהדלקת אשתו אי״ז מדין שליחות גרידא, אלא משום אשתו כגופו והוי כמו שהבעל הדליק בעצמו, וא״כ לענין בעל ואשה פרודים וכל אחד נמצא בחדר אחר ה״ז תליא במש״כ לעיל אם אמרי׳ אשתו כגופו בזוג פרודים, ואם אמרי׳ אשתו כגופו יהא סגי בהדלקת האשה בחדרה להוציא בעלה. ושו״ר בשו״ע הגר״ז ס׳ רס״ג סק״ב דהאשה מדלקת נ״ש משום דשלוחה של בעל עי״ש, הרי שנקיט שנר שבת הוי חוב אכאו״א ומוטל גם על הבעל ומדין שליחות מוציאה האשה לבעל וא״כ עפ״ז אם אין האשה תכוון להוציא הבעל ל״מ. אכן בס׳ שפת אמת שבת כ״א ע״ב כתב שבנר שבת אי״ז חוב אכאו״א אלא חובת בית כמזוזה ומעקה, וא״כ י״ל דכל שבבית יש נ״ש יוצא הבעל אף בזוג פרודים. ועמש״כ בס׳ משמרת חיים ח״א חנוכה אות ו׳ ובברכת מרדכי שם.

אמנם י״ל בזה לענין נר שבת להמבו׳ בגמ׳ שבת כ״ה ע״ב דטעם הדלקת נר שבת ותזנח משלום נפשי, אמר רב אבהו זו הדלקת נר בשבת, ופרש״י שבמקום שאין נר אין שלום כיון שהולך בחושך ונכשל באפילה, ובמקום שאין שלום אין עונג עי״ש, הרי טעם נר שבת משום שלא יכשל בעץ ובאבן ומשום עונג שבת, א״כ כיון שכל אחד נמצא בחדרו לבד, ואין קשר ביניהם, שפיר צריכים להדליק בחדר בפ״ע, שלא יכשלו בעץ ואבן. ולהמבו׳ בגמ׳ שבת כ״ג ע״ב דטעם הדלקת נר שבת משום שלום ביתו, והרמב״ם פ״ד מחנוכה כתב דשלום ביתו זה אשתו עי״ש, א״כ כיון שהחליטו ליפרד א״צ להדליק משום שלום ביתו זה אשתו אלא משום כבוד ועונג שבת דידיה, ועמש״כ בזה בבית מתתיהו ח״ב ס״ד אות י״א בארוכה, וכל שהאשה והבעל נמצאים כל אחד ואחד בחדר בפ״ע, ידליקו בחדרם משום כבוד ועונג שבת, ואף דאשתו כגופו בזוג פרודים, מ״מ כל שנמצאים בחדר בפ״ע ידליקו בחדרם שלא יכשלו בעץ ואבן, ומשום עונג וכבוד שבת וכמבו׳ ברמב״ם פ״ה מהל׳ שבת עי״ש, וכמבו׳ בשו״ע או״ח ס׳ רס״ג ס״ו בחורים ההולכים ללמוד חוץ לבתיהם צריכים להדליק נר שבת

בחדרם ולברך עליו, אבל מי שהוא אצל אשתו א"צ להדליק בחדרו ולברך ולפי שאשתו מברכת בשבילו, וכתב המשנ"ב ס"ק ל"א דא"צ לברך כשנמצא בחדרו, אבל להדליק צריך אפי' אין אוכל שם שלא יכשל בעץ ואבן, וא"כ ה"ה בזוג פרודים שכל אחד בחדרו ידליקו שם, ולענין הברכה ה"ז תליא במה שנחלקו השו"ע והרמ"א ס' רס"ג ס"ח, אם יכולים כמה אנשים להדליק על נר שבת שלו ולברך, ולמש"כ הרמ"א דנוהגין לברך כ"א בפ"ע, ה"ה רשאי הבעל להדליק נר שבת ולברך בחדרו. ובפרט למש"כ באשל אברהם מבוטשאטש ס' רס"ג שנוהג בעצמו להדליק נר שבת ולברך בחדר האוכל ואשתו מדלקת בחדרה בה התפללה וישינה בברכה עי"ש, וכ"כ בשו"ת תורה לשמה ס' ע"ח שיכול הבעל להדליק בחדר אחר שמשתמשים בו בברכה אף שהדליקה האשה בחדר האוכל בברכה עי"ש, ובס' משנת יוסף סוגיות ח"א סו"ס י"ב מש"כ בזה. וא"כ כ"ש בנידון דידן בזוג פרודים וכל אחד בחדרו שמדליק כ"א בפ"ע בברכה ופשוט. ושו"ר מש"כ בנידון זה בשו"ת משנת יוסף חי"ג ס' פ"ד.

וילהס"ת למש"כ הרמב"ם סופ"ד מחנוכה היה לפניו נר ביתו ונ"ח נר ביתו קודם משום -שלום ביתו זהו אשתו. א"כ יל"ע היכא שיש לו נ"ח או נר שבת והוא פרוד מאשתו למש"כ הרמב"ם דטעם שנר שבת עדיף משום שלום ביתו זה אשתו, וכיון שכבר פרוד מאשתו יהא עדיף נ"ח. וכיו"ב כתבנו לדון בבית מתתיהו ח"ב ס"ד אות י"א שברווק עדיף נ"ח מנר שבת משום פרסו"נ, וא"כ ה"ז נפק"מ לזוג שהחליטו ליפרד ויש לו או נר שבת או נ"ח למש"כ הרמב"ם דטעם שנר שבת עדיף משום שלום ביתו זה אשתו, כל שכבר פרוד מאשתו יהא עדיף נ"ח וצ"ע,

ויש להוסיף בכ"ז דבעל ואשה שהחליטו ליפרד אסור להם להתייחד, וכמש"כ בשו"ת מהרש"ם ח"ב ס' קע"ח, ועמש"כ בשו"ת ויען דוד ח"ה ס' כ"ה ובשו"ת קנה בושם ח"ב ס' ק"ה ח"ג ס' ק"ז ובשו"ת ודרשת וחקרת ח"ד אהע"ז ס"י ובס' נטעי גבריאל הל' יחוד עמ' שצ"ז אם יש מקום להקל להתייחד, ומש"כ בס' בנין דעה ס' קפ"ז עמ' ס"ח ובס' תורת היחוד עמ' מ"ז ובס' אהל יעקב לידי"נ הרה"ג רבי יעקב אהרן סקוצילס יחוד עמ' קפ"ז ס' קס"ח מה שהביא בזה ובס' משנת היחוד עמ' ט"ז.

ועי' עוד בס' חשוקי חמד נדה כ' ע"א בזוג שהחליטו להתגרש באמצע השבע ברכות, דמ"מ יברכו הברכות בשבע ברכות שמא יחזרו בהם עי"ש.

משלוח מנות לאשתו בזוג פרודים

ולענין שאלתו במשלוח מנות לאשתו, כשהם פרודים אם יצא ידי חובתו. בבית מתתיהו ח"ב סו"ס ט' כתבנו לדון בחקירתך אם יוצא משל"מ כששולח לאשתו, כיון שאשתו כגופו עי"ש. ואכן בס' שערי ציון ח"א מועדים עמ' ש"א, השיב הגר"ח קנייבסקי דאין יוצא משל"מ לאשתו, דאשתו כגופו עי"ש ובארוכה בספרך פרדס יוסף החדש על פורים. ומש"כ בס' רץ כצבי מעגלי השנה ח"ב ס"ח, ועניני נשים ס' ל"ה אות י"א ובס' מיני מעדנים ס' כ"ד בזה. וא"כ אם נימא שמה"ט ל"מ לשלוח משל"מ לאשתו דאשתו כגופו, י"ל בזוג פרודים למש"כ מו"ר בעל המשנת יוסף שבזוג פרודים לא אמרי' אשתו כגופו וכנ"ל שפיר י"ל שיוצא יד"ח כשנותן לאשתו, ורק למש"כ החשוקי חמד הנ"ל דבזוג פרודים אמרי' אשתו כגופו ה"ז תליא אם יוצא יד"ח כשנותן לאשתו.

אולם י"ל עפמש"כ בשו"ת מור ואהלות אהל ברכות ס' מ"ד דהשולח משל"מ לשונאו אין יוצא יד"ח כשממשיך בשנאתו, דשונאו ל"ה רעהו עי"ש, וא"כ י"ל דזוג פרודים מסתמא שונאים זל"ז, כשחיים כל אחד בחדר נפרד וכיו"ב, ולמש"כ המור ואהלות, ואמנם בבית מתתיהו ח"ב ס"ט אות ח' הבאנו דפליגי ע"ד רבים, וס"ל שיוצא משל"מ לשונאו, וכן השיב הגר"ח קנייבסקי בס' מועדי הגר"ח תשו' תשנ"ח עי"ש ובמראי מקומות בזה. וא"כ אף אם שולח לאשתו והם פרודים ושונאים זל"ז יוצא יד"ח.

דו"ש בברכה מרובה
מתתיהו גבאי

סימן ה

בירך על נר חנוכה ונשפך השמן אם חוזר לברך

בס"ד, סיון תשע"ה.

אורך ימים ושנות חיים למע"כ יד"נ הרה"ג המפורסם לשו"ת רבי **גמליאל הכהן רבינוביץ** שליט"א, מח"ס "גם אני אודך", ו"פרדס יוסף החדש" על המועדים. שלום רב.

ע"ד שאלתו במי שבירך על נרות חנוכה, ולאחר שבירך נשפך השמן, אם צריך לברך שוב על נרות חנוכה. ולכאורה זה שאלה כללית בכל המצוות כשבירך על מצוה, ולאחר מכן נפל חפץ המצוה, אם יברך שוב. ומצינו בזה עקולי ופשורי, וכמו שיבואר.

א. הפרמ"ג ס"ח א"א ס"ק ט"ו דאם בירך על הטלית ונמצא פסול לפני שלבשו ונטל טלית אחר צריך לחזור ולברך, והוכיח כן מהשו"ע או"ח ס' ר"ו עי"ש. וכ"פ המשנ"ב ס"ח ס"ק ל', בירך על טלית ומצא אותו פסול ולובש טלית אחר, צריך לברך שוב, אם לא שהיה בדעתו בשעת ברכה על כל מה שילבש אח"כ, וא"כ י"ל ה"ה בנידון דידן, בבירך על נ"ח, ונשפך השמן, צריך לחזור ולברך, אם לאו שהיה דעתו להשתמש בכל השמן שיש ברשותו. אולם ילה"ק ממש"כ המשנ"ב ס"ח ס"ק מ"א בבירך על ציצית ונמצאו פסולות והחליפן א"צ לברך שוב עי"ש, ומ"ש מטלית שכתב המשנ"ב אם נמצא פסול מברך שוב, ואילו בציצית כשבירך ונמצא פסול א"צ לברך. וכתב בס' מנחת אשר חנוכה ס' י"ז דלכאו' מוכח, שלענין ברכה די בכך שחלק מחפצא דמצוה בעינו, ואף שהוא מחליף הציצית כיון שהטלית נשאר בידו ומתעטף בה בברכה ראשונה סגי ליה, וכתב לדון עפ"ז בנידון דידן בנשפך השמן דנ"ח אף שצריך להדליק בשמן אחר, מ"מ כיון שהנר והפתילה לא נשתנו אפשר שא"צ לחזור ולברך, ויעו"ש דשקו"ט אם השמן והפתילה הם מעצם המצוה עי"ש. ואמנם גם לענין מי שבירך על טלית ולאחמ"כ נטלו לו הטלית ולקח טלית אחר, כתב השערי תשובה סו"ס ח' משו"ת מוצל מאש ס' י"ד שלא יברך דספק ברכות להקל, וא"כ ה"ה בנשפך שמן נ"ח י"ל סב"ל וצ"ע. ועיין בכף החיים או"ח ס"ח ס"ק נ"ח, וע"ע מש"כ לתרץ בסתירת המשנ"ב בין טלית לציצית בס' אגרות ורשימות קה"י ח"ג אמרות משה עמ' רל"ג, ומש"כ בשו"ת שער שמעון אחד ח"א ס"ד, ובשו"ת שערי יושר ח"ה ס' צ"ה.

והנה המשנ״ב ס׳ כ״ה סק״נ מי שבירך על תפילין ונמצאו פסולים צריך לחזור ולברך על תפילין אחרים, וה״ה מי שבירך על תפילין ובתחילת ההידוק נפסק הקשר והוצרך לעשות קשר אחר ואין שם מי שיודע לעשות קשר, והוצרך ליקח תפילין אחרים צריך לברך שוב שדמיא לס׳ ר״ו ס״ו, בבירך על פרי ונמאס שאם לא היה בדעתו על פרי אחר מברך, וה״ה בתפילין כשלא היה בדעתו על תפילין אחרים מברך, ועיין בשערי תשובה או״ח ס׳ כ״ה שהביא כן משו״ת זרע אמת ח״א ס״ה וכן הביא במשנ״ב שם והכף החיים שם ס״ק ע״ט, וא״כ בנידון נשפך שמן נ״ח, יל״ד אם הוי כתפילין שמברך, כשלא מצא מי שיעשה לו קשר דכיון שלא היה דעתו ליקח תפילין אחרים מברך, וה״ה אין בדעתו ליקח שמן אחר, וראיתי בס׳ שלמי תודה חנוכה ס׳ כ״ד שדן בזה בנשפך השמן אם חוזר לברך, וכתב שאין מצוי שישפך השמן, וא״כ אין דעתו אלא על שמן שהדליק וחוזר ומברך, ומאידך בשו״ת מגדנות אליהו ח״ד ס׳ קי״ב דן בנשפך השמן וכתב שבנ״ח מצוי שישפך השמן וכשהשמן לפניו אין מברך שוב עי״ש. ואולי אם יש ילדים בביתו י״ל שמצוי לישפך ודעתו על הכל וא״צ לחזור ולברך, ואילו כשאין לו ילדים השופכים י״ל שלא מצוי לישפך, ואמנם גם לענין תפילין כשנפסק הקשר והוצרך לתפילין אחרים כתב בס׳ אורחות חיים ס׳ כ״ה מהמהרש״ם שא״צ לחזור ולברך עי״ש, ואולם האשל אברהם מבוטשאטש שם ס׳ כ״ה והתהילה לדוד שם ס׳ כ״ה שיחזור ויברך עי״ש ובמאמר מרדכי שם מש״כ, וא״כ לדעת המהרש״ם שגם בתפילין א״צ לחזור ולברך ה״ה בנ״ח כשנשפך השמן אין חוזר ומברך.

ב. והנה בשו״ע או״ח ס׳ קמ״ג ס״ד אם נמצא טעות בס״ת בשעת קריאה מוציאין ס״ת אחרת ומתחילין ממקום שנמצא הטעות ומשלימין הקורים על אותם שקראו במוטעה, ואם נמצא טעות באמצע קריאת הקורא גומר קריאתו בספר הכשר ומברך לאחריה ואינו חוזר לברך לפניה עי״ש, הרי שבנמצא ס״ת פסול בקריאה א״צ לחזור ולברך, וצ״ע מ״ש מתפילין כשנפסק קשר התפילין והוצרך להביא תפילין אחרים חוזר ומברך, ואילו בס״ת כשנמצא פסול א״צ לחזור ולברך, ומובא בס׳ מרפסין איגרא ח״א עמ׳ ט״ז שתירץ מרן בעל האיילת השחר, דשאני ס״ת נוסח ברכת העולה לתורה שמברך אשר בחר בנו ונתן לנו את תורתו וכו׳, זהו נוסח כללי לשבח את נותן התורה שנתן לנו את תורתו לעסוק בה, ואינו מתייחס להס״ת רק להכתוב בה שהוא תורת ה׳, ולכך אם נמצא הס״ת פסול לא הפסיד הברכה, ואילו בתפילין כשמברך אקב״ו להניח תפילין נוסח הברכה מתייחס לתפילין אלו שמתכוון להניח וכשנפסלו צריך לברך שוב שהפסיד הברכה שהתייחסה לתפילין אלו עי״ש. וכעי״ז תירץ

הגרח"פ שיינברג זצ"ל בס' משמרת חיים ח"א תפילין אות א' עי"ש. וא"כ יש לדון בבירך על נ"ח ונשפך השמן, דאין הברכה מתייחסת להשמן כמו בתפילין, דאין השמן כחפצא של מצוה, דעיקר המצוה תוצאת השמן שהיא ההדלקה והאש, ואין הברכה חלה על שמן זה דווקא אלא על האש, והשמן הוי כהכשר מצוה ובהכי י"ל דכל שבירך על נ"ח אף שנשפך השמן א"צ לחזור ולברך, ומצאתי כסברא זו בס' מנחת אשר חנוכה סו"ס י"ז וא"כ י"ל דאף אם נימא שבתפילין חוזר ומברך כשנפסלו והביאו אחרים, זהו משום שהברכה מתייחסת אל תפילין אלו, ואילו בס"ת שהיא ברכה כללית א"צ לחזור לברך וס"ל שמברך, וע"כ ס"ל שאין הברכה בקריה"ת ברכה כללית.

אולם צ"ע בחילוק זה ממש"כ השו"ע ס' ק"מ ס"ג העולה לקרות בתורה והראו לו מקום שצריך לקרות ובירך על התורה והתחיל לקרות או לא התחיל והזכירוהו שפרשה אחרת צריך לקרות וגלגל ס"ת למקום שצריך לקרות בו, י"א שא"צ לחזור ולברך, וי"א שצריך. וכתב המשנ"ב שם ס"ק ט' שנוהגים כי"א זה, שצריך לחזור ולברך כשבירך על פרשה אחרת ומשום דאין מתכוון בברכתו רק על פרשה שבירך מקודם. ואם נימא שבקריאת התורה הברכה היא כללית, ואין מתייחס לס"ת זה, ה"ה אין מתייחס לפרשה זו דווקא וא"צ לחזור ולברך וצ"ע. וכן הקשה בס' רץ כצבי חנוכה ס"י סוף אות ה' ועמש"כ בס' מנחת אשר חנוכה ס' י"ז או"ז ובס' אגרות קה"י ח"ג אמרות משה עמ' רכ"ח וצ"ע. וא"כ אכתי צ"ע מ"ש תפילין שמברך כשנמצאו פסולות או הוצרך להביא אחרות, מס"ת שנמצא פסול אין חוזר ומברך, ואכן בשו"ת אמרי יושר ח"ב ס' ר"ב הביא להמהרש"ם הנ"ל, שבנפסק קשר תפילין והוצרך להביא תפילין שא"צ לברך שוב כתב דלא נודע טעמי וכפי הנראה מדמה לס"ת בס' קמ"ג אם נמצא פסול אין חוזר ומברך, וכתב האמרי יושר שיש לחלק דס"ת שכיח ליפסל ולימצא טעות ואסיק אדעתיה ואילו פסול דתפילין לא שכיח ולא אסיק אדעתיה והוי כמו שבירך ונמצא פרשה אחרת שחוזר לברך עי"ש. וע"כ עפי"ד י"ל לענין נ"ח ה"ז תליא אם מצוי לישפך אין חוזר ומברך, ואילו אם אין מצוי לישפך אסיק אדעתיה ואין מברך.

ג. ובתשו' בנין עולם ס' ל"א מסיק דאם בירך על שופר ואין יכול לתקוע בו שצריך לחזור ולברך אם נוטל שופר אחר כשלא היה דעתו עליו והוכיח כן משו"ע ס' ר"ו בנפל הפרי ונמאס עי"ש, וכ"פ המשנ"ב ס' תקפ"ה סק"ד, דאם נטל שופר אחר מברך. וא"כ לכאו' ה"ה בנ"ח שנשפך השמן והביאו שמן אחר שיברך שוב, אולם בתשו' מהרש"ג ח"א יו"ד ס' נ"ז פשיט"ל בתו"ד דאפי' אם נטל השופר והביאו אחר א"צ לברך דאין השופר גורם כלל החיוב אלא יומא

הוא דגרם וכל שהוא אותו יום, ול״ה שיעור הפסק א״צ לחזור ולברך. וכ״פ הכף החיים או״ח ס׳ תקפ״ה ס״ק ל״ז, דא״צ לחזור ולברך כשהביאו שופר אחר דאין הברכה ע״ז השופר עצמו כמו לולב ופרי אלא לשמוע קול שופר יהיה זה או אחר עי״ש הרי כיון שאין הברכה הוי ע״ז השופר שמברכין לשמוע קול שופר וליכא נפק״מ איזה שופר ישמע. ולכאו׳ ה״ז תליא בנוסח הברכה שמברכין שלדעת ר״ת המובא ברא״ש פ״ד ר״ה ס״י שמברכין על תקיעת שופר שפיר י״ל שהברכה בשופר מתייחס לשופר שבירך ואם הביאו אחר מברך, ואילו למאי דקיי״ל בשו״ע או״ח ס׳ תקפ״ה וברמב״ם פ״א משופר ה״א שאין המצוה בעצם התקיעה, אלא המצוה זהו השמיעה ומברכין לשמוע קול שופר, הרי שאין השופר כחפצא דמצוה דעיקר המצוה הוי בהשמיעה, שפיר כשהביאו שופר אחר א״צ לחזור ולברך דדעתו על השמיעה ולא על שופר זה בדווקא. וא״כ צ״ע דעת המשנ״ב דמסיק שמברך שוב כשנפסל השופר, וכ״פ בס׳ שונה הלכות ס׳ תקפ״ה ס״ט, עי״ש. ועמש״כ בשו״ת קנין תורה ח״ז ס׳ מ״ד ובס׳ ברכת יעקב הל׳ ברכות להגר״י בלויא זצ״ל פכ״ה ס״ה ובס׳ דעת נוטה ציצית תשו׳ קפ״ו תשו׳ רכ״ז ובשו״ת שואלין ודורשין ח״ח ס׳ כ״ז.

והלום ראיתי מש״כ בס׳ משמרת חיים להגרח״פ שיינברג זצ״ל ח״א ר״ה אות ה׳ להקשות ע״ד המשנ״ב שבנפסל השופר מברך שוב, ומ״ש מס״ת שנפסל והביאו אחר שאין מברך שוב. וכתב שבשופר הכוונה למצוה היא זו שעושה אותה לחפצא של מצוה דהיינו תק״ש של מצוה ובלי כוונה הוי סתם קול בעלמא, ולכן אם לא כיוון לשופר אחר, ממילא השופר האחר לגבי ברכתו ל״ח כתקיעה של מצוה, ואילו בברכת התורה הברכה היא על התורה שאומרים, והתורה היא חפצא של תורה אפי׳ בלי כוונתו, ואף שלא כיוון לצאת בתורה הזאת השנית שבירך, מ״מ הוי חפצא של תורה וברכתו חלה עליה עי״ש. ולכאו׳ צ״ע הא אם המצוה דשופר הוי בהשמיעה, אין השופר כחפצא של מצוה אלא כהכשר מצוה וממילא אין הברכה מתייחסת דווקא להשופר הזה, והוי כס״ת שהיא ברכה כללית. וכן הקשה הג״ר פסח אליהו פאלק בעל מחזה אליהו, בקובץ קול התורה ניסן תשע״ה עמ׳ ש״כ, דהא אין השופר כתשמיש מצוה וכחפצא דמצוה עי״ש, אולם נראה בזה, דהא רש״י בשבת קל״ג בדין ואנוהו במצוות כתב שופר נאה, ולכאו׳ אם המצוה הוי בהשמיעה מ״ט צריך שופר נאה, הא אין השופר חפצא דמצוה, ועמש״כ בזה בס׳ ירח למועדים ימים נוראים ח״א ס׳ י״ט, ובספרך פרדס יוסף החדש על ראש השנה, אות תרע״ג, ומש״כ בזה ידידי הג״ר מרדכי הלוי פטרפרוניד בקובץ קול מהיכל ח״ה ירח האיתנים עמ׳

תנ"א, וכתב לי הגר"ח קנייבסקי דשייך שופר נאה אף שהמצוה בהשמיעה מ"מ זהו ע"י השופר ושייך שיהא נאה, [ואמנם י"ל למש"כ רש"י ב"ק ט' דגם טלית איכא דין נאה אף שאי"ז אלא הכשר מצוה ועי' בס' יקח מצוות עניני הידור מצוה ס' כ"ג], וע"כ בזה דאף לסוברים שהמצוה דשופר זהו השמיעה מ"מ חזינן של"מ חש"ו לתק"ש להוציא אחרים, וכן בעי כוונה להוציא אחרים, וכתבנו בבית מתתיהו ח"א ס"ג אות כ"ט, דאף שעיקר המצוה זהו השמיעה אכן גם התקיעה הוי מצוה ומש"ה צריך כוונה להוציא אחרים. וא"כ שפיר י"ל דגם השופר בעי להיות נאה וגם הוי כחפצא של מצוה. וזהו שס"ל למשנ"ב שנפסל השופר מברך שוב דהברכה מתייחס לשופר זה, אף אם נימא שהמצוה היא השמיעה שמברכין לשמוע, מ"מ חזינן שבעי ב"ח להוציא ובעי כוונה ע"כ שגם התקיעה מצוה וממילא השופר כחפצא דמצוה ומתייחס הברכה אליו וכמש"כ המשמרת חיים, ושאני ס"ת הברכה היא על התורה. וע"ע בס' עולת כהן להגאון רבי חנוך כהן קרה"ת ס' ל"ד מ"ד מש"כ בכ"ז, ובס' משמרת חיים ח"ג עניני ר"ה אות א' לחלק בין שופר לס"ת. וכן בספרך פרדס יוסף החדש על ראש השנה אות תשכ"ה מש"כ כמה חילוקים בזה. ובס' אורח יאה ח"ב ס' כ"ה, ובשו"ת שערי יושר ח"ה ס' צ"ה ובס' דביר קדשו מועדים עמ' מ"ח ובס' ברכת מרדכי ע"ס משמרת חיים ח"א ר"ה אות ח' ולמו"ר בשו"ת משנת יוסף חי"ג ס' קצ"א.

ד. והנה המשנ"ב ס' תרנ"א ס"ק נ"ו כתב, דאם בירך על הלולב ואחר הברכה ראה שלא היה בו הדס או ערבה, או שהיו פסולין, אם היה לו ההדס או ערבה בביתו באופן שא"צ להפסיק בינתיים כדי ליקח אותם יקח ארבעתן יחד ויברך על אותו מין שהיה נחסר דהיינו על ערבה יברך על נטילת ערבה על הדס על נטילת עץ עבות, אבל אם לא היה בביתו ערבה אחרת בשעה שבירך ואח"כ הביאו לו צריך לברך על ארבעתן יחד פעם שני על נטילת לולב כיון שלא היו מצויין אצלו לא יצא גם על הלולב עי"ש, ובשעה"צ שם ס"ק ע"ד, ועיין בזה בב"י או"ח ס' תרנ"א ס' י"ב ובמג"א שם ס"ק כ"ה מש"כ בזה. ולכאו' י"ל בזה כיון דנוסח הברכה מתייחס ללולב, שפיר גם שמצא ערבה והדס פסולים, יצא יד"ח וא"צ לחזור ולברך גם כשלא היה הדס בביתו, כל שעיקר הברכה קאי על הלולב יצא יד"ח, ומוכח דכל שארבעת המינים הם מעיקר המצוה ומעכבין זא"ז אף שהברכה קאי ומתייחס ללולב דשייך לחזור ולברך וצ"ע. ועמש"כ לחלק בס' והערב נא ח"ב להגר"י זילברשטיין עמ' 112 בין נ"ח ללולב.

ואמנם ממש"כ המשנ"ב סו"ס תרל"ט דמי שבירך לישב בסוכה וראה שהגג סגור צריך לברך שוב, ומקורו

מהביכור״י שם, וכ״כ בשו״ת גבול מנשה ס׳ י״ז, ובהכי י״ל שכיון שבירך על סכך פסול ל״ה סוכה כלל ושפיר מברך אף שפתח מיד, שבירך על סוכה פסולה, ואמנם צ״ע מ״ש מס״ת שנמצא פסול שא״צ לברך שנית להמשנ״ב, אל״ה דנימא שבס״ת הברכות בכללות על התורה וכנ״ל. ועמש״כ בזה בשו״ת קנין תורה ח״ב ס׳ ק״י ובס׳ מקראי קודש סוכות ח״א ס׳ כ״ו [והגרח״ק כתב לי שאם בירך לישב בסוכה בגג סגור יברך שנית בהרהור].

ויש לדון במי שבירך על המגילה, וקודם שקרא ראה שהמגילה פסולה, אם י״ל שדמי לס״ת שכתב המשנ״ב ס׳ קמ״ג ס״ק כ׳, דא״צ לברך שנית ושכן פסקו הא״ר והח״א ושערי אפרים עי״ש וא״ד זהו דווקא בס״ת שהברכה אינה על הס״ת אלא על התורה עצמה, ומה לי ס״ת זה או אחר, וא״כ ה״ה במגילה י״ל כשנמצא פסולה אין מברך שוב, וא״ד דמי לתפילין ולשופר שאם הביאו אחר מברך שוב וכמש״כ המשנ״ב הנ״ל, ומשום דבברכה על מצוה הברכה מתייחס להחפצא וכל שהביאו אחר מברך שוב, וה״ה י״ל במקרא מגילה הברכה מתייחס על המגילה דמברכין על מקרא מגילה, ושפיר כשמצא פסולה מברך שוב, ואולי י״ל למש״כ בשו״ת חסד לאברהם מה״ק ס״ח שמקרא המצוה זהו השמיעה גרידא י״ל אם נפסל המגילה א״צ לברך שוב, שאין הברכה מתייחס אלא לשמיעת המגילה וזהו חפצא דמצוה, וממילא אף שהביא מגילה אחרת וישמע המגילה א״צ לברך. ולמש״כ בשו״ת בית שלמה או״ח ס׳ י״ז שודאי המצוה במגילה הוי בקריאה י״ל דהברכה במגילה קאי על גוף המגילה וכל שהביאו אחר מברך שוב כתפילין וצ״ע. וכתב לי בעל שו״ת מחקרי ארץ [שעיו] דמגילה דומה לשופר וחוזר ומברך, ומאידך בשו״ת גם אני אודך תשו׳ ידידי הג״ר משה חליוה ח״ג סו״ס נ״ג דא״צ לברך. והגר״ח קנייבסקי כתב לי שחוזר לברך.

וכמו״כ יש לדון במי שבירך ענט״י בכלי פסול, ולאחמ״כ ראה שנפסל, אם כשחוזר ליטול צריך לברך שוב די״ל דאין הכלי כחפצא דמצוה והברכה ענט״י אין מתייחס דווקא לכלי זה אלא על נט״י, שפיר גם כשהביאו כלי אחר א״צ לברך. וראיתי בס׳ מאיר עוז ח״ז ס׳ קנ״ט ס״א שהביא מהגר״ח קנייבסקי שצריך לברך שוב, וכן נקט בס׳ פסקי תשובות ס׳ קנ״ט אות א׳. אולם בקובץ קול התורה ניסן תשע״ה עמ׳ שי״ח האריך בעל מחזה אליהו שא״צ לברך שוב דאין הכלי כחפצא דמצוה ואין הברכה מתייחס לכלי עי״ש ובשו״ת חלק לוי ס׳ ס״ג. ובס׳ ברכת שלמה סוכות עמ׳ קנ״ח.

ואולי י״ל בזה, דאם בירך ענט״י על הכלי ומצא שפסול י״ל שא״צ לברך שוב, עפמש״כ בבית מתתיהו ח״א ס״ט אות י״ח, די״ל שברכת ענט״י הוי

מברכת השבח על קדושת הידיים, ול"ה מברכת המצוות, וכ"כ הגר"א שלזינגר בס' מצות נר איש וביתו בירור הלכה ס"ו, ומש"ה יכול לברך אחר שניגב שבברכת השבח א"צ עובר לעשייתן עי"ש. וא"כ י"ל דרק בברכת המצוות י"ל אם בירך על המצוה ונפסל חפץ המצוה כל שהברכה מתייחס למצוה והביא אחר מברך שוב אולם בברכת השבח י"ל דהברכה בכללות ליתן שבח והודאה, ולא איכפ"ל שנפסל החפץ וא"צ לברך שוב. אם נימא שברכת ענט"י הוי מברכת השבח, כל שבירך ונתן שבח יצא יד"ח וא"צ לברך שוב. וכתב לי הגאון רבי שמאי גרוס בעל שבט הקהתי שבנפסל הכלי יברך שוב, כיון שלא חשב כלל על הכלי שני.

ונפק"מ בהכי במה שדן בשו"ת מגדנות אליהו ח"ד סו"ס קי"ב, בבירך על מאורי האש במוצ"ש, ונכבה האש והדליק שוב אם יברך עי"ש, אכן י"ל בזה עפמש"כ הפני יהושע ברכות נ"ג והקרית ספר פ"י דברכות שברכת האור הוי מברכת השבח עי"ש, א"כ י"ל דכל שכבר בירך ונתן שבח א"צ לברך שוב, וכתב לי הגאון רבי שמאי גרוס בעל שבט הקהתי שבדיעבד יצא אפי' אם ראה האש ואח"כ בירך, וא"כ לא יברך אם ראה האש קודם שנכבה, וכתב לי הגר"י רוטנברג בעל המנחת פרי, דמסתבר של"ה הפסק וכ"כ לי הגר"א שלזינגר בעל שואלין ודורשין, אולם הגרח"ק כתב לי שיברך שנית.

וכמו"כ י"ל נפק"מ במה שדן בעל המחזה אליהו בקובץ קול התורה ניסן תשע"ה עמ' שכ"א, בבירך על השחיטה ונפסל סכין השחיטה אם יברך שוב, וכתב דסכין השחיטה ל"ה אלא מכשירי מצוה ואין הברכה מתייחס לסכין בנוסח הברכה ואין חוזר ומברך עי"ש. ולמש"נ י"ל בזה עפמש"כ הט"ז יו"ד ס"א ס"ק י"ז, שברכת השחיטה ל"ה מברכת המצוות אלא מברכת השבח בהכי י"ל דא"צ לברך שוב כשנפסל הסכין והביאו אחר, כל שכבר בירך ונתן שבח יצא יד"ח אף בסכין אחר, ורק בברכת המצוות י"ל שהברכה מתייחס להחפץ ומברך שוב. ויעויין בכרתי ופליתי ס' י"ט סק"ו בבירך על השחיטה ונמצא טריפה דאין חוזר לברך, ול"ד לנפל הפרי שהברכה על הפרי וכשנפסל מברך, ובשחיטה הברכה על קיום מצות שחיטה וכל ששחט קיים המצוה וא"צ לברך שנית עי"ש, וא"כ עפי"ד כשנפסל הסכין ולא שחט יברך שוב וצ"ע.

ושו"ר בתשו' ברכת ראובן שלמה להגאון הנסתר רבי ראובן שלמה שלזינגר זצ"ל ח"ט ס' ל"ח במכתבו למע"כ, ששאלו במי שבירך על טבילת כלים ולאחמ"כ נשבר הכלי והביא כלי אחר אם יברך שוב עי"ש. ולמש"כ בעל המחזה אליהו הנ"ל, בבירך ענט"י ונפסל הכלי שאין מברך דאין הכלי כחפצא דמצוה ואין מתייחס הברכה לכלי, דטבילת כלים דנהי

שהברכה מתייחס לכלי ומברכים על טבילת כלים מ״מ אין הברכה אלא על הטבילה ולתוצאת הטבילה, ולכלים שהיו טבולים, ואין הכלי כחפץ מצוה אלא שע״י מתקיימת המצוה, ובהכי י״ל דכל שבירך על טבילת כלים אף שהביא כלי אחר א״צ לברך שנית שכבר בירך על הטבילה וליכא נפק״מ איזה כלי יטבול וצ״ע. ועמש״כ בנידון זה בשו״ת שערי יושר ח״ה ס׳ צ״ה במכתבו למע״כ, וכן בשו״ת משנת יוסף חי׳ ס׳ קל״ה ובשו״ת דברי בניהו חט״ו ס׳ ל״ח.

ה. ומו״ר בתשו׳ משנת יוסף חי״א ס׳ ק״כ נשאל בעובדא דידן שנשפך שמן נ״ח לאחר שבירך, והשואל ר״ל שא״צ לחזור ולברך עפמש״כ הט״ז או״ח ס׳ רע״א דמי שקידש על כוס ונמצא שהוא מים שצריך לקדש שוב, אא״כ היה שם יין לפניו ימלא וישתה וא״צ לקדש ולברך, וא״כ ה״ה הכא השמן היה לפניו א״צ לברך ולקדש, וכתב המשנ״י דלא סגי שהשמן לפניו, למש״כ המשנ״ב ס׳ רע״א ס״ק ע״ח דבעי להיות יין מוכן לפניו ודעתו עליו וא״כ בנ״ח שנשפך השמן הרי לא היה דעתו להשתמש בלילה זה בשמן נוסף עי״ש. ולמש״כ בשו״ת מגדנות אליהו הנ״ל, דמצוי שישפך שמן כשיש לו ילדים שפיר י״ל דדעתו עליו וא״צ לברך, ועי׳ בשו״ת אבני דרך ח״ח ס׳ תצ״ג לידידי הרה״ג רבי אלחנן פרינץ דג״כ דן בנשפך שמן נ״ח, ומדמי לקידוש, ואם לא הסיח דעתו א״צ לברך עי״ש. וכתב לי הגר״א נבנצאל אם נשפך שמן נ״ח לע״ד א״צ לברך.

ועיקר הדבר מפורש בכף החיים ס׳ תרע״ו ס״ק י״א דמי שבירך על נ״ח, בחושבו שהיה שמן ולא נמצא ששכח ליתן שמן, כתב ע״פ הט״ז הנ״ל שאם השמן לפניו א״צ לחזור ולברך, והוכיח עוד משו״ע או״ח ס׳ ר״ו ס״י מי שבירך על הפרי ונפל מידו ונוטל פרי אחר שחוזר לברך, ואם יש לפניו פירות אחרים א״צ לחזור ולברך, וא״כ ה״ה אם השמן היה לפניו א״צ לחזור ולברך, ונפיק דאם אין השמן לפניו צריך לחזור ולברך וכמו בבירך על פרי ונפסל והביא אחר שחוזר לברך, אולם בשו״ת מהרש״ג ח״א יו״ד ס׳ נ״ז כתב לחלק דרק בברכת הנהנין כשמברך מברך על פרי מסויים ומש״ה כשהביא פרי אחר חוזר לברך, ואילו בברכת המצוות מברך על המצוה ולא על החפצא ולהכי גם כשהביא חפץ מצוה אחר נפטר בברכתו עי״ש וכ״כ בס׳ מנחת אשר חנוכה ס׳ י״ז אות ו׳ דשאני ברכת הנהנין כיון שאסור ליהנות מעוה״ז בלא ברכה הרי שפרי זה מחייב אותו לברך ואין הברכה פוטרתו כשנהנה מפרי אחר, ובברכת המצוות אין החפצא מחייבתו אלא עצם המצוה המוטלת עליו מברך בציווי ה׳ ולהכי י״ל שא״צ לחזור ולברך עי״ש אולם בשו״ת זרע אמת או״ח ס״ה במי שלקחו ממנו התפילין לאחר שבירך עליהם שצריך לחזור ולברך והוכיח כן

מס׳ ר״ו שמברך בנפסל הפרי. וכן הוכיח בשו״ת בנין עולם הנ״ל דבנפסל השופר מברך מס׳ ר״ו וע״ע בס׳ בר אלמוגים להגר״א גניחובסקי זצ״ל ברכות עמ׳ תקס״ז. ובשו״ת מנחת פרי ח״ד ס׳ נ״א.

וראיתי בס׳ מצות נר איש וביתו ס״ב ס׳ כ״ד דפסק בנשפך השמן צריך לברך ומדמי לשופר, והביא מהגריש״א זצ״ל דאף אם נימא בשופר שא״צ לברך, דנ״ח עיקר המצוה נעשית בשמן צריך לחזור ולברך, ויעו״ש שדן אם השמן לפניו ואם דעתו עוד להשתמש בשמן עי״ש.

ובתשו׳ שבט הלוי ח״ט ס׳ נ״ט או״ב ג״כ נשאל היכא שנתהפך המנורה ונשפך השמן, והביא להשע״ת ס׳ כ״ה היכא שצריך להניח תפילין אחרים שמברך, וכ״כ המאמר מרדכי שם. והוכיח כן מס׳ ר״ו שנפל הפרי מברך, ודחה השבה״ל דשאני ברכת הנהנין כשלא היה דעתו אסור ליהנות ללא ברכה. והביא לס׳ ק״מ ס״ג בבירך על פרשה אחרת שמברך שוב. וכתב השבה״ל דשאני פרשה אחרת שלא במקומו הוי כמצוה אחרת משא״כ אותו מצוה, והביא להדע״ת הנ״ל שגם בתפילין שהביאו לו אחרים אין חוזר ומקורו מס׳ נהר השלום שם ס׳ כ״ה. וכתב שבנשפך השמן מאן דרוצה לברך יברך, ומי שאין רוצה לא יברך עי״ש. ובס׳ חנוכה להגר״צ כהן פט״ז ס׳ כ״א פסק שבנשפך השמן חוזר לברך, ועמש״כ בשו״ת דברי בניהו חכ״ב ס׳ נ׳. וכתב לי הגאון רבי שמאי גרוס בעל שבט הקהתי אם נשפך שמן נ״ח לא יברך עוד פעם, ול״ד לס״ת. וע״ע בשו״ת שפתי דעת ח״ג ס׳ נ״ג שאלה ט״ז מש״כ למע״כ, ובס׳ אגן הסהר עמ׳ 165 בשם הגר״א גניחובסקי זצ״ל.

ומרן הגר״ח קנייבסקי שליט״א השיב לי, בבירך על נ״ח ונשפך השמן אם חוזר לברך השיב ע״ז בזה״ל ספק, ומובא בספרי מועדי הגר״ח ח״א תשו׳ תרמ״ז עי״ש. אולם בקונ׳ גם אני אודך חנוכה שאלה ט״ז השיב ע״ז הגרח״ק דלא יברך. וראיתי לידידי הג״ר משה חליוה בס׳ גם אני אודך מתשובותיו ח״ב ס׳ י״ד שביאר דעת מרן, של״ד לס׳ ר״ו בנפל הפרי שחוזר לברך דהוי ברכת הנהנין והברכה קאי על הנאת הפרי, ואילו בנ״ח דהוי מברכת המצוות הברכה קאי אגוף המצוה להדליק נ״ח ולא על השמן, ולהנ״ל שבשו״ת זרע אמת ובבנין עולם הנ״ל דימו ברכת הנהנין לברכת המצוות וכנ״ל עי״ש. ומצאתי בס׳ תורת המועדים שונה הלכות ס׳ תרע״ו ס״ב סק״ה דהביא שא״ל הגרח״ק בנשפך השמן, די״ל אפי׳ אין השמן לפניו אין חוזר לברך שהברכה היא על ההדלקה ולאו דוקא על שמן שלפניו, ויתכן כ״ז שיש לו צד שישפך, וכה״ג שלא היה לו צד שישפך יצטרך לברך שוב עי״ש. אולם בס׳ מחשבת עם עמ׳ תר״ה השיב הגרח״ק די״ל דנשפך השמן כמו נפסל השופר

בין ברכות לתקיעות והביאו אחר צריך לברך כמבו׳ בס׳ תקפ״ה סק״ד עי״ש. הרי שהגרח״ק הסתפק בדין זה בנשפך השמן אם מברך ומש״ה השיב בס׳ מועדי הגר״ח דהוי ספק. ובס׳ אור ישראל לידידי הגר״י דרדק פי״ט ס״ז הביא מהגרח״ק דנשפך השמן לא יברך, וכמו שהשיב בקונ׳ גם אני אודך. וראיתי בספרך פרדס יוסף החדש על חנוכה עמוד שס״ח במכתבו של הגר״צ כהן שר״ל בדעת הגרח״ק דלא יברך בנשפך השמן זהו אירי כשנשפך השמן ונשאר שמן בפתילות והדליק ואחר ההדלקה הוסיף שמן, שע״ז י״ל שא״צ לברך ואילו כשהחליף הפתילות לכו״ע מברך כמו בשופר, עי״ש. ויעויין בשו״ת מהר״ם שיק או״ח ס׳ של״ב מש״כ בנידון כיו״ב שהדליק בפתילות ונשפך השמן עי״ש, ובס׳ שלמי תודה חנוכה ס׳ כ״ד או״ד. ובשו״ת מנחת פרי ח״ד ס׳ נ״א מש״כ ובשו״ת עמק התשובה ח״ו ס׳ רנ״ג ח״ד ס׳ מ״א ובשו״ת מקדש ישראל חנוכה ס׳ כ״ז ובס׳ שמעתא דמשה חנוכה עמ׳ תע״ב בשם האגר״מ.

ושו״ר בשו״ת שביבי אש להגרש״א שטרן ח״ד ס׳ ע׳ דמסיק דנשפך השמן נ״ח א״צ לברך שנית, שאין השמן כחפצא דמצוה וכנ״ל עי״ש. אולם ראיתי בשו״ת ויצב אברהם ס׳ ע״ז שהביא דעת הגרמ״מ שפרן שצריך לחזור ולברך בנשפך שמן נ״ח עי״ש. ובס׳ וישמע משה ח״א עמ׳ צ״ז הביא מהגריש״א זצ״ל אם נשפך שמן נר שבת קודם שהדליק א״צ לחזור ולברך עי״ש, ומש״כ בזה בס׳ אורחות חנוכה לידידי הרה״ג רבי שלום מאיר סיאני ס׳ י״ח, ובס׳ שערי ציון ח״א מועדים עמ׳ ר״י השיב אם נשפך השמן לכאו׳ מברך עי״ש ומש״כ בקונ׳ קרואי מועד חנוכה ס׳ מ״ד היכא שטעה ובירך על נ״ח שאינו שלו אם יחזור לברך עי״ש.

נשפך יין הבדלה אם יברך שנית

ועובדא הוי במוח״ז הגה״ח רבי שלום יצחק מזרחי זצוק״ל בעל הדברי שלום, שהבדיל במוצ״ש וקודם ששתה נשפך היין, ומזג שוב יין ושתה ולא בירך שוב בופה״ג. ומובא בשו״ת דברי שלום יו״ד בהערות והנהגות ס׳ י״ג עי״ש שהוכיח כן, ובשו״ת מנחת פרי ח״ה ס׳ י״ז הקשה ע״ד משו״ע או״ח ס׳ ר״ו דאם לקח פרי ובירך ונפל הפרי ונמאס ולקח פרי אחר לאכלו צריך לברך אף כשהיה לפניו, כשהיה בדעתו לפטור רק הפרי שנפל, וא״כ ה״ה כשנשפך יין הבדלה לא היה בדעתו ליקח יין שוב וצריך לברך בופה״ג. ועוד הקשה במנחת פרי ע״ד הדברי שלום, ממש״כ המשנ״ב ס׳ רע״א ס״ק ע״ח, ביין הקידוש שאם היה כוונתו בקידוש לשתות רק כוס אחד ונמצא שאינו יין חוזר לברך שוב בופה״ג עי״ש וא״כ ה״ה ביין הבדלה שנשפך ולא היה דעתו לשתות רק כוס זה צריך לברך שוב. ואולם מצאתי כעובדא דבעל הדברי שלום הוי בבעל הדובב מישרים זצ״ל, ומובא בס׳ שר התורה עמ׳ 471

מתולדות הגאון מטשעבין, שנשפך כוס הבדלה קודם ששתה ולא בירך שוב ויעו"ש משמיה דהגר"א גניחובסקי זצ"ל, ושאלתי להגר"ח קנייבסקי אם נשפך יין הבדלה קודם ששתה אם יברך שוב, וכתב לי דעתו על הכל. והיינו דדעתו גם אם ישפך ישתה עוד וא"צ לברך, וה"ה לפי"ז י"ל כשנשפך שמן נ"ח דעתו על הכל גם אם ישפך וא"צ לברך שוב וצ"ע.

ובתשו' משנת יוסף חי"ג ס' ס"ד כתב לי בזה מו"ר הגה"ק רבי יוסף ליברמן בעובדא הנ"ל דבעל הדברי שלום והדובב מישרים בנשפך יין הבדלה, שהכל תלוי בידיעת המברך, ואם נטל כוס לקידוש או הבדיל ובירך בופה"ג והיה דעתו לשתות עוד יין אף אם נשפך מוזג כוס אחר ושותה דדעתו היה על הכל. ורק בהיה דעתו רק על מה שלפניו אם נפסד מברך שנית. ולפי"ז בכוס קידוש או הבדלה שנשפך כיון שמצוה לקדש ולהבדיל, דעת המברך לשתות יין בכל אופן או זה שלקח או זה שימזוג כוס אחר אם יש לו עוד יין ודעתו על הכל ולא תהא ברכתו לבטלה, ורק אם דעתו בפירוש רק על כוס זה שבירך עליו, אז אם נשפך יברך שנית עכתו"ד. ועפ"ז י"ל ה"ה דנשפך שמן נ"ח הכל תלוי בידיעת המברך, שרק אם דעתו רק על שמן זה יחזור ויברך, ולא כשדעתו על הכל א"צ לברך שנית.

אולם כתב לי ע"ז הגר"י רוטנברג בעל המנחת פרי מה שהבאת לתרץ קושייתי על ח"ז הגאון רבי שלום יצחק מזרחי זצ"ל לא הבנתי הרי המ"ב בס' רע"א ס"ק ע"ח כתב ומ"מ אם היה דעתו מתחילה בשעת ברכה לשתות יין יותר א"צ לברך שנית בפה"ג וכו'. ומבואר להדיא שלא אמרי' שבסתמא דעתו על יין אחר, שלא תהא ברכתו לבטלה, וכן בס' ת"פ בשתה כוס רביעית בלא הסיבה כתב המחבר שצריך לשתות כוס נוספת בהסיבה ולברך בפה"ג ולא אמרי' שהיה דעתו לשתות יין אחר כדי לצאת ידי מצות ד' כוסות. ויש לחלק בין ברכה לבטלה דחמיר טפי, ועכ"פ במ"ב בהל' שבת מפורש כדברינו עכתו"ד. ועמש"כ בנידון זה בנשפך יין הבדלה בשו"ת ויצב אברהם ס' ל"ב. ובקונ' שו"ת המצויות בשבת להגרי"א דינר עמ' קכ"ב.

דו"ש בברכה מרובה
מתתיהו גבאי

סימן ו

הדלקת נרות חנוכה בשמן שביעית

בס"ד, שבט תשע"ה.

למע"כ ידידי הרה"ג מזכה הרבים רבי **גמליאל הכהן רבינוביץ** שליט"א, מח"ס גם אני אודך ופרדס יוסף החדש על המועדים.

ע"ד שאלתו בענין נרות חנוכה בשמן שביעית.

א'. שביעית פ"ח מ"ב, שביעית ניתנת לאכילה ולשתיה ולסיכה וכו' קל מהם שביעית שנתנה להדלקת הנר. ובגמ' סוכה מ' ע"א דריש מקרא לכם לאכלה, לכם דומיא דלאכלה מי שהנאתו וביעורו שוה יצאו עצים שהנאתן אחר ביעורן, ופרש"י שהנאתו וביעורו שוה כלומר שהנאתו וביעורו שמתבער מן העולם באין כאחד, כגון שתיה וסיכה והדלקת הנר עי"ש. הרי דהדלקת הנר הוי דומיא דלאכלה דהנאתו וביעורו שוה כאכילה ושתיה.

והנה הרמב"ם פ"ה משמיטה ה"ח, פירות שביעית ניתנו לאכילה לשתיה ולסיכה ולהדלקת הנר ולצביעה, מפי השמועה למדו תהי' אף להדלקת הנר ולצבוע בה דבר. וכתב הכס"מ שם, שמקור דרשת הרמב"ם זהו בתו"כ פר' בהר, וגם בירושלמי שביעית פ"ז ה"א הובא הך דרשא בשם ר' יוסי בר לאי עי"ש. והמשנה ראשונה פ"ח משביעית מ"ב הקשה ע"ד הרמב"ם מ"ט הוצרך הך קרא לרבות הדלקת הנר, תיפו"ל מלכם דומיא דלאכלה דהוי הנאתו וביעורו שוה דקיל טפי עי"ש. וכן הקשה בס' תורת הארץ פ"ח אות מ"ח עי"ש. ואכן הערוך השלחן זרעים ס' כ"ד ס"ה כתב דהך דרשא דתהי' לרבות הדלקת הנר הוא מהתו"כ, אבל לפי גמ' דידן בסוכה, דסיכה יליף מלכם דומיא דלאכלה, ה"ה שרי הדלקת הנר וכמש"כ רש"י שם. וראיתי בס' אמירה נעימה ח"ב מאמר פ"א אות ק' שכתב לתרץ דעת הרמב"ם דיליף קרא בפ"ע לרבות הדלקת הנר ולא יליף מלכם דומיא דלאכלה דהוי הנאתו וביעורו שוה, דנפק"מ דשרי להדליק נ"ח בשמן שביעית, דהרי הדלקת נ"ח אסור ליהנות לאורה, א"כ ל"ה דומיא דלאכלה, דהנאתו וביעורו שוה כהדלקת הנר, וזהו דהוצרך קרא לרבות תהיה להדלקת נ"ח משמן שביעית דליכא הנאה שרי מהך קרא דתהיה, וכ"כ בספרו תורת השביעית עמ' שע"ט שפ"א עי"ש, וכ"כ מדנפשיה בס' אמרי שפר שביעית עמ' ש"י. וכתב דנפיק מהרמב"ם להלכה דמותר להדליק נ"ח בשמן שביעית מקרא דתהיה עי"ש ובס' אוצר יסודי

שביעית עמ' תפ"ג מש"כ, ובס' שרשי אילן פ"ח משביעית מ"ב. ועמש"כ באופ"א לתרץ קו' המשנה ראשונה בס' חוט שני שביעית פ"ה ה"א. אכן בס' שערי דעת שביעית שו"ת ס"ח, דע"כ שרי נ"ח משמן שביעית,

אולם בבית רידב"ז על פאת השלחן פ"ה ה"ט כתב דאסור להדליק בשמן שביעית נ"ח כיון דקי"ל שאסור להשתמש לאורה, וכ"כ בס' תורת הארץ פ"ח ס' מ"ז, ובשו"ת אמרי יושר ח"א ס' ק' דאסור להדליק נ"ח בשמן שריפה דאסור להשתמש לאורה הוי לאכלה ולא לשריפה עי"ש וכיו"ב בשו"ת שערי דעה ח"ב ס"ט דאסור להדליק בשמן שביעית נ"ח, דלמ"ד אסור להשתמש לאורה הוי הפסד שביעית, ולמ"ד מותר להשתמש לאורה קי"ל בשו"ע או"ח ס' תרע"ז ס"ד דהנותר מהשמן עושה לו מדורה ושורפו, א"כ הוי הפסד פירו"ש עי"ש ומש"כ ע"ז בשו"ת לבושי מרדכי תליתאי או"ח ס' נ"ג, אולם מש"כ הלבושי מרדכי דכיון דקי"ל דאחר חצי שעה שרי להשתמש לאורה ל"ח הפסד, צע"ג דמ"מ בתוך חצי שעה הוי הפסד פירו"ש, וכבר הק' כן בס' אמונת ישראל ח"א ס' כ"א עי"ש. וע"ע בס' עטה אור שביעית ס"י ה"ט, ובס' אמונת איתן שביעית ס"א.

אמנם בשו"ת מנחת שלמה ח"א ס' מ"ב, האריך דשרי להדליק נ"ח בשמן שביעית וכבר השיג ע"ד מרן בדרך אמונה פ"ה משמיטה ה"ח עי"ש. אכן המנח"ש כתב בתו"ד להוכיח ממש"כ הרמב"ם פי"א מתרומות הי"ח דמי שאין לו שמן לנ"ח מדליק בשמן שריפה שלא ברשות כהן והסתפק בישראל ולכהן עצמו שרי להדליק נ"ח בשמן שריפה, והקשה למש"כ הפני יהושע קידושין ל"ד ושבת כ"א דאסור לכהן להדליק נר משמן שריפה ביום כשאפשר בלילה ובעי לבער דרך הנאתן, א"כ איך מדליק נ"ח בשמן שריפה, ע"כ דהוי כמדליק לצרכו ונהנה עי"ש, וכיו"ב הוכיח בס' אור לציון שביעית פ"ב ס"ז מהרמב"ם שם דשרי להדליק נ"ח בשמן שריפה ופירש הרידב"ז שם, דשרי משום פרסו"נ, הרי שבל"ה חשיב הנאה ואסור שלא ברשות כהן, הרי שהדלקת נ"ח חשיב הנאה ול"ח הפסד בדרך הדלקה ושרי להדליק נ"ח בשמן שביעית עי"ש, ובס' בית דוד שביעית ח"ב פ"ז הי"ד הערה 18 הקשה ע"ד שבשביעית הקפידה תורה על הנאה דומיא דאכילה ואסור להסיקה תחת תבשילו שאין הנאתו וביעורו שוה, אבל תרומה טמאה ניתנה להנאה של שריפה אף שאין הנאתו וביעורו שוה ולא בעינן דומיא דלאכלה עי"ש, ולמש"נ דעת הרמב"ם דהיתרא דהדלקת הנר ל"ה מלאכה דהנאתו וביעורו שוה, אלא יליף קרא בפ"ע דתהי' דשרי הדלקת נר גם ללא הנאה ומש"ה י"ל דשרי שמן שביעית, אמנם ילה"ק על המנח"ש והאורל"צ, דא"כ דמוכח מהדלקת שמן שריפה לנ"ח משמן שביעית זהו רק

באין לו שמן חולין מדליק שמן שריפה וכמש"כ הרמב"ם, א"כ ה"ה דשמן שביעית זהו רק כשאין לו שמן חולין ידליק שמן שביעית, ומ"ט כתבו דשרי לכתחילה להדליק בשמן שביעית נ"ח, ואם הדלקת נ"ח הוי כהנאה יהא שרי להדליק שמן שריפה לכתחילה ועיין במל"מ פ"ב מתרומות הי"ד ובשו"ת דברי שלום למוח"ז זצ"ל ח"ד ס' ק"א, וגם בס' גבורת יצחק שביעית פ"ח מ"ב כתב להוכיח דשרי להדליק נ"ח משמן שביעית מהרמב"ם שמדליק בשמן שריפה וע"כ מצוה ל"ח הנאה עי"ש.

וראיתי בס' פסקי תשובה ח"א ס' צ"ד שהביא לשו"ת שערי דעה הנ"ל דאסר להדליק נ"ח בשמן שביעית, דהוי הפסד דאסור להשתמש לאורה ומיקרי הפסד, וכתב די"ל כיון שנ"ח הוי מצוה דרבנן, למש"כ הרז"ה ר"ה כ"ח דדין מצוות לאו ליהנות ניתנו זהו רק במצוה מה"ת ולא במצוה דרבנן אמרי' מצוות ליהנות ניתנו, א"כ שפיר שרי להדליק נ"ח בשמן שביעית דהוי הנאה במצוה דרבנן ואמרי' מלה"נ, וכן הזכיר סברא זו בשו"ת שבט הלוי ח"א ס' קפ"ד עי"ש ובס' פתחי שערים שבת כ"א, אולם להלכה קיי"ל בשו"ע או"ח ס' תרפ"ט דהשומע מגילה ממי שהוא מודר הנאה יצא דמלה"נ, הרי אף שמגילה הוי מדרבנן אמרי' מלה"נ, וכן מוכח מהשו"ע ס' תקפ"ט ס"ה דהמודר הנאה משופר אחר תוקע לו תקיעה של מצוה, הרי שיוצא משום דמלה"נ, ולא חילקו בין יום א' שהוי מה"ת ליום ב' שהוא מדרבנן, ע"כ ס"ל לשו"ע שבמצוה דרבנן אמרי' מלה"נ, וכן הוכיח לנידון דידן בס' פירות שביעית עמ' תצ"ו עי"ש. אכן א"צ להוכחה זו שלהדיא בשו"ע דבקריאת מגילה אמרי' מלה"נ, אף שמצוותה מדרבנן, אל"ה דנימא שמגילה חמיר שהיא מדברי קבלה וכמש"כ כיו"ב בפרמ"ג ס' תר"צ מ"ז סק"י דמגילה צר"כ אף שמצוה דרבנן אצ"כ שדברי קבלה כשל תורה עי"ש.

אכן זהו מוכח גם מהשו"ע או"ח ס' שפ"ו דמערבין באיסוה"נ לילך לבית האבל ומשתה שהם מצוה דרבנן, וכן הוכיח בס' ערך השולחן ס' שפ"ו או"ב עי"ש ומש"כ בבית מתתיהו ח"ב ס"א אות י"ט לתרץ קו' זו. אולם השערי תשובה ס' תרע"ג כתב בתו"ד דלא קי"ל כהבע"מ דבמצוה דרבנן אמרי' מצוות ליהנות ניתנו עי"ש ובשו"ת בית ישראל או"ח ס' צ"ה ובס' ערוך השלחן ס' תרע"ג אות ב', והשע"ת לא הוכיח היכן קיי"ל הכי, ולמש"נ זהו מוכח מקריאת מגילה ומתקיעת שופר ביום ב' ומעירוב וכנ"ל, וא"כ ל"מ הך סברת הפסקי תשובה והשבה"ל דלהרז"ה דבמצוה דרבנן אמרי' מצוות ליהנות ניתנו יהא שרי להדליק נ"ח בשמן שביעית שנ"ח הוי מדרבנן והוי הנאה במצוה דרבנן, דחזינן מהשו"ע להלכה שבמצוה דרבנן אמרי' מלה"נ, וכן נקט בדעת הרמב"ם המראה פנים פ"א דפאה דאמרי' מלה"נ

אף במצוה דרבנן, א"כ עפ"ז ה"ה בנ"ח י"ל מלה"נ וכמש"כ המראה הפנים סוף תרומות עי"ש.

אכן י"ל עוד ע"פ מה שחידש בתשו' חת"ס או"ח ס' ר"ח יו"ד ס' רל"ג ועמ"ס שבת כ"ג דנ"ח הוי מדאורייתא לעשות איזה זכר לנס עי"ש, א"כ י"ל דאף אם נימא כהרז"ה שבמצוה דרבנן אמרי' מצוות ליהנות ניתנו, בנ"ח שהוא זכר לנס הוי מה"ת בהדלקת נ"ח, וא"כ ל"ש להתיר נ"ח משמן שביעית דנ"ח הוי מצוה דרבנן, דלמש"כ החת"ס הוי מה"ת ואמרי' מלה"נ, אמנם הקשה ע"ד החת"ס בשו"ת בית שערים או"ח ס' שע"ג, ממש"כ הב"י ס' תרפ"ב בטעם דאם לא אמר על הניסים בחנוכה אין מחזירין אותו דלאו דאורייתא עי"ש הרי דלא כהחת"ס, ועי' בשו"ת ערוגות הבושם או"ח ס' ר' או"ג ס' ר"ג ובס' העמק שאלה שאילתא כ"ו בסברת החת"ס מש"כ, וגם בשו"ת ערוגות הבושם או"ח ס' קפ"א מובא קושיית בעל הפני מבין ע"ד החת"ס ממש"כ הרמב"ם פ"ג מנדרים ה"ט, בנודר להתענות בחנוכה ופורים ידחה נדרו מפני שדברי סופרים צריכים חיזוק הרי דלא כהחת"ס דכתב שם דהספד ותענית אסור מה"ת ויעו"ש מה שתירץ הערוגות הבושם, ועפ"ז נפיק דעת הרמב"ם דלא כהחת"ס, ומצות נ"ח הוי מדרבנן, ושפיר יש לדון שבנ"ח אמרי' מצוות ליהנות ניתנו, וא"כ צ"ע מ"ט הצריך הרמב"ם קרא בפ"ע להתיר הדלקת הנר, וכתב בס' תורת השביעית דבא להתיר נ"ח משמן שביעית דלית ביה הנאה דאסור להשתמש לאורה, ואם נימא שבמצוה דרבנן מצוות ליהנות ניתנו בל"ה משום המצוה הוי כהנאה. אכן י"ל כמש"כ בשו"ת שבט הלוי הנ"ל, דאף אם נימא דבמצוה דרבנן ליהנות ניתנו לא ברור אם ג"ז מיקרי הנאה לענין שביעית דומיא של תהי' כל תבואתה לאכול עי"ש, א"כ שפיר בעי קרא להתיר נ"ח משמן שביעית, אכן אם נימא כמש"כ החת"ס דנ"ח הוי מה"ת שפיר אמרי' מלה"נ ושו"מ למו"ר בשו"ת משנת יוסף ח"א ס' כ"ו שהשתמש בסברא זו ע"פ החת"ס דנ"ח מה"ת א"כ מלה"נ ול"ח הנאה ואסור להדליק נ"ח בשמן שביעית עי"ש ובס' אמונת ישראל ח"א שביעית ס' כ"א בזה, ובמשנת יוסף שם הוסיף עפמש"כ בשו"ת לחם שלמה או"ח סו"ס קי"ח דנ"ח הוי כמנורה ומש"ה אסור להשתמש לאורה א"כ הוי מדאורייתא.

ב'. והנה בירושלמי סוף תרומות מהו להדליק נ"ח שמן שריפה בחנוכה וכו' מי שאין לו שמן של חולין מדליק שמן שריפה בחנוכה, וכתב המראה פנים שם, דטעמא דשרי להדליק שמן שריפה אף שאסורה בהנאה לזרים משום דמלה"נ, וכתב שמכאן תשובה למש"כ הרז"ה שבמצוה דרבנן ליהנות ניתנו, שנ"ח הוי מצוה דרבנן, ולמש"כ החת"ס הנ"ל שנ"ח הוי מה"ת ל"ק על הרז"ה מהירושלמי, די"ל דס"ל דנ"ח

מה״ת ושפיר אמרי׳ מלה״נ, וא״כ י״ל שזהו גופא הסתפק הירושלמי בסברת החת״ס אם נ״ח הוי מה״ת ואמרי׳ מלה״נ ושרי להדליק נ״ח בשמן שריפה דמלה״נ, או״ד נ״ח הוי מצוה דרבנן ומצוה ליהנות ניתנו ויהא אסור להדליק בשמן שריפה ומסיק דשרי להדליק בשמן שריפה דנ״ח הוי מה״ת ומצלה״נ ול״ח הנאה, ומ״מ זהו רק באין לו שמן חולין, וביש לו מדליק בשמן חולין לחוש דגם הנאה זו ממצות נ״ח אסורה, וא״כ זהו נפק״מ לנ״ח משמן שביעית אם אמרי׳ מלה״נ בנ״ח, ולמש״כ בס׳ פסקי תשובה הנ״ל דנ״ח הוי מצוה דרבנן ומצוה ליהנות ניתנו ושרי, אולם בחי׳ הגר״מ זמבא הי״ד ס׳ ט״ז כתב לדון על הפסקי תשובה, דיש לחלק דבשמן שריפה שפיר אמרי׳ דגם הנאה כזו ממצוה דרבנן אסורה, דעכ״פ נהנה במקצתו, ואילו בנ״ח משמן שביעית דיהא שרי מדין דבמצוה דרבנן הוי הנאה י״ל דעדיין מיקרי מפסיד כל שמחסר מה שאפשר ליהנות מגופו עי״ש, אולם ברמב״ם פ״ה משמיטה ה״ב דפירו״ש לאכילה ולשתיה כיצד לאכול דבר שדרכו לאכול וכו׳ ולא ישנה מברייתן כדרך שאינו משנה בתרומה עי״ש, הרי שהשוה דין הנאה בשביעית לדין הנאה בתרומה, ועמש״כ לדחות הוכחה זו בשו״ת ויען הכהן ח״א ס׳ נ״ב עי״ש.

ומו״ר בתשו׳ משנת יוסף ח״א ס׳ כ״ו כתב לבאר ספק הירושלמי מהו להדליק נ״ח בשמן שריפה ומיבע״ל בדין מלה״נ אם הוי לכתחילה או רק בדיעבד, ומסיק דרק באין לו שמן חולין מדליק בשמן שריפה דמלה״נ הוי רק בדיעבד, ולכתחילה ידליק בשמן חולין, אכן כשאין לו שמן חולין אמרי׳ מלה״נ בדיעבד עי״ש. והארכנו בזה בבית מתתיהו ח״ב ס״א אות י״ז אם מלה״נ לכתחילה עי״ש.

ונפק״מ י״ל עוד בסברת הפסקי תשובה דשרי להדליק נ״ח בשמן שביעית אם נימא שבמצוה דרבנן אמרי׳ מצוות ליהנות ניתנו, נראה די״ל ע״פ מה שהארכנו בבית מתתיהו ח״ב ס״א דעת רבים מהאחרונים שדין מלה״נ הוי רק במצוה שבחובה שבהכי חשיב כעול ול״ה הנאה, אולם במצוה קיומית שעושה מרצונו אמרי׳ מצוה ליהנות ניתנו עי״ש. א״כ יהא שרי להדליק נ״ח בשמן שביעית נרות ההידור שהם לא חובה, דעיקר החיוב זה נר אחד וזה יהא אסור בשמן שביעית, אולם שאר הנרות דמוסיף והולך הוי כמצוה קיומית, ובהכי י״ל מצוות ליהנות ניתנו, וראיתי כיו״ב להגר״פ עפשטיין זצ״ל בעל המנחה חריבה בקובץ האהל [שנה כ״ה כסלו תשל״ט] דכל היתר הירושלמי להדליק נ״ח בשמן שריפה דמלה״נ זהו בנ״ח בעיקר המצוה ולא בנרות ההידור ל״ש מלה״נ עי״ש ולמש״נ למש״כ רבים מהאחרונים שבמצוה קיומית אמרי׳ מצוה ליהנות ניתנו ה״ה נרות ההידור אמרי׳ ליהנות ניתנו ושרי בשמן

שביעית, ולשמן שריפה יהא אסור דמיקרי הנאה. אולם ראיתי בס' אורח כהלכה ח"א עמ' תקצ"ח מבעל שבט הקהתי דכתב דלסוברים שאסור להדליק נ"ח בשמן שביעית ה"ה נרות ההידור אסור דאסור להשתמש לאורם א"כ הוי הפסד פירו"ש, ולמש"נ י"ל שהידור ל"ה חובה אמרי' מצוות ליהנות ניתנו וכמו שהזכיר כן בשו"ת שבט הקהתי ח"ב ס' נ"ו עי"ש.

מהו לשתות ארבע כוסות ביין שביעית

ג. והנה בירושלמי פ"ג משקלים ה"ב ובפ"ח משבת ה"א ובפ"י מפסחים ה"א, מיבע"ל מהו לצאת בארבע כוסות ביין של שביעית, תני ר' הושעיה יוצאין, וביאר התקלין חדתין פ"ג משקלים, וכן הפני משה פ"ח משבת, דאיירי בפירות ולא ביערם, וקמיבע"ל כיון שמקיים מ"ע בשתיית ארבע כוסות ומצוות לאו ליהנות ניתנו ושרי אף ביין שביעית שלא ביערו, וזהו דמסיק דשרי לשתות ארבע כוסות מיין של שביעית. ואינו מבואר מה מיבע"ל אם מלה"נ שפיר יהא שרי לקיים ארבע כוסות. ולמש"נ לעיל בספיקת הירושלמי סוף תרומות מהו להדליק נ"ח בשמן שריפה, אם מלה"נ הוי לכתחילה או בדיעבד, ה"ה הכא מיבע"ל, אם שרי לשתות ארבע כוסות ביין שביעית לכתחילה דמלה"נ, או"ד מלה"נ הוי רק בדיעבד, וכן כתבנו לפרש בבית מתתיהו ח"ב ס"א אות י"ז, וא"כ י"ל הא דתני ר' הושעיה יוצאין ביין של שביעית כשלא ביערו איירי בדיעבד ולא לכתחילה וכמסקנת הירושלמי סוף תרומות. ואמנם ילה"ק למש"כ הרז"ה שבמצוה דרבנן ליהנות ניתנו מהו מיבע"ל אם שרי לשתות ארבע כוסות ביין של שביעית דמלה"נ, הא במצוה דרבנן אמרי' ליהנות ניתנו ויהא אסור לשתות, ואף די"ל דמיבע"ל בדעת הרז"ה אם במצוה דרבנן אמרי' מלה"נ, צ"ע מאי דמסיק דיוצאין ארבע כוסות ביין של שביעית שלא ביערו, הרי שגם במצוה דרבנן אמרי' מלה"נ ודלא כהרז"ה, אכן י"ל עפמש"כ בס' כלי חמדה פר' וארא שהוכיח מהך ירושלמי שארבע כוסות הוי מצוה מה"ת עי"ש, וכ"כ בשו"ת אמרי דוד ס' קס"ג, וכן מבואר בשאילתות שאילתא ע"ז עי"ש ובשו"ת קנאת סופרים ס' צ"ה. א"כ מש"ה שרי לשתות יין שביעית שלא ביערו דמלה"נ, ועפ"ז י"ל דהא גופא הסתפק הירושלמי אם ארבע כוסות מה"ת ואמרי' מלה"נ, או שארבע כוסות מדרבנן כמבו' בתוס' פסחים ק"ח וברשב"ם ב"ב נ"ח ע"ב וברמב"ם פ"ז מחו"מ ובקרית ספר שם עי"ש, ואם הוי מצוה דרבנן אמרי' מצוות ליהנות ניתנו ואסור לשתות ביין שלא ביערו, ומסיק דשרי לשתות ביין של שביעית דאמרי' מלה"נ בארבע כוסות דס"ל דארבע כוסות מה"ת ול"ק על הרז"ה מהך ירושלמי.

ועיין עוד ביאורים נוספים בספק הירושלמי בשו"ת תולדות יצחק

ח״ב ס׳ ל״ח ובצפנת פענח פ״י מכלאים ובביאור הירושלמי למרן הגרח״ק פ״ח משבת ופ״י מפסחים שם, ובכלי חמדה פר׳ וארא ובס׳ באר אברהם פסחים ס׳ כ״א ובשו״ת משנת שלום ח״א קונ׳ השמיטה ס׳ ט״ו אות י״ח, ומש״כ בבית מתתיהו ח״א ס״ב בארוכה. ומש״כ בס׳ אמונת ישראל שביעית ח״א ס׳ כ״ט ובספרו מועדי ישראל פסח ס׳ ע״ד ובס׳ ברכת יצחק ח״ח ס׳ פ״ב ובס׳ אלה הם מועדי פסח ס׳ כ״ד, ובס׳ אוהל המועד ח״ב ס׳ ע״ו ובס׳ נאות אפרים ח״ב ס״י ובס׳ חבצלת השרון פסח ובשו״ת משנת יוסף חי״ב ס׳ ס״ה.

וראיתי בס׳ מנחת אשר שביעית ס׳ ל״ח שכתב לפרש באופן מחודש ספק הירושלמי, דמיבע״ל מהו לשתות ארבע כוסות ביין שביעית דשביעית ניתן לאכילה ולא להפסד, ובשתיית ארבע כוסות כמצוי ששותים בזאח״ז מיקרי הפסד פירו״ש דאין נהנים ושותים בע״כ, והביא לשו״ע או״ח ס׳ תע״ב דגם מי ששונא היין ומזיקו צריך לדחוק בעצמו ולשתות, א״כ ביין שביעית מיבע״ל אם מותר לשתות ארבע כוסות בזאח״ז אם מיקרי לאכלה ולא להפסד, ומסיק דיוצאין ביין שביעית ארבע כוסות עי״ש, וכעי״ז א״ל לפרש מדנפשיה ידידי הג״ר משה חליוה מח״ס ענפי משה, ספק הירושלמי, עפמש״כ בס׳ תורת הארץ פ״ח אות מ״ו דאסור לאכול פירות שביעית אכילה גסה דל״ח אכילה כמבו׳ ברש״י יומא פ׳ עי״ש, א״כ הוי הפסד פירו״ש באכילה גסה, וכ״כ מרן בדרך אמונה פ״ה משמיטה סק״ב ובשו״ת משנה הלכות ח״ו ס׳ ש״כ דאסור לאכול פירו״ש אכילה גסה וכ״כ בס׳ אמונת ישראל ח״א ס׳ ל״א, ועפ״ז י״ל דמיבע״ל לירושלמי מהו לשתות ארבע כוסות ביין שביעית כיון ששותה ארבע כוסות בזאח״ז הוי כאכילה גסה דחשיב הפסד פירו״ש, ומסיק דשרי לשתות, ואם כי פירוש זה נחמד, ועפ״ז מיושב גם מה שלא הסתפק הירושלמי מהו לקדש ביין של שביעית, ומיבע״ל רק בארבע כוסות, ולמש״כ הפני משה והתקלין חדתין שמיבע״ל ביין שלא ביערו אם מלה״נ, מ״ט לא מיבעיא בקידוש, ולפירוש זה ניחא שרק בארבע כוסות ביין שביעית הוי כאכילה גסה דחשיב הפסד פירו״ש בזאח״ז, וכן ניחא פירוש זה עפמש״כ בשו״ת דובב מישרים ח״ג ס״א להקשות במסקנת הירושלמי דיוצאין ביין שביעית דמלה״נ וכמש״כ התקלין חדתין, הא למש״כ הר״ן נדרים ט״ו [והארכנו בזה בבית מתתיהו ח״ב ס״א אות י״ג] דלא אמרי׳ מלה״נ במקום הנאה, והכא בארבע כוסות נהנה מהיין כששותה, וכתב הדו״מ לתרץ דאיירי במי ששונא היין ומזיקו דליכא הנאה, ומש״ה אמרי׳ מלה״נ, ועפ״ז שפיר יל״ד באופ״א דאין לשתות ארבע כוסות ביין שביעית דהוי כהפסד פירו״ש כששונא היין, וזהו דמסיק דשרי ארבע כוסות ביין שביעית, ועיין עוד בשו״ת דברי

ישראל ח"א ס' קכ"ו משכ"כ ועפי"ד י"ל במשה"ק המראה הפנים פ"ח משבת בטעם שהשמיט הרמב"ם דין ארבע כוסות ביין שביעית ועמש"כ בזה בס' קובץ השמיטה עמ' תע"א. ולמש"נ י"ל דס"ל אם שותה בזאח"ז הוי כהפסד פירו"ש שאין נהנה ואולם בס' פאת השלחן ס"ה ס' י"ח כתב דעדיף ליקח יין של שביעית לארבע כוסות עי"ש. ומש"כ לתרץ בעל נתיבות אדם בס' אהל יעקב ליל הסדר עמ' קס"א בטעם שהשמיט הרמב"ם ארבע כוסות ביין שביעית. והגרח"ק כתב לי ע"ז, מובן מעצמו.

אמנם ילה"ק דאם י"ל דשתיית ארבע כוסות הוי כאכילה גסה, מ"ט מיבע"ל דווקא ביין של שביעית הא גם ביין של חולין, י"ל דלא נפיק כששותה אכילה גסה דל"ח שתיה, וכמו דלא נפיק יד"ח מצה באכילה גסה כמבו' בפסחים ק"ז ע"ב וכן פירשו הר"ן ורבינו דוד שם. אולם ברש"י פסחים צ"ט ע"ב וברשב"ם שם, בטעמא דערבי פסחים סמוך למנחה לא יאכל עד שתחשך כדי שיאכל מצה לתאבון משום הידור מצוה, ומ"ט לא פירשו דלא נפיק יד"ח משום דהוי אכילה גסה, ומ"ט פירשו רק משום הידור מצוה. וכתב בס' פרי אברהם להגראי"ש מן שליט"א פסחים ס' כ"ג, דע"כ מוכח מרש"י והרשב"ם דנפיק יד"ח מצה באכילה גסה, דבמצוות יוצא אף בשלא כדרך הנאתן וה"ה יוצא באכילה גסה, וא"כ י"ל דמש"ה לא מיבע"ל לירושלמי אם יוצא ארבע כוסות כשאין נהנה ודוחק בעצמו בזאח"ז, דאף די"ל דהוי כאכילה גסה במצוות נפיק אף באכילה גסה, ומיבע"ל ביין של שביעית דאסור לשתות משום הפסד פירו"ש אם נימא שהוי כאכילה גסה, ולענין המצוה פשיט"ל שיוצא, אולם בשו"ת ובחרת בחיים להגר"ש קלוגר ס' פ"ב כתב שרק במרור יוצא באכילה גסה ולא במצה עי"ש ובס' תורת חיים חולין ק"כ ובמל"מ פ"ה מיסוה"ת ה"ח משכ"כ ובשו"ת תולדות יצחק ח"ב ס' ל"ג.

ושו"מ שכן תירץ דעת הרשב"ם ורש"י בס' נתן פריו פסחים צ"ט דפירשו בטעם דערבי פסחים לא יאכל משום הידור מצוה, ולא פירש משום אכילה גסה דנפיק, דס"ל שיוצא יד"ח מצוה באכילה גסה דסו"ס הוי אכילה ורק לענין יוה"כ מבו' ביומא פ' ע"ב דפטור באכל ביוה"כ דכתיב לא תעונה היינו שע"י אכילה גסה לא מתבטל העינוי, ואילו במצה כתיב אכילה, ויוצא גם באכילה גסה דחשיב אכילה עי"ש, וא"כ י"ל דה"ה ס"ל לירושלמי דנפיק יד"ח ארבע כוסות בשתיה גסה, ומיבע"ל רק בדין הפסד פירו"ש היכא שע"י השתיה אין נהנה אם הוי כהפסד וכאכילה גסה, אולם הרש"ש פסחים צ"ט שם תירץ דעת רש"י והרשב"ם דיש תרי אכילה גסה כמש"כ תוס' פסחים ק"ז ע"ב, חדא דנפשו של אדם קצה באכילה ובהכי לא נפיק לכו"ע יד"ח

מצה, ויש אכילה גסה שאין תאב לאכול, אבל יש לו טעם באכילה, ובהכי יוצא יד"ח מצה, וזהו דאמרי' בגמ' ק"ז שם בטעם דלא יאכל משום אכילה גסה, אף שאיירי באין תאב מ"מ מיקרי אכילה גסה דיוצא עי"ש, ומש"כ לתרץ באופ"א במרומי שדה ובחת"ס פסחים צ"ט ובס' נתן פריו שם, והגרח"ק תירץ לי שבימינו לא שכיח אכילה גסה. ועי' בס' אמרי גדליה ב"ק אות קצ"ה ובס' יקח מצוות הידור מצוה ס"ו עמ' שס"ז. וא"כ נפיק שרק באכילה גסה שקץ מזונו אין נפיק, ולענין ארבע כוסות אף אם נימא שהוי כשתיה גסה היינו שאין תאב, ומ"מ יצא יד"ח המצוה, ועיין בב"ח או"ח ס' תע"א ובס' עולת כהן ליל הסדר ס"ג. ומש"כ הגר"א גרבוז בס' ארח המועדים עמ' פ"ג.

והלום ראיתי בס' אור החמה להגר"ז קרויזר זצ"ל שקלים ט' שם, שכתב לפרש ספק הירושלמי מהו לצאת ארבע כוסות ביין של שביעית דאפשר דהסתפק ביין של שביעית דחיישינן דעלול להשתכר ע"י היין כששותה ארבע כוסות, נמצא דהיין הולך להפסד ולא מיקרי לאכלה עי"ש ולא ביאר מ"ט מיקרי הפסד ולא מיקרי לאכלה, דאף אם משתכר כל שנהנה מהיין הוי לאכלה ולא מיקרי הפסד, אולם י"ל בזה עפמש"כ בס' חוט שני למרן הגר"נ קרליץ יו"ט חוה"מ עמ' שס"ה דאסור לאכול פירו"ש אכילה גסה עד שקץ באכילה, והוסיף שלענין פורים מותר לשתות יין של שביעית עד דלא ידע אף אם ישתכר מהיין, וכ"ז שמרגיש טעם של יין ונהנה מהיין מותר לשתות, אבל אם כבר לא מרגיש את טעם היין מחמת שכרותו הוי אכילה גסה האסורה עי"ש ובס' חוט שני פורים עמ' פ"ד, וא"כ י"ל דזהו דחיישינן בשתיית ארבע כוסות של יין של שביעית שמא ישתכר ולא ירגיש טעם ביין ומיקרי הפסד. ושאלתי להגרח"ק אם בפורים מותר לשיכור לשתות הרבה יין של שביעית והשיב אסור.

ואולי י"ל בספק הירושלמי עפמש"כ בס' מועדי הגר"ח תשו' תשל"ז דאם מקיא היין אסור לשתות בפורים ולהפסידם, ואולם בס' אשיחה עמ' שנ"א השיב הגרח"ק ע"ז כיון שמתכוין לשתיה מותר ול"ד לאפקטוזין, וא"כ י"ל שזהו מיבע"ל לחוש שיקיא היין, ועמש"כ בס' כרם אליעזר שביעית ס' ל"ו, ובס' מיני מעדנים סו"ס כ"ו ובס' חשוקי חמד נדרים מ"ב ע"א לענין להשתכר ביין שביעית בפורים שמקיא היין, ובשו"ת אבני דרך חי"א ס' ק"ז. ואולם יל"ד לענין להשתכר ביין שביעית בפורים, עפמש"כ מו"ר בשו"ת משנת יוסף ח"ד ס' נ' אות ו' לדייק מהרמב"ם פ"ב ממגילה הט"ו, כיצד חובת סעודה זו שיאכל בשר וכו', ויתקן סעודה נאה וכו' ושותה יין עד שישתכר. הרי ששתיית יין הוי כחלק מהסעודה, וכ"כ לדייק מהרמב"ם בס' ברכת רפאל פורים ס' ס"ז עי"ש. א"כ לפי זה יש

להתיר להשתכר ביין שביעית אף שמקיא כיון שהוי כחלק מהסעודה, וצ"ע.

ושו"מ בתשו' להורות נתן ח"י ס' מ"ו שהביא לדו"מ הנ"ל שהעמיד דברי הירושלמי במי ששונא היין, והק' ע"ד מגמ' ביומא פ' ע"ב דאכילה גסה ל"ח אכילה כשאין נהנה מהאכילה א"כ איך שרי לשתות ארבע כוסות של יין של שביעית הא אסור לאכול פירו"ש אכילה גסה דמיקרי הפסד, וכתב די"ל שבהכי גופא הסתפק הירושלמי באופן ששונא היין אם הוי לאכלה ולא להפסד, די"ל דמשום המצוה ל"ח הפסד דאחשביה כששותה עי"ש.

אולם נראה לדחות ביאור זה בירושלמי, די"ל דארבע כוסות הוי כהפסד פירו"ש, דא"כ מ"ט לא הסתפק הירושלמי אם אפשר לברך על שתיית ארבע כוסות דקי"ל בשו"ע או"ח ס' ר"ד ס"ז, דשותה מים שלא לצמאו אין מברך כשאין החך נהנה, וא"כ אם נימא די"ל דשתיית ארבע כוסות הוי כהפסד פירו"ש ששותה בזאח"ז ואין נהנה א"צ לברך, וכמו"כ אם נימא דהוי כאכילה גסה אין לברך ע"ז, וע"כ מדלא קמבע"ל אם לברך על ארבע כוסות, ל"ח אכילה גסה אלא כשקץ במזונו שבהכי אין חייב ביוה"כ כמבו' בשו"ע או"ח ס' תרי"ב ס"ו, וכתב המשנ"ב ס"ק י"ד דלאפוקי אם אינו קץ ורק שהיה שבע ואינו מתאוה לאכול ואעפ"כ מרגיש טעם כשאוכל חייב עי"ש. הרי שבאינו מתאוה לאכול ומ"מ מרגיש טעם באוכל חייב ול"ח אכילה גסה, וה"ה י"ל דל"ח הפסד פירו"ש, שודאי מברך ע"ז. ואף דמבואר בשו"ע או"ח ס' תע"ב ס"י דגם אם שונא היין צריך לדחוק בעצמו לקיים ארבע כוסות, מ"מ ל"ה כשאין מרגיש טעם באוכל, ורק שאין נהנה ובהכי שפיר מברך ול"ח אכילה גסה אלא כשקץ ביין ואין מרגיש טעם ביין, ואמנם די"ל שזהו גופא מסיק הירושלמי דיוצאין ארבע כוסות ביין שביעית ול"ח הפסד פירו"ש כל שמרגיש טעם ביין אף שאין נהנה, אולם אין לפרש דמיבע"ל דהוי הפסד פירו"ש, דא"כ אין לברך ע"ז וכן אין יוצא המצוה באכילה גסה.

אמנם י"ל עפ"ז אף אם נימא די"ל שבשתיית ארבע כוסות הוי כהפסד פירו"ש כששותה בזאח"ז ואין נהנה, מ"מ י"ל שיוצא יד"ח כמסקנת הירושלמי, כיון שארבע כוסות הוי מ"ע מדרבנן, ואמרי' מצוות ליהנות ניתנו וחשיב הנאה, ומש"ה ל"ה הפסד פירו"ש, וכמש"כ לדון בס' פסקי תשובה הנ"ל, וכ"כ בס' תורת השביעית הנ"ל דיהא שרי להדליק נ"ח משמן שביעית אף שהוי הפסד דאסור להשתמש לאורה, מ"מ ל"ח הפסד דנ"ח הוי מצוה דרבנן ואמרי' מצוה ליהנות ניתנו, וא"כ י"ל ה"ה בארבע כוסות אם נימא דס"ל לירושלמי שיוצא המצוה באכילה גסה הוי קיום מ"ע המתיר הפסד פירו"ש.

ד'. והנה בסוכה ל"ט ע"א תנן הלוקח לולב מחבירו בשביעית נותן לו אתרוג במתנה לפי שאין רשאי ללוקחו בשביעית עי"ש. ולפו"ר חזינן דשרי ליקח לקיום מצות אתרוג אתרוג של שביעית. וידוע להקשות מ"ט שרי ליקח אתרוג של שביעית, הא תנן בסוכה ל"ה ע"א אתרוג של תרומה טהורה לא יטול ואם נטל כשר, ובגמ' ע"ב שם פליגי בה ר' אמי ור' אסי חד אמר מפני שמכשירה, וחד אמר מפני שמפסידה ופרש"י שמפסידה החיצונה נמאסת במשמוש הידים ואסור להפסיד תרומה עי"ש. א"כ מ"ט שרי ליקח אתרוג שביעית הא עי"ז מפסיד במשמוש הידים והוי הפסד פירו"ש, וכבר הזכרנו קו' זו בס' כ"ב אות ב' ויעו"ש מראי מקומות ומו"מ בקו' זו וכן הק' בס' דבר השמיטה פ"ח מ"ב ור"ל דקליפה חיצונה הוי כדבר שאין דרכו לאכול ול"ה הפסד עי"ש. ובס' גנזי אברהם ס' כ"ב ובשו"ת דברי ישראל ח"א קפ"ו ובס' תורת השביעית עמ' שפ"א, ובס' אמרי שמאי ח"ב מדור בירור הלכה ס"ח.

ומצאתי שהק' כן הנצי"ב במרומי שדה סוכה ל"ט. מ"ט שרי ליקח אתרוג של שביעית הא עי"ז מפסידה ותירץ ששביעית ניתנה להדלקת הנר, והטעם דכל הנאה שהנאתו וביעורו שוה רשאין לעשות מפירו"ש דכתיב לכם לכל צרכיכם וה"ה הדלקת הנר, וא"כ ה"ה הנאת מצוה מיקרי הנאה וביעורו שוה, וכתב דכ"ז אם מצוות ליהנות ניתנו, ולמ"ד מלה"נ דל"ה הנאה בקיום המצוה ע"כ מה דשרי ליקח אתרוג שביעית אף שמפסידה, ע"כ ס"ל הטעם דאין ליקח אתרוג תרומה מפני שמכשירה לקבל טומאה, ומש"ה פסק הרמב"ם בפ"ח מלולב ה"ב כהך טעמא, ולא כתב משום שמפסידה, דא"כ מ"ט שרי ליקח אתרוג שביעית, וע"כ דלא כהך מ"ד מפני שמפסידה עי"ש, ומש"כ בדעת הרמב"ם בשו"ת נובי"ת או"ח ס' קל"א ובחת"ס סוכה ל"ה ע"ב ובשו"ת חמדת שלמה ס' ל"ד או"ג ובחי' רמ"ש סוכה ל"ה ע"ב באופ"א, הרי שהמרומי שדה תלה דין הפסד פירו"ש בדין מלה"נ, דאם מצוה ליהנות ניתנו אף שמפסיד האתרוג שרי משום ההנאה, וא"כ ה"ה י"ל דשרי נ"ח בשמן שביעית אף שהוי הפסד דהוי מצוה דרבנן וליהנות ניתנו, אולם ילה"ק למ"ד דאין ליקח אתרוג תרומה מפני שמפסידה איך יפרנס מתני' סוכה שם דשרי ליקח אתרוג שביעית למצוה אף שמפסידה, ובשלמא בדעת הרמב"ם י"ל שפסק כמ"ד שמכשירה לקבל טומאה, אולם הך מ"ד צ"ע ממתני', אל"ה דיפרש דאיירי באתרוג ביום ב' דהוי מצוה דרבנן ואמרי' ליהנות ניתנו ול"ח הפסד וצ"ע.

אכן י"ל כמש"כ בשו"ת ציץ הקודש ס' י"ד או"ג, שתירץ מ"ט שרי ליקח אתרוג שביעית אף שמפסידה, משום דאל"ה לא היה אתרוגים בכל א"י ולא

יקיימו מצות אתרוג בשביעית, ואילו בתרומה אפשר ליקח אתרוג חולין ומש"ה אסור עי"ש, וכן תירץ בס' השמיטה להגרי"מ טיקוצינסקי זצ"ל עמ' מ"ב בשם הג"ר יצחק ירוחם דיסקין זצ"ל עי"ש, וכן תירצו בס' דרך אמונה פ"ה משמיטה ה"ז בביהו"ל ובס' חוט שני שביעית עמ' רע"ב עי"ש. וא"כ נפיק דאה"נ דכשנוטל אתרוג שביעית איכא הפסד פירו"ש בקליפתה החיצונה, ושרי דאל"ה תתבטל מצות אתרוג, וא"כ י"ל דה"ה שרי להדליק נ"ח בשמן שביעית כשאין לו שמן חולין ואף שמפסידה מ"מ בכדי שלא תתבטל מצות נ"ח שרי, ודלא כמו שמסיק בס' תורת הארץ הנ"ל דגם מי שאין לו שמן חולין לא ידליק בשמן שביעית ויפסיד מצות נ"ח עי"ש אולם מו"ר בשו"ת משנת יוסף חי"ב ס' פ"ט מסיק דמי שאין לו כ"א שמן שביעית ידליק שלא תתבטל מצות נ"ח עי"ש. ולמש"נ מוכח כן מאתרוג שביעית. ושו"מ כן לנידון דידן דמה"ט יהא שרי להדליק נ"ח בשמן שביעית כשאין לו בשו"ת משנת שלום ח"א קונ' השמיטה ס' י"ג עי"ש, אולם הגר"ח קנייבסקי כתב לי דגם מי שאין לו שמן כלל לא ידליק משמן שביעית, וכן נקט בס' פתחי שערים שבת כ"א ע"א שבדיעבד לא יצא עי"ש, וע"ע מש"כ בזה בס' ישורון חי"ח עמ' תתפ"ג ובס' מצות נר איש וביתו להגר"א שלזינגר פ"ז ס"ט ובשו"ת אבן פינה ח"ב ס' ע"ח אם שרי להדליק נ"ח משמן שביעית, ובס' פרדס יוסף החדש חנוכה לידידי הרה"ג ר"ג הכהן רבינוביץ אות תקס"ז עי"ש.

ואמנם בציץ הקודש שם כתב בתירוץ א' מ"ט שרי אתרוג של שביעית אף שמפסידה, דרק בתרומה דאיכא דין שימור ויליף ממשמרת אין ליקח אתרוג תרומה, ואילו בשביעית דליכא דין דשימור, ורק דין הפסד י"ל דכשלוקח למצוה ל"ח הפסד, ובשו"ת דגל ראובן להג"ר ראובן כץ זצ"ל ח"ב ס' ל"א או"ג הביא להקשות דא"כ עפ"ז יהא שרי להדליק נ"ח משמן שביעית שצורך מצוה ל"ח הפסד וכמו באתרוג, וכתב לתרץ שבאתרוג הפסד הקליפה שרי דערך המצוה שוה יותר והנאה לאדם יותר בנטילת האתרוג למצוה, ולא מיקרי רוב הפסד, ואילו בהדלקת נ"ח שאסור להשתמש לאורה שפיר מיקרי הפסד לגבי עיקר הדבר שמיועד לאכילה יעו"ש וצ"ע בחילוק זה ועיין בס' אמרי שמאי ח"ב מדור לבירורי הלכה ס"ח הוכיח מאתרוג דשרי משום מצוה אף שנפסד הקליפה.

ה'. ומו"ר גאון ישראל מרן הגרב"ד פוברסקי שליט"א כתב בקובץ מוריה שבט תשע"ה עמ' ק"ג לדון בהדלקת נ"ח בשמן שביעית, והביא למש"כ רש"י בסוכה מ' ע"א דשרי הדלקת הנר בשמן שביעית דיליף מלכם לכל צרכיכם, וכתב שדרשא זו מצינו בדברי הראב"ד בשיטמ"ק כתובות ז' ע"א, מדנאמר ביו"ט לכם דרשינן מזה

לכל צרכיכם וזהו מקור דין מתוך שהותרה דיליף מיניה התר גם לצורך מצוה כהוצאת ס״ת ולולב וקטן, וא״כ צ״ע מ״ש שביעית דאמרי׳ שהנאת מצוה אינו נכלל בהתירא דיליף מלכם לכל צרכיכם מיו״ט דיליף להתיר גם צורך מצוה. וכתב לתרץ עפמש״כ הרמב״ן פר׳ אמור, דהיתר מלאכת אוכ״נ ביו״ט, אי״ז שצורך יו״ט דוחה איסור מלאכה, אלא שביו״ט נאמר כל מלאכת עבודה לא תעשו ואוכ״נ הוי כצורך תשמיש ול״ח מלאכת עבודה, וא״כ ה״ה צורך מצוה הוי כצורכו ול״ח כמלאכת עבודה, וא״כ י״ל דחלוק יו״ט משביעית שביו״ט הוי איסור אגברא וכל שעושה לצרכו ל״ח כעבודה ולא נאסר כלל, אולם בשביעית הפרי קדוש וקדושתו היא האוסרת להשתמש בו, והותר רק לאכילה שתיה והדלקת הנר, אולם כ״ז במה שהשמן עומד לו שהגוף נהנה והוי צורך האדם, וא״כ י״ל דאסור להדליק נ״ח בשמן שביעית דשימוש השמן להדליק בו בכדי להאיר בו, ובנ״ח שאסור ליהנות השימוש הוי לקיום המצוה ול״ח כצורכו עי״ש, ומש״כ שם הגר״י אדלשטיין בעמ׳ צ״ח בכ״ז, ועיקר ד״ז שבשביעית הוי דין בחפצא דפירו״ש כתב גם בס׳ תורת זרעים פ״ח משביעית ה״א, דהיתר פירו״ש משום דהפרי קדוש.

ו׳. והנה בשו״ת שבט הלוי ח״א ס׳ קפ״ד כתב להתיר להדליק נ״ח משמן שביעית ול״ח הפסד, דשרי בריחוק מהנרות לראות איך לילך מהחדר, ומותר להעזר מאור הנרות ולזה נוטה המג״א ס׳ תרע״ח סק״ב עי״ש, וכן הקל בשו״ת קנין תורה ח״ג ס׳ י״ז או״ב, וכתב עפמש״כ הפרמ״ג מ״ז סק״ג דשרי תשמיש עראי לאור הנרות ורק תשמיש קבע אסור וכמש״כ הרא״ש שבת פ״ב ס״ו, א״כ ל״ח הפסד בשמן שביעית כשיכול ליהנות תשמיש עראי עי״ש. והניף ידו גם בשו״ת קנין תורה ח״ז סו״ס פ״ג, וכן בשו״ת לבושי מרדכי מהדורא תליתאי או״ח ס׳ כ״ג כתב דשרי תשמיש עראי, וכן מש״כ המג״א הנ״ל דשרי סעודה לאור נ״ח ול״ח הפסד עי״ש, ומש״כ בס׳ נטעי גבריאל חנוכה פי״ח ס׳ י״ג ובשו״ת מנחת שלמה ח״ג ס׳ קכ״ח, ובמנחת שלמה שביעית פ״ח מ״ב ובהליכות שלמה חנוכה פט״ו ס״ז ובשו״ת מנחת שלמה מה״ת ס׳ קכ״ב אות א׳, ועפ״ז כתב בס׳ בית דוד שביעית ח״ב פ״ז הערה 19 דמי שאין לו אלא נ״ח משמן שביעית ידליק בהם וישתמש לאורם תשמיש עראי דשרי וחשיב שנהנה, ול״ה הפסד פירו״ש וכמש״כ השבה״ל, ועמש״כ בס׳ כל מקדש שביעית להגר״א שלזינגר מאמר כ״ד בכ״ז, ובס׳ אוצר יסודי שביעית עמ׳ תמ״ח, ובס׳ שלמי תודה להגרב״צ פלמן זצ״ל חנוכה ס״ח אות ו׳ ובס׳ אור ישראל חנוכה לידידי הגר״י דרדק פ״ד ס׳ י״ח.

ומו״ר בשו״ת משנת יוסף ח״א ס׳ כ״ו כתב לדחות היתר זה, דאע״ג

שיכול להשתמש תשמיש עראי ובריחוק מהנרות מ"מ כל שאינו יכול להשתמש כדרכו אין זה הנאה כדרכה מהשמן של שביעית, ומה שניתן להדלקת הנר זהו רק כדרך תשמישו כאכילה דדבר שדרכו לאכול מבושל אסרו לאכלו חי, ה"נ בהדלקת הנר אם יכול להנות רק מרחוק אי"ז כדרך הנאתו, ומש"כ לפרש עפ"ז דברי הירושלמי בהל' תרומות הנ"ל, ומש"כ בשו"ת משנת יוסף ח"ו ס' קל"ו, ועיין בשו"ת משנת יוסף חי"א סו"ס קי"ג דכתב דלהדליק השמש משמן שביעית לכו"ע שרי שמותר ליהנות מאורו, וכ"כ גם בס' אורח כהלכה ח"א עמ' תקצ"ח ובס' אמונת ישראל שביעית ח"ב ס' ל"ט ובס' אורות משפט עמ' שנ"ז אולם בס' עולת ראיה ס' פ' כתב להחמיר בזה ועמש"כ בזה בס' כרם אליעזר שביעית סו"ס ל"ב, והגרח"ק כתב לי על נר השמש לכאורה מותר.

אולם בשו"ת מהר"ש ענגיל ח"ב יו"ד ס"ד, כתב להתיר הדלקת נ"ח משמן שביעית והשיב ע"ד השואל שם דהוי לאכלה ולא להפסד דכל שאין יכול ליהנות הנאת הגוף ה"ז בכלל הפסד וכתב דתועלת המצוה ל"ח הפסד והגם דמלה"נ מ"מ אי"ז הפסד אלא תועלת וחשיב הנאתו וביעורו שוה, והתורה ריבתה תהי' דשרי הדלקת הנר, וכתב דאין לדון דהוי מצוה הבאה בעבירה שאין יוצא, דנ"ח הוי מצוה דרבנן ולדעת הרמב"ם לא אמרי' מצוה הבאה בעבירה במצוה דרבנן, ואף למאי דקי"ל שגם במצוה דרבנן הוי מצוה הבאה בעבירה הכא דבשעת הדלקה ל"ה עבירה שרי להדליק ובשעת המצוה ל"ה עבירה עי"ש, והנה מש"כ לדון בדין מצוה הבאה בעבירה במ"ע דרבנן אם מצה"ב הארכנו בזה בבית מתתיהו ח"א ס"ג ענף ב' אות ו' עי"ש בדעת השו"ע, אכן יל"ד למש"כ החת"ס הנ"ל שבנ"ח איכא קיום מ"ע מה"ת שפיר הוי מצה"ב, אכן י"ל עפמש"כ בבי"מ שם במ"ע דעיקרה זהו התוצאה שיתפרסם הנס וה"ז מתפרסם גם ע"י עבירה ויצא יד"ח גם בעבירה, וא"כ י"ל דאף להסוברים דאסור להדליק נ"ח משמן שביעית, מ"מ כשהדליק או כשאין לו שמן אחר יצא יד"ח דסו"ס התוצאה נתקיימה, והארכנו בסברא זו בבית מתתיהו ח"א ס"ג ענף ב' אות ז' עי"ש וכן בשו"ת נטע רבעי ס' י"ט ובס' הדרת מרדכי חלק משיב דבר ס"ב שבנ"ח ל"ש מצוה בעבירה ועמש"כ בס' קרואי מועד חנוכה ס' י"ז לתלות אם נ"ח הוי חובה אגברא או חובת בית ל"ש מצוה בעבירה. ועי' בשו"ת מגדנות אליהו ח"ד עמ' תכ"ח.

אכן ס' חוט שני פסח עמ' שכ"ז כתב להסתפק אם הדליק בשוגג בשמן שביעית אם יצא דהוי מצוה הבאה בעבירה עי"ש. והנה לענין מצוה הבאה בעבירה אם הוי בשוגג הארכנו גם בבית מתתיהו ח"א ס"ג אות כ"ד עי"ש ולסוברים של"ה בשוגג שפיר יצא בנ"ח בשמן שביעית, וחזינן שדן החוט שני

מדין מצוה הבאה בעבירה בשמן שביעית, וכן דן בס׳ מועדים וזמנים ח״ב ס׳ קמ״ה שיל״ד אם הדליק בדיעבד בשמן שביעית אם יצא דהוי מצוה בעבירה שאין כאן הנאת אכילה או הדלקה ולא ידליק דהוי מצוה בעבירה, וכן השיב הגרח״ק בס׳ מועדי הגר״ח תשו׳ תרל״ד לענין אם הדליק בשוגג בשמן שביעית, אם יצא, כתב מצוה הבאה בעבירה בשוגג עי״ש, ומש״כ בס׳ מועדי ישראל שביעית ח״ב ס׳ מ״א, ובס׳ כרם אליעזר שביעית ס׳ ל״א.

ז׳. והנה בס׳ אמרי שמאי להגר״ש גינצבורג זצ״ל ח״ב [במדור לבירורי הלכה ס״ח] כתב טעם חדש לאסור הדלקת נ״ח בשמן שביעית, דכיון שחייב אדם בנ״ח הוי כפורע חובו בדמי שביעית ודמי להא דאיתא בירושלמי דמאי פ״ב שאין פורעין צדקה מדמי שביעית ואין מדליקים ממנו בביהכ״ס לתשלום נדרו, וא״כ כל שחייב בנ״ח, הוי כפורע חובו בשביעית וכסחורה האסורה עי״ש. וכן הביא סברא זו בס׳ תורת השביעית עמ׳ ש״פ, אולם הדברים תמוהין ממתני׳ הנ״ל שיוצא יד״ח אתרוג באתרוג שביעית, הרי שיכול לקיים מ״ע בפירו״ש, ול״ה כפורע חובו וכסחורה, שזהו רק במ״ע לחבירו כצדקה, ולא במ״ע למקום ל״ח כסחורה אלא כקיום מצוה דשרי, ואמנם בשו״ת עמודי אש קונ׳ עמודי ים פ״ח משבת, כתב לפרש הספק מהו לשתות ארבע כוסות מיין של שביעית, כיון דאסור לפרוע חובו בפירו״ש, ה״ה י״ל דאין לקיים מ״ע דארבע כוסות ביין של שביעית, וכ״כ לפרש בשו״ת שואלין ודורשין ח״ג ס׳ י״ב ובס׳ מועדים וזמנים ח״א ס״ו.

אכן זהו צ״ע ממתני׳ דשרי ליקח אתרוג של שביעית לקיום המצוה הרי שמ״ע למקום ל״ח כסחורה וכפורע חובו, ומצאתי כעת במועדים וזמנים במילואים לח״א ס״ו שהביא שהקשה לו כן ג״א, וכתב לתרץ שבאתרוג אין מכלה אותו ורק נוטלו לקיום המצוה, ולאחר המצוה נשאר כמו שהיה ואילו בארבע כוסות מכלה היין לאחר המצוה, ומש״ה חשיב כפורע חובו בפירו״ש. וכ״כ לי מדנפשיה ידידי הרה״ג רבי אלעזר הכהן רבינוביץ שליט״א [מח״ס חינוך הבנים כהלכתו ועו״ס] עמש״כ בבית מתתיהו ח״א ס״ד או״ד להקשות בביאור הספק בירושלמי בשתיית ארבע כוסות ביין של שביעית דהוי כפורע חובו, דמ״ש מנטילת אתרוג שביעית דשרי, וכתב לחלק שבאתרוג אין מכלה האתרוג ומש״ה ל״ח שפורע חובו, ואילו בארבע כוסות ביין של שביעית נתכלה היין וחשיב כפורע חובו ומובא מכתבו בס׳ כרם אליעזר שביעית ס׳ נ״ו.

אולם י״ל עפמש״נ לעיל להקשות איך שרי ליקח אתרוג של שביעית הא עי״ז נפסד קליפתה החיצונה, ומה״ט אין ליקח אתרוג תרומה טהורה, וע״כ דאף דאיכא הפסד מ״מ לצורך מצוה

שרי וכנ"ל. וא"כ י"ל דאף שלא נתכלה האתרוג, מ"מ כל שחשיב הפסד דפירו"ש חזינן דשרי משום דמצוה ל"ח כפריעת חוב אף דאיכא הפסד וליכא נפק"מ בדין הפסד בין הפסד מרובה להפסד מועט, ומובא בס' כרם אליעזר שביעית ס' נ"ו מכתבי אליו, וע"ע בס' מיני מעדנים ס' כ"ו, וכן ראיתי בשו"ת משנה הלכות חי"ח ס' שפ"ה בנידון משלוח מנות מפירות שביעית דהאריכו הפוסקים אם שרי דהוי כפורע חוב בפירו"ש, (ועיין מה שציינתי בזה בבית מתתיהו ח"א ס"ב אות ד' ובס' מועדי הגר"ח תשו' תשע"ה) והוכיח דל"ח בקיום המצוה כפורע חוב וכסחורה מנטילת אתרוג שביעית דשרי, הרי דמצוה ל"ח חוב, ואמנם יש שחלק שבאתרוג הוי כמצוה למקום, ואילו משל"מ הוי כמ"ע לחבירו אל"ה דנימא כמש"כ שו"ת משנת יוסף ח"ו ס' קמ"ח דלטעמא דשמחה ורעות הוי מ"ע למקום עי"ש. ועיקר ד"ז מובא בס' ארחות רבינו ח"ב עמ' של"ד דאפשר לשלוח משל"מ בפירו"ש ול"ח כסחורה דחיוב מצוה שאני, ואף דהסתפק הירושלמי מהו לשתות ארבע כוסות ביין של שביעית ל"ה משום פורע חובו עי"ש. אולם הקה"י גופיה בגליונות הירושלמי פ"ג משקלים כתב לפרש ספק הירושלמי מהו לצאת ארבע כוסות ביין שביעית דהוי כפורע חובו מפירו"ש עי"ש וא"כ עפ"ז ה"ה יש לאסור משל"מ בפירו"ש ודלא כמו שהתיר הקה"י וצ"ע, ועמש"כ בס' כל מקדש שביעית להגר"א שלזינגר מאמר כ"ב.

אמנם י"ל דשאני משל"מ דשרי מפירות שביעית עפמש"כ הרמב"ם פ"ד ממגילה הט"ו כיצד חוב סעודה זו וכו', חייב אדם לשלוח מנות ולחלק לעניים עי"ש הרי שהרמב"ם כלל בחיוב סעודת פורים משל"מ, וביאר מו"ר בס' הערות וביאורים ע"ס הרמב"ם פ"ד ממגילה שם, דע"כ דדעת הרמב"ם דהמשל"מ כחלק מסעודת פורים, שהמצוה לאכול סעודה ושאחרים יאכלו עי"ש ומש"כ נפק"מ עפ"ז בבית מתתיהו ח"ב ס"ט אות י"ח עי"ש. וכן ראיתי שדייק מהרמב"ם כן מו"ר בעל הרבבות אפרים זצ"ל הו"ד בשו"ת שערי יושר ח"ג ס' ק"ב, דע"כ להרמב"ם המשל"מ כחלק מהסעודה, ודלא כהתרוה"ד עי"ש מש"כ, וא"כ י"ל דשפיר מותר לשלוח משל"מ בפירו"ש, שאינו חוב בפ"ע אלא שיתוף חבירו בסעודת פורים ולכן ניתן פירו"ש לאכלה ול"ח כסחורה אלא כעושה סעודה בפורים ומזמין עניים לסעודתו דודאי שרי בפירו"ש. ומצאתי שכן הביא להתיר עפ"ז משל"מ בפירו"ש בשו"ת משנת שלום ח"א קונ' השמיטה ס' י"ד עי"ש, וע"ע מש"כ בנידון משל"מ בפירו"ש בס' אמונת ישראל שביעית ח"א ס' כ"ח ובס' בית דוד שביעית ח"ב פ"ט ס' י"ד ובס' שיח השמיטה פ"ט ס' י"ז ובשו"ת משנת יוסף ח"א ס' כ"ז ובס' ההנהגה בפירות שביעית פכ"ה ס' מ"ב ובשו"ת שואלין

ודורשין ח״ג ס׳ מ״ב, ולמש״נ מוכח מאתרוג שביעית דשרי ול״ח כפורע חובו וה״ה משל״מ.

ושו״מ בס׳ אמרי יעקב להגרי״מ שטרן הל׳ א״י ס״ו ס״ק מ״ה דכתב להקשות עמש״כ בשו״ת שבט הלוי ח״ז ס׳ קפ״ג די״ל דאסור לשלוח מנות מפירו״ש דהוי כפורע חובו מפירו״ש וכנ״ל והקשה לו מאתרוג של שביעית דשרי וכן ארבע כוסות מיין של שביעית, דל״ח כפורע חובו. והשיב לו השבט הלוי דשאני משל״מ שהוא חוב ממוני שצריך ליתן לאחרים מממונו לקיים המצוה ולהכי חשיב כפורע חובו, ול״ד לאתרוג וארבע כוסות דל״ה חוב לאחרים אלא קיום לעצמו ובהכי ל״ח כפורע חובו עי״ש, ובשו״ת אמרי יעקב ח״א ס׳ קל״ה או״ב. ועפ״ז ה״ה י״ל דנ״ח בשמן שביעית דל״ח כפורע חובו דל״ה חיוב ליתן מממונו לאחרים אלא הוי בינו לעצמו ול״ח כפריעת חוב וכסחורה, וכעי״ז כתב בס׳ תורת השביעית הנ״ל דשרי נ״ח משמן שביעית כמו דשרי אתרוג שביעית לקיום המצוה, דא״צ להוציא מרשותו ושרי ול״ח כסחורה עי״ש. אמנם יל״ד קצת עפמש״כ בבית מתתיהו ח״א ס״א אות ל״ב. דנ״ח הוי כמצוה לחבירו ומשום פרסו״נ דעיקרה לאחרים שיראו הנרות והוי כמ״ע לחבירו, א״כ ל״ד לאתרוג שהוי מ״ע למקום וצ״ע.

ח׳. ובבית מתתיהו ח״א ס״ב אות א׳ כתבנו לתלות דין נ״ח בשמן שביעית, עפמש״כ הקרבן העדה פ״ג משקלים ובפ״ח משבת ובפ״י מפסחים לפרש ספק הירושלמי מהו לצאת ארבע כוסות ביין של שביעית, דארבע כוסות בעי דין לכם ושביעית ל״ה לכם, א״כ י״ל עפמש״כ הר״ן פסחים ז׳ ע״ב והפרמ״ג ס׳ תרע״ט א״א סק״א שבנ״ח בעי לכם שיהא משלו והארכנו גם בזה בבית מתתיהו ח״א ס״ג ענף ב׳ אות א׳ אם בעי לכם בנ״ח, וא״כ י״ל למש״כ הקרבן העדה דשביעית ל״ה לכם ל״מ לנ״ח, אמנם כבר הקשה בשו״ת מהרש״ם ח״ו ס׳ צ״ח ובשו״ת אמרי יושר ח״א ס׳ ק׳ ובביאור טוב ירושלים פ״ח משבת שם, על קרבן העדה דשביעית ל״ה לכם, ממה שיוצאין באתרוג של שביעית כמבו׳ בסוכה ל״ט, הרי דשביעית הוי לכם. וראיתי בשו״ת ישועות משה ח״א ס״ז או״ג שהביא לתרץ דאיירי באתרוג בשאר ימים ולא ביום א׳ דבעי לכם אכן זהו דחוק, ועמש״כ עוד בשו״ת דבר יהושע ח״ב ס׳ נ״ט, ומש״כ בבית מתתיהו ח״א ס״ב אות א׳ שם, אם שביעית הוי לכם. וכן הקשו על הקרבן העדה דשביעית הוי לכם מאתרוג, בשו״ת להורות נתן ח״י ס׳ מ״ו ובס׳ אור החמה שקלים שם.

ונפק״מ עפי״ד הקרבן העדה דשביעית ל״ה לכם י״ל גם אם שרי לשלוח משל״מ בפירו״ש, עפמש״כ בס׳ פסקי תשובה ס׳ ק״מ שבמשל״מ בעי לכם, וכן נראה בשו״ת משנת יוסף חי״א ס׳ קכ״ז, ומש״כ בבית מתתיהו ח״ב

ס"ט אות י"ג בכ"ז, וא"כ אם נימא שבעי במשל"מ לכם שיהא משלו, ושביעית ל"ה לכם, ל"מ למשל"מ. ומצאתי בס' הליכות אבן ישראל להגר"י פישר זצ"ל ח"ב פ"ס ס"ח דשרי לשלוח משל"מ בפירו"ש, דהוי לכם, כדחזינן דשרי לקדש אשה בפירו"ש כמבו' בקידושין נ' עי"ש, ועמש"כ לתרץ בבית מתתיהו ח"א ס"ב אות א' עי"ש.

ט'. ולדינא כבר הורה מרן החזו"א דאסור להדליק נ"ח בשמן שביעית, ומובא בדרך אמונה פ"ה משמיטה ה"ח שם, וכן מובא בארחות רבינו ח"ב עמ' שי"ד בשם החזו"א והוכיח כן עי"ש, ומובא כן להלכה גם בס' חוט שני שביעית פ"ה ה"ט ובס' ברית עולם ס"ה ס"ו וכ"פ בפשיטות בשו"ת אבן ישראל ח"ט ס' קי"ד, ויעויין בס' הליכות שלמה חנוכה עמ' שס"ב שס"ל בדעת החזו"א דאיירי בשמן אחר הביעור דאסור, ומשום כתותיה מיכתת שיעוריה, והנה אם בנ"ח אמרי' כתותיה מיכתת הארכנו כאן בסי' א' עי"ש, אכן מרן הגרח"ק במכתבו בהליכו"ש דחה שמועה זו, ועמש"כ אם מותר להדליק בשמן נ"ח אחר הביעור בס' מועדים וזמנים ח"ו ס' צ"ג ובס' אמונת ישראל שביעית ח"ב ס"מ ובס' כרם אליעזר שביעית ס' ל"ב, וע"ע מש"כ בס' ברכת שלמה חנוכה עמ' רי"ט. ויש לדון אם שרי לבדוק חמץ בשמן שביעית, ולכאו' כיון שמותר להשתמש להדלקת הנר כשיש בו תועלת הכא עיקר לבדוק ע"י הנר ויהא שרי, וכ"כ בס' ההנהגה בפירות שביעית פ"י ס"ו, אולם הגר"ח קנייבסקי כתב לי דאסור לבדוק חמץ בשמן שביעית וצ"ע, ואולי כוונתו למש"כ השו"ע או"ח ס' תל"ג דאין בודקין חמץ בשמן, והמשנ"ב שם שבשל שמן יש דיעות אם מועיל בדיעבד, וא"כ י"ל דאם ל"מ בדיעבד אסור בשמן של שביעית.

ובס' תורת הארץ פ"ח אות מ"ז כתב להתיר להדליק נר שבת משמן שביעית דעיקר נר שבת ליהנות לאורו ושרי, אולם בס' שמיטה כהלכתה להגר"מ שטרנבוך פ"ג ס' י"ב כתב לפקפק ע"ז שבזמנינו שיש אור חשמל אין נהנים מנר שבת והוי כהפסד פירו"ש עי"ש, אולם בס' ברית עולם להגר"ב זילבר זצ"ל ס"ה ס"ו פליג ע"ד והתיר נר שבת ועי' בס' אמונת איתן שביעית ס"א וכ"כ גם בס' דרך אמונה פ"ה משמיטה ויובל ה"ח ס"ק ק"ג עי"ש, ועמש"כ בזה בשו"ת דברי ישראל ח"ג ס' קמ"א ובשו"ת משנת יוסף ח"ד ס' ל"ד ומש"כ הגר"י אדלשטיין בקובץ מוריה שבט תשע"ה עמ' צ"ח, וכ"כ להתיר נר שבת בשו"ת אבן ישראל ח"ט ס' קי"ד, אולם כתב לי הגרח"ק דאין להדליק נ"ש בשמן שביעית וצ"ע, ואולי כוונתו בזמנינו שיש אור חשמל.

ובשו"ת אבן ישראל ח"ט ס' קי"ד כתב לאסור להדליק נר בית הכנסת בשמן שביעית וכ"כ בס' תורת הארץ

פ״ח ס״ק מ״ז שאין מדליקין אותו בכדי ליהנות אלא לכבוד, אולם בשו״ת מנחת שלמה ח״א ס׳ מ״ב כתב להקל וכ״כ בדרך אמונה פ״ה משמיטה ה״ח בביהו״ל עי״ש ועיין במשנ״ב ס׳ תקי״ד ס״ק ל״א לענין יו״ט. ובדרך אמונה פ״ה משמיטה ויובל ה״ח בביהו״ל שם כתב בנר יארצייט משמן שביעית לכאו׳ הוי כנ״ח כיון שאין נהנים ממנו, וכ״כ בס׳ תורת הארץ פ״ח אות מ״ז ובשו״ת אבן ישראל להגר״י פישר זצ״ל ח״ט ס׳ קי״ד, וכ״כ לי הגרח״ק שאסור.

ולכאו׳ י״ל עוד עפמש״כ בשו״ת כת״ס או״ח ס׳ ס״ה שבהדלקת נר יארצייט לע״נ הוריו מקיים מצות כיבוד אב ואם, ומש״ה שרי ביו״ט עי״ש. א״כ י״ל מצוות לאו ליהנות ניתנו ול״ה הנאה, וממילא הוי הפסד פירו״ש וצ״ע.

בברכה מרובה

מתתיהו גבאי

סימן ז

טבילת כלים בכוסיות נר חנוכה

בס"ד, תמוז תשע"ה.

החיים והשלום למע"כ הרה"ג המפורסם לשו"ת חריף ובקי להפליא רבי **גמליאל הכהן רבינוביץ** שליט"א, מח"ס "גם אני אודך", ו"פרדס יוסף החדש" על המועדים, שלום רב.

א'

ראיתי חקירתו בכוסיות שקנאם לשתיה ונמלך לייחדם לנרות חנוכה, אם צריך להטבילם. ולכאורה אם יחדם לנרות חנוכה בלבד, אין מקום להסתפק, דוודאי אין צריך טבילת כלים, דקי"ל בשו"ע יו"ד ס' ק"כ ס"א, דרק כלים המיועדים לסעודה בעי טבילת כלים, וא"כ כיון שנמלך ליחדם רק לנ"ח אי"ז כלי סעודה. וא"צ טבילת כלים. וכל הספק י"ל בכלי שקנה לשתיה, ורוצה קודם להדליק בו נ"ח ואח"כ להשתמש בו לשתיה, ובהכי יש לדון אם בעי טבילת כלים קודם שמשתמש כשרוצה להדליק בזה נ"ח אם צריך להטבילם קודם.

והנה הרמב"ם פי"ז ממאכלות אסורות ה"ג, הלוקח כלי תשמיש סעודה מן הגויים מכלי מתכת וכלי זכוכית וכו' מטבילן במי מקוה ואח"כ יהיו מותרין לאכול בהן ולשתות, ולפו"ר נראה שלהשתמש שימוש אחר זולת אכילה ושתיה יהא שרי אף קודם טבילה. וכן דייק מהרמב"ם כן, בס' שלמי תודה להגרב"צ פלמן זצ"ל חנוכה ס"י או"ד, וסיים שמ"מ אי"ז הכרח גמור מדבריו, וגם השואל שבשו"ת באר שרים ח"ז ס' י"ג או"ב הוכיח כן מהרמב"ם עי"ש, וא"כ יהא שרי להדליק נ"ח בכוסיות שלא הוטבלו אף אם מיועדות לשתיה, מ"מ רשאי להשתמש בהם להדלקה קודם שהטבילם.

אולם בס' דרכי תשובה יו"ד ס' ק"כ ס"ק ל"ט הביא מס' גנזי אלימלך, להסתפק בסכין המיועד לצרכי אכילה ורוצה לחתוך בו ציפורנים, אם מותר לחתוך קודם טבילה דכיון שרוצה להשתמש בו לסעודה יהא אסור שימוש אחר ללא טבילה, וכתב לדייק מהש"ך יו"ד ס' ק"כ ס"ק י"ז בסכין המיועד לצרכי סעודת אכילה ונמלך עליו לחתוך בו קלפים א"צ טבילה, משמע דווקא היכא שנמלך לחתוך קלפים בקביעות א"צ טבילה, אבל כשדעתו להשתמש בו לסעודה צריך טבילה אף כדי לחתוך בו קלפים, וסיים דצ"ע לדינא. וא"כ עפי"ד הש"ך יהא אסור להשתמש להדלקת

נ״ח בכוסיות שלא הוטבלו אם מיועדות לשתיה, דאסור לעשות שימושים קודם הטבילה כל שבכוונתו לצורך שתיה. וכן הביא בס׳ שלמי תודה הנ״ל, משמיה דמרן הגר״נ קרליץ דאין לעשות שימוש בכלי סעודה קודם טבילה אף בשימוש שאינו של סעודה, ואף שאין הדבר מפורש בשו״ע אסור. אולם הביא ממרן הגראי״ל שטינמן, דשימוש עראי מסתברא דשרי, וא״כ ה״ז נפק״מ אם מותר להשתמש לנ״ח בכוסות שאינם טבולים כשרוצה לשתות בהם, ומהש״ך נראה דאסור. ועמש״כ בדעת הש״ך בקובץ עצי חיים [ניסן תשע״ה] גליון כ״ג עמ׳ שכ״ז ידידי הרה״ג רבי מרדכי הלוי פטרפרוניד, וכן נקט בדעת הש״ך בס׳ עצי העולה יו״ד ס׳ ק״כ שם, דאסור שימושים קודם הטבילה כשמיועד לאכילה עי״ש, וא״כ יהא אסור להשתמש לנ״ח. וכ״כ בשו״ת באר שרים ח״ז ס׳ י״ג או״ב, עי״ש. אולם בשו״ת מנחת פרי ח״ד ס״נ אות ו׳ נקט שא״צ להטבילם אף שמיועד לשתיה בכדי להשתמש לנ״ח עי״ש, וכתבתי לו דלמש״כ הדרכ״ת יהא אסור להשתמש בהם כשמיועד לשתיה קודם להדליק בהם נ״ח, וכתב לי בעל המנחת פרי, והנך צודק עפי״ד הדרכ״ת יש להחמיר בכוסיות שקנה לשתיה להטבילם לפני שמדליק נ״ח, ורק אם קנאם להדלקת נ״ח, ורק אח״כ בדרך אגב ישתמש לשתיה אפשר להקל.

ב׳

ובתשו׳ פרי אליהו ח״ג ס׳ כ״ה, נשאל בקנה כוסיות לשתיה כל השנה, ורוצה להשתמש בהם לנ״ח, אם מותר להדליק קודם שטבלם. ומסיק דאסור להדליק בהם כיון ששורה על הכלים טומאת עכו״ם, ומצינו בשו״ע או״ח ס׳ קנ״ד ס׳ י״ב, עכבר שנמצא בשמן של בית הכנסת אם הוא מאוס אסור להדליק בו בביהכ״נ. והמשנ״ב ס״ק נ׳ הביא מהפרמ״ג שה״ה לשאר הדלקה של מצוה כנר שבת ונ״ח אסור אם מאוס לו, וביו״ד ס׳ ק״ד ס״ב בהגה״ה, ובמקום שהשומן מאוס לאכול אסור להדליקו ג״כ בביהכנ״ס, משום הקריבהו נא לפחתך. וא״כ כשרוצה להשתמש בכוסות לצורך סעודה אסור להשתמש לנ״ח קודם טבילה משום הקריבהו לפחתך עי״ש, ויעויין בשו״ת פאת שדך ח״ב ס׳ קמ״ח שדחה כל דברי הפרי אליהו במכתבו אליו, וגם בשו״ת באר שרים ח״ו ס׳ כ״ג אות י׳ כתב לחלק בין היכא שהשמן עצמו מאוס שהוא גוף המצוה לבין הכוס בו מדליק, וכ״כ בס׳ טבילת כלים להגר״צ כהן פ״ד הערה ו׳ דשאני עכבר הריעותא בחפצא של הדבר המאיר מש״ה אסור משא״כ לענין הכלי שאינו טבול, והוסיף דאף בשומן חזיר התירו הפוסקים, וכן העיר בס׳ מאורות נתן חנוכה סו״ס ל״ז ע״ד הפרי אליהו דכ״ש בכלי שאין טבול שאין השמן שבתוכו נאסר עי״ש, ובס׳ כשרות השלחן הל׳ טבילת כלים ס׳ ס״ג,

ובשו"ת דברי בניהו חכ"ב ס' ס"ג מש"כ וע"ע בס' עקדת משה ח"ד ס' ל"ג שאלה ב' ובקונ' ימי החנוכה עמ' מ"ו ובשו"ת משנת יוסף חי"ג ס' רכ"ה.

ובשו"ת רבבות אפרים ח"א ס' תל"ז הביא להקשות ע"ד הפרי אליהו שהצריך להטביל כוסיות נ"ח, הא אין חייב בטבילה רק כלי אכילה וכל שרוצה להדליק בהם נ"ח, מ"ט צריך טבילה, והביא מכתבו של הפרי אליהו אליו, דהשאלה מיירי רק כשקנה הכוסיות לשתיה כל השנה ורוצה להדליק בהם נ"ח בהכי צריך טבילה אבל אם זה עומד רק להדליק ודאי שא"צ טבילה עי"ש ומיושב משה"ק בשו"ת באר שרים ח"ו ס' נ"ג אות ו' ע"ד הפרי אליהו. וא"כ נפיק דגם להפרי אליהו אם הכוסיות הם לנ"ח לכו"ע א"צ טבילה, ורק כשמיועד לשתיה כל השנה, ורוצה קודם לעשות שימוש לנ"ח, ס"ל לפרי אליהו דמאוס לנ"ח קודם טבילה. אלא דא"כ צ"ע מ"ט הוצרך הפרי אליהו דאין להדליק נ"ח משום דמאוס, הא כל שמיועד לשתיה אין לעשות בו שימוש קודם שהטביל כמשמעות הש"ך הנ"ל, וע"כ דלא כהש"ך, וכן הוכיח בס' שלמי תודה חנוכה סו"ס י' עי"ש. ומש"כ בס' נר ציון כסלו פ"ח ס' י"ב דאם נמלך להשתמש לנ"ח א"צ טבילה, אף כשרצה לשתיה בתחילה, וכן השיב הגרח"ק בס' שערי ציון ח"א מועדים עמ' רי"א עי"ש.

ומו"ר בתשו' משנת יוסף חי"ב ס' צ"ד במכתבו אלי, אם יש חיוב טבילה לכוסיות של נ"ח, כתב להסכים במה שכתבתי, שרק כלי אכילה בעי טבילה וכתב בהסבר הדבר ע"פ מה שביאר הט"ז יו"ד ס' ק"כ שרק כלי סעודה חייבים בטבילה דכתיב כל דבר אשר יבוא באש, ואין דרך להשתמש באש אלא צרכי סעודה של מתכת דכתיב אך את הזהב וכו', וטעם הטבילה כדי שיצאו מטומאתו של עכו"ם לקדושתו של ישראל, ואם מיוחד לנ"ח א"צ טבילה, וכמו מנורה שתולין לפני ארון הקודש א"צ טבילה, וכל שעומד להדלקה א"צ טבילה, ואם לקח הכוסיות בסתמא ותשמישו לשניהן מסתבר שנתחייב מיד בטבילה, ואם רוצה לייחדם להדלקה בלבד די שיקבע זאת במחשבתו, ומסיק שדברי הפרי אליהו להטביל נ"ח ממידת חסידות עי"ש. אכן למש"כ הפרי אליהו ברבבו"א הנ"ל שאיירי כשמיוחד לשתיה ורוצה לעשות שימוש לנ"ח קודם טבילה, שפיר י"ל שמעיקר ההלכה צריך טבילה וכדעת הש"ך וכנ"ל. ועי' בס' מצות נר איש וביתו להגר"א שלזינגר פ"ז ס' ט"ז, מי שקנה כוסות לשתיה מהעכו"ם, ולבסוף יחדם להדליק בהם בשמן זית לנ"ח יש מי שאומר דלא ידליק בהם עד שיטבילם, ולכאו' הלשון אינו מדוקדק, שכן אם יחד הכוסות רק לנ"ח לכו"ע א"צ טבילה, ורק כשרוצה להשתמש לשתיה,

יש לדון אם צריך להטביל קודם שמדליק נ״ח, וכתב לי הגר״א שלזינגר דאף אם יחד הכוסיות לנ״ח, כל שבתחילה חשב לשתיה ה״ז נתחייב בטבילה, וכן חיישינן שיחזור בו וישתמש בו לשתיה, ועי׳ בש״ך יו״ד ס׳ ק״כ ס״ק י״ז, וצ״ע.

ג׳

וראיתי בקונ׳ גם אני אודך חנוכה עמ׳ י״ג שאלה נ״א, שנשאל בזה הגר״ח קנייבסקי בכוסיות שקנאם לשתיה, ונמלך ליחדם לנ״ח, אם צריך להטבילם, והשיב שאם לא יטבילנו אין ראוי להשתמש בו אוכלין, וי״א שצריך שהשמן יהא ראוי לאכילה עי״ש. אולם בשו״ת רבבות אפרים ח״ג ס׳ תל״ז הביא מהגרח״ק, אם מותר להדליק נ״ח בכלי שאין טבול, והשיב וכי אסור להדליק נ״ח בכלי שאין ראוי לאכילה, ודלא כמו שהשיב בקונ׳ גם אני אודך, וראיתי בשו״ת שערי יושר ח״ג סו״ס צ״ח במכתבו למע״כ, שכתב להעיר במה שהשיב הגרח״ק בקונ׳ גם אני אודך, שהרי אפי׳ אם היה מניח את השמן בכוסיות לשם אכילה השמן מותר באכילה, והוי שמן הראוי לאכילה, ואף שלכתחילה יש איסור להניח אוכל בכלי שאין טבול, עכ״פ דווקא במתכוון להניחו לאוכל, אבל בניד״ד שמתכוון להניחו להדלקה, מותר להניחו לכתחילה אף שהכוסיות לא טבולים, ואחרי שהניחם בכוסיות השמן ראוי לאכילה וא״כ בשביל מה צריך להטביל אותם עי״ש, ומה שהעיר גם הגר״י טשזנר בספרך פרדס יוסף החדש על חנוכה עמוד קצ״ז עי״ש. ומש״כ השער״י דכיון שמתכוון להדלקה מותר להניח לכתחילה אף אם הכוסיות לא טבולים להנ״ל, אם הכוסיות מיועדות לשתיה, אין לעשות בהם שימושים אחרים קודם שהוטבלו, אף בשימוש שאין לצרכי סעודה, וכמש״כ הדרכ״ת הנ״ל, ושכן ס״ל להגרנ״ק וכנ״ל, ואמנם בספרך פרדס יוסף החדש על חנוכה עמוד קצ״ח מובא מכתבו של הגרח״ק בשנית למע״כ בזה״ל כתבתי לך בהל׳ חנוכה שאין להדליק בכוסות של נטבלו, ואע״פ שצידדתי כן, אין האמת כן, וכשרים להדלקה ויש לתקנו. וכן הביא מהגרח״ק בס׳ שערי ציון ח״א עמ׳ רכ״ד במי שקנה כוסיות לשתיה ונמלך להדליק בהם נ״ח שא״צ להטבילם, אף לסוברים שבעי שמן נ״ח הראוי לאכילה, עי״ש, ובס׳ אור ישראל פ״ג ס״ח הערה 152 בשם הגרח״ק, ובס׳ שאלת רב ח״ב עמ׳ שע״ז ובס׳ נר חנוכה פ״ו ס׳ י״ז ובס׳ תורת המועדים שונה הלכות ס׳ תרע״ג ס׳ י״ב סק״ח, ובס׳ ויכתוב מרדכי עמ׳ שס״ח.

ובספרי מועדי הגר״ח ח״א תשו׳ תרכ״ז נשאל מרן הגר״ח קנייבסקי אם אין לו כלי לנ״ח אלא כלי שלא הוטבל, אם אפשר להדליק בו והשיב בזה״ל, להמחמירים שלא להדליק בכלי שאין ראוי לביהמ״ק, ה״ה כלי שלא הוטבל אין ראוי לכתחילה כמ״ש ביו״ד ק״כ

ט"ז, והסכים כן בשו"ת משנת יוסף חי"ב סו"ס צ"ד. וכתב לי הגר"א נבנצאל, דמי שקנה כוסיות לשתיה ולא הטבילם יכול להשתמש בהם לנ"ח קודם שהטביל.

דו"ש בברכה מרובה מתתיהו גבאי

סימן ח

איסור אכילה קודם שהדליק נרות ההידור בנרות חנוכה

אורך ימים ושנות חיים למע"כ יד"נ הרה"ג המפורסם מזכה הרבים רבי **גמליאל הכהן רבינוביץ** שליט"א, מח"ס גם אני אודך ופרדס יוסף החדש על המועדים, שלום רב. בענין מה שדן עימי על איסור אכילה קודם שהדליק נרות ההידור בנרות חנוכה.

א'

עובדא הוי במי ששמע אזעקה אחר שהדליק נר ראשון ורץ למקלט ושהה שם זמן, והסתפק אם יכול לאכול קודם שהדליק שאר הנרות, דאין לאכול קודם שהדליק נ"ח, וכמש"כ השעה"צ ס' תרע"ב ס"ק י"ד דאסור לאכול קודם שידליק נ"ח עיי"ש, או"ד כיון שיצא יד"ח עיקר נ"ח בנר איש וביתו כשהדליק נר אחד, ושאר הנרות הוי הידור מצוה, יכול לאכול קודם שהדליק שאר הנרות.

ואולם המג"א ס' תרע"ב סק"ה הביא מס' מנהגים: וטוב להדליק קודם אכילה יעו"ש, וצ"ע מ"ט כתב רק בלשון וטוב להדליק קודם אכילה, ולא בלשון איסור לאכול עד שידליק וכמש"כ המשנ"ב, וככל איסור אכילה לפני מצוות, וכמבו' בשו"ע או"ח ס' תרנ"ב ס"ב, אסור לאכול קודם שיטול לולב עיי"ש, וזהו גם בשאר ימים דנטילת לולב מדרבנן, עיי"ש. וכן ברמ"א או"ח סו"ס תרצ"ב, אסור לאכול קודם שישמע קריאת המגילה עיי"ש. וא"כ ה"ה י"ל דאסור לאכול קודם הדלקת נ"ח, ואף שהשו"ע לא הזכיר הך איסור אכילה קודם הדלקת נ"ח, כתב במועדי הגר"ח ח"א תשו' תרי"א דלא בכל מצוה הזכיר זה, ואה"נ ודאי דאיכא איסור אכילה קודם הדלקת נ"ח. וא"כ צ"ע מ"ט הביא במג"א שזהו רק בלשון טוב להדליק קודם אכילה, ומצאתי בשו"ת מקדש ישראל חנוכה הנדמ"ח סו"ס קמ"א, שעמד בלשון וטוב להדליק וקדם אכילה אף שאסור לאכול קודם הדלקה, י"ל דמיירי שיאכל פחות מכביצה פת או שיעמיד עליו שומר עיי"ש, והיינו גם בגוונא דליכא איסור אכילה קודם מצוה כאכילה פחות מכביצה, או כשמעמיד שומר, מ"מ גם בזה טוב להדליק קודם שיאכל וצ"ע דאם מעמיד שומר, או אכל פחות מכביצה, מ"ט גם בהכי טוב להדליק קודם שיאכל, ולא מצינו כן בשאר מצוות, ושו"מ בשו"ת באר הלכה ח"ב ס"ד דכתב דמלשון המג"א דטוב

להדליק קודם אכילה, הרי שלא קבע בזה מסמרות עיי"ש.

וראיתי בס' אמת ליעקב להגר"י קמנצקי זצ"ל ס' תרע"ו. דאף בני הבית שרוצים לאכול קודם הדלקת נ"ח. קודם ידליקו נ"ח לעצמם ואח"כ יאכלו עיי"ש, ולכאו' אף להרמ"א או"ח ס' תרע"א ס"ב דהמהדרין זהו שכל בני הבית מדליקין נ"ח, זהו מדין המהדרין והוי כהידור מצוה, דעיקר חובת הדלקת נ"ח קאי לאב שידליק, ובני הבית שמדליקים כל אחד בפ"ע הוי משום המהדרין ולא חובה מעיקה"ד, וא"כ חזינן מדבריו דאין לאכול קודם קיום מצות המהדרין, ולכאו' ה"ה י"ל דאף כשבעה"ב הדליק נר ראשון, אין לו לאכול עד שידליק כל הנרות אף שהוי מהידור מצוה דהמהדרין, וביותר השיב מרן הגר"ח קניבסקי זצוק"ל בספרי מועדי הגר"ח ח"ב תש"ו תר"מ דאף הנוהגים כהשו"ע שרק בעה"ב מדליק נ"ח, מ"מ אין לבני הבית לאכול עד שידליק בעה"ב נ"ח עיי"ש, ולכאו' בני הבית אין חייבים לשמוע ההדלקה, דהוי חובת בית, ושפיר יהא שרי להם באכילה, וכתב לי מח"ס שיח הלכה [שטרנפלד] בדעת הגרח"ק דבני הבית ג"כ חייבים במצות נ"ח, רק יוצאים בהדלקת בעה"ב אף שלא שומעים, אבל אם בעה"ב לא מדליק חייב אחד מבני הבית להדליק, וא"כ אף שלא חייבים בשמיעת ההדלקה אבל חייבים במצות נ"ח, ולהכי אסורים באכילה, ואולם בס' דברי שלום להגר"ש כהן זצ"ל מועדים פס"ג ס"י, דבני הבית שאין מדליקין רשאים לאכול לפני ההדלקה עיי"ש, ובס' שולחן מלכים מועדים ח"ב ע"מ רס"ז עיי"ש.

ואולם צ"ע ממה שהביא בס' תורת המועדים שונה הלכות ס' תרע"ב סק"ט. בשם מרן הגר"ח קניבסקי זצ"ל, דאשה שאין מדלקת נ"ח אלא הבעל מדליק דמותר לאשה לאכול קודם שהדליק הבעל עיי"ש, וכ"כ בס' קובץ מבית לוי ח"י עמ' כ"ב בשם בעל שבט הלוי זצ"ל עיי"ש, ובס' שבט הלוי חנוכה פ"ו ס"ב, וא"כ צ"ע דבאשה שחייבת בנ"ח ס"ל להתיר לה לאכול אף שעדיין לא הדליק הבעל, ואילו בני הבית שפטורים מהדלקת נ"ח להשו"ע, ס"ל דאין להם לאכול עד שישמעו הדלקת נ"ח, ואכן בס' הליכות שלמה חנוכה פט"ז ס"ג, דאין לאשה לאכול עד שהבעל ידליק נ"ח אף שאין היא מדליקה בעצמה, וכ"כ בס' חוט שני חנוכה עמ' שיח עיי"ש.

ושו"מ בקובץ אליבא דהלכתא ק' עמ' ק"מ שכתב ידידי הג"ר אליעזר רבינוביץ בעל הכרם אליעזר, נפק"מ היכא שבעל הבית הדליק נ"ח אבל בני הבית לא הדליקו, אם מותר לבני הבית לאכול קודם שהדליקו, וכתב לתלות בחקירת השפת אמת שבת כ"א בגדר המהדרין, אם י"ל שבני הבית כבר יצאו בהדלקת בעה"ב, שפיר רשאים לאכול קודם שהדליקו וקיימו מצות מהדרין,

דלא מצינו איסור אכילה קודם קיום הידור מצוה עיי״ש, וא״כ ה״ה באכילה קודם שהדליק בעה״ב שאר הנרות שהם הידור מצוה ליכא איסור אכילה, ואמנם י״ל למש״כ בשו״ת גליא מסכת ס״ו דהנרות הנוספים להידור מצוה אינם טפלים משום הידור מצוה בעלמא, אלא הוי כעיקר המצוה, יעו״ש בס׳ יקח מצוות עניני הידור מצוה בחלק הסימנים ס׳ י״ב עמ׳ תנ״א, ובספר כרם אליעזר לידידי הג״ר אליעזר רבינוביץ חנוכה [הנדפס בסוף ספר פרדס יוסף החדש על חנוכה לידידי הגר״ג רבינוביץ שליט״א] סימן כ״ו או״ד עיי״ש, ובקונ׳ בירורי סוגיות [טופיק] ס״ז, ומה שהארכנו בבית מתתיהו ח״א סי׳ אות ג׳ בגדר הידור מצוה אם הוי כחלק מהמצוה עיי״ש, וא״כ עפ״ז אין לאכול קודם שהדליק שאר הנרות שהם מעיקר המצוה, ושאני מכל הידור מצוה.

ב׳

אכילה קודם נענועים

והנה בס׳ עץ השדה [פוסק] סו״ס תרנ״ב, דאם נטל הלולב בלא נענועים והתחיל לאכול, לא יפסיק בשביל הנענועים, הרי רק אם התחיל לאכול אינו פוסק, ואולם אין לאכול קודם הנענועים ואף שכבר יצא יד״ח לולב בנטילה, דמדאגביה נפק ביה, וכמבו׳ בסוכה מ״ב עיי״ש, וא״כ שכבר יצא יד״ח נטילת לולב מ״ט יהא אסור לאכול קודם שנענע, הא אין הנענוע מעכב, ואין הנענוע אלא כהידור מצוה, וא״כ נפיק מדבריו שגם אין לאכול קודם הידור מצוה וכנענועין, ולכאו׳ ה״ה י״ל דאין לאכול קודם שהדליק שאר נרות חנוכה שהם הידור מצוה אף שיצא עיקר הדין בהדלקת נר אחד, ואולם הגר״א נבנצאל כתב לי דאם נטל לולב ולא נענע שרי לאכול קודם שנענע, וכ״כ בס׳ הלכות חג בחג ארבעת המינים פי׳ ס״ג, ובס׳ ולקחתם לכם ח״ב ס״ב ס׳ י״ד, דשרי לאכול קודם נענועים עיי״ש.

ובבית מתתיהו ח״ה סו״ס כ״ח כתבנו לתלות אם שרי לאכול קודם שנענע כשכבר נטל הלולב ויצא יד״ח המצוה, אם הנענועים כחלק ממצות לולב, וכמו שחקר הגרי״ז הלוי זצ״ל ערכין ב׳, או דהנענועים כמצוה בפ״ע יעו״ש, ומש״כ בזה נפק״מ בבית מתתיהו ח״א סי׳ י׳ אות ב׳ עיי״ש, וא״כ י״ל דאם נימא דהנענועים כחלק ממצות הנטילה שפיר י״ל דלא יאכל קודם שינענע, אף שכבר נטל האתרוג, דאכתי חסר לו נענועים שהם כחלק ממצות הנטילה, וכיון שאין לאכול קודם נטילת לולב, ה״ה אין לאכול קודם שנענע, ואולם אם נימא שמצות נענועים הוי מצוה בפ״ע ואי״ז ממצות נטילת לולב, שפיר י״ל כיון שכבר יצא יד״ח עיקר נטילת לולב, יכול לאכול קודם שינענע דאין הנענוע מעכב.

והנה הרמ״א או״ח ס׳ תרנ״א ס׳ י״א כתב: וכל הנענועים אינם

מעכבים, ובאיזה דרך שנענע יצא בדיעבד, והמג"א שם ס"ק כ"ב הקשה ע"ז צ"ע דהא אפי' לא נענע כלל יצא, וי"ל דאם לא נענע טוב לחזור וליטלו ולנענע, והקשה ע"ז הפרמ"ג בא"א שם, ממש"כ התוס' בסוכה ג', וכן בברכות י"א, דאם לא עשה כתיקון חז"ל אף דבר תורה לא יצא, א"כ למה אפשר לצאת בנטילה בלא נענוע עיי"ש, וכתב ע"ז הביכורי יעקב ס' תרנ"א סק"מ דלא דמי, דהתם פסלו חכמים סוכה שיושב על פתחה ושולחנו בתוך הבית, ולהכי לא יצא יד"ח סוכה מדאורייתא דהתורה מסרה לחכמים כדאמרי' וצונו, אבל הכא לא אמרו חכמים שהנוטל לא יצא, רק שאצל מצות נטילה תיקנו ג"כ מצות נענוע לעכב הפורענות, והרי אפי' בקרבן דתנופה דאורייתא לא מעכבת וכמבו' במנחות צ"ג ע"ב, כ"ש בלולב דאם לא נענע רק ידי נענוע לא יצא, אבל ידי נטילה שהיא מצוה אחרת יצא עיי"ש, וכתב בס' דברות מנחם להגרמ"מ פוקס ארבעת המינים ס' ט"ז אות ה' דפליגי הפרמ"ג והביכור"י בגדר מצות נענועים, דהפרמ"ג ס"ל דהנענועים ממצות הנטילה, ולהכי הקשה דכל שלא נענע לכאו' גם עיקר מצות הנטילה לא יצא, ואילו הביכור"י ס"ל שהנענועים כמצוה בפ"ע דאינה קשורה למצות הנטילה, ושפיר יוצא עיקר הנטילה ללא נענוע.

ואמנם י"ל במשה"ק הפרמ"ג, מ"ט יצא יד"ח נטילת לולב אף שלא נענע ממש"כ התוס' בסוכה דכל שלא עשה כתיקון חז"ל אף דבר תורה לא יצא, ע"פ מה שהבאנו בבית מתתיהו ח"ג ס"ג או"ד משמיה דמו"ר מרן הגרי"ג אדלשטיין זצוק"ל, דשאני במצות סוכה עיקר הגזירה זה בצורת קיום המצוה, דאם ימשך חוץ לסוכה לא יקיים המצוה כלל מה"ת, ולהכי תיקנו חכמים בצורת המצוה דכל שלא ישב בשולחנו בסוכה לא יצא מה"ת, אף שראשו ורובו בסוכה עיי"ש, וא"כ י"ל דשאני נענועים כשלא נענע יצא עיקר המצוה, וס"ל שהנענועים כמצוה בפ"ע ואי"ז ממצות הנטילה, ושפיר יצא יד"ח עיקר המצוה, ואולם הפרמ"ג אזיל לשיטתו במש"כ באו"ח ס' תפ"ה א"א סק"א, אם לא היסב במצה וארבע כוסות לא יצא יד"ח המצוה דמצה וארבע כוסות, וצריך לחזור ולקיים המצוה, זהו כמבו' בתוס' סוכה ג', דכל שלא עשה כתיקון חז"ל אף דבר תורה לא יצא עיי"ש, אף די"ל דמצות הסיבה הוי מצוה בפ"ע, וכמו שהארכנו בבית מתתיהו ח"ג ס"ג שם.

ג'

אכילה קודם ברכת הלבנה

ולכאורה יש להוכיח בזה, דליכא איסור אכילה אלא קודם מצוה שבחובה, ולא במצוה שאינה חובה, ממה שלא מצינו איסור אכילה קודם קידוש לבנה שהיא מצוה דרבנן, ומ"ט ליכא איסור אכילה קודם ברכת לבנה, ולכאו' יהא מוכח כדעת הגרא"ז מלצר

זצ״ל, ומובא בס׳ מעשה איש ח״ד עמ׳ קי״ט, דברכת לבנה אי״ז מצוה שבחובה לילך ולברך, ורק כשרואה הלבנה צריך לברך, ולהכי שאי״ז חובה ליכא איסור אכילה קודם המצוה שהוי מצות רשות, ואולם דעת החזו״א שם, שברכת לבנה הוי מצוה שבחובה, ועמש״כ בזה נפק״מ בבית מתתיהו ח״א ס׳ ט״ז אות י׳, ומה שציינתי בהך מח׳ במועדי הגר״ח ח״ב תש״ו כ״ב, אם ברכת לבנה מצוה שבחובה או רשות, ומש״כ להוכיח בזה עוד בס׳ מים רבים לידידי הג״ר מרדכי קוט ברכת הראיה פכ״ב ס״ד, ובס׳ לבנה בחידושה בחלק העיונים ס׳ ע״ה, ובשו״ת אדרת תפארת ליד״נ הגר״א דורי ח״ו ס׳ ל״א, עיי״ש, ומש״כ נפק״מ בזה עוד בבית מתתיהו ח״ד ס״ג אות י׳.

ואמנם י״ל להסוברים דברכת לבנה הוי מצוה שבחובה אה״נ איכא איסור אכילה, ומה שהשו״ע לא הזכיר כן אף שאיכא איסור אכילה, דלא בכל מצוה הזכיר איסור אכילה קודם עשיית המצוה, וכמו שהשיב מרן זצוק״ל במועדי הגר״ח הנ״ל, במה שלא הזכיר השו״ע איסור אכילה קודם מצות הדלקת נ״ח, דלא בכל מצוה הזכיר זה, ואה״נ איכא איסור אכילה.

ואולם י״ל למש״כ הרמב״ם פי׳ מברכות הט״ז, הרואה לבנה בחידושה מברך, והרמב״ם כתב ברכת לבנה בהדי ברכת הראיה כהרואה קשת בענן מברך עיי״ש, ומש״כ נפק״מ בזה בבית מתתיהו ח״ד ס״ד או״ז, ובס׳ י״ב שם, וכן בשו״ע או״ח ס׳ תכ״ו ס״א, הרואה לבנה בחידושה מברך עיי״ש, וא״כ י״ל עפמש״כ בשו״ת בצל החכמה ח״ה ס׳ כ״ט מה דלא מצינו איסור אכילה קודם ברכת החמה, דמבו׳ בברכות נ״ט ע״ב הרואה חמה בתקופתה וכו׳, אומר ברוך מעשה בראשית, וכן בשו״ע או״ח ס׳ רכ״ט ס״ב, הרי לא קתני שמצוה לראות חמה בתקופתה ולברך, ורק ׳הרואה׳ היינו אם נזדמן לו לראותה אז עליו לברך, דומיא דהרואה מקום שענשו בו ניסים לישראל, או הרואה הים הגדול מברך, שאין כל חיוב לראות את הים הגדול, וגם לא מקום שנעשו בו ניסים לישראל, אלא שאם רואהו חייב לברך, וכיון שאין כאן מצוה לראות חמה בתקופתה אין כאן מקום לאסור האכילה קודם שראה עיי״ש, וא״כ ה״ה י״ל לענין ברכת לבנה דלא קתני בשו״ע וברמב״ם לשון מצוה אלא הרואה, וכל שלא ראה ליכא איסור אכילה קודם שמברך ברכת לבנה, ועי׳ בס׳ מעשה חמד ליד״נ הג״ר אליהו כהן ח״ב פי״ח ס״י דליכא איסור אכילה קודם ברכת האילנות דאי״ז מצוה שבחובה ל״ש לאסור האכילה קודם שמברך ברכת האילנות, וכשאר ברכות הראיה עיי״ש, ועפ״ז שפיר י״ל אם נימא שברכת לבנה מברכת הראיה וכמש״כ השו״ע הרואה, וכן הוכיח מהשו״ע בשו״ת תשובות ישראל ח״ו ס׳ נ״ו אות ט״ז, דמלשון השו״ע ׳הרואה׳

משמע שאין חיוב לצאת ולראות עיי"ש, וא"כ עפ"ז להכי ליכא איסור אכילה קודם ברכת לבנה.

ואולם י"ל עפמש"כ בתשו' מהר"ם שיק או"ח ס' רפ"ז, דשרי לאב לאכול קודם שמל בנו או שפודה בנו, דאפי' אם ימשך אחר האכילה ויעבור היום ולא ימול ולא יפדה, עדיין גוף המצוה לא עברה ולא נתבטלה, דאפשר לקיימה למחר, וגם כשלא מל היום יכול לפדות ולמול לאחר זמן עיי"ש, ובשו"ת פרי השדה ח"ג ס' ע"ה מש"כ ע"ד עיי"ש, ובס' דעת תורה יו"ד ס' רס"ב עיי"ש, ובשו"ת בית נפתלי ס' כ"ו, ובשו"ת ישכיל עבדי ח"ח או"ח ס"כ אות ס', ובשו"ת בירורי חיים ח"ו ס' צ"ו או"ב, ובס' ויזרח אור חנוכה ס"א עמ' נ', ובס' נוצר הברית [דהוקי] עמ' צ"ט, ובס' מסורת הברית פ"ח ס' י"א, ובשו"ת יוסף דעת [יזדי] ח"א יו"ד ס' י"ח, ובשו"ת ברכת יהודה ח"ה יו"ד ס' כ"ג, ובשו"ת ישיב אברהם ח"א ס' מ"ו, ובקובץ גם אני אודך חלק ה' עמוד תקע"א, ובס' תורת הברית עמ' תקפ"ז.

ועפ"ז י"ל לענין אכילה קודם ברכת לבנה כשהגיע זמנה, כיון שיש לו שהות כמה ימים לברך ברכת הלבנה אין לאסור לאכול עד שיברך ברכת הלבנה, דנהי שלא יברך היום כשהגיע הזמן לברך, מ"מ יכול לברך במשך כמה ימים, ורק אם עומד ביום אחרון של ברכת לבנה י"ל שיהא אסור לאכול עד שיברך, ואולם בס' דרך אמונה פי"א מביכורים צה"ל ס"ק ק"ד, דאין לאב לאכול קודם פדה"ב עיי"ש, ודלא כהמהר"ם שיק דשרי לאכול קודם פדה"ב, כיון דאף אם יאכל לא תתבטל המצוה, אכן י"ל למש"כ הלבוש או"ח ס' תקנ"א דכל יום שאין פודה מבטל מ"ע עיי"ש, ומש"כ בזה בבית מתתיהו ח"א ס"ה אות ל' עיי"ש, א"כ שפיר אין לאכול קודם פדה"ב שמא לא יפדה ויעבור בעשה, ואולם למש"כ בנחלת צבי שם דאף במילה של"ב שרי לאב לאכול קודם המילה, אף דאם לא ימול עובר כל יום בעשה כמש"כ הרמב"ם פ"א ממילה וה"ה בפדה"ב, יהא שרי לאכול קודם שפדה אף שיעבור בעשה, ואמנם י"ל דשאני פדה"ב ביום ל' אי"ז אלא זריזין, ואין עובר בעשה, וכ"כ בשו"ת יוסף דעת יו"ד סו"ס י"ח עיי"ש.

ושו"מ בשו"ת יוסף דעת [יזדי] ח"א ס' פ"ה, שעמד בזה אם שרי לאכול קודם ברכת לבנה, וכתב שקודם שהגיע לילה אחרון אין ספק שמותר לאכול כשיש לפניו כמה לילות לברך, ואולם כשעומד ביום אחרון אם מותר לו לאכול קודם שבירך ברכת לבנה, וכתב לתלות בגדר ברכת לבנה אם הוי חובה י"ל דיהא אסור לאכול עד שיברך, אך אם אי"ז חיוב אלא רשות, מהיכ"ת שאסור לאכול עד שיברך, וכתב שם בדעת הרמב"ם פ"י מברכות הט"ז שברכת לבנה הוי חיוב גמור, והביא מהגר"ש בעדני זצ"ל, דכיון שלא מצינו דחז"ל גזרו ע"ז דאין לברך ברכת לבנה

עד שיאכל, אפשר שאין בזה חשש עיי״ש.

ועיקר סברא זו דבמצוה שאין לה זמן מוגדר שרי לאכול קודם קיומה, ראיתי בס׳ אוצר רב ח״א עמ׳ רי״ג משמיה דהגר״א גניחובסקי זצ״ל שהעיר ע״ד המהרי״ל דיסקין פר׳ חיי שרה, במה שאמר אליעזר עבד אברהם ״לא אוכל עד שדיברתי דברי״, כיון שיש איסור אכילה קודם קיום השבועה שאליעזר נשבע לאברהם אבינו, והעיר ע״ז הגר״א גניחובסקי דהאיסור לאכול קודם מצוה הוא דווקא במצוה כעין לולב שהמצוה עכשיו, אבל לא במצוה כגון שבועה שיש לה זמן שאינו מוגדר למצוה זו עיי״ש.

וראיתי בשו״ת יוסף דעת [יזדין] ח״א יו״ד ס׳ י״ח, שהביא סברא להתיר מהגר״ש בעדני זצ״ל לאבי הבן לאכול קודם המילה, דמה שאסרו חז״ל לאכול קודם המצוה בזמנה אלא כאשר אין לו שום מניעה לקיים המצוה, אז אסור לו לאכול עד שיקיים המצוה, וזה שייך בזמן קדמון שלא היו מוגבלים באולם וקרואים, ממילא נאסר על אבי הבן לאכול עד שיקיים המצוה, אבל בזמנינו שאבי הבן קובע שעה מסוימת להזמנת קרואים באולם, ולפעמים אין האולם פנוי אח״כ כי אם בשעה מסוימת, עד שלא תגיע אותה שעה אין עליו איסור לאכול, ובשו״ת יוסף דעת הקשה ע״ד ממש״כ בס׳ בית דוד ס׳ קנ״א, ומובא בכה״ח או״ח ס׳ תל״א דאף מי שאין כעת יכול לבדוק חמץ בביתו וכגון שנאבד ממנו המפתח ושלח לאומן לתקנו וצריך להמתין שהות מה, אין לו לעשות מלאכה בזמן זה אף שבל״ה אין יכול לבדוק עיי״ש.

ועיקר סברא זו כתב גם בשם בעל שבט הלוי בקובץ מבית לוי ח״י עמ׳ כ״ב, במי שנמצא בנסיעה ומתעכב מלהדליק, אין יכול לאכול קודם שידליק, אף שבל״ה אין יכול להדליק עי״יש, ולכאו׳ צ״ע למש״כ רש״י בסוכה ל״ח, דאין לאכול לפני המצוה זהו שמא ישכח לעשות המצוה עיי״ש, וכ״כ הלבוש או״ח ס׳ תרנ״ב דאיסור אכילה לפני מצוה מחשש שכחה עיי״ש, וא״כ י״ל דכ״ז כשיכול לקיים המצוה אין לו לאכול שמא ישכח ולא יקיים המצוה, אולם אם בל״ה אין יכול לקיים המצוה גם אם ירצה, מ״ט אין להתיר לו לאכול, ואולם מהבית דוד חזינן אף בגוונא שאין לו מפתח לבדוק הבית מחמץ אסור בעשיית מלאכה, וזהו כסברת השבה״ל, ואולם בס׳ שבט הלוי חנוכה פ״ו ס״ג דשרי לאכול בנסיעה קודם שהדליק, וכ״כ בשו״ת דברי בניהו חכ״ד סו״ס מ״ח עיי״ש, ומה שכתב בספר גם אני אודך תשובות הגר״מ חליוה, חלק ל״ב סימן י״א, עיין שם, וראיתי בס׳ במחיצת חכמי ישראל ר״ה סו״ס כ״ג לענין אכילת אבי הבן קודם המילה אחר שכבר מינה למוהל לשליח, וכתב דאחר שמינה המוהל לשליח ל״ש שכחה לאסור באכילה, דחזקה דשליח

עושה שליחותו, ואולם אם נימא מה שאין לאכול קודם מצוה משום ביזיון מצוה, בהכי איכא לביזוי מצוה גם כששלח לעשות המצוה עיי"ש, וע"פ טעם זה דאין לאכול לפני מצוה משום ביזוי מצוה, י"ל דאין לאכול אף קודם מצוה שאין חייב בה, דאין לבזות גם מצוה קיומית, אל"ה דנימא דכל שעושה המצוה מרצונו ל"ח ביזוי וצ"ע, ואולם לטעם דאין לאכול קודם עשיית המצוה שמא ישכח לעשות המצוה י"ל שכ"ז במצוה שחייב בה חיישינן שמא ישכח, ובמצוה שאין חייב בה ורק יש לו קיום מצוה לא איכפ"ל אם ישכח, ולא אסרו אכילה במצוה קיומית.

ד'

מוהל שמל אם אסור באכילה קודם שמל

והנה בהגהת נחלת צבי יו"ד ס' רס"ב כתב דאפשר דהמוהלים אסורים באכילה קודם המילה עיי"ש, וראיתי בשו"ת בצל החכמה ח"ד ס' ס', שכתב ע"ד הנחלת צבי דלא מצינו בשום מקום שיהא אסור לאכול בשביל קיום מצוותו של אחר, ואע"פ שמעשה המצוה נעשה על ידו, ובכל המקומות שמבואר בש"ס ובשו"ע איסור אכילה קודם קיום מצוה איירי במצוה דרמיא עליה גופא, כמתני' שבת ט' ע"ב, לא יאכל סמוך למנחה עד שיתפלל, ומתני' סוכה ל"ח, מי שבא בדרך וכו' יטול על שלחנו, ובגמ' ברכות י' ע"ב, לא תאכלו קודם שתתפללו, ובשו"ע או"ח ס' ע' ס"ה לענין ק"ש של שחרית, ובשו"ע או"ח ס' פ"ט ס"ג לענין תפילת שחרית, ובשו"ע ס' רל"ב ס"ב לענין תפילת מנחה, ובס' רל"ה ס"ב לענין תפילת ערבית, ובשו"ע או"ח ס' רע"א ס"ד לענין קידוש של ליל שבת, ובס' רפ"ט ס"א לענין קידוש שחרית בשבת, ובס' רצ"ב ס"א לענין הדלקה במוצ"ש, ובשו"ע או"ח ס' תל"א ס"ב לענין אכילה לפני בדיקת חמץ, ובס' תע"א ס"ב לענין אכילת מצה, ובס' תפ"ט ס"ד לענין אכילה לפני ספירת העומר, ובס' תרנ"ב לענין נטילת לולב, ובס' תרצ"ד ס"ד לענין אכילה לפני מקרא מגילה, ובשערי תשובה ס' תקפ"ד סק"ג לענין תקיעת שופר, בכל אלה המצוות איירי במצוה דרמיא עליה גופיה אם ימשך ע"י אכילה יעבור הזמן ויתבטל מהמצוה, ואילו במצוה דלא רמיא עליה והוא בא לעשות המצוה רק בשליחות חבירו, כמל בן חבירו, י"ל דלא חששו לאסור אכילה קודם קיום המצוה עיי"ש, ולכאו' חזינן מהנחלת צבי דאיסור אכילה לפני מצוות אי"ז דווקא במצוה שבחובה עליו דווקא, ואף שליח מצוה נהי שאין חייב לעשות המצוה דהמצוה מוטל על האב, מ"מ כיון שהוא השליח מצוה ומקיים בזה מצוה, גם בקיום מצוה איכא איסור אכילה לפני מצוה, ואולם י"ל דס"ל דאחר שנתמנה המוהל לשליח הוי כמחוייב בעשיית המצוה,

ושאני ממצוה קיומית די״ל דליכא איסור אכילה.

ואמנם י״ל דס״ל להנחלת צבי דשליח מצוה חשיב כמחוייב במצוה, וכדחזינן שמברך ׳וצונו׳, והאיך מברך וצונו וכמשה״ק המג״א ס׳ תל״ב סק״ו יעו״ש, וכתב בתשו׳ כתב סופר יו״ד ס׳ ק״נ, דכוונת המג״א דהשליח מברך וצונו דקעביד מצוה, היינו מדין ערבות, דכל ישראל ערבין זל״ז עיי״ש, ומש״כ בזה בבית מתתיהו ח״ז ס׳ ט״ו אות ה׳ עיי״ש, וא״כ י״ל שמדין ערבות נעשה בר חיובא במצוה וכמחוייב בדבר, וכמש״כ הר״ן ר״ה כ״ט [על הרי״ף], ושפיר אין לשליח מצוה לאכול עד שיקיים שליחותו, ומצאתי בס׳ תורת המועדים שונה הלכות ס׳ תרע״ב סק״ט, דאף מי שמינה שליח שידליק נ״ח אין לשליח לאכול עד שידליק לחבירו, כיון שהשליח חייב להדליק בשביל חבירו מדין ערבות אסור לו לאכול, ולמשלח מותר כיון שמסר חיובו לשליח יעו״ש.

וראיתי בס׳ מסורת הברית פ״ה סו״ס ז׳ שהביא דאין לסנדק לאכול קודם הברית סעודת קבע, וראוי להמנע גם מסעודת עראי עיי״ש, ובס׳ אוצר הברית ח״א פ״ג סי״ד הערה ל״ה, שכך נהג הבית ישראל זצ״ל עיי״ש, ובס׳ זוכר הברית ס׳ י״ט ס״ז עיי״ש, והנה להיות סנדק ודאי שאי״ז מצוה שבחובה אלא קיום מצוה, ולהנ״ל ליכא בהכי איסור אכילה, ורק במצוה שבחובה י״ל שאין לאכול עד שיקיים המצוה, ומצאתי בס׳ תורת הברית פ״ו ס׳ כ״ד דשרי לסנדק לאכול, דאין חייב להיות סנדק עיי״ש.

ה׳

אכילה לפני עשיית סוכה

והנה המשנה ברורה ס׳ תרכ״ה סוף סק״ב בדין בניית הסוכה אחר יוה״כ, כתב: ומי שאין מדקדק, עכ״פ ביום המחרת אחר יציאה מבית הכנסת יתחיל ויגמור כולה עיי״ש, וראיתי בס׳ שיח הלכה [שטרנפלד] סוכות ס׳ תרכ״ה שם, דכתב לפרש משכ״כ המשנ״ב לעשות הסוכה למחרת מיד אחר יציאה מביהכנ״ס, דיל״ע אם מותר באכילה לאחר שיוצא מביהכנ״ס לפני שמתחיל בעשיית הסוכה, דאין לאכול קודם מצוה, וכתב דאפשר דמש״ה כתב המשנ״ב דאחר יציאה מביהכנ״ס יתחיל ויגמור כל עשיית הסוכה, היינו לפני שיאכל, דאין לאכול לפני מצות עשיית סוכה, ואולם הביא השיח הלכה שם לדחות, דלא מצינו איסור אכילה לפני קיום מצות סוכה, שאינה מצוה חיובית, ואדם יכול לקיים מצות סוכה ז׳ ימים בלא שקיים מצות עשיית סוכה, וכגון שאחרים עשו לו סוכתו, או שאוכל בסוכת אחרים, ולא מצינו איסור אכילה לפני קיום מצות ציצית שאינה חיובית, ומצינו רק לענין שופר לולב ומגילה וכיו״ב, שהם מצוות חיוביות עיי״ש, ולכאו׳ ממש״כ העץ השדה הנ״ל דאין לאכול קודם נענועים, ואף שנענוע אין

מעכב, א"כ אין מצות נענועים כמצוה חיובית ואפ"ה ס"ל דאין לאכול קודם נענועים, אכן י"ל דנהי שאין נענוע מעכב, אולם לכתחילה צריך לנענוע, ושפיר אין לאכול קודם נענוע.

אמנם י"ל בזה עמש"כ בבית מתתיהו ח"ו ס"א אות א', הא דמבו' במתני' שבועות כ"ט, נשבע שלא לעשות סוכה הוי שבועה לבטל את המצוה, ומ"ט הוי נשבע לבטל המצוה הא אחר יכול לעשות לו סוכה ויקיים מצת סוכה, או שנמצא בסוכת אחרים, וא"כ שפיר קיים מצות סוכה ומ"ט הוי נשבע לבטל המצוה, והוכיח בס' נפש חיה ס' תרכ"ה שיש מ"ע בעשיית הסוכה, גם אם לא ידור בסוכה, דמ"ע לבנות סוכה משום מ"ע דעשיית סוכה, ולהכי הוי נשבע לבטל את המצוה עיי"ש, ובשו"ת מעשה ניסים [בן שמעון] ח"א ס' כ"ו או"ד, ועפ"ז שפיר יש לדון דיהא איסור אכילה קודם עשיית סוכה, דאיכא מצוה חיובית לבנות סוכה אף שלא ידור בה, וצ"ע.

ו'

אכילה קודם מצות קידושין וגירושין

וראיתי בס' אפיקי מגינים ס' רל"ב סק"ד, דכתב מה שהחתן צריך להתענות ביום חופתו, כמבו' באהע"ז ס' ס"א ס"ג ברמ"א עיי"ש, די"ל דכיון שמקיים באותו היום מצות קידושין ונישואין, אסור לו לאכול קודם קיום המצוה, וכמו שאין לאכול קודם נטילת לולב, וכן אסור לאכול קודם סיפור יצ"מ כמבו במג"א ס' תע"ג ס"ק כ"ו, וכן קיי"ל דאסור לאכול קודם שנקבר המת כמובא במג"א ס' תקכ"ו עיי"ש, וא"כ להכי החתן מתענה ביום חופתו, כיון שמקיים מצות קידושין ואין לאכול קודם שמקיים המצוה, וכתב דגם בימים שאין מתענים נפק"מ דאין החתן יאכל קרוב לזמן החופה אלא אכילת עראי ורק טעימה בעלמא, והביא האפיקי מגינים מסדר הגט אות י"ד דטוב לחוש שלא יאכל וישתה עד אחר נתינת הגט עיי"ש, דכיון שמצות גירושין מ"ע כמבו' בשו"ע אהע"ז ס' קי"ט, אין לאכול קודם שמקיים מצות גירושין עיי"ש, וחזינן מהאפיקי מגינים דדין איסור אכילה קודם מצוות זהו גם קודם מצוה קיומית, דמצות גירושין אי"ז מצוה שבחובה אלא מצוה רשות, וכמו שהשיב מרן הגר"ח קנייבסקי זצוק"ל בבית מתתיהו ח"ב ס"א אות ז' בזה"ל: כשמגרש בספר כריתות כדין מקיים מצוה, אבל אין מצוה לעשות זה עיי"ש, והיינו דמקיים מצוה קיומית כשמגרש, ואין חובה לגרש, ואמנם י"ל כה"ג שמצא בה ערות דבר, הוי מצוה שבחובה לגרשה, ובהכי מצות גירושין הוי מצוה שבחובה, ועמש"כ בזה בס' שלחן ערוך המוסר ח"ג אהע"ז ס' קי"ט עיי"ש, ובס' חשוקי חמד גיטין צ', דעוסק במצות גירושין אם פטור מהמצוה עיי"ש, ובס' תל תלפיות ח"ב

תשו׳ תרט״ז, ואולם האפיקי מגינים לא חילק במצות גירושין מ״ט מגרש, וס״ל דאין לאכול קודם שמגרש, וע״כ ס״ל דגם במצות רשות אין לאכול קודם המצוה, וכן במצות קידושין נהי שהוי מ״ע לקדש, הוי כמצות רשות, וכמש״כ בס׳ מנחת אשר קידושין ס׳ מ״ד עיי״ש, ומש״כ נפק״מ בזה בבית מתתיהו ח״ב ס״ב או״ד עיי״ש, ועפ״ז צ״ע דאטו בשחיטה כשרוצה לשחוט ומקיים מצוה וכמבו׳ ברמב״ם בסה״מ מ״ע קמ״ו, והוא שצוונו לשחוט עיי״ש, וודאי ששחיטה הוי מצות רשות יהא אסור לאכול עד שישחוט, ומ״ט לא מצינו שיהא בתענית עד שישחוט, וכמו חתן ביום חופתו שמתענה עד שיקדש, וע״כ י״ל דאין זמן מוגדר לקיום מצות שחיטה או קידושין וגירושין, ויכול לעשותם בכל זמן שירצה, ליכא בהכי איסור אכילה קודם המצוה וכנ״ל.

ולכאו׳ י״ל בזה עוד, דליכא איסור אכילה קודם מצות גירושין וקידושין, ע״פ מה שהשיב מרן הגר״ח קנייבסקי זצוק״ל בס׳ מעשה כהן שבת ומועדים ח״א עמ׳ רצ״ט אות כ״ג, בענין אכילה לפני מצות כיבוד אב, דכשהאב מצווה לבנו לכבדו במשהו, אין איסור אכילה לפני הכיבוד, אפי׳ בכיבוד שקבוע לו זמן, כיון שניתן למחילה עיי״ש, ובס׳ אוצר רב ח״א עמ׳ רי״ד ס״ק ק״ע ביאר כיון שניתן למחילה אינה מצוה חשובה, כיון שהיא יכולה להתבטל אז אינה מעכבת אכילה עיי״ש, וא״כ עפ״ז י״ל לענין אכילה קודם מצות קידושין או גירושין דליכא איסור אכילה, שמא האשה לא תרצה להתקדש, וכמש״כ הראב״ד פ״ג מאישות, דמה״ט מברכים ברכת אירוסין אחר הקידושין שמא לא תרצה האשה להתקדש עיי״ש, ובבית מתתיהו ח״א ס״ט אות י״ב עיי״ש, וכן במצות גירושין י״ל שמא הבעל יתחרט ולא יתן גט, ובמצוה שיכולה והתבטל ליכא איסור אכילה, ואולם במהרי״ל דיסקין עה״ת פר׳ חיי שרה, במה שאליעזר לא רצה לאכול לפני שידבר את דבריו לבתואל, דאין לאכול קודם המצוה דכבוד אברהם עיי״ש, הרי אף במצוה שניתנה למחילה איכא איסור אכילה קודם מצוה.

ולכאו׳ י״ל נפק״מ בזה לענין מצוות שילוח הקן כשבידו לקיים המצוה מיד, אם שרי לו לאכול קודם שיקיים המצוה, וה״ז תליא במה שהארכנו בבית מתתיהו ח״ב בס״ג אות ג׳ בגדר מצות שילוה״ק, אם הוי מצות רשות, או״ד הוי מצוה שבחובה, והוכחנו מלשון השו״ע יו״ד ס׳ רצ״ב ס״ג, דכתב חייב לשלח, דס״ל שהוי מצוה שבחובה עיי״ש, וא״כ עפ״ז שפיר אין לאכול עד שיקיים מצות שילוח הקן, ואולם אם נימא דשילוה״ק הוי מצות רשות וכהסוברים כן כמובא בבית מתתיהו שם עיי״ש, ובס׳ נהר יאיר ס׳ רצ״ב ס״ז עיי״ש, שפיר יכול לאכול קודם שילוה״ק, די״ל שרק במצוה

שבחובה אין לאכול עד שיקיים המצוה, ולא במצוה קיומית, ואמנם למש"כ האפיקי מגינים הנ"ל דאין לאכול קודם מצות גירושין וקידושין אף שהוי מצות רשות, לכאו' ה"ה אין לאכול קודם מצות שילוה"ק אף שהוי מצות רשות.

ואמנם י"ל דרק במצוות שהם חובת היום אין לאכול קודם קיום מצוותם, וכמש"כ בס' קובץ הלכות להגר"ש קמנצקי פורים פ"א ס"ב, לענין אכילה קודם פרשת זכור, דליכא איסור אכילה, דאי"ז חובת היום דווקא ויכול לקיים המצוה כשירצה, ובהכי ליכא איסור אכילה עיי"ש, ומש"כ בזה בשו"ת לבושי מרדכי מה"ת או"ח ס' צ"ט לענין איסור אכילה קודם פר' זכור עיי"ש, וא"כ י"ל דה"ה שילוה"ק יהא שרי לאכול קודם עשיית המצוה, דאי"ז חובת היום דווקא ויכול לקיימה למחר, ואולם יש לדון אם חיישינן שמא תברח ולא יקיים המצוה.

ועיקר ד"ז דליכא איסור אכילה קודם פר' זכור, כתב גם בשו"ת בצל החכמה ח"ו ס' מ"ה ע"פ דרכו דלא אסרו אכילה קודם עשיית המצוה רק במצוה חיובית, ופר' זכור לא עדיף מקריה"ת שרגילים לאכול קודם קריאתה עיי"ש, ובבית מתתיהו ח"ה סו"ס כ"ט בזה, ואולם צ"ע בזה לענין אכילה קודם קריה"ת להסוברים שקריה"ת הוי חובת יחיד על כל אחד ואחד, וכמו שהארכנו בבית מתתיהו ח"ד סי' י"א עיי"ש, א"כ שפיר יהא אסור לאכול עד שישמע קריה"ת, ואולם ראיתי בס' הליכות אבן ישראל להגר"י פישר מועדים ח"ב פנ"ב ס"ב, דאף שהיה עושה קידוש כל שבת קודם קריה"ת, בשבת זכור לא עשה קידוש קודם קריה"ת עד ששמע זכור עיי"ש, וע"כ ס"ל דשאני זכור שהיא מצוה חיובית אין לאכול עד שישמע זכור, ואילו קריה"ת די"ל שהיא חובת ציבור ולא חובת יחיד ליכא איסור אכילה קודם קריה"ת, וע"ע מש"כ בבית מתתיהו ח"ב ס"ט אות י"ח לענין אכילה קודם משלוח מנות עיי"ש.

ז'

וילהס"ת אם יש איסור אכילה קודם מנהג כחביטת ערבה שהוא מנהג נביאים, ולכאו' מנהג זה הוי בגדר חובה ושפיר איכא איסור אכילה עד שיחבוט ערבה, ואולם יש לדון במנהג כהדלקת נ"ח בביהכנ"ס, למי שמדליק בקביעות בבית הכנסת ומוטל עליו להדליק, אם מותר לו לאכול קודם שידליק בביהכנ"ס, או"ד כיון שאי"ז אלא מנהג ולא חובה ליכא בהכי איסור אכילה קודם שידליק בביהכנ"ס, כמו שאסור לאכול עד שידליק נ"ח בביתו.

בברכה מרובה

מתתיהו גבאי

סימן ט

כבתה אין זקוק לה אם חיישינן לחשד

אורך ימים ושנות חיים למע"כ הרה"ג הנפלא מפורסם לשו"ת ומזכה הרבים, רבי **גמליאל הכהן רבינוביץ** שליט"א, מח"ס גם אני אודך, ופרדס יוסף החדש על המועדים, שלום רב.

ראיתי מה שהארכת נפלאות בספרך גם אני אודך, על ענינים שונים, חלק א' סימן ע"ד, וכן בספרך פרדס יוסף החדש על חנוכה, אות תר"מ, למאי דקיימא לן כבתה אין זקוק לה, מאי טעמא לא חיישינן לחשדא, כחצר שיש בה שני פתחים, ואצרף בזה מה שכתבתי.

אם סגי בנר כבוי לסילוק החשד

א' השערי תשובה ס' תרע"ג סק"ז, הביא לדברי שו"ת שבות יעקב ח"ג ס' מ"ח, דאע"ג דבכבתה אין זקוק לה, מ"מ צריך להניח את הנותר מנ"ח של שעוה או של שמן, כל זמן עת ההדלקה דאל"כ חיישינן לחשדא שלא הדליק כלל, וראיה מדאמרי' חצר שיש לה ב' פתחים צריכה שני נרות משום חשדא, וקשה מאי חשדא איכא שידונהו לכף זכות ולומר דאדליק אלא שכבתה ואין זקוק לה, אלא ודאי כשלא הניח הנותר באותו מקום איכא חשדא לומר שלא הדליק כלל יעו"ש, הרי שס"ל להשבו"י בדין כבתה אין זקוק לה, מ"מ צריך להניח שם, הנ"ח כבוי דלא יהא חשד לעוברים ושבים שלא הדליק כלל, ובל"ה כשאינו משאיר הנ"ח כבוי איכא לחשדא, וכבית שיש בו שני פתחים שמדליק משום חשד בשני הפתחים.

ואולם צ"ע דא"כ גם בבית שיש בה שני פתחים מ"ט צריך להדליק נ"ח, נימא שישאיר נ"ח כבוי, ועי"ז יראו העוברים ושבים נ"ח, ויאמר שכבר הדליק, אלא שכבה הנר, וכמו למאי דקיי"ל כבתה אין זקוק לה, דליכא דין להדליק משום חשד, כיון שהרואים רואין נ"ח כבוי, ויאמרו שהדליק נ"ח וכבתה, וראיתי בקובץ עיון הפרשה חנוכה ופורים עמ' קמ"א, שנשאל בזה מרן הגר"ח קניבסקי, והשיב בזה, להביא מנורה כבויה זה לא עצה רק רמאות עי"ש, וכעי"ז כתב בשו"ת התעוררות תשובה ח"ג או"ח ס' תס"ה סק"ו שלא תיקנו חז"ל לרמות את הבריות להניח נ"ח כבוי עי"ש, ועיקר הקושיא על השבו"י דא"כ גם בחצר שיש בה שני פתחים יניח כלי ללא הדלקה, מצאתי שהקשה הגר"ש קלוגר זצ"ל בחכמת שלמה או"ח ס' תרע"א סק"ח עי"ש, ובשו"ת גנזי יוסף ס' קכ"ג

עי"ש, וראיתי בקונ' ימי החנוכה [שכטר] עמ' קי"א, די"ל דל"מ בחצר של שני פתחים להשאיר נר מכובה דחיישינן להרואה של שעת הנחה עי"ש, ובס' משא המלך ס' תרע"ב סק"ב, די"ל שבלילה אין הרואה יבחין כלל שהנר כבוי עי"ש, ומש"כ בזה בספר כרם אליעזר לידידי הרה"ג רבי אליעזר רבינוביץ על חנוכה [הנדפס בסוף הספר פרדס יוסף החדש על חנוכה, לידידי הגר"ג רבינוביץ שליט"א] ס"ה ס' כ"ו, בטעם של"מ נר כבוי לסילוק החשד, ובס' כ"ז, של"מ שיניח פתק לסילוק החשד עי"ש, ובשו"ת משנה הלכות חט"ו ס' ר"ג, אם מהני שומר לסילוק החשד דנ"ח עי"ש, ובס' פתחי אמונה להג"ר אלעזר דוד אפשטין שביעית עמ' קס"ד עי"ש, ובספר גם אני אודך תשובות הגרח"ש סגל, חלק ג' סימן מ"ט, כתב שלא הבינו הפוסקים להך חידוש השבו"י להשאיר נר כבוי כשכבתה עי"ש, ומש"כ ע"ד השבו"י בשו"ת ערוגות הבושם או"ח ס' ר"ד, ובס' מאורות נתן חנוכה ס' מ"ג. ובס' מנחת אריאל שבת כ"א ע"ב אות י' עי"ש.

ואמנם יל"ד בדברי השבו"י דתקנת חשד מחייב הדלקה מחודשת, אין תיקון לחשד, אלא במעשה הדלקה ממש, וכהלכתה, ובמועדי הגר"ח ח"א תשו' תר"ד, שאלתי למרן הגר"ח קניבסקי אם יכול ליתן לקטן שהגיע לחינוך להדליק הנ"ח משום חשד, והשיב ע"ז לא, עי"ש, וע"כ שהדלקה משום חשד בעי ע"י ב"ח, וכהדלקת נ"ח ממש, וא"כ מה מהני נר כבוי לדין חשד הא אי"ז מעשה הדלקה כלל, וע"כ ס"ל להשבו"י דעיקר דין חשד זהו לסלק ולהסיר החשד, ולהכי י"ל דמהני אף ע"י נר כבוי סו"ס נסתלק החשד, ועי' מה שהשיב הגרח"ק בס' מחשבת עם עמ' תקצ"ג ע"ד השבו"י עי"ש, ואמנם בחי' מהרא"ל צינץ יו"ד ס' י"ט, כתב פשיטות אף בהדליק בפתח השני חש"ו ל"ש חשדא דסו"ס הנר דלוק שם, והסתפק בזה בשו"ת בית שערים או"ח ס' ש"ס עי"ש, ומש"כ בזה בשו"ת מעשה אפוד להגר"י שניאור ח"א ס' ע"ט ובס' כרם אליעזר לידידי הג"ר אליעזר רבינוביץ על חנוכה [הנדפס בסוף הספר פרדס יוסף החדש על חנוכה, לידידי הגר"ג רבינוביץ שליט"א] ס"ה ס' כ"ג עי"ש, ואכן בס' חוט שני חנוכה עמ' שט"ו, שקטן יכול להדליק נ"ח של חשד, ואמנם י"ל דשאני קטן שהגיע לחינוך שיש אומרים שמוציא ב"ב בהדלקה כמבו' בשו"ע ס' תרע"ה, ועמש"כ בזה בבית מתתיהו ח"א ס' י"א אות כ"א, די"ל שנ"ח הוי חובת בית, ולקטן איכא קיום מצוה, ושפיר בבית זה איכא הדלקה של מצוה גם ע"י קטן עי"ש, ודעת הגרח"ק דל"מ הדלקת קטן לסילוק החשד, י"ל או דס"ל לחוש להי"א דאין קטן שהגיע לחינוך מוציא ב"ב בהדלקה, או דאיירי בקטן שלא הגיע לחינוך.

ואולם במועדי הגר"ח ח"ב תשו' תרנ"א

שאלתי למרן הגר"ח קניבסקי, בנר שהודלק מבעוד יום, אם מהני לנר חנוכה משום חשד או שצריך לכבות ולהדליק, והשיב ע"ז שמהני, עיי"ש, וכ"כ בשו"ת חתן סופר ס' ע"א, דסגי נר דלוק אף שלא הדליק לשם מצוה לנר משום חשד יעו"ש, ואולם בס' פרי תואר ס' י"ט סק"א כתב בתו"ד בדין נ"ח משום חשד, שהכל מודים דבעי למיעבד ככל חוקות ומשפטי חנוכה, בשמן זית ושיעור וכו', עי"ש. הרי שבעי להדליק נ"ח משום חשד כדין, וכ"כ בשו"ת שיח יצחק ח"א ס' של"ד עי"ש, ובספר כרם אליעזר חנוכה [הנדפס בסוף ספר פרדס יוסף החדש על חנוכה] ס"ה ס' כ"ד, עפי"ד הפרי תואר לא יהני נר שהודלק מבעו"י לסלק החשד, וא"כ צ"ע בדעת הגרח"ק, שמהני נר שהודלק מבעו"י, ואילו לענין קטן ס"ל של"מ דקטן ידליק נ"ח משום חשד, ואמנם י"ל דנר שהודלק מבעו"י ליכא חשדא בשעת הדלקה, דהנר דלוק, ואילו בנ"ח משום חשד שהדליק קטן, הרואה יראה שמדליק הקטן ולא גדול וצ"ע, ועמש"כ בזה בשו"ת בית שערים או"ח ס' ש"ס עיי"ש, ומש"כ בשו"ת משנת יוסף ח"ז ס' קל"ז עי"ש, ומה שהארכנו בבית מתתיהו ח"ב ס' י"ב אות ט' אם מברכין ברכת הרואה נ"ח ברואה נ"ח משום חשד עי"ש, ומש"כ בס' באר צבי עה"ת ח"ב עמ' קט"ז עי"ש, ובס' משלחן רבי אליהו ברוך ח"ב מועדים עמ' רפ"ב, ובס' מנחת מרדכי [פליגמן] ס' י"ג או"ד עי"ש.

ובמועדי הגר"ח ח"ב תשו' תרכ"ג

בהדליק נ"ח משום חשד ע"י עבירה אם קיים המצוה בחשד, דסו"ס אין חשד, והשיב ע"ז מצוה הבאה בעבירה עי"ש, וכתבנו שם עפמש"כ רבים מהאחרונים המובאים בבית מתתיהו ח"א ס"ג אות כ"ז, שבמצוה שעיקרה התוצאה לא איכפ"ל ממצוה הבאה בעבירה, וא"כ אם נימא בדין חשד סגי רק לסלק החשד, מה איכפ"ל דהוי ע"י עבירה סו"ס אין חשד, וע"כ שלדין חשד בעי הדלקה של מצוה, וככל שהוי ע"י עבירה דלא יצא, ל"מ גם לסילוק החשד וצ"ע. ובמועדי הגר"ח ח"ב תשו' תרנ"ב בהדליק נ"ח באיסוה"נ, בחצר שיש לה שני פתחים משום חשד, די"ל דסו"ס ל"ש מיכתת שיעוריה דליכא חשד, והשיב ע"ז חלילה וחס, ועי' בבית מתתיהו ח"ג ס"ב או"ב, בדין נ"ח באיסוה"נ די"ל דל"ש כתותיה מכתת שיעוריה דסו"ס דלק יעו"ש בשם רבים מהאחרונים, וא"כ כ"ש די"ל בנ"ח משום חשד באיסוה"נ דלא איכפ"ל במיכתת שיעוריה דסו"ס ה"ז מסלק החשד.

דין חשד אין יוצר חיוב חדש אלא מרחיב החיוב

ב. והנה החכמת שלמה להגר"ש קלוגר ס' תרע"א ס"ח כתב לתרץ הך קושיא למ"ד כבתה אין זקוק לה מ"ט א"צ להדליק משום חשד, וכתב דמשום חשד בפ"ע לא חייבו חכמים לעשות מעשה, ורק באופן שבין כך חייב להדליק, צריך לעשות באופן שלא יהא חשד, ולהכי היכא שכבתה שיצא עיקר המצוה בנ"ח, א"צ לחזור ולהדליק, דאין החשד גורם חיוב חדש, אלא מרחיב את החיוב, וכבית שיש בו שני פתחים, שצריך להדליק בפתח אחד הוסיפו שידליק גם בפתח השני משום חשד, ואולם היכא שכבר יצא יד"ח נ"ח ל"ש לחייבו להדליק שוב משום חשד עי"ש, ובס' החיים ס' תרע"ז, מש"כ להקשות ע"ז עי"ש, וכעי"ז כתבו לתרץ בס' דביר הקודש להגר"נ זוכבסקי מועדים חנוכה סו"ס ו' ובס' שירת דוד להגר"ד הקשר זצ"ל עמ' רמ"א עי"ש ובספרו דודאי השדה ס"ג, ובס' מצוות נר איש וביתו, להגר"א שלזינגר בחלק הסימנים סי' י"א ובשו"ת שואלין ודורשין ח"ב ס' כ"ב או"ג. ומש"כ בזה בס' פנינים מבי מדרשא חנוכה ס' ע"ג ובס' אמרי שפר חנוכה עמ' ע"ה ובס' פתחי אברהם חנוכה סו"ס ו' ובס' תשובות מבי מדרשא ח"א ס' פ"ב ובס' מבצרי יהודה לידידי הג"ר יהודה בצרי שבת כ"ג, ובקונ' לך נאה לשבח ח"א ס' כ"ז ובס' פתחי אמונה שביעית עמ' קס"ה, ובס' הליכות מרדכי [חברוני] חנוכה ס"א, וכן שמעתי לתרץ הך קושיא מ"ט למ"ד כבתה אין זקוק לה, א"צ להדליק משום חשד, שדין חשד רק מרחיב החיוב, ולא יוצר חיוב חדש מהג"ר אילן פיניאן בעל השרשי אילן.

ולכאו' יל"ק ביסוד זה ממש"כ הפרמ"ג ס' תר"ע, באונן הנמצא יחידי בביתו מדליק נ"ח ללא ברכה משום פרסומא ניסא עי"ש, וצ"ע הא אונן פטור מכל המצוות כמבו' בברכות י"ז, מ"ט נ"ח חמיר דאין אונן פטור מזה הא כיון שאונן פטור מכל המצוות ה"ה יהא פטור מלהדליק נ"ח, והארכנו בזה בבית מתתיהו ח"א ס"א אות ל"א בכמה אנפי עי"ש, ובמועדי הגר"ח ח"א תשו' תקפ"ו השיב ע"ז מרן הגר"ח קניבסקי כיון שנ"ח הוי חובת בית עי"ש, ובדעת נוטה מזוזה תשו' ל"ז, בתשו' אלי בעוסק במצוה אם פטור ממצוה שהיא חובת בית עי"ש, ובס' תל תלפיות תשו' תקצ"ג בעוסק במצוה אם פטור מקביעת מזוזה עי"ש, ומש"כ ע"ד הפרמ"ג עוד דאונן חייב להדליק נ"ח בספר פרדס יוסף החדש לידידי הגאון רבי גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א על חנוכה, אות ש"ג, עיין שם, ובשו"ת מקדש ישראל חנוכה הנדמ"ח ס' רפ"ד. ובס' חלקנו עמהם חנוכה עמ' מ"ד עי"ש.

ואולם בס' מקראי קודש להגרצ"פ פראנק זצ"ל חנוכה ס' כ"ה, הביא מהמהרי"ל דיסקין דאונן מדליק

נ״ח מפני החשד, וכחצר שיש לה שני פתחים שמדליק בשניהם משום חשד עי״ש, ועפ״ז נפיק בדין חשד גם יוצר חיוב חדש, ולא רק מרחיב את החיוב, דהא אונן פטור מכל המצוות, וה״ה פטור מנ״ח, וכיון שפטור מנ״ח א״א לחייבו בחיוב חדש משום חשד, דלמש״כ החכ״ש חשד רק מרחיב את המצוה דנ״ח שכבר מחוייב בה, ולא גורם חיוב חדש, וכיון דאונן פטור מנ״ח ה״ה יהא פטור מהדליק נ״ח משום חשד, ויהא מוכח לכאו׳ עפ״ז שדין חשד גם יוצר חיוב חדש, ומצאתי שכ״כ להעיר הג״ר זאב פעלדמאן בקובץ בית אהרן וישראל גיליון המאתיים עמ׳ קצ״ג עי״ש, ועיקר דברי המהריל״ד, דאונן צריך להדליק משום חשד, הביאו גם בשו״ת גנזי יוסף ס׳ מ״ו או״ד ובשו״ת ויצבור יוסף ס״ד עי״ש, ומש״כ בזה ידידי הג״ר נחום סילמן בס׳ אהל יהושע מהרי״ל דיסקין עמ׳ שפ״ח עי״ש, ובשו״ת משנת יוסף ח״ט ס׳ קע״א במכתבו אלי בזה בדברי המהריל״ד עי״ש, וע״ע מה שהשיב בזה הגרח״ק, בס׳ מחשבת עם עמ׳ תרי״ז ובס׳ תל תלפיות ח״ב תשו׳ תתשמ״ה, בטעם שאונן חייב בנ״ח עי״ש.

אמנם י״ל דשאני אונן נהי שפטור מהמצוות, מ״מ י״ל דל״ח כמופקע מהמצוות וכאינו ב״ח, אלא חשיב ככבר חיובא בעצם, ורק שפטרוהו מלעשות מצוות, וא״כ י״ל שס״ל להפרמ״ג, דאונן מקרי ב״ח במצוות, וממילא חשיב כב״ח בנ״ח, ול״ח כמופקע מחיובו אלא שפטרוהו ממצוות, ולא בנ״ח משום חשד, משום העוברים ושבים, וא״כ י״ל דשאני בכבתה דאין זקוק שא״צ להדליק משום חשד, ומשום דאין חשד גורם חיוב חדש אלא מרחיב המצוה, וכיון שכבתה אין זקוק לה ויצא עיקר מצות נ״ח א״צ להדליק משום חשד, ואילו אונן שמחוייב במצוה בעצם, אלא שפטרוהו בהיותו אונן מהמצוות מלקיימם בפועל, ובהכי י״ל דמשום חשד לא נפטר האונן מלהדליק, כיון שבעצם מחוייב בנ״ח ואינו כמופקע מהמצוות, מדין חשד צריך להדליק, ולא חשיב דהחשד גורם חיוב חדש לאונן, כיון שכבר מחוייב בעצם מהמצוות, ופטרוהו מלקיימם בפועל.

ואולם צ״ע בזה ממש״כ הפרמ״ג או״ח ס׳ קצ״ט א״א סק״ג, באונן שבירך והוציא אחרים יד״ח אין יוצאין יד״ח דפטור מהדבר מקרי עי״ש, הרי שס״ל להפרמ״ג, שאונן מקרי כאינו ב״ח במצוות עי״ש, ונראה מהפרמ״ג שאונן הוי כאינו ב״ח הוא, וא״כ מ״ט ע״י החשד צריך האונן להדליק נ״ח, והא דין חשד אין גורם חיוב חדש, אלא רק מרחיב המצוה שכבר מחוייב, ואונן שאינו ב״ח במצוות והוי כמופקע מהמצוות, ממילא א״צ להדליק נ״ח משום חשד, ונראה דעת המהרי״ל דיסקין זצ״ל שחשד גם גורם חיוב חדש ודלא כהחכ״ש, ועיקר תירוץ החכ״ש,

כן תירץ מדנפשיה בס' משמרת חיים להגרח"פ שיינברג זצ"ל ח"א חנוכה או"ד עי"ש, וכעי"ז בס' מאורי המועדים מועדים עמ' קצ"ב עי"ש ומש"כ בס' ברכת מרדכי על המשמרת חיים עמ' ש' עי"ש, ובדבריו בקובץ עיון הפרשה חנוכה פורים עמ' קע"א, יעו"ש. ובס' הררי קדם ח"א ס' קס"ז כתב דהתקנה בשני פתחים שמדליק משום חשד דהוי כשני בתים, וממילא חל חובת הדלקה על שניהם, אבל לא תיקנו הדלקה רק משום חשד ולהכי בכבתה אין חייב להדליק שוב עי"ש, ובקונ' אור החנוכה עמ' ח', ובס' מנחת אריאל שבת כ"א ע"ב, שאין החשד סיבה לחייבו בהדלקה שנית אחר שכבר נתקיים בפתח זה מצות הדלקה עי"ש, ובס' מנחת מרדכי [פליגמן] ס' י"ג אות ו' דליכא חיוב חדש להדליק משום חשד יעו"ש, ובס' פרי עץ החיים ס"ו אות י"א יעו"ש.

והלום ראיתי בס' משא בני קהת מבעל שבט הקהתי פ"ה ממזוזה ה"י, בהא דהשוכר בית בחו"ל פטור מן המזוזה ל' יום, והביא להקשות מ"ט לא יהא מחוייב לעשות מזוזה משום חשדא, וכבית שיש בו שני פתחים שמדליק נ"ח בשניהם, וכתב עפי"ד החכ"ש הנ"ל, דלא חיישינן לחשדא אם כבתה הנ"ח שידליק דא"צ לעשות מעשה להוציא מידי חשדא, אלא כשהוא עושה המצוה צריך לעשות המצוה באופן שלא יהא חשדא, וא"כ כאן דאינו עושה מעשה המצוה, א"צ לעשות מעשה להוציא מידי חשדא יעו"ש, ובס' מעדני יום טוב להג"ר יו"ט זנגר עניני סת"ם סו"ס נ"ד מש"כ בזה עי"ש.

ואולם הבית הלוי עה"ת (בעניני חנוכה) עמ' ע"ב, כתב דאה"נ כשכבתה צריך לחזור ולהדליק משום חשד, והמח' אם כבתה זקוק לה אם צריך להדליק משום עיקר חיוב המצוה ונפק"מ כשהנר לא כבה לגמרי, דבהכי אין חיוב משום חשד, ומ"מ משום חיוב בעיקר המצוה צריך להדליק, וכתב הביה"ל שם, שמדברי הפוסקים לא משמע כן, דהא אם כבה לגמרי צריך לחזור ולהדליק עי"ש וכן הביא לתרץ בשו"ת גנזי יוסף ס' קכ"ג, הא דכבתה אין זקוק לה היינו שלא כבתה לגמרי, אולם אם כבתה לגמרי הכל מודים שחייב להדליקה עי"ש.

וחזינן מדברי הביה"ל דלא כהחכ"ש, אלא שדין חשד גם גורם ויוצר חיוב חדש, ולהכי אם כבה לגמרי צריך לחזור ולהדליק, ועמש"כ ע"ד הביה"ל, בס' בנין חיים להגרש"ח דומב ח"א ס"י אות ו', ובס' בית מלא ח"ב ס' קי"ד, ובס' מועדים וזמנים ח"ב סו"ס קמ"ב ובס' משלחן רבי אליהו ברוך מועדים ח"ב עמ' רפ"ב ובס' אור הנר במה מדליקין ס"י ובקונ' לך נאה לשבח ח"א ס' כ"ז ובס' ישמח משה ח"ד עמ' מ"ט ובס' אור ישראל להגאון רבי ישראל תנחום דרדק שליט"א, עמוד קע"ח,

וראיתי בס׳ שומר אמת עה״ת עמ׳ ק״כ, די״ל שס״ל לביה״ל שדין חשד זהו לסלק החשד, א״כ זהו אף יוצר חיוב חדש ומטיל חיוב הדלקה עי״ש, ובס׳ מנחת אריאל שבת כ״א ע״ב אות י״א ובשו״ת ברית אברהם [דניאל] ח״ד ס׳ ל״א.

וכמו״כ ממש״כ הקרבן נתנאל שבת פ״ב סי׳ רמ״ד כבתה זקוק לה ס״ל כר׳ הונא דס״ל הך דינא דשני פתחים משום חשדא, ולהכי ס״ל כבתה זקוק לה עי״ש, ומש״כ ע״ד בס׳ דברים נכוחים שבת כ״א ע״א שם, ובהפלאה שבת כ״א. הרי שס״ל להק״נ שחיוב חשד גם יוצר חיוב חדש ולהכי ס״ל למ״ד כבתה זקוק לה להדליק שוב מפני חשד, וא״כ עפי״ד צ״ע ממש״כ הרמב״ם פ״ד מחנוכה ה״ה בכבתה אין זקוק לה, ופסק ג״כ בחצר שיש בה שני פתחים להדליק משום חשד, וכן הקשה ע״ד הק״נ בס׳ אהל שלמה חנוכה ס׳ י״ד עי״ש, וכן ילה״ק מהשו״ע או״ח ס׳ תרע״ג ס״ב בכבתה אין זקוק לה, ובשו״ע או״ח ס׳ תרע״א ס״ח בחצר שיש לה שני פתחים מדליק בשניהם משום חשד עיי״ש, ומש״כ לתרץ בשו״ת חמדת שאול ס׳ ס״ב עי״ש ובס׳ פרי עץ החיים סוגיות ס״ח או י״א יעו״ש.

ועיקר ד״ז כתב גם בשו״ת שאילת יעקב ח״א ס׳ ל״ו סק״ו, דאה״נ כשכבתה אין זקוק לה, מ״מ צריך להדליק שוב משום חשד, אלא דאם נימא דכבתה זקוק לה, היה צריך לברך על ההדלקה, אבל למאי דקיי״ל כבתה אין זקוק לה אף שצריך להדליק משום חשד, מ״מ א״צ לחזור ולברך כשמדליק בפתח השני, וכתב השאילת יעקב, שמדברי הפוסקים לא משמע שצריך לחזור ולהדליק עי״ש, ואמנם בשו״ת מהרש״ל ס׳ פ״ה כתב דאע״פ דכבתה אין זקוק לה, הרוצה לזכות במצוה שלימה יחזור וידליק דלא גרע מן המהדרין עי״ש, ולא כתב לחזור ולהדליק משום חשד עי״ש ובשו״ת שואל ומשיב מה״ת ח״ב ס׳ ע״א ובספרו חידושי רבי יוסף שאול שבת כ״א ע״א עי״ש. ויש לדון להמדליקים בפנים בבית דליכא חשדא למאי דקיי״ל כבתה אין זקוק לה ל״ש בהם חשד, ועמש״כ בזה בס׳ מנחת [שוויד] ח״ב ס׳ תקכ״ד עי״ש.

ג. וראיתי בס׳ כתבי קהילות יעקב החדשים מועד ס׳ ט״ז, לתרץ הך קושיא למאי דקיי״ל כבתה אין זקוק לה מ״ט א״צ להדליק משום חשד, וכתב שבחסר לילה אחת ליכא חשדא שיחשבו אולי הלך למקום אחר, ואולי גם כבתה, ורק אם כל ימי החנוכה לא מדליק בפתח זה איכא חשדא שלא קיים מצות נ״ר, אבל כבתה אינה אלא מקרה בלילה אחד, יעו״ש, וכעי״ז תירץ בשו״ת שואל ומשיב מה״ת ח״ב ס׳ ע״א, דשאני בשני פתחים שהרואה יראה שבכל לילה ולילה אין מדליק, ומשא״כ בכבתה לילה אחת בלילה שני

יראה שמדליק עי"ש, וכ"כ בשו"ת התעוררות תשובה או"ח ח"ג ס' תס"ה אות ו' עיי"ש, ומש"כ בזה בס' תורתך שעשועי עמ' ש"י עי"ש, ובשו"ת חמדת שאול ס' ס"ב עי"ש ובחי' רבי אברהם משה [המבורגר] שבת ס' כ"א די"ל שהרואה ידון לכף זכות שהדליק ונכבה עי"ש ובשו"ת קרית חנה ס' מ"ד עיי"ש ובשו"ת גנזי יוסף ס' קכ"ג.

ואולם בשו"ת ברית אברהם [דניאל] ח"ב ס' ל"א תמה ע"ד הקה"י והשו"מ, דאטו מה שחששו לחשדא הוא דווקא בכל לילות חנוכה דווקא, ואטו חששו דוקא לעובר עליו תמיד בפתח זה לראות אם מדליק נ"ח, והרי מסתבר שחששו גם למי שעובר שם רק לילה אחד, ולשון הגמ' שבת כ"ג לעולם משום חשדא דבני מתא, וזימנין דמחלפי בהאי ולא מחלפי בהאי, ואמרי' כי היכא דבהאי פיתחא לא אדליק בהך פיתחא נמי לא אדליק, ומשמע שהחשש לחשד הוא אף בראיה מקרית שיבואו לחושדו, ועוד שלדבריהם מי שיש לו שני פתחים שצריך להדליק בשניהם מפני החשד לא יתחייב להדליק רק בחלק מהלילות ולא בכל הלילות שהרי אין חשש חשד רק לכל הלילות, ולא נזכר ד"ז אף ברמז בגמ' ובפוסקים שדי להדליק בחלק מהלילות אלא משמע שחייב להדליק בשני הפתחים בכל לילה ולילה עי"ש.

ובס' הליכות שלמה חנוכה פי"ג דבר הלכה ס"ק י"ח, כתב לתרץ הך קושיא למ"ד כבתה אין זקוק לה מ"ט א"צ להדליק משום חשד, דתקנה מיוחדת לחוש לחשד לא תקנוה, אלא בשעה שבא לקיים מצות הדלקה, אבל לאחר שכבר הדליק כדין וכהלכה שוב אין עליו חיוב לשמור עצמו כל עת ההדלקה מפני חשד שעלול להתחדש עליו, ולא הצריכו לחוש לחשד אלא בתחילת ההדלקה, עי"ש, וכ"כ בס' פתחי מגדים חנוכה ס"ו, שעיקר החשד זהו בשעת ההדלקה, שאז עיקר זמן המצוה, אבל אחר עשיית המצוה לא חיישינן לחשדא, ואילו בחצר של שני פתחים יש חשד אף בשעת ההדלקה יעו"ש, ובס' דביר קדשו מועדים עמ' רנ"ט עי"ש, ובס' מתנת חיים [פרצוביץ] חנוכה ס' ס"א אות ט"ו, ובס' ארח המועדים עמ' תי"ג, בדברי הגר"א גרבוז עי"ש, ובס' שמחת מיכאל (שו"ע) ס' ק"ב, וכתירוץ ההליכו"ש כ"כ בשו"ת חקי חיים להגרח"י קעניג זצ"ל ח"ה או"ח ס' קכ"א עי"ש, ובשו"ת קנין תורה ח"ה ס' ע"ו או"ב, דהחשדא זהו בזמן ההדלקה חצי שעה שאינו מדליק עי"ש, ובשו"ת עמק שאלה [טברסקי] בחי' לאו"ח ס' ט"ו, דאחר זמן הדלקה ל"ש חשד דבזמן זה א"צ להדליק יעו"ש, וכ"כ לתרץ בשו"ת ברית אברהם [דניאל] ח"ד ס' ל"א.

ולכאו' כן מוכח דעיקר דין חשד זהו רק בשעת ההדלקה, דאל"כ אף אין להשתמש לאור נ"ח לאחר שיעור זמן החיוב, ובשו"ע ס' תרע"ב ס"ב, אם נתן שמן יותר מכשיעור יכול להשתמש לאורה לאחר שיעור זמן החיוב, ובשו"ת אור לציון ח"ד פמ"ב ס' י"ז, הקשה מ"ט לא חיישינן לחשדא שיסברו שלא הדליק מיד בתחילת הזמן אלא מאוחר יותר ולכן דולק עד עכשיו ויחשדו שמשתמש לאורה שלא כדין עי"ש, ואם נימא שדין חשד בנ"ח זהו רק בשעת הדלקה להכי לאחר זמן ההדלקה אין לחוש לחשדא, ועמש"כ ע"ד האורל"צ, בס' עסיס רימונים חנוכה ס"ב עי"ש. ובשו"ת אפרקסתא דענייא ח"א ס' ס"ג, אחר רגל השוק אם ידליק משום חשד, ובשו"ת ברית אברהם [דניאל] ח"ד ס' ל"א אות ה' עי"ש. ובס' כרם אליעזר על חנוכה [הנדפס בסוף ספר פרדס יוסף החדש על חנוכה] ס"ה ס' ל"ז.

ומרן הגר"ח קניבסקי תירץ בקונטרס גם אני אודך על חנוכה אות י"א, מ"ט לא חיישינן לחשדא למאי דקיי"ל כבתה אין זקוק לה, "כיון שהדליק אין חשד", ושוב נשאל על זה באות ח', מ"ט בחצר של שני פתחים חיישינן לחשדא, והא איכא למימר שהדליק וכבתה, והשיב על זה "כבתה לא שכיחא", עי"ש, ולכאו' כוונתו במש"כ בתחילה כיון שהדליק אין חשד, כמש"כ ההליכו"ש, דחשד זהו רק בשעת ההדלקה וכיון שהדליק אין חשד, או כמש"כ החכ"ש שאין חשד מחייב הדלקה חדשה, וכיון שכבר הדליק אין חשד, ועמש"כ בכוונת הגרח"ק בס' אור אליהו חנוכה עמ' שע"ז עי"ש.

ומש"כ הגרח"ק דכבתה לא שכיחא, גם בס' שערי ציון ח"א עמ' רפ"ח השיב ע"ז הגרח"ק, מילתא דלא שכיחא לא גזרו רבנן עי"ש, ולכאו' צ"ע הא כבתה הוי מילתא דשכיחא, וראיתי בקובץ עיון הפרשה חנוכה עמ' קע"ה, די"ל שאי"ז מצוי שיכבה הנר, שהרי לכתחילה צריך להניחו במקום שלא יכבה כמש"כ המשנ"ב ס' תרע"ג ס"ק כ"ה, וגם אם יכבה נר אחד הרבה פעמים יש נרות נוספים, ולהכי י"ל דמילתא דלא שכיחא לא גזרו ביה רבנן, וגם בשו"ת אור לציון ח"ד פמ"ב ס' י"ז, כתב לתרץ מ"ט למאי דקיי"ל כבתה אין זקוק לה לא חיישינן לחשדא, שבדבר שאין מצוי לא גזרנן ואין מצוי שיכבו הנרות, ומש"ה גם לא חיישינן לחשדא שמא הדליק מאוחר, שאין מצוי לאחר ההדלקה לא חיישינן לחשד יעו"ש.

והלום ראיתי בתשו' חקי חיים להגרח"י קעניג זצ"ל ח"ז ס' ק"ז או"ד, שכתב לפרש כוונת מרן הגר"ח קניבסקי

בספר גם אני אודך, דלא חיישינן לחשדא כשכבתה, דכיון שהדליק אין חשד, דחז"ל עשו חשדא חמור יותר מהמצוה גופא, ואם מצד הדין קיי"ל כבתה אין זקוק לה, אין להחמיר משום חשדא יותר מעיקר המצוה עי"ש, ומש"כ באופ"א בשו"ת חקי חיים ח"ח ענינים שונים ס"א. ותירוצים נוספים בקו' זו, עמש"כ בשו"ת באר שרים ח"א ס' ס' או"ג, ומה שהביא בזה בס' שואל כענין מועדים אות ר"ס עמ' קל"ג, ובשו"ת קרית חנה דוד ח"א ס' ק"ט, ובשו"ת ברית אברהם [דניאל] ח"ד ס' ל"א אות ו'.

בברכה מרובה

מתתיהו גבאי

סימן י

בעניין בירך על נרות חנוכה במוצאי שבת קודם שאמר ברוך המבדיל

בס"ד, אייר תשע"ט.

אורך ימים ושנות חיים למע"כ ידידי הרה"ג מפורסם לשו"ת רבי **גמליאל הכהן רבינוביץ** שליט"א מח"ס גם אני אודך ופרדס יוסף החדש על המועדים, שלום רב.

ע"ד שאלתו בבירך במוצאי שבת על נרות חנוכה קודם שאמר המבדיל, אם יאמר ברוך המבדיל קודם ההדלקה, או לא, משום הפסק.

בברכות מ' ע"א, אמר רב, טול ברוך טול ברוך אינו צריך לברך, הבא מלח הבא לפתן צריך לברך, ור' יוחנן אמר הבא מלח הביאו לפתן נמי א"צ לברך גביל לתורי צריך לברך ור' ששת אמר אפי' גביל לתורי נמי א"צ לברך, דא"ר יהודה אמר רב אסור לאדם שיאכל קודם שיתן מאכל לבהמתו וכו' יעו"ש. ובשו"ע או"ח ס' קס"ז ס"ו יאכל מיד ולא ישיח וכו' ואם שח צריך לחזור ולברך, אא"כ היתה השיחה בדברים מעניין דברים שמברכין עליו, כגון הביאו מלח וכו', תנו מאכל לבהמה יעו"ש. ולכאו' עפ"ז ה"ה יהא רשאי לומר ברוך המבדיל קודם הדלקת נ"ח, ואף שבירך על נ"ח, מ"מ אי"ז הפסק, שהוי לצורך, משום דאסור לעשות מלאכה קודם שהבדיל, והוי כמו גביל לתורי, שאי"ז הפסק, דשרי לומר שיתן מאכל לבהמה אף שבירך, א"כ יאמר ברוך המבדיל, ואח"כ ידליק נ"ח.

והנה הרמ"א או"ח ס' רע"א ס"ה, בבירך המוציא קודם הבדלה, ונזכר שלא הבדיל, טועם מפרוסת המוציא, דאם יבדיל על הכוס יהא יהא הפסק ויצטרך לברך שנית ברכת המוציא, והמג"א שם ס"ק י"ב כתב בשם המהר"ם, שיבדיל ויברך אח"כ שוב המוציא, משום שאסור לאכול קודם הבדלה, ול"ד לגביל לתורי דאי"ז הפסק שהוי איסור מה"ת, ואילו איסור לאכול לפני הבדלה הוי איסור מדרבנן, ולהכי הוי הפסק, וחוזר ומברך המוציא, ולכאו' פליגי הרמ"א והמג"א אם עדיף שיעבור באיסור ברכה לבטלה כשבירך המוציא קודם הבדלה ואם לא יטעם הוי ברכה לבטלה להכי ס"ל להרמ"א שיטעם אף שיעבור באיסור אכילה קודם הבדלה, או שעדיף שיעבור באיסור ברכה לבטלה מהך איסור טעימה קודם הבדלה, וא"כ לכאו' ה"ה בבירך במוצ"ש על נ"ח קודם שהבדיל, ואם לא יאמר ברוך המבדיל קודם

שהדליק עובר באיסור מלאכה קודם הבדלה, להרמ"א י"ל שידליק נ"ח ללא שיאמר ברוך המבדיל, שלא יהא הפסק באמירת ברוך המבדיל, ויצטרך לחזור ולברך והוי ברכה לבטלה, ולהמג"א יאמר ברוך המבדיל אף די"ל שהוי הפסק, ומשום דלא יעשה איסור מלאכה קודם הבדלה.

וברמ"א או"ח ס' תקט"ו ס"א, בנתן לפיו מאכל מוקצה ביו"ט, אסור לבולעו, וכתב המשנ"ב סק"ה, דמסתימת הפוסקים דאף אם כבר בירך על מאכל מוקצה אסור לו לבלוע דהוי כשאר אכילת איסור יעו"ש. הרי דעדיף שלא יעבור באיסור מוקצה, מהך איסור דברכה לבטלה אף שכבר בירך על המאכל, ולכאו' צ"ע ממש"כ הרמ"א דבירך המוציא קודם שהבדיל יטעם שלא יהא ברכה לבטלה, וה"נ י"ל שיטעם המאכל מוקצה, שלא יעבור באיסור ברכה לבטלה, ובספרי מועדי הגר"ח ח"ב תשו' ש', השיב ע"ז מרן הגר"ח קנייבסקי, אלו ואלו ברכות עי"ש, ומש"כ לבאר תירוץ מרן בזה בס' ענפי משה יו"ט ס' צ"ג עי"ש, ואולם בס' תורת חיים חסד להג"ר אלעזר רוט ח"ג עמ' קי"ד, תירץ סתירת הרמ"א בזה, דשאני בבירך על מאכל מוקצה שהוי חפצא דאיסורא, אין לו לאכול האיסור אף שעובר בברכה לבטלה, ואילו בבירך המוציא קודם הבדלה, שאין המאכל כחפצא דאיסור, אלא איסור צדדי לאכול קודם הבדלה, בהכי עדיף שיעבור באיסור אכילה קודם הבדלה מהך איסורא דברכה לבטלה, וכ"כ לתרץ בשו"ת תשובות ישראל לידי"נ הג"ר ישראל טוייב ח"ג ס' י"ג אות ח' עי"ש, וכן תירץ מדנפשיה בס' ענפי משה לידידי הגר"מ חליוה יו"ט ס' צ"ג יעו"ש,

ועפ"ז יש לדון בבירך במוצ"ש על נ"ח קודם שאמר ברוך המבדיל, אם ידליק נ"ח, ויעשה מלאכה קודם הבדלה, או שיעבור בברכה לבטלה כשיאמר ברוך המבדיל, ועי' עוד בבית מתתיהו ח"ב ס' ט"ז, שהארכנו בדין בירך על בשר קודם שעבר ו' שעות, אם יטעם שלא יהא ברכה לבטלה, או שלא יטעם, וכן בבירך ביום תענית על מאכל אם יטעם עי"ש, ומש"כ בשו"ת שבט הלוי ח"ד ס"כ עי"ש, ובקונ' ומתוקים מדבש ביהמ"צ עמ' כ', ועי' עוד בשו"ת ברכת אוריאל ח"א ס' ל"ז, בבירך על מאכל שבישל בשבת דלא יטעם ול"ד לבירך אחר אכילת בשר על חלב, שאי"ז כחפצא דאיסורא ואילו על מאכל שבושל בשבת הוי כחפצא דאיסורא עי"ש.

ולכאו' ה"ז תליא במש"כ בחי' מרן רי"ז הלוי פכ"ט משבת ה"ה, באיסור מלאכה קודם הבדלה אם זהו מדיני השבת שעדיין לא הותרה, או שהוי מדיני הבדלה דרמיא עליה עי"ש, וא"כ י"ל אם נימא דאיסור מלאכה קודם הבדלה זהו מחמת קדושת השבת דאכתי לא פקעה, כשבירך על נ"ח ולא אמר

ברוך המבדיל אין לו להדליק נ״ח, דהוי כמו בירך על מאכל מוקצה ביו״ט שאסור לבולעו דהוי כאכילת איסור בעצם, וה״נ אין לו לעשות חפצא דאיסורא בעשיית מלאכה קודם הבדלה ע״י הדלקת הנר, ואילו אם נימא דאיסור עשיית מלאכה קודם הבדלה הוי מחמת מצות הבדלה דרמיא עליה ולא משום דאכתי לא פקע מיניה קדושת השבת שפיר י״ל בבירך על נ״ח קודם הבדלה ידליק, דהוי כמו בירך המוציא קודם שהבדיל די״ל שיטעם וכנ״ל,

והנה המשנ״ב ס׳ רצ״ט ס״ק ל״ג, כשלא הבדיל חל עליו במקצת קדושת השבת עליו ואסרו חז״ל במלאכה, וכ״כ בעולת שבת ס׳ רצ״ט סק״ו, ועפ״ז י״ל בבירך על נ״ח קודם שהבדיל אכתי קדושת שבת עליו ולא ידליק נ״ח, אלא יאמר ברוך המבדיל, ואולם בערוך השלחן ס׳ רצ״ט ס׳ כ״א שאיסור מלאכה שרי בצאת הכוכבים, ואסרו חכמים לעשות מלאכה גמורה לפני הבדלה כדי להזכיר עניין הבדלה עי״ש, וכמש״כ רש״י שבת ק״נ ע״ב דהבדלה להיכרא בעלמא ללוות המלך עי״ש, הרי שאיסור מלאכה הוי משום מצות הבדלה, ואמנם באשל אברהם מבוטשאטש מה״ת ס׳ רצ״ט ס״י, דכ״ז שלא הבדיל בפה הו״ל תו״ש שהיא מה״ת בשבת ויו״ט, והפרמ״ג ס׳ רצ״ו א״א בהקדמה, דכ״ז שלא עשה מלאכה שם שבת עליו עי״ש, ובעולת שבת הנ״ל כתב לתלות בשני הדיעות בשו״ע ס׳ רצ״ט ס״י עי״ש. ולכאו׳ כ״ז תליא בחקירת הרי״ז הלוי הנ״ל, ועי׳ בבית מתתיהו ח״ג ס״י מש״כ נפק״מ עפ״ז באונן אם מותר בעשיית מלאכה קודם הבדלה עי״ש, ובשו״ת ישיב יצחק חמ״ד ס׳ נ״ו במכתבו אלי בזה.

ב׳

וראיתי בשו״ת באר חיים להגרח״י רויטמן זצ״ל ס׳ ס״ג, בתשו׳ למע״כ בזה בבירך במוצ״ש על נ״ח קודם שאמר ברוך המבדיל, וכתב שיש לו להרהר באמירת ברוך המבדיל ולהדליק נר אחד, ואח״כ יאמר ברוך המבדיל, והביא להרמ״א או״ח ס׳ רצ״ט ס״י שבמלאכה קלה כהדלקת הנר והוצאה מרשות לרשות, מותר לפני הבדלה קודם שאמר ברוך המבדיל עי״ש ובט״ז ס׳ רצ״ט סק״ט, ואף שרוב פוסקים חולקים וס״ל דאסור להדליק נר קודם הבדלה, כה״ג שלא יהא ברכה לבטלה ושלא יצטרך לברך עוד פעם אפשר לסמוך על הרמ״א והט״ז שיכול להרהר באמירת ברוך המבדיל ואף דקיי״ל הרהור לאו כדיבור, מ״מ בהבדלה י״ל שיוצא בהרהור, ובקידוש מפורש בס׳ כרם שלמה ס׳ רע״א שיוצא בהרהור, ואף שיש שפליגי שאין יוצאין בהרהור, מ״מ כה״ג בעשיית מלאכה במוצ״ש אחר זמן יציאת השבת מדרבנן, בכדי למנוע מברכה לבטלה אפשר לסמוך על הרהור, וכתב הבאר חיים דאין לומר שיפסיד ויאמר ברוך המבדיל, דדמי לגביל לתורי שהרי

המג"א הנ"ל כתב רק היכא שהוא איסור מה"ת כאיסור אכילה קודם הבהמה משא"כ באיסור דרבנן ודמי למי ששכח לקדש וכבר בירך המוציא דאסור לקדש אז עי"ש, ולהנ"ל זהו מח' הרמ"א והמג"א בבירך המוציא קודם שהבדיל וכנ"ל, וא"כ לדברי הבאר חיים עדיף שיהרהר הבדלה דברוך המבדיל וידליק נר אחד.

ועיקר ד"ז ראיתי בשו"ת חיי הלוי ח"י ס' מ"ג אות ה', כשחל יו"ט במוצ"ש, ובירכה האשה להדליק נר של יו"ט קודם שאמרה ברוך המבדיל וכתב החיי הלוי, דנראה שתהרהר בלב ברוך המבדיל, ותדליק נר אחד ואח"כ תאמר ברוך המבדיל, ועפמש"כ הכרם שלמה הנ"ל, שבקידוש יוצא בהרהור, דכתיב זכור ולא כתיב לא תשכח, ובדיעבד יוצא, והביא להרמ"א הנ"ל, שמלאכה קלה כהדלקת הנר מותר לפני הבדלה, ובכדי שלא יעבור בברכה לבטלה, יכול לסמוך ולהרהר אמירת ברוך המבדיל, ואע"ג די"ל שיכול לומר בפה ברוך המבדיל, ואי"ז הפסק, כמו באומר הביאו מלח, מ"מ עדיף למעשה שתהרהר עי"ש, וכמסקנת הבאר חיים הנ"ל, ועיין עוד בספר פרדס יוסף החדש על חנוכה, עמוד תע"ז, ובספר וישמע משה ח"א עמ' רי"ז, בשם הגריש"א זצ"ל בנידון זה בבירך על נ"ח במו"ש, שיכול להדליק ללא אמירת ברוך המבדיל עי"ש.

והלום ראיתי בתשו' שערי יושר להגה"ח רבי אשר חנניה זצ"ל ח"ו ס' כ"ג, שנשאל בנידון זה ממש בבירך במוצ"ש על נ"ח קודם שאמר ברוך המבדיל, וכתב השער"י שידליק ללא שיאמר ברוך המבדיל, וכמש"כ הרמ"א ס' רע"ה ס"ה הנ"ל, דמי שטעה ובירך על מאכל קודם שהבדיל שיטעם מעט שלא יהא ברכתו לבטלה, והמג"א שם ס"ק י"ב דל"ד לגביל לתורא שמותר להפסיק ולומר בין ברכה לאכילה כיון שהוי איסור מה"ת, חשיב כצרכי סעודה ול"ה הפסק, משא"כ באיסור אכילה קודם הבדלה שהוא איסור מדרבנן אם יפסיק הוי הפסק והוי ברכה לבטלה ולהכי עדיף שיטעם מאיסור ברכה לבטלה, וה"נ עדיף שידליק נ"ח ויעבור באיסור מלאכה קודם הבדלה, ובפרט שי"א שהדלקת הנר שרי קודם הבדלה וכנ"ל, וכתב השער"י שלכתחילה ראוי להרהר בלבו אמירת ברוך המבדיל, לדעות שס"ל הרהור כדיבור אף שהבדיל בהרהור ה"ז מתיר האיסור דרבנן שלא לעשות מלאכה קודם הבדלה עי"ש, והו"ד בקונ' שערי יושר חנוכה עמ' 200 עי"ש.

ובתשו' ודרשת וחקרת ח"ו ס' צ"ה או"ב, ג"כ נשאל בזה מיד"נ הגר"צ תמיר, בבירך על נ"ח במוצ"ש קודם שהבדיל, ומסיק בכדי שלא להפסיק בין הברכה לעשיית המצוה יכול להרהר בלבו ולהדליק נ"ח ואח"כ יבדיל כדין עי"ש, וכן ראיתי בס' כאיל

תערוג מועדים עמ׳ בשם מרן הגראי״ל שטינמן זצוק״ל, בבירך על נ״ח במוצ״ש קודם שאמר ברוך המבדיל שיהרהר ברוך המבדיל בלבו, ואולם בשו״ת תשובות ישראל ח״ג ס׳ י״ג אות י״א נקט של״מ להרהר בהבדלה ורק בתוספת שבת מהני הרהור עי״ש, ומש״כ בשו״ת משנה הלכות ח״ו ס׳ ס״ד, ובעיקר הדבר אם תוספת שבת סגי בהרהור, במועדי הגר״ח ח״ב תשו׳ רע״ז, שהשיב שנכון לקבל בפה, ויעו״ש מה שציינתי בזה, ומש״כ בשו״ת חמדת יוסף ח״ד ס׳ קל״א ובשו״ת תורת מאיר ח״א ס׳ כ״ו ובארוכה בס׳ ויוסף איש ח״א עמ׳ רט״ו, ובס׳ הליכות אמרי סופר ח״א עמ׳ רצ״ב שא״צ לקבל בפה וסגי בהרהור עי״ש ובס׳ וישמע משה ח״ה עמ׳ נ״ט עי״ש.

ושאלתי למרן הגר״ח קנייבסקי, בבירך במוצ״ש על נ״ח, ונזכר שלא אמר ברוך המבדיל מה יעשה, והשיב מרן בזה״ל צורך המצוה לא הוי הפסק עכ״ל, והיינו לכאו׳ שדמי לגביל לתורי שאי״ז הפסק שהוי כצורך, ולכאו׳ צ״ע ממש״כ המג״א הנ״ל, של״ד לגביל לתורי שהוי איסור מה״ת ומשא״כ באיסור מלאכה קודם הבדלה שהוי איסור מדרבנן, שפיר י״ל שהוי הפסק, ובפרט אם נימא ששרי הדלקת הנר קודם הבדלה שהוי מלאכה קלה וכנ״ל, לא יאמר ברוך המבדיל שהוי הפסק, ובשו״ת תשובות ישראל ח״ג סו״ס י״ג כתב דאין לסמוך על הרמ״א שיכול להדליק נר קודם שהבדיל עי״ש.

אמנם י״ל בזה דהא הרמב״ם פ״ט מעבדים ה״ח, דמדת חסידות שמקדימין מזון הבהמות והעבדים על סעודת עצמו עי״ש, הרי שס״ל להרמב״ם דאי״ז איסור לאכול קודם שיתן לבהמתו וכבר עמד ע״ז בנשמת אדם כלל ה׳ אות י״א עי״ש, ובשו״ת כת״ס או״ח ס׳ ל״ב, ואמנם גם בשו״ע לא הוזכר הך איסורא לאכול קודם שמאכיל לבהמתו, ואולם בדברי הרמב״ם שהוי ממדת חסידות גרידא, להאכיל בהמתו קודם אכילתו, צ״ע דא״כ מ״ט בגביל לתורי אי״ז הפסק לומר תנו לבהמה אחר שכבר בירך, הא אין חייב ליתן מאכל לבהמתו קודם שאוכל ולהדיא ברמב״ם פ״א מברכות ה״ח שפסק כר׳ ששת דאמר תנו מאכל לבהמה שאי״ז הפסק עי״ש, והא כיון שס״ל להרמב״ם דליתן מאכל לבהמה הוי רק ממדת חסידות מ״ט אי״ז הפסק, ועמש״כ בזה בשו״ת תשובות ישראל ח״ג ס׳ י״ג או״ט ובס׳ הזכרון זכרון יקותיאל ח״ב עמ׳ תכ״ד, ומש״כ בשו״ת כת״ס או״ח ס׳ ל״ב, ומש״כ בדעת הרמב״ם, בשו״ת קרן לדוד או״ח ס׳ מ״ז או״ב ובפתח הדביר ס׳ רע״א או״ז ובאבן האזל פ״ט מעבדים ה״ח, ובס׳ דברות משה גיטין ח״א ס״י ענף ב׳ ובשו״ת רבי נחמיה יוסף או״ח ס״ו או״ט. וראיתי בשיעורי מרן הגרי״ש אלישיב זצ״ל ברכות מ׳ ע״א, דכתב

דאף אם האיסור אכילה קודם הבהמה הוי מד"ס אסור להפסיק אלא יבלע מעט, יעו"ש.

ועפ"ז דחזינן ברמב"ם דאף להאכיל לבהמה שהוי ממדת חסידות אי"ז הפסק לומר תנו לבהמה, וכ"ש עפ"ז שיכול לומר ברוך המבדיל לצורך הדלקת נ"ח ואי"ז הפסק וצ"ע, וע"ע בס' עולת כהן להג"ר חנוך כהן נט"י ס' מ"ד אות ג', ועי' בשו"ת שבט הלוי ח"א ס' ר"ה, בהגהה לס' ר"ח, בבירך על פת ונודע לו שהיא פת עכו"ם אף שמחמיר על עצמו יטעם מעט שהרי התירו לאכול משום איבה וברכה לבטלה לא גרע מחשש איבה עי"ש ובס' ענפי משה מאכלי עכו"ם ס' נ' ובשו"ת פעולת צדיק.

והנה בחזו"א דמאי ס' ט"ו סק"ה, בבירך המוציא ונזכר שלא הפריש חלה, יפריש חלה קודם שאוכל ואי"ז הפסק עי"ש, וכ"כ לי מרן הגר"ח קנייבסקי, בבירך המוציא ונזכר שלא הפריש חלה אם יטעם מעט שלא יהא ברכתו לבטלה, והשיב לי בזה"ל יפריש חלה ואינו הפסק, ולכאו' הוי כגביל לתורא דאי"ז הפסק כשאומר תנו מאכל לבהמה, וה"נ יכול להפריש חלה ואי"ז הפסק אף שכבר בירך המוציא, וכ"פ בס' חלה כהלכתה פי"א ס"י וכן בס' חוט שני ברכות עמ' קע"ג שיפריש חלה קודם המוציא עי"ש, וכ"פ מרן בשונה הלכות ס' קס"ז ס' ט"ו, וכן השיב בס' דולה ומשקה עמ' רפ"א, ומש"כ בס' ברכת שמואל ס' קס"ז ס"ו עמ' ח' ובשו"ת תשובות ישראל ח"ג ס' י"ג או"ז עי"ש, ולכאו' צ"ע ממש"כ המג"א דשאני גביל לתורי שהוי איסור מה"ת להכי אי"ז הפסק, וא"כ הפרשת תרו"מ בזה"ז מדרבנן, והוי כאיסור אכילה קודם הבדלה שהוי מדרבנן שהוי הפסק, ועמש"כ בשו"ת מנחת שלמה ח"א ס' י"ח בהערה, ואולם י"ל דללא הפרשת חלה הוי כאכילת איסור בחפצא וע"פ מה שהארכנו בבית מתתיהו ח"א ס"כ אות בגדר איסור דמאי שהוי איסור חפצא יעו"ש, ומצאתי בשיעורי מרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל ברכות מ' ע"א, דכתב בדברי החזו"א הנ"ל, דמה דשרי להפסיק להפריש תרו"מ אפי' בדמאי מדרבנן, שאני דמאי שהוא איסור בחפצא, וכיון שאין המאכל ראוי לאכילה מותר להפסיק, ומשא"כ באיסור גברא כמו אכילה קודם הבדלה עי"ש, וע"ע בשו"ת ודרשת וחקרת ח"ו יו"ד ס' כ"ד יעו"ש, ובס' עמק ברכה ברכה"נ או"ד בזה עי"ש.

והנה הפתח הדביר ס' קס"ז סק"ד במי שנדר שלא יאכל עד שיאמר מזמור אחד ושכח ובירך המוציא, וכתב אם נדר בדבר שאיסור דאורייתא ל"ח הפסק ואם באיסור דרבנן הוי הפסק עי"ש, ואולם י"ל עפמש"כ הריטב"א נדרים ט"ז שבועות כ"ב, דנדר הוי איסור חפצא שפיר לא יטעם באיסור חפצא, ובתשו' מנחת שלמה ח"א ס' י"ח, כתב באחד שקיבל על עצמו שלא

לאכול פת עד שיאמר בתחילה פסוק מסויים, ושכח ובירך ולא נזכר אלא בין הברכה לטעימה, אם יאמר הפסוק ודאי הוי הפסק וברכה לבטלה, ואע״ג שאמירה זו מתרת אותו לאכול יותר מגביל לתורי, מ״מ הפסוק מצד עצמו אין לו שם קשר עם האכילה, רק צריך לקיים שבועתו וחשיב הפסק, ודמי למי שבירך המוציא ונזכר שלא התפלל, שתפילתו ודאי הוי הפסק עי״ש, ובס׳ עולת כהן נט״י ס׳ מ״ד אות י״ב מש״כ בזה.

ג׳

ושוב ראיתי בספר גם אני אודך תשובות הג״ר יקותיאל ליברמן, סימן קט״ז, בנידון זה בבירך על נרות חנוכה ונזכר שלא הבדיל, והביא להך מחלוקת הרמ״א והמג״א בבירך המוציא קודם שהבדיל אם יטעם, והערוך השולחן ס׳ רע״א ס״כ פסק כהרמ״א שיטעם שלא יהא ברכה לבטלה, וכ״כ בכף החיים ס׳ רע״א ס״ק ל״ט ושכ״כ הא״ר ס״ק י״ד שם, וא״כ ידליק נ״ח ואח״כ יבדיל ולא יאמר ברוך המבדיל שלא יהא הפסק בין הברכה להדלקה, וכתב שיל״ע בזה עפשמ״כ השו״ע ס׳ רצ״ד ס״א, אם שכח הבדלה בחונן הדעת וטעם קודם שהבדיל על הכוס קנסינן ליה לחזור ולהתפלל ולהבדיל בתפילה והאליהו רבה שם ומובא בביאור הלכה שם, דה״ה אם עשה שאר מלאכות גם חוזר ומתפלל וא״כ אם ידליק קודם הבדלה, יצטרך לחזור ולהתפלל שמו״ע והוי ברכה לבטלה יותר מאם לא ידליק כלל ויבדיל, וא״כ אפשר שעדיף שיבדיל קודם ואז יהא רק ברכה אחת לבטלה עי״ש,

והנה י״ל ע״פ מה שהבאנו בבית מתתיהו ח״ב ס׳ ט״ז אות ד׳, במי שלא אמר אתה חוננתנו בתפילה ואח״כ טעה ובירך על מאכל אם יטעם לכאו׳ יצטרך לחזור שמו״ע דקנסינן ליה לחזור, וכתב בס׳ חשוקי חמד ע״ז ס״ב ע״א, די״ל שכה״ג לא קנסינן ליה לחזור על שמו״ע, דמה שטועם בכדי שלא יהא ברכה לבטלה ל״ש בזה קנס עי״ש, וכ״כ בשו״ת מגדנות אליהו ח״ב ס״כ וכן בשו״ת שערי יושר ח״ו ס׳ כ״ג וא״ב עי״ש, ומש״כ בזה עוד בשו״ת תורה מציון ס׳ קכ״ח ובשו״ת ויצב אברהם ח״א ס׳ ל׳ ובס׳ כאיל תערוג עמ׳ ובספרו ימלא פי תהלתך עיונים בתפילה עמ׳ שכ״ח ובס׳ ישמח משה ס׳ רצ״ד ס״א ולמו״ר בשו״ת משנת יוסף חי״ג ס׳ ק׳ ובשו״ת משנה הלכות חי״ח ס׳ קצ״ה עי״ש, ובל״ה בביהו״ל ס׳ רצ״ד שם מסיק דאין להחמיר בזה כשעשה מלאכה קודם הבדלה, לחזור ולהתפלל כיון שהרמב״ם לא הזכיר כן עי״ש, ואולם בחי׳ הרשב״א ברכות ל״ג, כשעשה מלאכה חוזר להתפלל עי״ש, ולהנ״ל י״ל דאפ״ה י״ל הכא, דאם עשה מלאכה בכדי שלא יעבור בברכה לבטלה לכו״ע לא קנסינן.

ומו״ר מרן הגר״י ליברמן במכתבו אלי בזה, בבירך להדליק נ״ח ונזכר

שלא הבדיל, כתב דאף שמעיקה"ד פסקו הערוה"ש ס' רע"א ס"כ והכה"ח ס' רע"א ס"ק ל"ט, והא"ר שם ס"ק י"ד כהרמ"א שמותר לטעום קודם שהבדיל, ויבדיל אח"כ, ודלא כהמג"א, א"כ ה"ה הכא יכול להדליק קודם, אך מ"מ נראה שנכון שיהרהר הבדלה בלבו לצאת ידי כולם, ובכה"ג אין הרהור הפסק בין הברכה לקיום המצוה וכמו שהארכנו במשנת יוסף סוגיות או"ח ח"א ס"ז או"ח, ואף שפסק השו"ע או"ח ס' מ"ז דהרהור לאו כדיבור, כבר כתבנו בשו"ת משנת יוסף ח"ו ס' ל"ב או"ד, חי"ג ס' ס"ג, והבאנו מהביהו"ל ס' ס"ב ס"ד, דאף שדעת רוב ראשונים דהרהור לאו כדיבור, מ"מ דעת הרמב"ם פ"א מברכות ה"ז, והסמ"ג עשין כ"ז, דאף בברכות דאורייתא הרהור כדיבור כברכהמ"ז, וכ"ש בברכות דרבנן ובמשנ"ב שם סק"ח בשם הט"ז, דמי שצמא בלילה במטתו וא"א לו ליטול ידיו ולברך יהרהר הברכה בלבו וישתה, וכ"כ בשו"ת כת"ס או"ח סו"ס י"ב שבמקום ספק יהרהר הברכה בלבו ואין בזה משום לא תשא עי"ש, ומה שכתבנו בזה בבית מתתיהו ח"א בפתיחה אות אם בהרהור הוי לא תשא.

[ובהכי י"ל במה שנשאלתי מהרה"ג רבי גמליאל הכהן רבינוביץ מח"ס גם אני אודך, במי שנזכר באמצע שמונה עשרה סמוך לשקיעה שלא ספר ספירת העומר של אתמול, מה יעשה, ועיין מה שכתב בזה בספר גם אני אודך תשובות הגרח"א שיינברגר, סימן מ"ד, ובקובץ בהתאסף ניסן תשע"ט ולכאורה יש עצה שיהרהר הברכה והספירה בלבו לחוש דהרהור כדיבור, ועמש"כ בבית מתתיהו ח"א ס"ח אות ל"ח אם בספיה"ע מהני הרהור].

ושו"מ בתשו' שביבי אש להגרש"א שטרן ח"ד או"ח ס' פ', שכתב לתלות בבירך על נ"ח קודם שהבדיל במח' הרמ"א והמג"א ס' רע"א הנ"ל, בבירך המוציא קודם שהבדיל, ובשו"ע הגר"ז ס' רצ"ט פסק כהרמ"א שיטעם דאיסור טעימה נדחה מפני איסור ברכה לבטלה, אולם בברכת הבית שער מ"ז שערי בינה אות ט"ו דעדיף לנהוג כהמג"א, וכתב השביבי אש, דאף להרמ"א דשרי לטעום קודם הבדלה, אכתי אין להוכיח על איסור מלאכה קודם הבדלה, דילהס"ת בגדר איסור מלאכה קודם הבדלה אם הוי משום דנשתייר עליה קדושה דשבתא מדרבנן, או שהוא מדין מצות הבדלה עליה, ובמה שחקר בריז"ז הלוי הנ"ל, ואם נימא דאיסור המלאכות מחמת קדושת השבת שעדיין לא נפקעה, א"כ עדיף להחמיר מלעשות מלאכה ויהא עליו לומר ברוך המבדיל, וכתב עוד, דאף אם נימא שהוי כשבת לעניין איסור מלאכה, מ"מ אי"ז מדין תורה אלא חומרא שהוסיפו חכמים לדונה כשבת מד"ס וכיון שכן אי"ז חפצא דעבירה, ובל"ה נקטו האחרונים שעיקר דין השביתה אינה על גוף המלאכה, אלא על הגברא

בלבד, ולהכי י״ל משום ברכה לבטלה נתיר לו להדליק נר אחד קודם הבדלה ואח״כ יאמר ברוך המבדיל וימשיך להדליק עי״ש.

ובשו״ת תשובות ישראל להג״ר ישראל טויב ח״ג ס׳ י״ג במכתבו אלי בזה, שוק״ט בהנ״ל, ומסיק במי שבירך על נ״ח ולא הבדיל בפיו ימשיך ויברך גם שעשה ניסים ואח״כ ידליק בלא שיאמר ברוך המבדיל, ואם אמר ברוך המבדיל שפיר ידליק וא״צ לברך שוב, אבל לכתחילה לא יאמר ברוך המבדיל אלא ידליק בלא שמבדיל בפיו, וכתב דכ״ז בנר הראשון, אבל בשאר נרות שהוי רק מהדרין אין חשש ברכה לבטלה ואין כאן הפסק, אחר שיאמר ברוך המבדיל לאחר הנר הראשון ימשיך להדליק שאר נרות עי״ש. אולם בספר גם אני אודך תשובות הג״ר יקותיאל ליברמן, סוף סימן קט״ז, כתב דכיון שהותר להדליק נר אחד ידליק כולם ולא רק הנר הראשון שהוא העיקר, כדי שלא יפסיק בין הנרות, ובפרט לדעת הפרמ״ג ס׳ תרע״א מ״ז סק״א, שאם הפסיק בדיבור לאחר הנר הראשון ראוי לברך שנית, וא״כ בבירך במוצ״ש קודם שהבדיל שהותר לו להדליק נר אחד למה יפסיק בין הנרות ושפיר יסיים להדליק את כל הנרות עי״ש, ואולם בספרי מועדי הגר״ח ח״ב תשו׳ תרצ״ה שאלתי להגר״ח קנייבסקי, בהדליק נר אחד ושח קודם נר שני אם צריך לחזור ולברך והשיב לא מסתבר עי״ש, ובשו״ת ברכת ראובן שלמה ח״ה ס׳ נ״ב ובס׳ יומין דחנוכה ס׳ ל״ג ובשו״ת מנחת יצחק ח״ו ס״ד ובס׳ אור ישראל פט״ו ס״ד ובס׳ מצוות נר איש וביתו להגר״א שלזינגר פ״ב ס׳ י״ב, ובקונ׳ שמן המור פ״ט ס׳ כ״ג.

ד׳

ובס׳ כאיל תערוג מועדים עמ׳ בשם מרן הגראי״ל שטינמן זצוק״ל בנידון דידן בבירך במוצ״ש על נ״ח קודם שאמר ברוך המבדיל, שירמוז לאדם אחר שעומד על ידו שיאמר ברוך המבדיל ויוציאנו ע״י שוכ״ע, ול״ה הפסק בשוכ״ע עי״ש, והן אמנם שמובא בשם החזו״א בס׳ שלמי תודה פורים עמ׳ קפ״ט, שאם שמע באמצע שמו״ע הבדלה יצא יד״ח, אולם לכתחילה לא ישמע הבדלה באמצע שמו״ע, וביותר ראיתי בס׳ הליכות אבן ישראל שבת ח״א פט״ו ס׳ י״ח דהשומע הבדלה באמצע שמו״ע לא יצא, כיון שאסור לו להבדיל באמצע שמו״ע שהוי הפסק, אין יכול לצאת מאחר עי״ש, ועפ״ז ה״ה בנידון זה בבירך במוצ״ש על נ״ח, ולא אמר ברוך המבדיל, כיון שבעצמו אין יכול לומר ברוך המבדיל בין הברכה להמצוה שהוי הפסק, ה״ה שאין יכול לצאת מאחר ע״י שוכ״ע, ואולם למאי דנקט החזו״א הנ״ל שיוצא יד״ח הבדלה באמצע שמו״ע אף שאי״ז לכתחילה, וכ״כ בשו״ת שלמת חיים ס׳ רע״ט, שאין לצאת באמצע התפילה יד״ח הבדלה עי״ש, ומש״כ בשו״ת הר צבי

או"ח ס' נ"ט ובשו"ת משנה הלכות ח"ו ס' ס"ד ובשו"ת אז נדברו ח"ח ס' מ"א ובשו"ת שבט הקהתי ח"ג ס' נ"א ובשו"ת רבבות אפרים ח"ו ס' תס"ג ח"ז ס' ק"ל, ובשו"ת קנין תורה ח"ג ס"ה אות ה' ובתשו' והנהגות ח"ו ס' ל"א ובשו"ת ויצבור יוסף ח"ב ס' מ"ט, ובקונטרס גם אני אודך חלק ג' עמוד י"ט, השיב הגר"ח קנייבסקי לעניין הבדלה באמצע שמונה עשרה אם כיון יצא, עיין שם, ומש"כ בזה בקונ' מעדני כהן להג"ר נפתלי קופשיץ ס' י"ב ובשו"ת אבני דרך ח"ח ס' ובשו"ת שארית אברהם להג"ר נפתלי גראס ח"ב סו"ס י"א, וגם בספר שפתי איל [היוצא לאור על ידי מכון גם אני אודך] עמ' כ"ט בשם מרן הגראי"ל שטינמן זצ"ל שלא כדאי לצאת באמצע שמו"ע עי"ש, ובספר גם אני אודך תשובות הגר"מ חליוה, חלק ט"ז סימן ט' יעויין שם, ובספר דור המלקטים שבת ח"ב ס' רצ"ה ס"א או"ג, ומה שציינתי במועדי הגר"ח ח"ב תשו' תנ"ב לעניין שמיעת שופר באמצע שמו"ע, ולכאו' כן מוכח ממנהג בני ספרד שיוצאים שמיעת שופר באמצע שמו"ע וע"כ שאי"ז הפסק, ועמש"כ בשו"ת אגרות משה ח"א או"ח ס' קע"ג עי"ש.

ואולם י"ל דבשופר א"צ לדין שוכ"ע וסגי בשמיעה לצאת יד"ח, וכ"כ בשו"ת והרים הכהן ח"ה ס' ל"ח, ובדעת תורה להמהרש"ם ס' רע"ג לעניין לצאת באמצע שמו"ע יד"ח קידוש עי"ש ובשו"ת נשמת שבת ח"ב ס' ס' ובס' בית ברוך להגר"ב זילבר זצ"ל כלל כ"ד ה"י אות כ"ד, ובס' שמירת שבת כהלכתה ח"ב פ"ס הט"ז, וכיו"ב מובא בס' אורחות רבינו ח"ג עמ' רט"ו בשם החזו"א שיוצא יד"ח קריה"ת באמצע שמו"ע אבל אין לעשות כן, יעו"ש ובשו"ת אז נדברו חי"ד ס' כ"ט עי"ש, ובשו"ת חיי הלוי ח"י ס' י"ז אות ה' ובשו"ת דובר שלום ח"ג ס"ג, ובדעת נוטה תפילה תשו' רנ"ט, ובס' הליכות שלמה תפילה פי"ד ס' י"ג, כתב דלא יפסיק בשמו"ע לקריה"ת עי"ש, ובשו"ת לב אברהם ס' כ"ו כתב דכיון די"ל שקריה"ת הוי חובת ציבור ולא חובת יחיד לא יפסיק באמצע שמו"ע עי"ש, ובס' רץ כצבי שבת ס"י אות ה' יעו"ש, ומש"כ בכ"ז בבית מתתיהו ח"א ס"ח אות ט"ז עי"ש, ובס' מעדני יום טוב להגר"י זנגר ח"א ס' פ"ד לעניין שמיעת מגילה באמצע שמו"ע עי"ש, ומש"כ בשו"ת ויברך דוד תפילה ח"ב ס' תק"כ.

בברכה מרובה
מתתיהו גבאי

סימן יא

בענין כהן לדלג על הניסים כדי להספיק לישא כפיו

אורך ימים ושנות חיים למע"כ יד"נ הרה"ג המפורסם לשו"ת רבי **גמליאל הכהן רבינוביץ** שליט"א מח"ס גם אני אודך ופרדס יוסף החדש על המועדים, שלום רב.

ע"ד שאלתו בכהן שעומד באמצע שמונה עשרה, אם ידלג על הניסים בחנוכה או בפורים, בכדי להספיק לישא כפיו.

א'

המג"א ס' קכ"ח סק"מ, בכהן העומד בתפילתו והגיע הש"ץ לנשיאת כפיים, צריך הכהן להפסיק מתפילתו ולישא כפיו היכא שאין כהנים אחרים שישאו כפים עי"ש, ומקורו מתשו' הרדב"ז ח"א ס' רנ"ג עי"ש, וכ"פ המשנ"ב ס' קכ"ח ס"ק כ"ח עי"ש, וחזינן מהמג"א דאף שהכהן עוסק במצות תפילה ליכא ביה פטורא דעוסק במצוה פטור מהמצוה וצריך לישא כפיו, וא"כ ה"ה י"ל אף בכהן באמצע שמונה עשרה נהי שעוסק במצות תפילה ובתפילת על הניסים, מ"מ ידלג על הניסים בכדי לישא כפיו, כדחזינן במג"א דכהן העומד בתפילת שמונה עשרה צריך לישא כפיו, וליכא פטורא דעוסק במצוה, ובתשו' והנהגות ח"ג ס' נ"ב, כתב לדון בטעם דליכא פטורא דעוסק במצוה, דכשקראו לו לעלות לנשיאת כפיים הוי איסור כשאין עולה דעובר בעשה, ובהכי ליכא פטורא דעוסק במצוה לעבור באיסור ויעו"ש אם האיסור מחמת המצוה י"ל דפטור דממילא אין לו איסור עיי"ש.

לדלג על הניסים לומר קדושה

ובתשו' צמח צדק או"ח ס' קי"ג, כתב לדון אם מותר לכתחילה לדלג על הניסים לסיים התפילה בכדי שיוכל לענות קדושה עי"ש, ובשו"ת ראש אריה ס"א, כתב דאפשר לדלג על הניסים בכדי לומר קדושה עי"ש, ובשו"ת ישכיל עבדי ח"ח ס"י עי"ש. ולכאו' צ"ע מ"ט ידלג על הניסים באמצע התפילה בכדי לומר קדושה, הא כיון שעוסק במצות תפילה, יהא פטור מהמצוה לומר קדושה, וממילא לא ידלג על הניסים בכדי לומר קדושה, כיון שעוסק במצוה פטור מהמצוה, ומצאתי שכ"כ בתשו' אפרקסתא דענינא ח"ב ס' ק"ז שכתב דאין לדלג על הניסים, לומר קדושה, כיון שכבר עסוק בדר תפילתו כתקנת חז"ל לא מסתבר כלל שישמיט על הניסים, אע"ג דקדושה עדיפה מעל הניסים, כי הוא בכלל עוסק במצוה

פטור מהמצוה עי"ש, וכ"כ מו"ר בתשו' משנת יוסף חי"ג ס' כ"ד אות ב', וכ"כ מדנפשיה בס' הערות וחידושים להג"ר ישראל טוייב ברכות ס' ט"ז עמ' תקמ"א, וכן בס' ענפי משה לידידי הגר"מ חליוה חנוכה ס' ל"ג עי"ש, ובס' נר ציון חנוכה עמ' תקס"ח, ובס' קובץ הלכות להגר"ש קמנצקי פורים עמ' ס"ז.

אמנם י"ל בזה ע"פ מה שהבאנו משמיה דמו"ר מרן הגר"ח קניבסקי זצוק"ל בבית מתתיהו ח"א ס"א אות כ"ז, דמאי דקיי"ל בשו"ע או"ח ס' ק"ד בשומע קדיש או קדושה באמצע שמונה עשרה שמפסיק לשמוע הקדושה, ומ"ט מפסיק הא עוסק במצות תפילה, יהא פטור מעניית קדושה, ותירץ ע"ז הגרח"ק זצ"ל, הא דעוסק במצוה פטור דווקא ממצוה אחרת, אבל באותה מצוה גופא דעסיק ביה ליכא פטורא, וכיון שקדיש וקדושה הם מענין התפילה הוי כמו שעוסק באותה מצוה דעסיק בה דליכא בהכי פטורא דעוסק במצוה יעו"ש, וכ"כ לתרץ בס' מועדים וזמנים ח"א ס' צ"ג עי"ש. ובשו"ת נשמת כל חי סימן ד'.

ואשר עפ"ז י"ל דה"ה דליכא פטורא דעוסק במצוה באמצע התפילה לדלג על הניסים בכדי לומר קדושה, כיון דעוסק במצוה פטור רק ממצוה אחרת ולא מאותו מצוה דעסיק ביה, וכיון שעוסק במצות תפילה לא מיפטר מקדיש וקדושה שהם מאותו מצוה בתפילה, ושפיר י"ל דאם ידלג על הניסים באמצע התפילה בכדי לומר קדושה, דאף שעוסק במצות תפילה, מ"מ י"ל דאין פטור מקדושה דהוי כאותו מצוה ויש לדון שידלג על הניסים.

ואולם צ"ע למש"כ בתשו' יד אלעזר ס' ל"ד דהעוסק במצוה ליתן פרוטה לעני, פטור ליתן צדקה לעני אחר, מפטורא דעוסק במצוה, פטור מהמצוה עי"ש, וכ"כ בס' דרך שיחה ח"א עמ' רפ"ו, משמיה דמרן הגר"ח קניבסקי זצוק"ל, דהעוסק בליתן צדקה לעני פטור מליתן לעני אחר עי"ש, וא"כ חזינן דפטורא דעוסק במצוה פטור מהמצוה זהו אף באותו מצוה דעסיק בה פטור, וא"כ צ"ע במה שתירץ הגרח"ק זצ"ל, בטעם שמפסיקין לקדיש וקדושה באמצע שמונה עשרה, וליכא פטורא דעוסק במצוה, דעוסק במצוה פטור ממצוה אחרת, ולא מאותו מצוה דעסיק בה, ואמנם בשו"ת ויחי יעקב או"ח ס"ד, כתב בטעם שמפסיקין לקדיש וקדושה באמצע שמונה עשרה וליכא פטורא דעוסק במצוה, שיכול לקיים שניהם, לשמוע קדושה ולהמשיך בתפילה עי"ש, ואולם זהו צ"ע דעוסק במצוה פטור מהמצוה ליתן פרוטה לעני, אף שיכול להפסיק רגע אחד וליתן צדקה ולהמשיך בשיטוח האבידה, וע"כ שפטור מהמצוה אף שיכול להפסיק, וה"ה צ"ע מ"ט צריך להפסיק באמצע שמונה עשרה לקדיש ולקדושה.

וראיתי בס׳ יומין דחנוכה ח״ב ס״כ, שנשאל במברך ברכהמ״ז בחנוכה, ואם יאמר על הניסים יפסיד תפילה בציבור, והביא להסוברים שלא ידלג על הניסים בכדי להספיק קדושה, וה״ה לא ידלג על הניסים בברכהמ״ז, שלא יפסיד תפילה בציבור, יעו״ש, ולכאו׳ י״ל בזה כיון שעוסק במצוה לברך ברכהמ״ז, פטור מתפילה בציבור ושפיר לא ידלג על הניסים משום תפילה בציבור, ואילו כשעוסק בתפילת שמונה עשרה י״ל דלא מיפטר מאמירת קדושה שהכל מצוה אחת בתפילה, ושפיר י״ל שידלג על הניסים לומר קדושה, וכמו דחזינן בהמבו׳ בשו״ע או״ח ס׳ נ״ב לדלג פסוקי דזמרה להספיק תפילה בציבור, משום שהכל מצוה אחת, מצות תפילה, צריך לדלג להספיק להתפלל עם הציבור, ובביאור הלכה ס׳ ק״ט, כתב להסתפק במאריך בתפילת שמונה עשרה ולא יסיים שמונה עשרה עד קדושה אם יתחיל להתפלל שמונה עשרה עי״ש, ולכאו׳ צ״ע כיון שעוסק בתפילה יהא פטור מקדושה, וע״כ כנ״ל כיון שקדושה מענין התפילה ליכא פטורא דעוסק במצוה, שהכל מצוה אחת, וע״ע בס׳ חשוקי חמד חנוכה ס׳ קע״ד ובס׳ שערי יוסף חנוכה ס׳ ט״ז עי״ש, ובספר פרדס יוסף החדש על פורים, לידידי הגאון רבי **גמליאל הכהן רבינוביץ** שליט״א, עמוד רפ״ה, מה שכתב בזה, עיין שם.

ושו״מ בשו״ת מתנת משה ס״ו שהביא לדברי הביהו״ל במאריך בתפילתו אם יתחיל שמונה עשרה אף שיפסיד קדושה ממש״כ רש״י בסוכה כ״ה. ביש לפניו מצוה קלה אין לדחותה אפי׳ מפני חמורה וא״כ שפיר יתחיל להתפלל שמונה עשרה אף שיפסיד קדושה שהוי כבא לידו המצוה ופטור מן המצוה העתידה לבוא, וכתב ע״ז המתנת משה דשאני אם כבר התחיל להתפלל שמונה עשרה שפיר י״ל שיאמר על הניסים אף שלא יאמר קדושה, אולם הביהו״ל איירי כשעדיין לא התחיל שמונה עשרה, ויכול להתפלל אח״כ ולא יהא בציבור וכיון שעדיין אל התחיל, יש לדון אם עדיף תפילה בציבור אף שיפסיד קדושה, או קדושה עדיף, ולא מיקרי דעוסק במצוה קלה שדוחה מצוה חמורה כיון שעדיין לא התחיל שמונה עשרה עי״ש.

ומו״ר בתשו׳ משנת יוסף חי״ג ס׳ כ״ד אות ב׳ דכתב בתו״ד, ומתוך כך מסתבר שגם בברכהמ״ז, אם מברך ברכהמ״ז וממהר כדי להתפלל בציבור או כהן לישא כפיו, לא ידלג על הניסים, וגם לא יקצרנו, אלא יעשה מה שמוטל עליו עכשיו לומר על הניסים ולא יתחשב עם התוצאה, לא רק בקדושה שיכול לשתוק ולשמוע מתורת שומע כעונה אלא אפי׳ נשיאת כפים שיפסיד אם לא ימהר לעלות לדוכן אין מבטלין החיוב שעוסק בו עתה גם אם יזדמן לו חיוב גדול ממנו, והוי כעין עוסק במצוה

הפטור ממצוה אחרת, ה"נ עכשיו עוסק בתקנת חז"ל באמירת נוסח על הניסים, ואינו חייב לדאוג לקדושה או נשיאת כפיים שעלול להפסיד עי"ז עי"ש.

וא"כ י"ל בכהן האוחז בתפילת שמונה עשרה, שפיר י"ל שיהא פטור מנשיאת כפיים, כיון שעוסק במצות תפילה וא"צ לדלג על הניסים בכדי לישא כפיו, דפטור מלישא כפיו, די"ל דמצות נשיאת כפיים הוי מ"ע בפ"ע לכהן לישא כפיו, ושפיר כיון שעוסק במצות תפילה פטור מנשיאת כפיים, מפטורא דעוסק במצוה, ואמנם י"ל למש"כ בשו"ת משיב דבר ח"א ס' מ"ז, שמצות נשיאת כפיים הוי כחלק מהתפילה, ומה"ט ל"מ שומע כעונה בנשיאת כפיים עי"ש, וא"כ עפ"ז שפיר אף בכהן באמצע שמונה עשרה בעוסק במצות תפילה י"ל דליכא פטורא דעוסק במצוה לפוטרו מנשיאת כפיים, דהנשיאת כפיים כחלק מהתפילה, ומש"ה י"ל שידלג על הניסים בכדי לישא כפיו, ואולם מו"ר בתשו' משנת יוסף חי"ג ס' כ"ד או"ב, דכהן באמצע התפילה אין לו לדלג על הניסים בכדי לישא כפיו דעוסק במצות תפילה פטור ממצות נשיאת כפיים עי"ש, וכן כתב בשו"ת שערי יושר ח"ד ס' ל"ג אות ג' בתשובה למח"ס גם אני אודך, וכן מסיק בספר גם אני אודך תשובות הגרח"ש סגל, חלק א' סימן כ"ו, דאין לכהן לדלג על הניסים בכדי לישא כפיו, עיין שם.

ומה שכתב בזה בספר פרדס יוסף החדש על פורים, לידידי הגאון רבי גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א, עמוד רפ"ט, ועיין עוד בשו"ת ברכת ראובן שלמה חלק ד', בתשובה למח"ס גם אני אודך, וכ"כ לי הגר"א נבנצאל, שלא ידלג על הניסים בכדי לישא כפיו, וכ"כ לי הג"ר שמאי גרוס, בעל שבט הקהתי.

ובמועדי הגר"ח ח"ב תשו' תש"א, שאלתי למרן הגר"ח קניבסקי זצ"ל, אם יאמר על הניסים בתפילה יפסיד מגילה, או לישא כפיו כשהוא כהן, אם יאמר על הניסים והשיב ע"ז אולי עי"ש, הרי די"ל דאולי ידלג על הניסים בכדי לישא כפיו, או לשמוע מקרא מגילה והנה בספר פרדס יוסף החדש על חנוכה, לידיד נפשי הגאון רבי גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א, עמוד תצ"ט, שאל למרן הגר"ח קניבסקי זצ"ל, במי שיש לו זמן או לומר על הניסים בתפילה, או שידלג על הניסים, ויספיק קדושה מאי עדיף, והשיב על זה, על הניסים, עיין שם, הרי שס"ל דאין לדלג על הניסים בשביל לומר קדושה, ולכאו' זהו משום דעסיק במצות תפילה, פטור מלומר קדושה, וא"כ מ"ט י"ל שידלג על הניסים לישא כפיו או לשמוע מגילה, הא כיון דעוסק במצות תפילה פטור מלישא כפיו או לשמוע מגילה מפטורא דעוסק במצוה, ועי' בתשו' והנהגות פורים עמ' של"ט ובס' דברי הנסים פורים עמ' תתקפ"ט.

ב'

לדלג על הניסים לשמוע מגילה בציבור

והלום ראיתי בשו"ת תשובות ישראל ליד"נ הג"ר ישראל טוייב ח"ה ס' מ"ו בהערות על מועדי הגר"ח הנ"ל, בענין לדלג על הניסים לישא כפיו ולשמוע מגילה, וכתב שיש לחלק, דבברכת כהנים הנידון אם יאמר על הניסים יפסיד ברכת כהנים, ובהכי י"ל כיון דהוא עכשיו עוסק בתפילה פטור מהמצוה, ואח"כ כשיגמור תפילתו כבר אין ברכת כהנים, אולם במגילה הנידון אם יאמר על הניסים הש"ץ כבר יתחיל בקריאת המגילה ולא יהא לו היכן לשמוע מגילה אח"כ, ובזה ל"ש עוסק במצוה כיון דלאחר שיגמור שמונה עשרה הוא מחוייב בחיוב גמור לקרוא מגילה, ורק יהא בגדר אנוס דאין לו מגילה, אבל אין נפטר מחיובו עי"ש, והדברים תמוהין דעוסק במצוה פטור מהמצוה אף אם לא יוכל לקיים המצוה אח"כ ונתבטלה המצוה, דעוסק במצוה פטור מסוכה אף שמתבטלת מצות סוכה, כיון שעוסק במצוה פטור מסוכה, וה"ה שעוסק במצות תפילה פטור ממקרא מגילה ולא איכפ"ל שאח"כ לא יהא לו היכן לשמוע.

ובהכי י"ל במש"כ הגר"י זילברשטין במכתב והו"ד בס' דברי הנסים חנוכה עמ' של"א, דאף להסוברים דאין לדלג על הניסים בשביל קדושה, זהו עבור מצוה כקדושה ומודים שאינם מצוות חיובית, אלא שאם שומע צריך לענות ובפרט שאפשר לקיימם ע"י שומע כעונה, ומשא"כ במצוות חיוביות אולי יתכן שיכול לדלג על הנסים בשביל לקרוא מגילה עי"ש, וצ"ע בדבריו מהוה חילוק בין מצוה חיובית לקיומית הא כיון שעוסק במצות תפילה פטור מהמצוה אף ממצוה חיובית ושפיר א"צ לדלג על הניסים לשמוע מגילה.

ובמגילה ג' ע"א, אמר רבי יוסי בר חנינא להביא משפחות כהונה ולויה שמבטלין עבודתן ובאין לשמוע מקרא מגילה דא"ר יהודה אמר רב כהנים בעבודתם ולוים בדוכנן וישראל במעמדם כולן מבטלין עבודתן ובאין לשמוע מקרא מגילה עי"ש, וראיתי בס' תל תלפיות ח"ב תשו' תשס"ה דשאל יד"נ הגרח"מ דרורי למרן הגר"ח קניבסקי זצוק"ל, מ"ט מפסיקין הכהנים בעבודתן כיון שעוסקין במצוה יהא פטורין מהמצוה לשמוע מקרא מגילה, ותירץ ע"ז הגרח"ק זצ"ל תקנה מיוחדת משום פרסומא ניסא, עי"ש. הרי די"ל דעוסק במצוה אין פטור ממקרא מגילה, כיון דאין עוסק במצוה פטור ממצוה של פירסומי ניסא, וכ"כ בס' כלי חמדה פורים, ס' מ"ב, ובס' דברי ירמיהו פ"ו מסוכה ה"ד, ובס' אורה ושמחה פ"א ממגילה ה"א ס"ק י"א יעו"ש, וא"כ עפ"ז י"ל בעוסק בתפילה ולא שמע

מקרא מגילה שפיר י"ל שידלג על הניסים לשמוע מגילה, וליכא פטורא דעוסק במצוה לפוטרו ממגילה כיון שמקרא מגילה היא משום פירסומי ניסא ואין עוסק במצוה פטור ממ"ע של פירסומי ניסא, ואולם בס' עמק סוכות סוכה כ"ח כתב בהא דאשמועינן פטורא דעוסק במצוה שפטור מהמצוה במצות סוכה דווקא, דקמ"ל דבמצות סוכה איכא פירסומי ניסא, ואפ"ה עוסק במצוה פטור ממצות סוכה אף שיש בה פירסומי ניסא יעו"ש, וא"כ עפ"ז לכאו' ה"ה עוסק במצוה יהא פטור ממקרא מגילה אף שיש בה פירסומי ניסא, ועי' מה שהארכנו בזה בבית מתתיהו ח"א ס"א אות ל"ב לחלק במצוות של פירסומי ניסא אם המצוה בפירסומי ניסא לעצמו או לאחרים יעו"ש.

וכיו"ב השיב מרן הגר"ח קניבסקי זצוק"ל בס' תל תלפיות ח"ב תשו' תתשס"ו בנמצא באמצע תפילת שמונה עשרה, ומתחילים קריאת מגילה בעשרה אם יפסיק באמצע שמונה עשרה לשמוע מגילה, או שיקרא אח"כ ביחידות, והשיב ע"ז, יפסיק וישמע, עי"ש. וע"כ דליכא פטורא דעוסק במצוה לפוטרו ממגילה דעוסק במצוה אין פטור ממצוה של פירסומי ניסא.

ג'

י"ל דאין מעבירין על המצוות

ולכאו' י"ל בזה עוד עפמש"כ בתשו' הרדב"ז ח"ב ס' י"ג בחבוש בבית האסורים שנתנו לו רשות לצאת ליום אחד, באיזה מהם יבחר, דאולי ימתין ליוה"כ, או לפורים משום מקרא מגילה ופירסומי ניסא, וכתב הרדב"ז, דקיי"ל אין מעבירין על המצוות, ולהכי מצוה הראשונה שבאה לידו קודמת, ואין משגיחין אם היא קלה או חמורה שאין אתה יודע מתן שכרן של מצוות, ולא ישגיח במה שמצוה הבאה אחריה משובחת יותר עי"ש, וא"כ י"ל עפ"ז שודאי לא ידלג על הניסים בשמונה עשרה בכדי לומר קדושה, דאין מעבירין על המצוות, ומצוה הראשונה שבאה לידו קודמת, ואין משגיחין אם היא קלה או חמורה ולא איכפ"ל שהמצוה הבאה אחריה משובחת יותר, ואולם למש"כ בשו"ת חכם צבי ס' ק"ו לחלוק ע"ד הרדב"ז הנ"ל וס"ל לחלק, דהיכא דהמצוה ההיא תעשה באופן יותר משובח יש להמתין מלקיימה, אולם במצוות שונות י"ל דאין מעבירין קלה מפני חמורה עי"ש, ומה שהארכנו בזה בבית מתתיהו ח"ג ס' כ"ד יעו"ש, וא"כ יש לדון עפי"ד החכ"צ אם ידלג על הניסים בכדי להספיק קדושה, אם הוי כשני מצוות שונות מצות תפילה, ומצות קדושה, או"ד הכל מצוה אחת ממצות תפילה, ושו"מ בשו"ת ויצבור יוסף ח"ב ס' כ"ד דכתב לתלות אם לדלג על הניסים, בהך פלוגתא דהרדב"ז עי"ש, וכן בקובץ בתורתו חנוכה עמ' קצ"ו בדברי הרה"ג רבי אליהו ברכה עי"ש ובס' יומין בחנוכה ח"ב ס' כ' ובשו"ת

אפרקסתא דעניא ח"ב סו"ס ק"ז עי"ש ובקובץ ויען שמואל ח"כ עמ' תמ"ה.

ואכן בשו"ת צמח צדק מילואים סי' י"א הביא לרש"י סוכה כ"ה, דאין לאדם לדחות מצוה קלה שבידו מפני החמורה העתידה לבוא עי"ש, ובשו"ת אור לציון ח"ד פמ"ח ס"א, עפ"ז דאין לדלג על הניסים לצורך קדושה עי"ש, וכ"כ בשו"ת שבט הקהתי ח"ג ס' קצ"ט עי"ש, ומש"כ בזה בשו"ת ברכת ראובן שלמה ח"ז ס' ל"א ובס' ואני תפילה ח"ב עמ' ע"ט ובס' שמן המור לידידי הרה"ג רבי מרדכי קוט עמ' קס"ו, ובס' שערי צדק להגר"ש חיררי זצ"ל או"ח ס' ע"ג, ובספר גם אני אודך תשובות הגרמ"ש דיין, חלק א' סימן ב' אות ה', ובספר אור אליהו פל"ט ס"ח ובס' נר ציון חנוכה פי"ד ס"ו ובארוכה בס' דברי הניסים לידידי הגר"י ברינגר חנוכה פי"ג ס"א, ובספר גם אני אודך תשובות הגרח"ש סגל, חלק ה' סימן ל"ו, ובקונטרס נלבבך בלמידה ליד"נ הגר"צ תמיר עמ' קי"א ובס' לקט הלכות ח"ב עמ' תקמ"ד.

ובתשובות ארץ צבי להגרא"צ פרומר סימן כ"ד, כתב בתו"ד דאין לדלג על הניסים בכדי לומר קדושה, שיכול להמתין באמצע שמונה עשרה ולשמוע קדושה מהש"ץ, ושומע כעונה וכדקיי"ל כן בשו"ע או"ח ס' ק"ד, וא"כ יכול לקיים שניהם, וא"כ לא ידלג על הניסים עי"ש, וכ"כ בשו"ת פרי השדה ח"ג ס' ק"ט אות ב', שישתוק ויכוין בקדושה ויהא כעונה כמבו' בשו"ע או"ח ס' ק"ד ס"ז, עי"ש.

וא"כ לכאו' צ"ע דעת הראש אריה ודעימיה שידלג על הניסים בכדי לומר קדושה, הא יכול לשמוע קדושה ע"י שומע כעונה, ולא יפסיד על הניסים ומו"ר בתשו' משנת יוסף חי"ג ס' כ"ד כתב עפמש"כ התוס' ברכות כ"א ע"ב דאף ששומע כעונה לכתחילה כשעונה חשיב טפי הידור מצוה עי"ש, וא"כ יש לדון אם יאמר על הניסים וידחה ההידור לומר קדושה בעצמו עי"ש וגם בקונ' עורי דבורה לידידי הג"ר שמואל כהן ח"ג ס"א אות ד', כתב לדון בזה דנהי ששומע כעונה מ"מ מפסיד הידור מצוה לומר קדושה בעצמו, יעו"ש. ולדברי הרדב"ז הנ"ל די"ל דאין מעבירין על המצוות ומצוה הראשונה שבאה לידו קודמת ואין משגיחין היא קלה או חמורה ולא ישגיח שמצוה הבאה אחריה משובחת יותר, א"כ שפיר יאמר על הניסים, וישמע קדושה ע"י שומע כעונה, אף שמפסיד בזה הידור מצוה לומר בעצמו.

ובתשו' פרי השדה ח"ג ס' ק"ט או"ב, נשאל בזה, אם לדלג על הניסים בכדי להספיק קדושה, או"ד לא ידלג על הניסים אף שיפסיד קדושה, וכתב שיעשה כפי שמוטל עליו להזכיר בתפילתו על הניסים ולא יקצרנו, כי הוא נוסח שתיקנו אנשי כנה"ג, אלא ימשיך להתפלל ובשמעו קדושה ישתוק וישמע ע"י שומע כעונה, והביא להרמב"ן שבת

קל"ד, בנשפך המים לתינוק קודם המילה, ואם ימולו יצטרך לחמם מים לתינוק בשבת משום פיקו"נ, ימול כדרכו, ואח"כ יחמם בשבת מהיתר פיקו"נ עי"ש, ועפי"ד נפיק דלדעת הבעל המאור בשבת קל"ד [בדפי הרי"ף נ"ג ע"א], שידחה המילה לאחר השבת, משום שאם ימול יצטרך לחמם מים בשבת, יעו"ש, א"כ שפיר י"ל שידלג על הניסים בכדי להספיק לומר קדושה, וכדברי הפרי השדה כ"כ לתלות בשו"ת לבושי מרדכי מהדורא תליתאי או"ח ס' נ"ט עי"ש, ומש"כ ע"ז בקונ' חמדת משה ליד"נ הגרמ"ש דיין מילה וגירות עמ' פ' יעו"ש, ובשו"ת אפרקסתא דעניא ח"ב ס' ק"ז, עי"ש.

ועיקר ד"ז השיב מרן הגר"ח קניבסקי זצוק"ל בס' דעת נוטה תפילה תשו' ש"ח בעומד בשמונה עשרה ואם יאמר בברכת שים שלום בספר חיים יפסיד עניית קדושה אם ידלג בשביל זה בספר חיים [בימים נוראים], והשיב ע"ז לא ידלג עי"ש, וכ"כ בתשו' והנהגות ח"ו ס' ל"א, עי"ש, ובשו"ת בירורי חיים ח"ו עמ' תמ"א עי"ש, וכ"כ בס' הליכות שלמה תפילה פ"ח ס"מ עי"ש, ובס' פשט ועיון ברכות י"ד ע"ב יעו"ש, וע"ע בס' שיעורי מבשר טוב ברכות ס"ה אות ד' יעו"ש, ובשו"ת אשמח בהשם או"ח ס' י"ו ובס' דברי הנסים חנוכה עמ' שנ"א ס"ח עי"ש, ומש"כ בשו"ת ישכיל עבדי ח"א ס"ג אם למהר במודים להשיג קדושה עי"ש.

וכיו"ב כתב בס' דינים והנהגות חזו"א אות כ"ב, דאין לומר שלום רב בשמונה עשרה במקום שים שלום בכדי להספיק קדושה, עי"ש, וכן הביא בס' אשי ישראל פל"ג הערה כ"ה בשם הגרח"ק זצ"ל בשם החזו"א דאין לומר שלום רב במקום שים שלום עי"ש, ובס' דעת נוטה תפילה תשו' ש"ט עי"ש, ואולם תפילת דוד עמ' ל"א להאדר"ת, שיאמר שלום רב, כדי שיספיק קדושה, עי"ש, ובשו"ת שבט הלוי ח"י ס' כ"ה דאין לשנות הנוסח שים שלום לשלום רב בשביל לענות קדושה שיכול לצאת קדושה ע"י שומע כעונה עי"ש, ובשו"ת שיח יצחק ח"א ס' נ', הביא בזה להצמח צדק הנ"ל דאין לדלג על הניסים לקדושה, וא"כ ה"ה לא יקצר לומר שום רב במקום שים שלום, וכתב לחלק בזה עי"ש, ובשו"ת מעט חיים ס' ע"ד בענין לקצר על הניסים לומר קדושה עי"ש ובשו"ת עמק התשובה ח"א ס' ק"ג ובס' אור ישראל פכ"ז ס' ט"ו ובס' דברי הנסים חנוכה עמ' של"ה, ובשו"ת אז נדברו ח"א ס' מ"ד ובספרו בית ברוך כלל כ"ד ס"ק ק"ט עי"ש, ובס' עורה כבודי תפילה עמ' ע"ו, עי"ש.

בברכה מרובה
מתתיהו גבאי

סימן יב

מנורת חנוכה מכסף טהור או מגילה בכתב מיוחד ביופי

אורך ימים ושנות חיים למע"כ ידידי הרה"ג מפורסם לשו"ת מזכה הרבים רבי **גמליאל הכהן רבינוביץ** שליט"א, בעל גם אני אודך, ומח"ס פרדס יוסף החדש על המועדים, שלום רב,

מה ששאלת במי שיש לו שתי אפשרויות, או לקנות מנורת חנוכה העשויה מכסף טהור להדלקת נר חנוכה, או לקנות מגילה מהודרת הכתובה בכתב שהוא מיוחד ביופיו, מה עדיף.

א. בשבת קל"ג ע"ב דתניא זה אלי ואנוהו התנאה לפניו במצוות, עשה לפניו סוכה נאה ולולב נאה ושופר נאה ציצית נאה ס"ת נאה, וכתוב בו לשמו בדיו נאה בקולמוס נאה וכו', עי"ש. ומדאמרי' ס"ת נאה לכאו' ה"ה מגילה נאה וכס"ת נאה. ואילו במנורה לנ"ח, אין הכלי מעכב לנ"ח, דעיקר ההדלקה זהו בשמן או בנרות, והכלי ל"ה אלא הכשר להדלקת נ"ח, וא"כ יהא עדיף מגילה מהודרת בכתב וכס"ת נאה. וכעין זה ראיתי בספר פרדס יוסף החדש על פורים עמוד קצ"א, בשם הגרש"א שטרן, דעדיף לקנות מגילה מהודרת, כי החנוכיה אינה גוף החפצא של המצוה, אלא מכשירי מצוה, כי המצוה הדלקת האש, אבל במגילה שהיא גוף החפץ של המצוה, בודאי יש להדר אותה בכל האפשר, עיין שם.

אולם הרמב"ם השמיט להך ברייתא בשבת קל"ג, התנאה לפניו במצוות עשה סוכה נאה ולולב נאה וכו'. ורק ברמב"ם פ"ז מס"ת ה"ד, כתב וכיצד כותבין ס"ת, כותבין כתיבה מתוקנת נאה ביותר עי"ש. הרי שרק לענין ס"ת הזכיר דבעי שיהא בכתיבה נאה. ובבית מתתיהו ח"ג סי' ל"ז אות ד', כתבנו לתרץ השמטת הרמב"ם לדין ואנוהו במצוות, ורק בס"ת הזכיר עפמש"כ בתשו' הר צבי ח"א או"ח סו"ס ס"ג, הא דאמרי' בס"ת נאה זהו משום המ"ע דכתיבת ס"ת דהמ"ע בגוף הכתיבה, ולא משום המצוה דקריה"ת. וכתב ההר צבי שם, דלענין קריה"ת אין נפק"מ אם קורא בס"ת נאה אם לאו, דהמצוה זהו בקריאה, ואין הידור בקריאה במה שהכתב מהודר, והא דאמרי' בס"ת נאה זהו משום המ"ע דכתיבת ס"ת, שהוי בגוף הכתיבה, וא"כ זהו שס"ל לרמב"ם שהשמיט דין הידור מצוה במצוות, והזכיר רק בס"ת, דס"ל דשאני ס"ת נאה שהמצוה בגוף הכתיבה, ועמש"כ עוד בהשמטת

הרמב"ם לדין הידור מצוה בס' משנת יעב"ץ להגר"ב זולטי זצ"ל או"ח סי' ס"ז ובס' מנחת אשר שמות סי' כ"ו עי"ש.

ועפ"ז י"ל לענין מגילה נאה למש"כ בשו"ת חסד לאברהם מה"ק ס"ח שבמקרא מגילה המצוה זהו השמיעה גרידא, יעו"ש. א"כ נפיק שהמגילה ל"ה אלא הכשר למצות מקרא מגילה שעיקרה זהו השמיעה, א"כ המגילה עצמה ל"ה אלא הכשר לשמיעת המגילה, וגם למש"כ בשו"ת בית שלמה או"ח סי' י"ז שהמצוה במגילה זהו הקריאה, מ"מ הוי כקריה"ת שכתב ההר צבי הנ"ל דליכא נפק"מ אם קורא בס"ת נאה אם לאו דהמצוה בקריאה, וא"כ ה"ה בקריאת המגילה אין נפק"מ אם קורא במגילה נאה דהמצוה הקריאה. וכ"כ בס' תורת המצוה ח"א פ"ב ס"ו עמ' קי"ב, דלענין קריאת המגילה אם המצוה בקריאה, ומה איכפ"ל שאין הכתב נאה יעו"ש. וא"כ לכאו' נפיק דאין נפק"מ בין הידור במנורת נ"ח שהוי הכשר להדלקת נ"ח, לבין הידור במגילה נאה דג"ז הוי כהכשר מצוה דעיקרה הקריאה או השמיעה. ואולם בשו"ת בירורי חיים ח"ח סי' כ"ח כתב לדון בשאלה זו, בהידור במנורה לנ"ח די"ל דא"צ כלי, ואילו מגילה בעי כתיבה נאה וכס"ת נאה עי"ש. ובספר גם אני אודך תשובות הגרח"ש סגל, חלק א' סימן צ"ב יעו"ש. ולהנ"ל הא דבעי ס"ת נאה היינו משום מ"ע דכתיבת ס"ת דהמצוה בגוף הכתיבה, ואילו לענין מגילה נאה אם המצוה בשמיעה או בקריאה המגילה ל"ה אלא כהכשר מצוה, והוי כהידור לכלי דמנורת חנוכה שהוי הכשר מצוה, וא"כ תרוויהו שווים. ועי' בס' יקח מצוות עניני הידור מצוה פי"ד ס"ה, דעדיף הידור במנורת נ"ח מהידור לקופסא לאתרוג עי"ש.

והנה המשנ"ב סי' תרע"ג ס"ק כ"ח כתב דכתבו הספרים שטוב שכל אחד יטריח עצמו לעשות לו מנורה יפה לפי כחו, וכן הנרות יעשה יפה עי"ש. ולכאו' מוכח מהמשנ"ב דאף בהכשר מצוה איכא לדינא דואנוהו להדר במצוה נאה, דהא המנורה ל"ה אלא הכשר לשמן ולנרות. אולם י"ל ע"פ מה שהוכיח בתשו' אבני נזר או"ח סי' ת"ק מהחסד לאברהם, דבעי כלי לנ"ח ומעכב במצוה, ועפ"ז נפיק שהכלי כחלק מהמצוה דנ"ח, ול"ה כהכשר מצוה. אולם בשו"ת אז נדברו חי"ג סי' מ"ט כתב לדחות ההוכחה מהחסד לאברהם שבעי כלי לנ"ח, ומש"כ בזה בשו"ת קנין תורה ח"ו סי' מ"ז ובס' ענפי משה חנוכה סי' י"ח ובס' סוכת חיים בהל' חנוכה הנדמ"ח עמ' ק"כ ובס' מאורות נתן חנוכה סי' מ"ז ובשו"ת שבט הלוי ח"ח סי' קנ"ז שאין הכלי מעכב, ובכלל המצוה וצורת המנורה הוי רק הכשר ונוי, ומש"כ להוכיח בזה בשו"ת מאורות ישרים ח"ג סי' י"ד ובשו"ת ארץ טובה סי' כ"ח אות ו' ובס' יקח

מצוות עניני הידור מצוה סי׳ ל׳ ענף ה׳ ובשו״ת אבני ישפה ח״א סי׳ קכ״ט ובתשובות והנהגות ח״ג סי׳ רי״ח, ועי׳ בשדי חמד מערכת חנוכה אות ז׳, ובשו״ת דברי דוד ח״א סי׳ מ״ד. ועי׳ בקובץ בנתיבות ההלכה כ״ו עמ׳ 95 בשם הגר״ב זילבר זצ״ל דאף שא״צ כלי לנ״ח, יש הידור בכלי נאה.

אולם מדאמרי׳ בשבת קל״ג שם, כתבו בקולמוס נאה, והרי הקולמוס ודאי הוי כהכשר מצוה לכתיבה, וע״כ מוכח דאף בהכשר מצוה איכא לדין הידור מצוה, ועמש״כ ע״ז בבית מתתיהו ח״ג סי׳ ל״ז אות ד׳. ואמנם בשו״ת דבר אברהם ח״ב סי׳ כ״ה או״ג פשיט״ל בתו״ד דל״ש באיזמל של מילה דין איזמל נאה שהוי הכשר מצוה, ותמה מ״ש מקולמוס נאה. ועמש״כ בשו״ת אז נדברו חי״ג סי׳ נ׳ ובשו״ת מראות ישרים ח״ג סי׳ י״ד עי״ש.

וכמו״כ ממש״כ רש״י שבת קל״ג שם דדין ואנוהו במצוות שופר נאה, ולכאו׳ אם המצוה בשמיעת שופר ולא בתקיעה מ״ט בעי שופר נאה, וע״כ שגם בהכי איכא לדין הידור מצוה, ודלא כמש״כ בס׳ תורת המצוה הנ״ל דבקריאת מגילה ליכא הידור מצוה אם המצוה בשמיעה, וממש״כ רש״י הידור מצוה בשופר ה״ה בקריאת המגילה. ועמש״כ בבית מתתיהו ח״ג סי׳ י״ג אות ג׳ בדין הידור מצוה בשופר עי״ש, ובמועדי הגר״ח ח״ב תשו׳ תס״ד מה שציינתי בזה עי״ש, ומה שכתבתי על זה בספר גם אני אודך תשובות הגרמ״ש דיין, חלק ו׳ עיין שם.

ב. והלום ראיתי בתשו׳ מראות ישרים ח״ג סי׳ י״ד, בתשובה לבעל גם אני אודך, מאי עדיף מגילה מהודרת או מנורה לנרות חנוכה, וכתב עפי״ד הירושלמי פ״ד ממגילה הי״ד, תפילין ומזוזה מאי קדים, והרמ״א יו״ד סי׳ רפ״ה ס״א כתב דתפילין קודמין דמצוה שהיא חובת הגוף עדיפא עי״ש. וא״כ י״ל שמגילה קודם לנ״ח, שהרי ודאי מגילה הוי חובת הגוף שהיא מוטלת עליו ואין לו אופן שיפטר ממנה, ומשא״כ נ״ח מוכח מכ״ד שמצות נ״ח מוטלת על האדם אא״כ יש לו בית, א״כ נפיק דמצות נ״ח הוי כמצות מזוזה דלא שייכת ללא בית, וא״כ כמו דנקטינן בתפילין ומזוזה, דתפילין קודמין משום דתפילין הוי חובת הגוף שאין יכול ליפטר ממנה, ומשא״כ במזוזה יכול לפטור עצמו שאין חייב לבנות בית ולקבוע מזוזה, וה״נ י״ל לענין מגילה ונ״ח דמגילה קודמת שהיא חובת הגוף ואין יכול ליפטר ממנה, ומשא״כ נ״ח תליא אם יש לו בית, ואם אין לו בית פטור מלהדליק, וממילא נמי הידור דמגילה קודם להידור דכלי דנ״ח יעו״ש. ואולם יש לדון בדבריו ממה שהוכיח מרן הגר״ח קניבסקי בס׳ טעמא דקרא בחי׳ לחנוכה עמ׳ ל״ח, מהרמב״ם פי״א מברכות ה״ג, דנ״ח הוי חובת גברא כמקרא מגילה והדלקת נר שבת, וחייב להשתדל עד שיעשה אותם

כתפילין שופר לולב וסוכה, ול"ה כמזוזה ומעקה דהוי מצוות שאינן חובה דתליא בבית. וא"כ מוכח מהרמב"ם שנ"ח הוי חובת גברא כמגילה. ועי' מה שהארכנו בחקירה זו בבית מתתיהו ח"ב ס"ב אות כ"א ובח"ב סי' י"ב אות ו'. ואכן במועדי הגר"ח ח"ב תשו' תרס"ו השיב מרן במי שאין לו בית וישן ברחוב, חייב לקנות בית ולהדליק נ"ח עי"ש. וא"כ עפ"ז ליכא נפק"מ בין נ"ח למגילה, דתרוויהו הוי חובת גברא. וע"ע בס' יקח מצוות עניני הידור מצוה סי' ל' ענף ה'.

ואמנם למש"כ בהגהת בית הלל יו"ד סי' רפ"ה שם, הא דמצוה דגופה עדיפי היינו מצוה שנעשית על גופו כתפילין, ואילו מזוזה נעשית בביתו עי"ש. וא"כ י"ל דמגילה עדיף מנ"ח, ואף אם נימא דנ"ח הוי חובת גברא מ"מ הוי כמזוזה שהמצוה נעשית בביתו, ואילו מגילה המצוה בגופו ע"י שמיעה או קריאה ועדיף מנ"ח. וע"ע בס' יקח מצוות עניני הידור מצוה סי' ל' ענף ה' מש"כ בזה.

וראיתי בקובץ אליבא דהלכתא צ"ט עמ' נ"ד, דכתב ידידי הג"ר אליקום דבורקס בהך חקירת בעל גם אני אודך, אם יהדר בחנוכיה מכסף טהור, או במגילה בכתב נאה ביותר, והביא די"ל דהכלי לנ"ח אי"צ חפצא דמצוה, ואילו מגילה זהו חפץ שעל ידו יוצאין בו יד"ח, וכס"ת שיוצאין בו יד"ח קריה"ת, ועדיף להדר במגילה. וכתב ע"ז הגר"א דבורקס עפמש"כ בס' שלמי שמחה להגר"ש אלברג זצ"ל ח"א סי' נ"ב דהפרסו"נ בנ"ח הוי תנאי בקיום המצוה, ומה"ט אם הניח נ"ח למעלה מכ' אמה לא יצא יד"ח כמבו' בשבת כ"ב ע"ב, וכמו שפרש"י דלא שלטא ביה עיניה למעלה מכ' וליכא פרסו"נ עי"ש. הרי שפרסו"נ מעכב הדלקת נ"ח, ואילו בקריאת המגילה י"ל שמקיים המצוה ללא פרסו"נ, ולכתחילה צריך קריאה של פירסום הנס, אבל פרסו"נ אין מעכב הקריאה, וא"כ י"ל שעדיף לקנות חנוכיה מהודרת שהוי משום פרסו"נ, והפרסו"נ בחנוכה כחלק מהמצוה, ואילו הפרסו"נ במגילה ל"ה כחלק מהמצוה אלא דבר נוסף למצוה, וכיון דכל מצות החנוכה זהו פרסו"נ עדיף שיקנה חנוכיה מהודרת עי"ש. והו"ד גם בקונ' נתיבי המנהגים חנוכה עמ' מ"ג מ"ד, ע"ש. והנה כהוכחת השלמי שמחה הנ"ל, שבנ"ח הפרסו"נ מעכב הוכחנו בבית מתתיהו ח"א ס"א אות ל"ב, מנ"ח שהניחה למעלה מעשרים אמה פסולה, דלכאו' צ"ע דנהי שאחרים אין רואים מ"מ הוא המדליק עצמו כשעומד ומדליק רואה הנ"ח, ומ"ט אין יוצא, וע"כ שנ"ח עיקרה לפרסו"נ לאחרים וזהו עיקר המצוה. וכ"כ בשו"ת באר שרים ח"ג סי' ע"ב עי"ש, ובס' שערי אושר להג"ר אשר זוננפלד חנוכה סי' ל' יעו"ש, ובס' משנת יוסף סוגיות או"ח ח"ב סי' ל"א, ובס' סוכת דוד להגר"ד מן זצ"ל סי'

ל״ח, ועי׳ בס׳ נתיבי הפרשה עמ׳ ע״ד, ומש״כ בשו״ת משנת יוסף ח״י סי׳ קכ״ו במכתבו אלי ע״ז עי״ש. וכן מסיק ידידי הגרמ״ש דיין בספר גם אני אודך חלק ו׳, שעדיף להדר במנורת נ״ח ממגילה, עי״ש. ועי׳ בשו״ת מראות ישרים ח״ג דמסיק דאף דמגילה מהודרת קודמת למנורה מהודרת, מ״מ אם יוצא יד״ח קריאת המגילה מהש״ץ בהכי עדיף מנורה מהודרת, שבקריאת המגילה יכול לצאת מהש״ץ, ומשא״כ לענין מנורה כל אחד צריך שיהא לו מנורה בביתו, ול״ש לצאת ע״י מנורה שבבית חבירו עי״ש.

ובספר גם אני אודך תשובות בעל משנת יוסף, עמוד רס״ג, כתב נמי דבקריאת המגילה יכול לצאת מהש״ץ. ע״ש

ובספר פרדס יוסף החדש על פורים עמוד קצ״א, הביא מהגר״א נבנצאל, בחקירה זו במי שיש לו מעות להידור או לחנוכיה מכסף טהור, או למגילה מהודרת, דכתבי הקודש ראויים לנו מצד עצמם ולא רק משום המצוה, ורק פרשיות תפילין אמרו תוס׳ דלא בעינן ואנוהו משום שאין העין שולטת בהם, אבל כתבי הקודש דאפשר ללמוד בעי הידור עיין שם. וכעי״ז כתב בס׳ יקח מצוות לידידי הגר״י ארצי עניני הידור מצוה סי׳ ל׳ ענף ה׳ בהך חקירת בעל גם אני אודך, דיקדים ההידור לצורך קניית מגילה, דהרי במגילה כ״ז ע״ב ואלו הן תשמישי מצוה סוכה לולב שופר ציצית, ואלו הן תשמישי קדושה דלוסקמי ספרים תפילין ורצועותיהן, ופשיטא דמגילה הוי חפצא של קדושה וכמבו׳ במגילה ז׳ ע״א דאסתר ברוח הקודש נאמרה, ומשא״כ הכלי של נ״ח אף אם נימא דהוא לעיכובא מ״מ אינו אלא תשמיש מצוה, ולא עדיף מלולב ושופר וציצית שהן נזרקין, ומש״ה מעלת מגילה גדולה ממעלת הכלי של נ״ח עי״ש. וכ״כ בשו״ת מראות ישרים ח״ג סי׳ י״ד עי״ש. וכן כתב בספר גם אני אודך תשובות הגר״ח פדלון, ח״א סימן כ״ב, עיין שם, ובספר גם אני אודך תשובות הגר״ב דדון, ח״א סימן רע״ב עי״ש. וכן כתב בספר גם אני אודך תשובות בעל אבני ישפה זצ״ל, סימן קכ״ח ענף ד׳, שהחנוכיה הוי רק מחזיק המצוה, ויתכן שאינו אפי׳ תשמישי מצוה, ומשא״כ מגילה הוי תשמיש קדושה וצריך גניזה היא קודמת לנ״ח עי״ש.

ובקובץ בית אהרן וישראל קמ״ז עמ׳ קמ״ה כתבו לדון בזה להקדים ההידור במנורת חנוכה מההידור במגילה מדינא דתדיר ואינו תדיר תדיר קודם שהרי חנוכה זהו שמונה ימים, ואילו פורים הוי יום אחד וקריאת המגילה נקראת רק שני פעמים, א״כ חנוכה תדיר טפי ממגילה עי״ש, ובספר גם אני אודך תשובות הגר״ח פדלון, חלק א׳ סימן כ״ב, בסברא זו עי״ש. אולם יש לדון בזה עפמש״כ בפני יהושע ברכות נ״א ע״א, דבכל דוכתא

משמע שיש להקדים דאורייתא לדרבנן עי"ש. וכ"כ בס' מור וקציעה סי' תפ"ט עי"ש. וא"כ י"ל עפמש"כ הפרמ"ג סי' תר"צ מ"ז סק"י דקריאת מגילה מדברי קבלה כשל תורה הוי עי"ש. וא"כ י"ל דעדיף הידור בקריאת מגילה שהיא כשל תורה, מנ"ח שהוי מדרבנן. ואמנם יש לפלפל בזה עפמש"כ בשו"ת חת"ס או"ח סי' ר"ח, שגם נ"ח הוי מדאורייתא לעשות איזה זכר לנס עי"ש. ומש"כ ע"ז בבית מתתיהו ח"ג ס"ד אות א' ד"ה אכן ע"ז. וע"ע מש"כ בקובץ בית אהרן וישראל קמ"ז עמ' קמ"ה, וקמ"א עמ' קנ"ח בהך חקירה בעדיפות הידור בנ"ח או במגילה עי"ש, ובס' יקח מצוות הידור מצוה סי' ל' ענף ה' עי"ש.

ובס' יקח מצוות עניני הידור מצוה סי' ל' ענף ה' כתב בחקירה זו בהידור מצוה בנ"ח, או במגילה שיש לדון אימתי עומד בשנה, שאם עומד קודם חנוכה ואכתי זמן פורים לא הגיע, לכאו' קיי"ל אין מעבירין על המצוות ומצוה הבאה לידך אל תחמיצנה, וא"כ צריך לקנות מנורה מהודרת טפי ממגילה מהודרת, ואם עומד בין חנוכה לפורים והמצוה הבאה לידו היא מצות פורים, א"כ הו"ל לקנות מגילה מהודרת טפי ממנורה, וכמבו' בשו"ת הרדב"ז ח"ד סי' י"ג במי שהיה חבוש בבית האסורים המצוה הראשונה הבאה לידו יש לו לקיימה עי"ש [ומה שהארכנו ע"ז בבית מתתיהו ח"ג סי' כ"ד עי"ש]. וכתב היקח מצוות, דע"כ הוי כשעומד לאחר ימי הפורים, ילהס"ת אם עדיף מנורה מהודרת או מגילה מהודרת עי"ש. וכתב לי הגר"א שלזינגר מח"ס מצוות נר איש וביתו, בשאלה זו מאי עדיף הידור במנורת חנוכה או במגילה נאה, שאם עומד לפני חנוכה יהדר במנורה יפה, ואם נמצא לפני פורים יקנה לו מגילה נאה, עכ"ל. ולהנ"ל י"ל נפק"מ כשעומד לאחר ימי הפורים.

בברכה מרובה
מתתיהו גבאי

סימן יג

נרות חנוכה או קביעות מזוזה מה קודם

אורך ימים ושנות חיים למע"כ ידידי הרה"ג מפורסם לשו"ת מזכה הרבים רבי **גמליאל הכהן רבינוביץ** שליט"א, בעל גם אני אודך, ומח"ס פרדס יוסף החדש על המועדים, שלום רב,

א. הדלקת נ"ח או קביעת מזוזה

מה ששאלת במי ששלח לבדיקה את מזוזות ביתו בימי החנוכה, וקיבלם קודם הדלקת נרות חנוכה, מאי יקדים, להדליק נרות חנוכה או יקבע מזוזה, וזהו נפק"מ גם לחתן שהגיע לביתו החדש בחנוכה, למש"כ בשו"ת אור לציון ח"ד פמ"ז ס"ו שידליק בביתו החדש קודם החופה עי"ש, א"כ יל"ד מאי יקדים קביעת מזוזה או הדלקת נ"ח. ואמנם בספרי מועדי הגר"ח ח"א תשו' תרס"ו השיב מרן הגר"ח קניבסקי דחתן ביום חופתו מדליק נ"ח בבית ההורים עי"ש. וכ"כ בשו"ת ברית הלוי ח"א סי' צ' עי"ש, ומש"כ בזה בס' הליכות שלמה חנוכה פי"ד סעי' י"ד ובתשובות והנהגות ח"ג סי' רט"ו אות י' ובשו"ת חקי חיים ח"ד סי' קל"ו ובשו"ת שבט הלוי ח"ח סי' קנ"ח ובס' חוט שני חנוכה ובשו"ת משנת יוסף חי"א סי' קכ"ג או"ג ובשו"ת מקדש ישראל נישואין סי' קס"ג ובס' הנישואין כהלכתם פט"ו הערה 130 ובשו"ת מנחת דוד ח"ד סי' ס"ד או"ג ובשו"ת שערי יושר ח"ד סו"ס פ"ח ובס' בית חתנים פט"ו ס"ד ובס' לקט שאלות המצויות להגרי"א דינר ח"ד עמ' ס"א ובס' החופה והנישואין ס"ט סעי' י"ד ובספר גם אני אודך תשבות הג"ר יקותיאל ליברמן, סימן ק"ח, ובס' מועדי ה' חנוכה פ"א סעי' י"ח ובקונ' שמן המור עמ' ל' ובס' מנחת איש חג ומועד פכ"ה סעי' י"ז ובשו"ת מקדש ישראל חנוכה הנדמ"ח סי' פ"ז. וכן השיב הגרח"ק בס' ישמח לב נישואין ח"א סי' נ"ז שחתן מדליק בבית ההורים עי"ש. אולם משכח"ל ג"כ במי שעובר דירה בימי החנוכה אם יקדים להדליק נ"ח או יקבע מזוזה בביתו, או שנפלה המזוזה קודם נ"ח מאי יקדים, ונחזי אנן בזה.

תדיר ואינו תדיר תדיר קודם

בזבחים פ"ט ע"א תנן כל התדיר מחבירו קודם את חבירו, התמידין קודמין למוספין וכו' שנאמר מלבד עולת הבוקר אשר לעולת התמיד תעשו את אלה עי"ש. ולפו"ר י"ל דמצות מזוזה שנוהגת בכל השנה ובכל עת הוי תדיר מהדלקת נ"ח, ושפיר י"ל שיקדים מזוזה מהדלקת נ"ח מהך דינא

דתדיר ואינו תדיר תדיר קודם. ובבית מתתיהו ח"א סי' ט"ז אות ג' כתבנו להוכיח דדין תדיר קודם ל"ה כסדר קדימה גרידא אלא הוי מעלה בעצם המצוה, ודמיא למקודש מחבירו קודם לחבירו דהוי מעלה בעצם המצוה, ושכ"כ בס' ברכת אברהם להגר"א ארלנגר יבמות ה' ע"ב עי"ש, ובברכת אברהם שבת כ"ג ע"ב בחקירה זו. ואולם בשלחן גבוה סי' תרע"ט דתדיר קודם הוי הידור מצוה מפני הכבוד, וא"כ י"ל דעדיף מצות מזוזה דתדיר טפי מנ"ח, וכן כתב בספר גם אני אודך תשובות בעל האבני ישפה זצ"ל, סי' קכ"ד ענף ה', להקדים מזוזה דתדיר מנרות חנוכה, יעו"ש. ומה שכתב על זה בספר גם אני אודך תשובות הגרמ"ש דיין, חלק ד' סימן כ"ד, אות ג', יעו"ש. וכן מסיק בשו"ת תשובות ישראל לידידי הג"ר ישראל טויב ח"ד סו"ס ע"ה במכתבו אלי דמזוזה קודם לנ"ח שהיא תדירה טפי מחנוכה עי"ש. וכ"כ בס' שערי ימי החנוכה להגר"י טשזנר עמ' רכ"ז עי"ש.

ואולם ראיתי בשו"ת אגרות תורה סו"ס צ"ג בנידון זה בנ"ח או מזוזה מאי קדים, והביא די"ל אף אם נימא דמזוזה תדירא היינו דוקא קיומה, אבל קביעתה אינה תדירא, ואולי אין בזה בכדי להחשיבה לתדיר עי"ש. ואולם בשו"ת רעק"א ח"א ס"ט כתב לענין סוכה או מזוזה, י"ל דסוכה קודם אף דמזוזה תדיר עי"ש. ולהלן נדון בזה, הרי שנקט דמזוזה תדיר לסוכה, הרי דכיון שקיום מצות מזוזה תדירה אף שקביעתה לה' תדירא, אזלינן בתר קיום מצות מזוזה שהיא בכל עת, ולא אזלינן בתר קביעת מזוזה שהיא אינה תדירא. ואולי ה"ז תליא בנוסח הברכה שמברכין לקבוע מזוזה וכמש"כ הרמב"ם פ"ה ממזוזה ה"ז עי"ש. ואולם בירושלמי סוף ברכות ה"ג, דמברך על המזוזה עי"ש. הרי דמצות מזוזה זהו במה שבביתו יש מזוזה ולא בקביעת המזוזה, ועמש"כ נפק"מ בזה בבית מתתיהו ח"א ס"ו אות כ' עי"ש. וא"כ עפ"ז י"ל נפק"מ אם מזוזה הוי תדיר כיון שזמנה בכל עת, או"ד קביעת המזוזה אינה תדירא, וצ"ע. ושו"ר בשו"ת תשובות ישראל ח"ד סי' ע"ה, דכתב על דברינו די"ל שמזוזה תדיר טפי מנ"ח. ואנא מסתפקנא דנהי דמצות מזוזה תדירא, מ"מ קביעת מזוזה אינו תדיר כלל, ופעם ביובל מברך על קביעת מזוזה, ומשא"כ נ"ח שנוהג בכל שנה, וכאן הנידון אם לקבוע או להדליק, וברכת נ"ח יותר תדירה מברכת על קביעת מזוזה, וכתב נפק"מ היכא שצריך לקבוע מזוזה ללא ברכה וכגון שמסרה לבדיקה י"ל שמזוזה קודמת שהיא תדירה טפי מנ"ח, עי"ש.

תדיר ואינו תדיר בתרי סוגי מצוות

ולכאו' י"ל בזה עפמש"כ בשו"ת משנה שכיר ס"א או"ד לבאר דברי התוס' יומא ל"ג ע"א, בהך כללא דתדיר ואינו תדיר תדיר קודם, הוי רק בתרוויהו

שוו, אבל בתרי סוגי מצוות ל״ש תדיר קודם, ולהכי בקריה״ת ומוסף ל״ש לדון מדין תדיר קודם דזה תורה וזה תפילה עי״ש. וכ״כ בס׳ מועדים וזמנים ח״ח ליקוטי הערות לח״ב סי׳ קט״ז בביאור דברי התוס׳ ביומא דל״ש תדיר קודם בשני מצוות שהם שני ענינים נפרדים, וכתב עפ״ז המו״ז לתרץ המנהג שנוטלים לולב לפני התפילה, וכן מבו׳ במג״א סי׳ תרנ״ב סק״ג עי״ש. והא תדיר ואינו תדיר תדיר קודם, לפי שהם שני סוגי מצוות שונים לגמרי יעו״ש.

והנה מהא אין מוכח, די״ל כיון שאין רוצה להתפלל עתה אלא בעוד זמן ל״ש תדיר קודם, ורק היכא שרוצה לקיים שני המצוות כעת י״ל דתדיר קודם. וכ״כ לתרץ בס׳ עולת כהן לולב להג״ר חנוך כהן סי׳ כ״א או״ב, דמה״ט יטול לולב קודם התפילה עי״ש. וכן הביא לתרץ כן בס׳ שלמי תודה להגרב״צ פלמן זצ״ל סוכות סי׳ מ״א, ושכן הסכים להך חילוקא מרן הגר״נ קרליץ זצוק״ל יעו״ש. וכ״כ לתרץ גם בתשובות והנהגות ח״ה סי׳ רט״ז עי״ש. ואולם בתשובות והנהגות ח״ג סי׳ קצ״ט הניף ידו שנית כמש״כ במו״ז, דבתרי סוגי מצוות ל״ש תדיר עי״ש. ושו״מ בס׳ שבילי דוד או״ח סי׳ תרנ״ב סק״ד דיברך על נטילת לולב קודם התפילה, דלכאו׳ תדיר ואינו תדיר תדיר קודם, וכתב דאה״נ רק בביתו יטול הלולב קודם שעדיין אינו מתפלל, ואילו כשהגיע לביהכנ״ס לא יטול הלולב דתדיר קודם עי״ש, ובשו״ת מלחמת ארי ס״ז. ומש״כ בשו״ת גנזי יוסף סי׳ קל״ז ובס׳ קצות השלחן סי׳ כ״ה בדי השלחן ס״ק ס״ט ובס׳ מקראי קודש סוכות ח״ב ס״כ ובשו״ת משנה הלכות חט״ו סי׳ קט״ו ובשו״ת אז נדברו ח״ד סי׳ מ״ח ובשו״ת משנת יוסף ח״י סו״ס מ״ח ובשו״ת רבבות אפרים ח״א סי׳ תכ״ה וח״ב סי׳ ר׳ ובס׳ הליכות שלמה סוכות פי״א הערה 73 ובס׳ ברכת מרדכי או״ח ח״ב סו״ס ל״ב ובס׳ בסערת אש עמ׳ שס״ז בשם בעל אבי עזרי זצ״ל, ובס׳ מנהגי מהר״ץ הלוי מועדים עמ׳ שנ״ב עי״ש, ובס׳ שלמי מועד פל״ו עמ׳ קמ״ט ובס׳ תמידים כסדרם סי׳ נ״ה.

ושאלתי להגר״ח קניבסקי לנוהגים ליטול הלולב קודם התפילה, ולכאו׳ צ״ע הא תפילה הוי תדיר מנטילת לולב, והשיב ע״ז רק אם אין זמן אח״כ. ולכאו׳ כוונתו כתירוץ השלמי תודה הנ״ל דל״ש תדיר בתפילה רק אם חייב להתפלל כעת ואין זמן אח״כ, ולא כשרוצה להתפלל לאח״ז וכנ״ל, וא״כ אין מוכח כיסוד המו״ז דבתרי סוגי מצוות לא אמרי׳ תדיר קודם.

אולם מסתימת הפוסקים דאף בתרי סוגי מצוות אמרי׳ הך כללא דתדיר ואינו תדיר, תדיר קודם. ובטור או״ח סי׳ כ״ה להקדים ציצית לתפילין, דציצית תדיר מתפילין עי״ש, וצ״ע. ובשו״ת בנין ציון סי׳ קנ״ו ובשו״ת מהרש״ם ח״ב סי׳ ע״ו כתבו לפרש דברי

התוס׳ ביומא הנ"ל באופ"א עי"ש. ובשו"ת מחזה אברהם או"ח סי׳ מ"ד, ויעו"ש בס׳ תדיר קודם עמ׳ קל"ה עי"ש. ועי׳ בט"ז סי׳ תרפ"א סק"א בדין הבדלה או נ"ח, די"ל דהבדלה קודם לנ"ח מדין תדיר קודם עי"ש, ובס׳ מטה משה סי׳ תתקצ"ב יעו"ש. ומש"כ ע"ז בחמד משה סי׳ תרפ"א שם, ובישועות יעקב סי׳ תרפ"א ובשו"ת גור אריה יהודא או"ח סי׳ ל"ח, ומש"כ בס׳ תדיר קודם עמ׳ ש"ו, וגם במשנ"ב ר"ס תרע"ב ובביה"ל שם בהגיע זמן ערבית יתפלל קודם הדלקת נ"ח משום תדיר קודם, ומקורו מהפרמ"ג שם, הרי אף בתרי סוגי מצוות כנ"ח ותפילה אמרי׳ תדיר קודם, ועי׳ בס׳ תמידים כסדרם סי׳ נ"ח. ועיין עוד בספר פרדס יוסף החדש על חנוכה, עמוד תע"ד, להגאון רבי גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א, לענין נר חנוכה ואשר יצר, מאי קדים, עיין שם.

ב. מצוה דאורייתא קודמת למצוה דרבנן

אמנם י"ל עוד דאף אם נימא דמזוזה ל"ה תדיר מנ"ח, מ"מ י"ל דמזוזה קדים שהיא מה"ת, וכמש"כ בפני יהושע ברכות נ"א ע"א, ובכל דוכתא משמע בפשיטות דלעולם יש להקדים דאורייתא לדרבנן, ואין משגיחין במידי דתדיר עי"ש. וכ"כ בפרי חדש או"ח סי׳ ס"ו, דכל שחיובו מה"ת קודם שאין חיובו אלא מדברי סופרים, ואף אם הוא תדיר ממנו עי"ש. ובצל"ח ברכות נ"א ע"ב שם כתב דיש להקדים דבר שהוא מה"ת מדין כל המקודש מחבירו קודם את חבירו, ודבר שחיובו מה"ת מקודש יותר עי"ש. וכ"כ בס׳ גזע ישי סי׳ כ"ו עי"ש, וכן מבו׳ במור וקציעה סי׳ תפ"ט דמצוה דאורייתא קודמת למצוה דרבנן, ומה"ט י"ל דיש להקדים ספיה"ע שעיקרה מה"ת לתפילת ערבית עי"ש. ובשו"ת נודע ביהודה מהדו"ק או"ח סי׳ מ"א עי"ש. ואמנם בשו"ת דברי מלכיאל ח"א סי׳ ט"ו כתב דמצוה דאורייתא קודמת למצוה דרבנן, היכא דבלא"ה שניהם שוים, אבל אם המצוה דרבנן הוי תדיר היא קודמת אף למצוה דאורייתא עי"ש. והכא בנ"ח ומזוזה דמזוזה דאורייתא, ונ"ח ל"ה תדיר טפי ממזוזה, יקדים מזוזה שהיא מה"ת. ושאלתי למרן הגר"ח קניבסקי כשבידו להדליק נ"ח, או לקבוע מזוזה מאי יקדים, והשיב ע"ז מזוזה דאורייתא, הרי דס"ל שבדיני קדימה עדיף מצוה מה"ת, אולם בשו"ת שאגת אריה ס"ב סי׳ כ"ב נקט שאין דין קדימה במצוה דאורייתא על מצוה דרבנן עי"ש. ומה שהאריכו בזה בס׳ תדיר קודם לידידי הג"ר יצחק אדלר עמ׳ קכ"ו ובס׳ תמידים כסדרם עמ׳ כ"ו עי"ש, ובספר גם אני אודך תשובות הגרמ"ש דיין, חלק ד׳ סימן כ"ד, אות א׳, עי"ש. ועיקר הדבר מבו׳ גם בשו"ת תורת חסד סי׳ מ"ט סק"ד שדאורייתא קודם לדרבנן עי"ש, ומש"כ בשו"ת הרי יהודה ח"א או"ח ס"ב אות ה׳, ובס׳

מבצרי יהודה לידידי הגר״י בצרי זבחים פ״ט ע״א. ועיקר ד״ז מבו׳ בס׳ דרך שיחה ח״א עמ׳ קפ״ז במעקה או נ״ח, דמעקה דאורייתא קדים עי״ש, ובספר דרך מצוותיך עמ׳ קמ״ה לענין נ״ח ושילוח הקן, דשילוח הקן מה״ת עי״ש, ומש״כ בס׳ ברכת אברהם שבת כ״ג ע״ב ובס׳ מאור למלך ברכות סי׳ ס״ה עי״ש.

אולם יל״ד בזה עפמש״כ בתשו׳ חת״ס יו״ד סי׳ רל״ג די״ל דנ״ח הוי מדאורייתא לעשות איזה זכר לנס עי״ש, ובחת״ס או״ח סי׳ ר״ח ועמ״ס שבת כ״ג, ומש״כ בזה בבית מתתיהו ח״ג ס״ד סוף אות א׳ יעו״ש, ומש״כ בס׳ שמונה מי יודע עמ׳ ל״ו. וא״כ י״ל דכשעושה איזה זכר לנס ע״י הדלקת נ״ח די״ל שהוי מה״ת, שפיר יל״ד מאי יקדים מזוזה או נ״ח ששניהם מה״ת לדברי החת״ס, אולם בשו״ת ברכת ראובן שלמה ח״א סו״ס פ״ד כתב בנידון דידן בהדלקת נ״ח או מזוזה צריך לקבוע המזוזה תחילה שהיא מדאורייתא עי״ש. ולהנ״ל יל״ד ע״ז מדברי החת״ס, דנ״ח מה״ת לעשות איזה זכר לנס, א״כ שניהן שווים. וכן צירף בשו״ת תשובות ישראל ח״ד סו״ס ע״ה להקדים מזוזה לנ״ח שהיא מה״ת עי״ש. וכ״כ הג״ר נפתלי גראס בעל שארית אברהם במכתבו אלי, והובא דבריו בקובץ מה טובו אהליך יעקב [בעריכת הגר״ג רבינוביץ שליט״א] חלק ז׳, יעויין שם.

ג. נ״ח אם הוי חובת הגוף

והנה בירושלמי מגילה פ״ד הי״ב, תפילין ומזוזה הי קדים, שמואל אמר מזוזה קודמת, ור״ה אמר תפילין קודמין, מ״ט דשמואל שכן היא נוהגת בשבתות וימים טובים, מ״ט דר׳ הונא שכן היא נוהגת במפרשי ימים והולכי מדברות יעו״ש. ובראש״ש הל׳ תפילין סי׳ ל׳, ומסתברא דהילכתא כר׳ הונא דמצוה דגופה עדיף יעו״ש. וכ״פ הרמ״א יו״ד סי׳ רפ״ה ס״ב, אם אין ידו משגת לקנות תפילין ומזוזה, יקנה תפילין ולא מזוזה, דמצוה שהיא חובת הגוף עדיפא. וביאר בהגהת רעק״א שם בטעמא דתפילין עדיף שהיא חובת הגוף, דתפילין הוי חוב המוטל על גופו ואין לו אופן ליפטר ממנה, אבל מזוזה אין החיוב עליו לבנות בית ולקבוע מזוזה, ורק אם יש לו בית צריך לעשות בו מזוזה, כדאמרי׳ מזוזה חובת הדר, ומש״ה תפילין קודמין יעו״ש. הרי שס״ל לרעק״א הא דמצוה דגופיה עדיף משום שא״א ליפטר ממנה, ואילו מזוזה יכול ליפטר ממנה, ולכאו׳ עפ״ז י״ל לענין קדימה בנ״ח או מזוזה, ע״פ מה שהוכיח מרן בס׳ טעמא דקרא בחי׳ לחנוכה עמ׳ ל״ח מהרמב״ם פי״א מברכות ה״ג, דנ״ח הוי חובת גברא כמקרא מגילה והדלקת נר שבת, שחייב להשתדל ולרדוף עד שיעשה אותן כתפילין סוכה ולולב ושופר, ול״ה כמזוזה ומעקה דהוי מצוות שאינם חובה, וא״כ שנ״ח הוי חובת גברא הוי

כמצוה דגופה דעדיפי ממזוזה דהוי חובת בית, ול"ה חובת הגוף שהרי יכול ליפטר ממנה. ואף דכתב הרמב"ם פ"ד מחנוכה מצוותה שיהא כל בית ובית מדליק נ"ח, ונראה שהוי חובת בית, כתב מרן במועדי הגר"ח ח"א תשו' תקצ"א דס"ל לרמב"ם דנ"ח הוי חובת גברא לקנות בית ולהניח בבית עי"ש. וכ"כ בדעת הרמב"ם בשו"ת חקי חיים ח"ג סי' ק"ה ובשו"ת משנת יוסף ח"ח סי' צ"ח עי"ש. וע"ע בשו"ת ברית הלוי ח"א סי' צ"ט, ומה שהארכנו בזה בבית מתתיהו ח"א ס"ב אות כ"א ובח"ב סי' י"ב אות ו' עי"ש. וא"כ י"ל דנ"ח הוי חובת גברא לקנות בית, ולהניח בבית הוי מצוה דגופא דעדיפא ממזוזה שיכול ליפטר ממנה וכמש"כ הרעק"א. וכ"כ בשו"ת ברכת ראובן שלמה ח"א סי' פ"ד יעו"ש, ובקובץ היכל שמואל עמ' קנ"ג עי"ש.

אולם בהגהת בית הלל יו"ד סי' רפ"ה שם, פליג בדברי הרעק"א ומפרש דמצוה דגופה עדיף היינו מצוה שנעשית על גופו כתפילין, ואילו מזוזה נעשית בביתו עי"ש. ועפ"ז ליכא עדיפות לנ"ח על מזוזה דבתרוויהו אין המצוה נעשית על גופו כתפילין, ואף בנ"ח הוי חובת גברא, מ"מ אין המצוה נעשית על גופו אלא בביתו, ול"ח כמצוה דגופה דעדיפי, וא"כ נפיק אם נ"ח הוי מצוה דגופה דעדיף ממזוזה תליא במח' הרעק"א והבית הלוי, וכ"כ לתלות בשו"ת אגרות תורה סי' צ"ג, וכן הגר"נ גראס בקובץ מה טובו אהליך יעקב חלק ז', יעויין שם, ומה שכתב בספר גם אני אודך תשובות הגרמ"ש דיין, חלק ד' סימן כ"ד אות ז' יעו"ש. וע"ע מה שהאריך בס' תדיר קודם עמ' שכ"ו בדברי הירושלמי הנ"ל, ובעמ' של"ח בהך מח' דהרעק"א והבית הלל עי"ש, ובס' מועדי יהושע ח"ד סי' רצ"ג, ובשו"ת מראות ישרים ח"ג עי"ש.

והנה התוס' סוכה מ"ו ע"א הקשו מ"ט תיקנו ברכת הרואה בנ"ח ולא בסוכה ולולב, משום שיש כמה בני אדם שאין להם בתים ואין בידם לקיים המצוה, וטעם ראשון ניחא דלא תיקשי ממזוזה, הרי דמשווי התוס' נ"ח למזוזה, והוכיח בשו"ת באר אברהם סי' ט"ז דס"ל להתוס' דנ"ח הוי חובת בית כמזוזה עי"ש. וכ"כ מרן בטעמא דקרא הנ"ל שם להוכיח מהתוס', וא"כ עפ"ז ליכא נפק"מ בדין קדימה בין נ"ח למזוזה דתרוויהו הוי חובת בית, ואף נ"ח ל"ה מצוה בגופה דעדיפי דהוי חובת בית, אולם ראיתי בס' עליות משה ח"א ס"ה או"ד דכתב בדברי התוס' לחלק בין נ"ח למזוזה, דמזוזה ביסודה מצות חפצא, היינו דין על הבית שתהא מזוזה קבועה בו, ומש"ה חייב הגברא לקבוע מזוזה, אבל פשיטא דביסודה היא דין על הבית, ואם אין לו בית אין מקום כלל למצוה, ומשא"כ נ"ח אף דהיא נר איש וביתו, מ"מ ביסודה היא מצות גברא דמחייב להדליק ולהודות לה' יעו"ש. ומש"כ בזה בבית מתתיהו

ח״ב סי׳ י״ב אות ו׳ עי״ש. וע״ע בשו״ת שארית אברהם ח״ב סי׳ ל׳ ובשו״ת תשובות ישראל ח״ד סו״ס ע״ה ובשו״ת שערי יושר ח״א סי׳ ל״א ובשו״ת מראות ישרים ח״ג סי׳ ט״ו.

ובמועדי הגר״ח ח״ב תשו׳ תרס״ו השיב מרן במי שאין לו בית וישן ברחוב אם חייב בהדלקת נ״ח או שפטור, והשיב חייב לקנות עי״ש. הרי שס״ל שנ״ח הוי חובת גברא ומש״ה חייב לקנות בית, דנ״ח ל״ה חובת בית כמזוזה שודאי אין חייב לקנות בית להתחייב במזוזה, וע״כ שנ״ח הוי חובת גברא. ועמש״כ בזה בס׳ ירושלים במועדיה חנוכה עמ׳ ל״ט ובשו״ת אורחותיך למדני ח״ו סי׳ קט״ו, ויעו״ש במועדי הגר״ח ח״ב תשו׳ תקס״ז דנשאל ממש״כ התוס׳ בסוכה מ״ו הנ״ל דתיקנו ברכת הרואה נ״ח לאנשים שאין להם בתים, ומשמע שפטורים לקנות בית לנ״ח, והשיב דמירי שאנוסים לגמרי, ויעו״ש מה שציינתי ע״ז, ומש״כ בס׳ סוכת חיים הנדמ״ח בהל׳ חנוכה עמ׳ תר״ט.

ד. מזוזה עובר בכל רגע

וראיתי בתשו׳ ברכת ראובן שלמה להגאון הנסתר רבי ראובן שלמה שלזינגר זצוק״ל ח״א סי׳ פ״ד, שכתב בתו״ד בשאלה זו אם יקדים נ״ח או מזוזה, דפשיטא שצריך לקבוע מזוזה תחילה, דאם ידליק נ״ח תחילה הרי דר בבית שאין בו מזוזה, כיון דמוכרח ליכנס לבית להדליק נ״ח ועי״ז חל עליו מ״ע לקבוע מזוזה, יעו״ש. ולכאו׳ כוונתו דיש להקדים מזוזה דלא יתבטל ממצות מזוזה שמקיים בכל רגע, ובמג״א או״ח סי׳ י״ט דאיכא איסור לדור בבית שאין בו מזוזה עי״ש. וכ״כ בנידון זה בשו״ת אגרות תורה סי׳ צ״ג בנ״ח או מזוזה דיקדים מזוזה, שעובר בכל רגע שלא קבע מזוזה עי״ש. וכ״כ לי הגר״א נבנצאל כשבידו לקבוע מזוזה או להדליק נ״ח מאי יקדים, והשיב ע״ז יקדים מזוזה דעובר בכל רגע, וכ״כ הגר״נ גראס בעל שארית אברהם, והובא דבריו בקובץ מה טובו אהליך יעקב [בעריכת הגר״ג רבינוביץ שליט״א] חלק ז׳, עיין שם.

אולם נראה שיש לדון בזה עפמש״כ האשל אברהם מבוטשאטש או״ח סי׳ י״ג, כמו דמצינו במשהה חמץ ע״מ לבער דאין עובר, ה״ה בשאר מצוות כמשהה מזוזה או ציצית אין עובר כשבדעתו לקיים המצוה עי״ש, ומש״כ בזה בבית מתתיהו ח״א ס״ה אות ל״ב יעו״ש. וא״כ י״ל הכא שרוצה לקבוע מזוזה בביתו, ורק רוצה להדליק נ״ח בזמנו ואח״כ יקבע מזוזה, ודאי שאין עובר כשאין מזוזה בביתו בשעת הדלקת נ״ח, כשבדעתו לקבוע מיד אחר הדלקת נ״ח. וכיו״ב השיב מרן הגר״ח קניבסקי במועדי הגר״ח ח״א תשו׳ רי״ט, לענין מילה שלא בזמנה, אם לא מל מחמת סיבה ובדעתו למול מיד כשיכול אין עובר, ויעו״ש מה שציינתי

בזה. וא"כ ה"ה י"ל שאין עובר במה שאין מזוזה בביתו בשעת הדלקת נ"ח, כשבדעתו לקבוע מיד אחר ההדלקה. ועיין עוד בספר גם אני אודך תשובות הגרמ"ש דיין, חלק ב' סימן כ"ד אות ט', מה שכתב לדון שאין מבטל מצות מזוזה בכל רגע אלא רק פעם אחת עי"ש. ולפי מה שכתבתי אין צריך לזה, דבדעתו לקבוע אין עובר וכמו שנתבאר.

ולכאו' י"ל בזה עוד ע"פ המבו' בברכות כ"ח ע"א ת"ר היה לפניו שתי תפילות, אחת של מנחה ואחת של מוסף, מתפלל של מנחה ואח"כ מתפלל של מוסף שזו תדירה וזו אינה תדירה, ר' יהודה אומר מתפלל של מוסף ואח"כ מתפלל של מנחה, שזו מצוה עוברת וזו מצוה שאינה עוברת עי"ש. הרי שס"ל לר' יהודה דמצוה עוברת קודמת לתדירה, וא"כ י"ל דבמזוזה כשאין מניחה בביתו מבטל מ"ע בכל רגע שאין בביתו מזוזה והוי כמצוה עוברת, ולהכי י"ל שיקבע מזוזה קודם דלא יתבטל ממצות מזוזה ברגעים אלו. ועי' בשו"ת שאגת אריה סי' י"ט ובשו"ת דברי מלכיאל ח"א סי' י"ד ובס' תדיר קודם ס"י עמ' קפ"ט. אולם למש"נ י"ל דבדעתו לקיים מצות מזוזה ל"ח שמבטל מצוה, ושפיר ל"ח כמצוה עוברת, וצ"ע. וע"ע בדברי הגאון רבי יהודה עדס בקובץ צהר חט"ז עמ' תצ"א עי"ש.

ה. נ"ח עדיף משום פרסו"נ

והנה בשבת כ"ג ע"ב, בעי רבא נר חנוכה וקידוש היום מהו, קידוש היום עדיף דתדיר, או"ד נ"ח עדיף משום פרסומא ניסא. בתר דאבעיא הדר פשטה נ"ח עדיף משום פרסו"נ, הרי דפרסו"נ עדיף מדין תדיר קודם, וא"כ לכאו' ה"ה בקדימת נ"ח או מזוזה יהא עדיף נ"ח שהיא משום פרסו"נ. אולם התוס' שם כתבו, הא דפרסו"נ עדיף זהו רק כשאין יכול לקיים שניהם, ואם יכול לקיים שניהם מקדים המצוה התדירה אף במצוה של פרסו"נ עי"ש. וא"כ הכא שיכול לקיים שניהם נ"ח ומזוזה, ורק מסתפק מה להקדים, יהא עדיף נ"ח שהיא משום פרסו"נ אף על מזוזה שהיא תדירה טפי. וע"ע בס' תדיר קודם עמ' קס"א. ואמנם ברמ"א או"ח סי' תרצ"ג ס"ד כתב דמילה קודמת למקרא מגילה עי"ש. ולכאו' מגילה הוי גם משום פרסו"נ, ואיירי בדין קדימה מי קדים, ול"ה כשאין יכול לקיים שניהם, ויהא עדיף מגילה משום פרסו"נ, וצ"ע. ועמש"כ בס' תמידים כסדרם סי' י"ד ענף ג'.

ובספר פרדס יוסף החדש על חנוכה, להגאון רבי גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א, עמוד רל"ד אות תע"ד, שאל למרן הגר"ח קניבסקי דנפל המזוזה בביתו קודם הדלקת נרות חנוכה, מאי יקדים, מזוזה או הדלקת נרות חנוכה, והשיב מרן עיין או"ח סי' תרפ"ז ס"ב יעו"ש. ולכאורא כוונת מרן

למבואר בשו״ע שם דמבטלים ת״ת למקרא מגילה וכדו׳ לשאר מצוות של תורה, שכולם נדחים מפני מקרא מגילה, והמשנ״ב ס״ק י״א הביא דמקרא מגילה קדים משום פרסו״נ עי״ש. וא״כ לענין נ״ח ומזוזה י״ל דקדים נ״ח משום פרסו״נ. וכ״כ לנידון זה בקובץ היכל שמואל עמ׳ קנ״ב יעו״ש. וכ״כ לפרש בכוונת תשו׳ הגרח״ק הנ״ל, הרה״ג רבי אליעזר רבינוביץ בקובץ המאור ניסן אייר תשע״ט עמ׳ ע״ח יעו״ש, ומה שכתב בספר גם אני אודך תשובות הגרמ״ש דיין, חלק ד׳ סימן כ״ד, אות ד׳, יעו״ש.

ומו״ר בתשו׳ משנת יוסף ח״ו סי׳ קכ״ז אות ג׳, במעשה שהיה שנפלה המזוזה לפני הדלקת נ״ח, אם יקבע מזוזה קודם או ידליק קודם, כתב דאם בעה״ב מדליק תמיד בדלת זו ובזמן המדויק תוך חצי שעה מהשקיעה או מצה״כ, י״ל שיקבע קודם המזוזה בכדי שיקיים דינא דגמ׳ מזוזה בימין ונ״ח בשמאל ובעה״ב באמצע ויהא מסובב במצוות. וגם דיש לפניו ב׳ מצוות לעשות התדיר קודם, ומזוזה תדירה וגם מצוי יותר מנ״ח והיא מ״ע דאורייתא, וחנוכה מדרבנן. ואין לומר דנ״ח קודם שהוא חיוב גדול משום פרסו״נ, ולכן אם יש לו כסף לקנות דבר אחד, נ״ח קודם לקידוש והבדלה כמבו׳ בשו״ע או״ח סי׳ תרע״ח, דלגבי מזוזה, מזוזה קודמת לנ״ח. אם יש לו כסף רק לאחד מהן, שמזוזה מה״ת, ונוהגת כל השנה, ועוד דהמזוזה הוא רוצה לקבוע לפני נ״ח כדי שידליק מול המזוזה, א״כ לצורך נ״ח צריך לקובעה, לכן אם יקבע המזוזה בזמן מועט יקבענה מהר ומיד ידליק נ״ח, אבל אם ע״י קביעת המזוזה ישתהה יותר מחצי שעה ויעבור עיקר זמן הדלקת נ״ח ידליק נ״ח קודם, דנ״ח שיהא דווקא מול המזוזה אינו לעיכובא וכמבו׳ במשנ״ב סי׳ תרע״א ס״ק ל״ו ול״ג, שאם הניח נ״ח בימין הדלת יצא, יעו״ש. וכ״כ לצרף מה״ט שיקבע מזוזה קודם נ״ח, שיהא מסובב במצוות הגר״נ גראס בעל שארית אברהם, והובא דבריו בקובץ מה טובו אהליך יעקב חלק ז׳ עיין שם.

וכתב לי הגרמ״ר שעיו בעל מחקרי ארץ, נראה דמזוזה קודמת דתדיר ומקודש, שהרי מזוזה היא תשמישי קדושה ונ״ח הוא תשמישי מצוה, ועוד דכי עייל לביתיה פגע במזוזה ברישא והוי כעובר על המצוות, שהרי דרשו חז״ל מזוזה מימין דרך ביאתך כמבו׳ ביומא י״א ע״ב, וכיון שכן המזוזה היא החיוב הראשון שבא אליו, משא״כ נ״ח משמאל כדי שתהא נ״ח משמאל ומזוזה מימין, דמשמע דבשעה שמדליק נ״ח כבר המזוזה מימין, ועוד שמצות מזוזה מדאורייתא. והגאון רבי שמאי גרוס בעל שבט הקהתי כתב לי דקודם ידליק נ״ח, ולפני שמזמר הזמירות יקבע המזוזה.

בברכה מרובה

מתתיהו גבאי

סימן יד

בענין ניחא לאיניש לקיומי מצוה בממוניה - ליקח גפרור לנרות חנוכה

בס"ד, כסלו תשע"ד.

אורך ימים ושנות חיים למע"כ ידידי הרה"ג מזכה הרבים רבי **גמליאל הכהן רבינוביץ** שליט"א, מח"ס גם אני אודך ופרדס יוסף החדש על המועדים.

ע"ד שאלתו בענין ניחא לאיניש לקיומי מצוה בממוניה - ליקח גפרור לנרות חנוכה.

א'. פסחים ד' ע"ב, איבעיא להו המשכיר בית לחבירו בחזקת בדוק ומצאו שאינו בדוק מהו, מי הוי כמקח טעות או לא, תא שמע דאמר אביי לא מיבעיא באתרא דלא יהבי אגרא ובדקו, דניחא ליה לאיניש לקיומי מצוה בגופיה, אלא אפי' דיהבי אגרא ובדקי דניחא ליה לאיניש לקיומי מצוה בממוניה, וכ"כ הרמב"ם פ"ב מחמץ ומצה הי"ח, המשכיר בית חבירו בחזקת שהוא בדוק, ונמצא שאינו בדוק על השוכר לבדוק ואינו מקח טעות ואפי' במקום שבודקים בשכר שהרי מצוה הוא עושה יעו"ש, וכ"פ השו"ע או"ח סי' תל"ז ס"ג, הרי דאמרי' ניחא ליה לאינשי לקיומיה מצוה בממוניה אפי' היכא שמפסיד ממון, ומה"ט ל"ה מקח טעות.

והנה בנדרים ל"ו ע"ב, איבעיא להו התורם משלו על של חבירו צריך דעתו או לא, מי אמרינן כיון דזכות הוא לו לא צריך דעתו או"ד מצוה דיליה היא, וניחא ליה למיעבדיה, והרמב"ם פ"ד מתרומות סוף ה"ב כתב אבל התורם משלו על של אחרים ה"ז תרומה ותיקן פירותיהם וטובת הנאה שלו שנותנה לכל כהן שירצה עי"ש, וכ"פ השו"ע יו"ד סי' של"א ס' ל"א יעו"ש, הרי אף שבגמ' הוי ספק אם תורם משלו על של חבירו צריך דעתו, די"ל דניחא ליה למיעבד בעצמו במצוה דיליה, ס"ל לרמב"ם ולשו"ע דלא אמרי' דניח"ל לקיומי בעצמו וממוניה, וא"כ צ"ע מ"ט פסקו הרמב"ם והשו"ע הנ"ל שהמשכיר בית לחברו בחזקת בדוק ומצאו שאין בדוק ל"ה מקח טעות ובגמ' מבואר טעמא משום דניח"ל לאינשי לקיומי מצוה בממוניה, א"כ ה"ה בתורם משלו על של חבירו יהא בעי דעת בעלים, ומשום דניח"ל למיעבדיה, וכבר עמדו בקו' זו רבים מהאחרונים בס' ארצות החיים להמלבי"ם סי' י"ד ביאורים סק"ג, והחת"ס נדרים ל"ו ע"ב ובשו"ת הר צבי זרעים ח"א ס"ב או"ג ובשו"ת שם אריה או"ח סי' ל"ו, ובשו"ת משיב

דבר [פלישמן] סי׳ קל״ו ובשו״ת מהרש״ג ח״ד או״ח סי׳ כ״ט.

ובתשו׳ אבני נזר יו״ד סי׳ שצ״ו או״ג, ג״כ הקשה בהא דמבו׳ בפוסקים דתורם משלו על של חבירו א״צ דעת בעלים מהמבו׳ בנדרים ל״ו הפריש פסח על חבירו לא עשה ולא כלום, ומ״ש מתרומה דמהני ובקרבנות אין מועיל, וכתב האבנ״ז באו״ד שם, נראה לחלק דבקרבנות אמרי׳ ניח״ל לקיים בממוניה דל״ה זכות ושאני תרומה שהוא רק תיקון הכרי וכמש״כ המג״א או״ח ס״ח סק״ב גבי חלה שדומה לשחיטה, ומקור הדברים מרש״י גיטין מ״ז ד״ה מדאורייתא שאם אין רוצה לאכול או למכור אין חייב לתרום, אבל קרבן דהוא מצוה דרמיא עליה ניח״ל לקיים בעצמו ממונו, יעו״ש. ולפ״ז י״ל דה״ט פסקו הרמב״ם והשו״ע דתרומה א״צ דעת הבעלים ולא אמרי׳ דניח״ל לקיים התרומה בממוניה, דס״ל דתרומה שהוא רק תיקון ומתיר ול״ח מצוה דרמיא עליה ומש״ה שפיר א״צ דעת בעלים, ואילו בדיקת חמץ הוי כמצוה דרמיא עליו לבדוק ושפיר ניח״ל לבדוק בממונו. ומצאתי שכן תירצו סתירת הסוגיות בשו״ת בית שערים יו״ד סי׳ פ״ה ובחי׳ הגר״ז בענגיס ח״א ס״ד אות ז׳ ובשו״ת בית שלמה או״ח סי׳ נ״ז בהגהות בן המחבר, ויעוין בשו״ת אמרי כהן סי׳ ל״ו דהשואל רצה להוכיח שגם היכא שהמצוה הוי תיקון ומתיר אמרי׳ ניח״ל כהפרשת תרו״מ, מבדיקת חמץ דאמרי׳ ניח״ל, למש״כ המנ״ח מ״ע ט׳ דאם אין לו חמץ מקיים המצוה, ודחה האמרי כהן דעכ״פ כשבודק מקיים מצוה ומשא״כ בתרו״מ שהוי רק מתיר ל״ש ניח״ל, ויעוין בשו״ת דבר אליהו [לרמאן ס׳ ס׳].

אולם זהו נסתר מגוף הסוגיא דנדרים שצריך דעת בעלים דמצוה דיליה היא, הרי להדיא שהפרשת תרו״מ הוי מצוה המוטלת אבעלים וא״כ ע״כ א״א לומר דתרומה הוי רק מתיר ותיקון. ומצאתי להגר״ש קלוגר בשו״ת טוב טעם ודעת מה״ק סי׳ י״ג שהקשה על רש״י בגיטין מ״ז הנ״ל, דליכא חיוב לתרום רק שרוצה לאכול מדאמרי׳ בנדרים שצריך דעת בעלים דמצוה דיליה הרי שהוי חובה וכמו שנקט הט״ז יו״ד ס״א ס״ק י״ז. ואמנם י״ל שזהו גופא השקו״ט שם אם תרומה הוי חובה כדעת הט״ז ובהכי צריך דעת בעלים ומצוה דיליה ובעי למיעבד בעצמו, ואו״ד שתרומה הוי רק תיקון ומתיר ול״ה מצוה ומש״ה א״צ דעת בעלים, והרמב״ם והשו״ע דפסקו שבתרומה א״צ דעת בעלים ס״ל שתרומה ל״ח מצוה דרמיא ורק תיקון ומתיר.

ועפ״ז צע״ג למה שהוכיחו בתשו׳ אבנ״ז יו״ד סי׳ שצ״ז אות ה׳ ובשו״ת מהר״ם שיק יו״ד סי׳ כ״ג ובשו״ת יריעות שלמה ח״א סי׳ מ״ז מהרמב״ם פי״א מברכות, שהפרשת תרו״מ הוי מצוה שבחובה, וכדעת הט״ז ודעימיה. ויעוין למו״ר בס׳ נחל איתן

ס"ה עמ' פ"ב שהוכיח כן מכמה ראשונים, ומה שציינתי בזה בבית מתתיהו ח"א ס"ב אות י"א ובסי"ד אות ג', וע"ע מש"כ בזה בשו"ת צפנת פענח סי' רפ"ז, ובשו"ת עונג יו"ט סי' ק"ד ולהגרי"פ פרעלא מ"ע ס"ה ובחזו"א קמאי ס"ד או"ב ובשו"ת מנחת שלמה ח"א סי' נ"ג או"ב ובשו"ת באר משה יו"ד ס"א, ובשו"ת תורת חסד או"ח ס"ה סוף או"ד, ובשו"ת דברי יעקב ס"ל ובשו"ת עצי ברושים סי' נ"ו. ובשו"ת מנחת יחיאל ח"ב ס' מ'. וא"כ למה שהוכיחו מהרמב"ם שהוי חובה צ"ע מ"ט ס"ל שא"צ דעת בעלים, ואכן למש"כ בס' באר בשדה תרו"מ פ"כ ס"ה לדחות הראיה מהרמב"ם יהא ניחא יעו"ש, אולם בס' אבי עזרי פ"ו ממעשר ה"ב ובפי"ד ממעשה הקרבנות הי"א הוכיח מהרמב"ם שמעשר הוי חובה עי"ש, ובס' תרימו חלה ס' שכ"ב ס"א.

ולכאו' י"ל בזה דהנה בעיקר הספק בגמ' אם בעי דעת בעלים כיון דמצוה דיליה, אף דגם אם חבירו תורם עבורו המצוה מתייחסת אליו, וכתב המחנה אפרים זכיה ומתנה סו"ס ז' שבתורם שלא מדעת חבירו לא נפקע מבעלים המצוה בזה שהתורם שליחותיה דבעה"ב קעביד, וחשיב כאילו עצמו קיים המצוה יעו"ש, וא"כ צ"ע מ"ט צריך דעת בעלים הא המצוה מתייחסת אליו, וכתב הגר"ש קלוגר בס' נדרי זירוזין נדרים ל"ו ע"ב שם שאף דאם חבירו תורם המצוה מתייחסת לבעל הכרי, מ"מ נוח לו לבעל הכרי לעשות המצוה בעצמו דקיי"ל בקידושין מ"א מצוה בו יותר מבשלוחו, וזהו דאמרי' מצוה דיליה וניחא ליה למיעבדיה ולא ע"י שליח משום דמצוה בו יעו"ש, ואשר עפ"ז י"ל דדעת הרמב"ם והשו"ע דפסקו דא"צ דעת בעלים דאזלי בזה לשיטתייהו דהא הרמב"ם פ"ד מתרומות ה"א כתב עושה אדם שליח להפריש לו תרו"מ, והקשה הגר"ש קלוגר בשו"ת סת"ם סוף ח"ב קונ' פרט ועוללות ס' ל"ג, דמלשון הרמב"ם עושה אדם שליח משמע שהוי לכתחילה ע"י שליח, ומוכח שבתרו"מ ליכא דינא דמצוה בו יעו"ש, וכן מוכח מלשון השו"ע יו"ד סי' של"א סע' כ"ט עושה אדם שליח להפריש תרו"מ יעו"ש. והוכיח בשו"ת הר צבי זרעים ח"א בחי' לשו"ע יו"ד סי' של"א דלא אמרי' מצוה בו דהפרשת תרו"מ, ויעויין מש"כ בטעמא בבית מתתיהו ח"ב ס"ב אות א' עי"ש, ונפיק שפסקו השו"ע והרמב"ם שליכא דינא דמצוה בו יותר מבשלוחו בהפרשת תרו"מ, א"כ שפיר ס"ל לרמב"ם ולשו"ע שא"צ דעת בעלים בתרומה, דהא כל האיבעיא דבעי דעת בעלים משום מצוה דיליה ובעי למיעבדה בעצמו משום דמצוה בו, וכיון שס"ל לשו"ע דלא אמרי' מצוה בו בהפרשת תרו"מ שפיר א"צ דעת בעלים.

ואשר עפ"ז מיושב מ"ט פסק והרמב"ם והשו"ע דהשוכר בית לחבירו בחזקת בדוק ומצאו שאינו בדוק של"ה

מקח טעות, ומשום דניח״ל לקיים בדיקת חמץ בעצמו, ובבדיקת חמץ אמרי׳ מצוה בו יותר מבשלוחו כמבו׳ במג״א סי׳ תל״ב סק״ה יעו״ש. וא״כ בהכי שפיר י״ל דניחא ליה למיעבדיה בעצמו ובממונו. וביותר י״ל דלמש״כ המחנ״א הנ״ל שתורם משלו על של חבירו גוף המצוה של הבעלים, שפיר א״צ דעת בעלים דגוף המצוה מתייחס אליו, ובבדיקת חמץ אם יבדוק המשכיר לא יהא לו שום מצוה לשוכר ולהכי אמרי׳ דניח״ל לבדוק בעצמו ולקיים המצוה בממונו, וכן חילקו בשו״ת שם אריה הנ״ל ובשו״ת בית שלמה והר צבי הנ״ל.

ניחא לאיניש במצוה קיומית

ב׳. ובאופ״א אפ״ל בכ״ז, עפמ״ש בס׳ מחנה אפרים הל׳ צדקה סי׳ שכתב בזה״ל וכמה דייות משתפכות ע״ז היכא אמרי׳ ניח״ל למיעבד מצוה, ואני בלומדי מס׳ נדרים דקדקתי מאותה סוגיא דהתורם משלו על של חבירו דכי אמרי׳ הכי היינו במצוה דרמיא עליה ובמק״א הארכתי בזה עכ״ל. ובשו״ת בית שלמה או״ח סי׳ כ״ז בהגהת בן המחבר פירש כוונת המחנ״א עפמש״כ רש״י בגיטין מ״ז הנ״ל, שתרו״מ ל״ה חובה רק שרוצה לאכול ודלא כהט״ז, וזהו שס״ל להמחנ״א שבתרו״מ לא אמרי׳ ניח״ל למיעבד מצוה כיון של״ה חובה ל״ה מצוה דרמיא עליה ל״ש כללא דניח״ל, ועיקר סברא זו כתב בס׳ שלחן הטהור (קאמרנא) או״ח סי׳ י״ד שתמה בדין השו״ע סי׳ י״ד שמותר ליקח טלית שלא ברשות להתעטף משום כללא דניח״ל לאיניש, שזהו שייך רק במצוה שבחובה כגון ליקח תפילין ולולב ושופר וכיו״ב שהוי מצוה חיובית אולם ליקח טלית להתעטף של״ה מצוה חיובית ל״ש כללא דניח״ל יעו״ש, וסברא זו כתב מו״ר מרן הגר״ח קנייבסקי בס׳ מעשה חמד עמ׳ ש״א, דאין ליכנס לחצר ללא רשות לברך ברכת האילנות משום כללא דניח״ל, דזהו רק במצוה שבחובה, וברכת האילנות הוי רשות ורק כשרואה מתחייב, ולהלן נדון בזה, וא״כ י״ל דשפיר י״ל דתרו״מ הוי מצוה בעצם ולא רק מתיר ותיקון, וכמבו׳ בנדרים שהוי מצוה דיליה, ומ״מ ל״ש בתרו״מ דין דניח״ל כמש״כ המחנ״א דתרו״מ ל״ה מצוה דרמיא עליה, היינו ל״ה מצוה שבחובה, רק מ״ע קיומית, ובמ״ע קיומית ל״ש ניח״ל, ומש״ה פסקו הרמב״ם והשו״ע דהתורם משלו על של חבירו א״צ דעת בעלים ול״ש ניח״ל לעשות המצוה בממוניה, שזהו רק במצוה שבחובה ולא במצוה קיומית.

ואשר לפ״ז י״ל דה״ט פסקו השו״ע והרמב״ם שהמשכיר בית לחבירו בחזקת בדוק ומצאו שאין בדוק של״ה מקח טעות ומטעמא דניח״ל לאיניש למיעבד מצוה בממוניה, י״ל ע״פ מה שחקר המנ״ח מ״ע ט׳ בגדר מ״ע דתשביתו אם הוי מצוה שבחובה וכשאין לו חמץ צריך לקנות חמץ

ולהשבית והמצוה בקו"ע, או"ד המצוה בשו"ת וגם שאין לו חמץ נתקיימה המצוה במה שהחמץ מושבת יעו"ש, והארכנו בזה בבית מתתיהו ח"א ס"ה אות ח' עי"ש, וא"כ עפ"ז י"ל דס"ל לשו"ע ולרמב"ם שבדיקת חמץ הוי כמצוה שבחובה ובקו"ע חייב לבדוק ולהשבית החמץ וכשאין לו חמץ צריך לקנות חמץ ולהשבית, ומש"ה בהכי שפיר אמרי' בבדיקת חמץ דניח"ל להשבית ולבדוק בעצמו, ומיושב סתירת הסוגיות ע"פ סברת המחנ"א.

אולם י"ל דהנה התוס' פסחים ד' ע"ב כתבו דנראה להרשב"א הא דמבע"ל דמשכיר בית חבירו בחזקת בדוק ומצאו שאינו בדוק שבשלושה עשר איירי, דבארבעה עשר על המשכיר לבדוק, והיינו דאי השכירות הוי בי"ג כשעדיין לא חל זמן הבדיקה השוכר חייב לבדוק בליל י"ד וכשהשכירות בי"ד חיוב הבדיקה על המשכיר, הרי דלהרשב"א אם השכירות בי"ג ל"ה בכלל האיבעיא, ולכאו' צ"ע אם נימא דניח"ל למיעבד מצוה בממוניה גם שהמצוה לא רמיא עליה שפיר י"ל דאיירי בי"ד ואפ"ה ל"ה מקח טעות דניח"ל למיעבד מצוה בממוניה אף שאי"ז מוטל עליו לבדוק, וע"כ מוכח כסברת המחנ"א שבמצוה דרמיא עליה ל"ש ניח"ל, ומשו"ה העמיד הרשב"א דאיירי בי"ג, אולם הר"ן בחי' לרי"ף שם, וכ"כ בחי' רבינו דוד שם שפירשו ספק הגמ' דהשכירות הוי בי"ד ואפ"ה ל"ה מקח טעות עי"ש ובמהר"ם חלאווה שם ובב"ח או"ח סי' תל"ג, ומוכח דס"ל דאף שהשכירות בי"ד וחל החיוב על המשכיר מ"מ ל"ה מקח טעות דאמרי' ניח"ל למיעבד מצוה בממוניה אף שאי"ז מוטל עליו לבדוק, הרי גם במצוה דלא רמיא אמרי' ניח"ל. ודלא כהמחנ"א. ומצאתי שכ"כ לתלות בשו"ת בית שלמה הנ"ל בהגהת בן המחבר וכן בשו"ת אמרי אליהו ח"א סי' ס"ג אות ח' עי"ש.

אולם ראיתי בשו"ת אבני צדק יו"ד סי' ע"ו שכתב בתו"ד דע"כ לא אמרי' ניח"ל אלא במצוה חיובית על האדם כמו מזוזה חובת הדר, וכן בבדיקת חמץ לא מיבעיא בשכרו בי"ג, אלא אפי' בי"ד, דאז חיובא על המשכיר לבדוק, מ"מ אי אמר המשכיר לא בעינא למיעבד המצוה או שאינו בביתו תו על השוכר רמיא חיובא שלא יהא חמץ בביתו, דהא חמצו של גוי עושה לו מחיצה, אע"ג דאינו חייב לשכור דוקא בית זה מ"מ מסתמא לשוכר אין בית אחר, או שרוצה בבית זה ולכן שוכרו, וכיון ששוכרו אי לא בדק המשכיר חיובא עליה רמיא, ובמצוות חיוביות אמרי' ניח"ל מממונו עי"ש. ועפי"ד נפיק דאף דאיירי בי"ד מוטל על השוכר לבדוק, והוי כמצוה שבחובה ומש"ה שייך ניח"ל, וכ"כ בשו"ת אמרי אליהו הנ"ל. ויעויין עוד באופ"א בחי' הגר"ש רוזבסקי זצ"ל פסחים אות ס"א מש"כ.

ניח"ל במקום פסידא

ג'. והנה בב"מ כ"ט ע"ב, אמר מר השואל ס"ת מחבירו ה"ז לא ישאילנו לאחר מאי איריא ס"ת אפי' כל מילי נמי וכו', ס"ת איצטריכא ליה דמהו דתימא שניחא ליה דתיעבד מצוה בממוניה, קמ"ל, והיינו דגם בס"ת מקפיד הבעלים שלא ישאיל השואל לאדם אחר הרי דלא אמרי' ניח"ל לאיניש דתיעבד מצוה בממוניה, והקשה הריטב"א שם מ"ט לא אמרי' ניח"ל, ומ"ש מהמבו' בפסחים בשוכר בית בחזקת בדוק ומצאו שאין בדוק דל"ה מקח טעות דניח"ל לקיים המצוה בממונו, גם היכא שצריך לשלם שכר על הבדיקה, וכן הקשו המאירי בפסחים ד' ע"ב והמרדכי ב"מ אות רמ"ז רס"ג, וראה תירוצים נוספים בשו"ת חת"ס ח"א או"ח ס"ב ובמג"א או"ח סי' י"ד סק"י, ובפר"ח או"ח סי' תל"ז ס"ג, ובשו"ת שער אפרים ס"ב, ובשדי חמד כללים מערכת נ' כלל י', ובס' דברי חיים ב"מ כ"ט ע"ב, ובס' דעת נוטה ציצית תשו' תק"ח. ובשו"ת הר צבי או"ח ח"א סי' י"ג הקשה מציצית דחזינן ניח"ל רק שמחזירה מקופלת וע"כ שבל"ה ל"ש ניח"ל ומ"ש בבדיקת חמץ אמרי' ניח"ל גם בפסידא עי"ש, ומה שציין בס' שואל כענין מועדים עמ' רמ"ט ובס' דברי שמואל ב"מ כ"ט ע"ב ובס' שו"ע המוסר ש"ד פ"ב ס"ק קפ"ז.

ובפשיטות י"ל דחלוק טובא, דהיכא אמרי' דניח"ל לעשות מצוה בממונו דווקא בבדיקת חמץ שהוא עושה המצוה ומקיימה ניח"ל מממונו, ואילו בס"ת כשאחר משתמש הוא מקיים המצוה, בהכי לא ניח"ל שיהא מממונו, וכן תירץ הריטב"א שם, וכן בשו"ת מהרש"ג ח"ד או"ח ס' כ"ט, ובחי' הגר"ז בנגיס ח"א ס"ד אות ח'. ובס' קרבן פסח ס' תל"ז ס"ג. ועמש"כ בס' עקדת משה ח"א סי' י"ד. אולם צ"ע בזה דגם בס"ת כשאחר משתמש הבעלים מקיים מצות חסד, ושפיר י"ל דניח"ל דתיעבד מצוה בממוניה. אכן י"ל דנהי שמקיים מצות חסד, מ"מ י"ל שמצות חסד ל"ה מצוה שבחובה כלולב שופר ותפילין, ורק במצוה דרמיא עליה אמרי' דניח"ל דתיעבד מצוה בממוניה, ומש"ה בבדיקת חמץ שהוי מצוה דרמיא עליה אמרי' ניח"ל דתיעבד המצוה בממוניה, ומוכח עפ"ז מהריטב"א דניח"ל הוי רק במצוה שבחובה ומש"ה ל"ש סברת ניח"ל, במה שמקיים מ"ע דגמ"ח שהוי מצוה קיומית. אולם בשאילתות דרב אחאי גאון שאילתא ג' איתא דחייב כ"א לעשות גמ"ח, הרי שהוי חובה. ועמש"כ בזה מו"ר בס' אורחות יושר סו"ס ג', ומה שהאריך בזה בס' שו"ע המדות ח"ב ס"ג ס"ב עי"ש. ובס' בתורתו יהגה [תורה ומצוות] ח"ב מילואים ס"ט חילק בין הגיע לידו החסד דהוי חובה לאם לא הגיע לידו עיי"ש. ואמנם גם אם נימא שגמ"ח הוי רשות, הקשה בתשו' עמק התשובה ח"ו ס"ג מ"ט אין יכול

ליקח חפץ שלא ברשות חבירו משום דניח"ל לאיניש למיעבד מצוה בממוניה, וע"י שמשתמש בחפץ מקיים מצות חסד, ואף של"ה חובה גם בציצית דל"ה חובה אמרי' ניח"ל, ומה שהוכיח מציצית להלן נדון בזה. ויעו"ש מש"כ טעם דל"ש ניח"ל משום חסד, ועפ"ז גם אם חסד הוי חובה ל"ש ניח"ל עי"ש, וא"כ י"ל דזהו שס"ל לריטב"א שרק בבדיקת חמץ אמרי' ניח"ל אף במקום הפסד, כיון שמקיים בדיקת חמץ בעצמו, ואילו כשמשאיל ס"ת לאחר ל"ש ניח"ל משום שעי"ז מקיים מצות גמ"ח.

אמנם י"ל עוד, דה"ט השואל ס"ת מחבירו אין יכול להשאיל לחבירו, ולא אמרי' דניח"ל לאיניש למיעבד מצוה בממוניה, די"ל דחבירו רוצה ללמוד בס"ת ולקיים מ"ע דת"ת, ומצוות ת"ת ל"ה חובה כל היום, שיוצא בק"ש, ועמש"כ בבית מתתיהו ח"א ס"א אות כ"ה אם ת"ת כה"י חובה או רשות, ואם נימא של"ה חובה מש"ה ל"ש ניח"ל לקיום מ"ע דת"ת שהוי רק קיום מצוה ובמ"ע קיומית ל"ש ניח"ל, ואילו בבדיקת חמץ אם נימא שהמצוה בקו"ע להשבית גם שאין לו חמץ שפיר י"ל ניח"ל, שהוי מצוה שבחובה, וא"כ י"ל שזהו שס"ל לשו"ע ולרמב"ם דאמרי' ניח"ל בבדיקת חמץ אף במקום הפסד, ואפ"ה פסק הרמב"ם בפ"א משכירות ה"ד והשו"ע חו"מ סי' שמ"ב דהשואל ס"ת מחבירו לא ישאילנו לאחר הרי דלא אמרי' דניח"ל דתיעביד מצוה בממוניה, ואם נימא דאיירי לצורך מצוות ת"ת י"ל דל"ש ניח"ל דבמצוה קיומית ות"ת כה"י הוי רשות, וסברת ניח"ל הוי רק במצוה שבחובה.

ושו"ר בס' ארחץ בנקיון כפי סי' ס"ז שכתב לתרץ דל"ש ניח"ל בשואל ס"ת מחבירו של"ה מצוה חיובית שיכול ללמוד בספר אחר ואילו בבדיקת חמץ שהוי מצוה חיובית אמרי' ניח"ל עי"ש ובשו"ת שער שמעון אחד ח"א ס' צ' שתירץ שרק במצוה למקום כבדיקת חמץ אמרי' ניח"ל ולא במ"ע לחבירו עי"ש וצ"ע.

שקו"ט אם במצוה קיומית אמרי' ניח"ל

ד'. והנה בשו"ע או"ח סי' י"ד ס"ד מותר ליטול טלית חבירו ולברך עליו וכו', והרמ"א שם כתב וה"ה בתפילין עי"ש. והמשנ"ב ס"ק י"ג דטעמא משום ניח"ל לאיניש למיעבד מצוה בממוניה, ובביאור הגר"א שם כתב כמבו' בפסחים ב' [צ"ל ד'] ובבכורות י"ח] הרי דאמרי' ניח"ל ליקח טלית חבירו ולברך, והרי מ"ע דציצית ל"ה חובה והוי כמ"ע קיומית וחזינן דשייך ניח"ל גם במצוה קיומית, ואכן בס' שלחן הטהור ס' י"ד תמה בדין זה דל"ש ניח"ל רק במצוה שבחובה כלולב שופר וכיו"ב וכתב דאין ליקח טלית שלא ברשות עי"ש, אכן בדעת השו"ע נראה שגם במ"ע

קיומית אמרי׳ סברת ניח״ל, וא״כ מ״ט פסק השו״ע שבהפרשת תרו״מ התורם משלו על של חבירו א״צ דעת בעלים הא י״ל דניח״ל לתרום בעצמו. ובבית מתתיהו ח״א סי׳ ט״ז אות ח׳ כתבנו דיהא מוכח מהשו״ע דס״ל שציצית הוי חובה ומש״ה אמרי׳ ניח״ל. ומצאתי בשו״ת דבר אליהו ס׳ ס׳ דכתב דה״ט שבציצית אמרי׳ ניח״ל אף דאם אין טלית בת ד׳ כנפות פטור, אמנם מחוייב לחזר אחריה ומש״ה שייך ניח״ל, ומה״ט כתב שבקידושין ל״ש ניח״ל דאפשר כבן עזאי עי״ש, ועפ״ז שפיר י״ל דס״ל לשו״ע שציצית הוי חובה וכמש״כ הכס״מ פ״א משחיטה ושפיר י״ל דניח״ל. ובס׳ שלמי ניסן ברכות ס׳ ע״ט או״ד תירץ שבציצית נענש בריתחא ושייך ניח״ל עי״ש. אכן י״ל כמש״כ לי הגר״מ מלכה רבה של כרמיאל ובעל שו״ת אמרי אליהו דאה״נ דמצוה קיומית גרידא אמרי׳ ניח״ל במקום דליכא פסידא ובמקום פסידא כתרו״מ ל״ש ניח״ל, ומובא מכתבו בקובץ יתד המאיר ניסן תשע״ו ס׳ קי״ז, וכ״כ בדעת המחנ״א בשו״ת מהרש״ם ח״א סי׳ כ״ט ובשו״ת זרע אמת ח״ב סי׳ קמ״ג. וע״ע בס׳ מעיל שמואל פסחים ד׳ שם.

אולם יש להוכיח בזה דהנה המג״א סי״ד סק״ח שם הקשה איך רשאי ליקח טלית חבירו ולברך, בשלמא ליטלו שרי משום דניח״ל אבל איך יברך, דבשלמא כששאלו מדעת ה״ל כאילו נתנו במתנה ע״מ להחזיר אבל כשלקח ללא דעתו איך יברך דפטור מציצית, וכתב דאע״ג דפטור מציצית רשאי לברך וכמו הנשים עי״ש, והיינו כמו נשים במ״ע שהז״ג שמברבות אף שאין חייבות וה״ה כשלקח טלית ללא רשות אף שפטור מ״מ מברך. ואולם אכתי ילה״ק לדעת השו״ע או״ח סי׳ י״ז וס׳ תקפ״ט דנשים אין מברכות במ״ע שהז״ג איך יברך בטלית כשלקח ללא רשות, ורק להרמ״א שאשה מברכת במ״ע שהז״ג י״ל דה״ה כשפטור מטלית יברך. ומצאתי שעמד בזה הרעק״א שם ס׳ י״ד על מג״א סק״ח.

אכן י״ל עפמש״נ בבית מתתיהו ח״א ס״א אות ל״ג שלאשה במ״ע שהז״ג גם קיום מצוה ליכא, א״כ י״ל דמש״ה ס״ל לשו״ע שאין מברכות, אולם כששאל טלית ללא רשות נהי שפטור מ״מ יכול לברך משום שיש לו קיום מצוה אף שאין חייב, ועפ״ז מוכח דאמרי׳ ניח״ל משום קיום מצוה גרידא, וכמש״כ המג״א דכשלוקח טלית ללא רשות פטור מציצית. ומברך כמו אשה במ״ע שהז״ג הרי יש גם בקיום מצוה בציצית אמרי׳ ניח״ל. ומצאתי שכן הוכיח בשו״ת התעוררות תשובה ח״א או״ח ס״ו וכתב עפ״ז דה״ה אשה במ״ע שהז״ג תהא רשאית לקחת לקיום מצוותיה כשז״ג ללא רשות אף של״ה חובה כמו בציצית כשלוקח ללא רשות דפטור מציצית, ואמרי׳ ניח״ל לקיום המצוה כנשים וכמש״כ המג״א, וכן

הוכיח בס' שביבי אש פר' שלח וה"ה אשה במ"ע שהז"ג, אמרי' ניח"ל והסתפק בזה הטהרת השלחן ס' תרמ"ט אם אמרי' ניח"ל באשה במ"ע שהז"ג עי"ש, ואם נימא כש"כ בבית מתתיהו הנ"ל שלאשה במ"ע שהז"ג גם קיום מצוה ליכא שפיר ל"ש ניח"ל.

ניח"ל לאשה במ"ע שהז"ג ובהידור מצוה

ובתשו' האלף לך שלמה אעה"ז סי' פ"ב פשיט"ל בתו"ד, דלאשה במ"ע שהז"ג כציצית, לא אמרי' ניח"ל דתיקח ציצית ללא רשות משום ניח"ל, ולכאו' חזינן דס"ל שבמצוה קיומית ל"ש סברת ניח"ל, וצ"ע למש"כ הגר"ש קלוגר בס' נדרי זרוזין נדרים ל"ו הנ"ל לפרש הא דאמרי' ניח"ל בתרו"מ, דניח"ל לעשות בעצמו משום מצוה בו יותר מבשלוחו ומש"ה אמרי' ניח"ל, והא תרו"מ אי"ז חובה וכמש"כ רש"י גיטין מ"ז וכנ"ל, ואמנם למשה"ק בשו"ת טו"ט מה"ק ס' י"ג הקשה על רש"י מהך סוגיא דנדרים דאמרי' ניח"ל שצריך דעת בעלים שהוי מצוה דיליה הרי שהוי חובה עי"ש, אולם מצוה בו יותר משלוחו ל"ה מצוה שבחובה, וכמו שנקט הביהו"ל או"ח סי' ר"נ, ואפ"ה אמרי' ניח"ל משום מצוה בו, ומ"ט לאשה במ"ע שהז"ג לא נימא ניח"ל ליטול ציצית, שיש להם קיום מצוה, אכן י"ל דשפיר ס"ל דאמרי' ניח"ל בשביל קיום מצוה ושאני ציצית לאשה דגם קיום מצוה אין לה וכמו שהאריך בס' אתוון דאורייתא כלל י"א עפי"ד המנ"ח מ"ע שכ"ה והבאנו דבריו בארוכה בבית מתתיהו ח"א סי' י"ד אות י"ג. ועפ"ז כתבנו שם לתרץ דעת הטור בס' י"ז דאשה לא תברך על ציצית אף שהוי מ"ע שהז"ג ואילו בס' תקפ"ט פסק דאשה תברך על שופר אף שהוי מ"ע שהז"ג, וכן הקשה הגר"ש קלוגר בחכ"ש ס' תקפ"ט, אולם אם נימא דלאשה בציצית גם קיום מצוה ליכא מיושב שפיר, וא"כ י"ל דה"ט דלאשה אין ליטול ציצית ללא רשות, דשאני ציצית דגם קיום מצוה אין לה, ואה"נ לענין שופר ולולב תהא רשאית ליקח ללא רשות שיש לה קיום מצוה, וכן נקט בתשו' אגרות משה ח"ב או"ח סי' ק"ו, שלאשה במ"ע שהז"ג אמרי' ניח"ל ליקח שלא ברשות, והוכיח ממה דשרי ליקח טלית בתפילה ללא רשות אף שאי"ז חיוב גמור ללבוש עי"ש. ובספר דעת נוטה ציצית תשו' תצ"ו השיב מו"ר הגרח"ק דמסתבר דמותר לאשה ליקח לולב שלא ברשות אף שאין חייבת עי"ש, ובספרי מועדי הגר"ח ח"א תשו' תקמ"ז כתבנו להקשות דהא ס"ל להגרח"ק שבקיום מצוה ל"ש סברת ניח"ל ומה"ט אין ליכנס לחצר לברכת האילנות ומ"ט בנשים אמרי' ניח"ל, והשיב ע"ז כבר נהגו והוי מצוה, והיינו כיון שנהגו חשיב כמצוה שבחובה, ומש"ה אמרי' ניח"ל באשה. ועפ"ז יש לדחות שה"ט אמרי' דשרי ליקח טלית בתפילה ללא רשות משום ניח"ל כיון

שכבר נהגו ללבוש הוי כחובה, ואי״ז ראיה למ״ע דרשות גרידא. ובס׳ מועדי הגר״ח ח״א תשו׳ ח׳ נשאל מ״ט אין שרי ליכנס לחצר לברכת האילנות, ומ״ש מציצית דאמרי׳ ניח״ל, והשיב יש מצוה שלא להתפלל בלא ציצית וכמש״כ המג״א עי״ש.

והלום ראיתי בתשו׳ אבן שתיה או״ח ס״ו שהסתפק בהא דקיי״ל בכ״ד ניח״ל לאיניש למיעבד מצוה בממוניה, היכא שגוף המצוה יכול לקיים בעצמו, ואין בידו לקיים רק בהידור אם בהידור מצוה אמרי׳ ניח״ל, ותלה אם במ״ע דרבנן אמרי׳ ניח״ל ולהלן נדון בזה, וכן אם הידור הוי מה״ת אם לאו, וכתב אף אם הידור מצוה הוי מה״ת ל״ש ניח״ל ליקח מחבירו שלא ברשות שחבירו אין מצווה על ההידור, ואין מוטל עליו להדר והוי כדבר הרשות ול״ש ניח״ל, והוי כמו ליקח טלית לאשה ולכל הפטורים, עי״ש ולהלן נוכיח שגם ליקח ממי שפטור אמרי׳ ניח״ל, וחזינן שנקט כיון שהידור מצוה ל״ה מצוה שבחובה ל״ש ניח״ל, וכמו ליקח מאשה, ולפו״ר נראה דס״ל דגם לאשה עצמה אין ליקח לולב שלא ברשות משום ניח״ל וצ״ע. ובס׳ נפש חיה או״ח סי׳ י״ד ס״ד, הסתפק אם אמרי׳ ניח״ל לצורך הידור מצוה כשיש לו טלית, ורוצה טלית בהידור, וכתב דניח״ל זהו רק כשאין יכול לקיים המצוה, ולא כשרוצה לקיים מהמובחר יעו״ש, ובשו״ת חקי חיים ח״ג סו״ס ה׳ אם אמרי׳ ניח״ל לזריזין עי״ש ובשו״ת בצל החכמה ח״ו ס׳ קי״ט.

וגם בתשו׳ והנהגות ח״ו סו״ס רפ״ח כתב בפשיטות אם יצא יד״ח לולב ובא ליטול לולב חבירו שיותר מהודר אין אנן סהדי דניח״ל, וכתב שלא מצא בפוסקים שחילקו בזה, ולכאו׳ אם נימא שגם במצוה קיומית אמרי׳ ניח״ל ה״ה להידור מצוה שיש בו קיום מצוה. ובשו״ת מעשה אפוד ח״א ס׳ ק״ס כתב שאין מוכח מקיום מצוה להידור. ובשו״ת שובה ישראל ח״ב ס׳ נ״ב הוכיח שגם בהידור מצוה אמרי׳ ניח״ל, מדברי הלח״מ בשו״ת לחם רב ס׳ קפ״ז דאמרי׳ ניח״ל ליקח רמונים לס״ת אף שהוי רק הידור מצוה יעו״ש, והגרח״ק כתב לי דל״ש ניח״ל ליקח רימונים לס״ת. ובבית מתתיהו ח״א סי׳ אות ב׳ כתבנו לתלות אם אמרי׳ ניח״ל להידור שה״ז תליא בגדר הידור מצוה אם הוי כחלק מהמצוה אם לאו, ויעו״ש אם יכול להדר אחר שכבר יצא המצוה, ואם נימא דל״ש להדר אחר שנפיק ורק באמצע המצוה י״ל דל״ש ניח״ל להידור, ושאלתי להגרח״ק כשיצא יד״ח לולב בלולב שלו ורוצה ליקח שלא ברשות חבירו לולב מהודר אם אמרי׳ ניח״ל, והשיב ע״ז, אם קשה לו לשאול רשות. ושאלתי עוד מי שיצא יד״ח תפילין ורוצה ליקח שוב לקיים מצוה אם אמרי׳ ניח״ל אחר שנפיק והשיב כן. ואמנם י״ל שה״ז תליא אם תפילין כה״י הוי חובה או רשות. ועיין מה שצויין

בזה בבית מתתיהו ח"א ס"א אות ג', ואם נימא שתפילין הוי חובה כה"י שפיר שייך ניח"ל. ולמש"כ הריטב"א שבת מ"ט, שתפילין כה"י הוי ממידת חסידות לכאו' ל"ש ניח"ל וצ"ע, ושאלתי להגרח"ק מי שהניח תפילין של רש"י ורוצה להניח תפילין של ר"ת אם רשאי ליקח שלא ברשות והשיב כן.

ובס' מועדי הגר"ח ח"א תשו' תקמ"ט נשאל אם אמרי' ניח"ל ליקח לולב להידור כלולב כה"י וכתב לא שייך. ובתשו' תקמ"ח נשאל מ"ט ס"ל דאמרי' לאשה במ"ע שהז"ג אמרי' ניח"ל הא ס"ל שרק במצוה שבחובה שייך ניח"ל, וכתב אבל יש הידור מצוה, ולמש"כ לעיל י"ל כיון שנהגו הוי כחובה ומש"ה לאשה אמרי' ניח"ל, ואצ"ל משום הידור מצוה שבהידור מצוה י"ל דל"ש ניח"ל, וכמו שס"ל שלא אמרי' ניח"ל להידור בלולב כה"י. ולענין ליקח לולב לצורך ניענועין אחר שכבר נפיק כתב לי הגרח"ק דשייך. ויל"פ עפמש"כ בבית מתתיהו ח"א סי' או"ב שניענועין הם חלק ממצות הנטילה, וללא הניענוע איכא חסרון בנטילה יעו"ש, ומש"ה שפיר שייך ניח"ל לניענוע. אף דאמרי' בסוכה מ"ב דמדאגביה נפק, א"כ כיון שכבר נפיק יד"ח לולב ל"ש ניח"ל, ואם נימא שהוי כחלק ממצות הנטילה וכמו שנקט החת"ס סוכה מ"ב, ושפיר אמרי' ניח"ל, אף שס"ל להגרח"ק שלצורך הידור מצוה כמנהג אנשי י-ם ליקח לולב כה"י ל"ש ניח"ל, ויל"פ עפמש"כ בדרך אמונה פי"א מביכורים ה"ה בביהו"ל שלולב כה"י ל"ה מצוה הנמשכת וליכא קיום מצוה א"כ בהכי ל"ש ניח"ל, ועמש"כ בבית מתתיהו ח"א סי' אות ה' אם לולב כה"י הוי קיום מצוה או חיבוב. ובס' חוט שני שבת ח"ג עמ' ס"ו.

ומו"ר בתשו' משנת יוסף חי' סו"ס נ"ב במכתבו אלי, כתב בענין ניח"ל לאיניש דליעבד מצוה בממוניה, לפום רהיטת הסברא אין חילוק בין מצוה חיובית או קיומית, דאורייתא או דרבנן, דכיון דניח"ל אתינן לה מהו ההבדל, רק בזה יש לחלק דמבואר בתוס' סוכה ל"ט שעיקר המצוה בהגבהת הלולב ובזה יוצא עיקר המצוה, והמשך והשלמת המצוה הם הנענועים שכך תקנו חז"ל ע"פ נגלה ונסתר, ובשני חלקים אלה ניח"ל לאיניש, וכדחזינן שכל הנוטל מברך ומנענע וע"ד כן נותנו לחבירו, אבל יש עוד חיוב במצוה והוא להחזיקן כה"י כאנשי ירושלים ובזה מסתבר דלא ניח"ל שיחזיק ד' מינים שלו כ"כ הרבה זמן שהמישמוש שלהם לא טוב להם ואין זה אלא הידור וחיבוב מצוה עכ"ל עי"ש. ועפ"ז י"ל זהו שס"ל להגרח"ק שבהידור מצוה בלולב כה"י ל"ש ניח"ל, שחיישינן דינזק הלולב כה"י, ולניענועים שפיר ניח"ל אף שכבר נפיק בעיקר המצוה, וניחזי אנן בזה ועי' בשו"ת חזון נחום ח"ב ס"א עמ' ב'.

והנה המטה אפרים ס׳ תקפ״ו ס״ה כתב דמותר ליקח שופר מחבירו אפי׳ לתקוע מאה קולות כיון שנהגו לתקוע בשיעור זה עי״ש, וכ״פ המשנ״ב ס׳ תקפ״ו סק״ט, דמותר ליטול שופר מחבירו שלא בידיעתו ולתקוע, דניח״ל לאינשי למיעבד מצוה בממוניה ובודאי היה מתרצה, ואפי׳ לתקוע בו כל המאה קולות, אע״פ שאינו מדינא כיון שנהגו כן בודאי לא ימחה בזה עכ״ל עי״ש, הרי דאמרי׳ ניח״ל אף שנפיק בעיקר המצוה ולכאו׳ זהו דלא כהאבן שתיה הנ״ל דלא אמרי׳ ניח״ל היכא שכבר נפיק ורוצה ליקח לצורך הידור, וכתב כיון שאין חבירו מצווה על ההידור ואין מוטל עליו להדר הוי כדבר הרשות דל״ש ניח״ל, וממה דס״ל למט״א וכ״פ המשנ״ב דאמרי׳ ניח״ל אפי׳ לצורך מאה קולות של״ה מדינא רק מנהג, כאן הוי כהידור ואפי״ה ס״ל דאמרי׳ ניח״ל, וה״ה יהא שרי ליקח לולב מחבירו אף שכבר נפיק לצורך הידור שכתב בתשו׳ והנהגות דל״ש ניח״ל, ולא מצא לפוסקים שחילקו בזה לפו״ר אשתמיטיה דברי המשנ״ב שמקורם במט״א. וראיתי בתשו׳ מעשה אפוד הנ״ל שכתב בתו״ד דפעמים מנהג הריהו כחובה גמורה שקיבלו עליהו, ואי״ז מוכח להידור, ועפ״ז י״ל כיון שקיבלו לשמוע מאה קולות שפיר י״ל דניח״ל שהוי כחובה, ואילו ליטול לולב אחר שכבר נפיק לצורך הידור אין מוכח דאמרי׳ ניח״ל, ועפ״ז י״ל דמש״ה יהא שרי לאשה ליקח לולב משום ניח״ל, כיון שנהגו הוי כחובה וכש״כ האגר״מ הנ״ל להוכיח מדאמרי׳ ניח״ל בטלית לתפילה אף שהוי רק מנהג ולא חובה, ומ״מ י״ל כיון שנהגו ליקח טלית בתפילה שייך ניח״ל, וכתב האגר״מ שזהו המקור למשנ״ב דמותר ליקח שופר למאה קולות שהוי רק מנהג, כמו ששרי ליקח טלית לתפלה שהוי מנהג. ולמש״כ י״ל כיון שנהגו הוי כחובה. ואי״ז מוכח להידור לולב אחר שנפיק.

אולם ילה״ק במש״כ המט״א והמשנ״ב דה״ט דשרי ליקח שופר אפי׳ למאה קולות כיון שנהגו, הא אף שאין נהגו כן מ״מ בריבוי התקיעות איכא קיום מצוה מה״ת וכמש״כ המור וקציעה ס׳ תקצ״ו שהוי כתפילין וכלולב כ״ז שנוטל מקיים מצוה יעו״ש ובס׳ מועדים וזמנים ח״א ס״ה, וכיון שיש קיום מצוה שפיר מש״ה י״ל ניח״ל למצוה קיומית ומ״ט כתבו המט״א והמשנ״ב, דטעמא דניח״ל משום שנהגו ולא משום קיום מצוה מה״ת, וע״כ מוכרח דס״ל שבמצוה קיומית ל״ש ניח״ל, אל״ה דנימא דס״ל דליכא קיום מצוה בריבוי התקיעות ודלא כהמו״ק הנ״ל. ועיין בס׳ מועדי הגר״ח תש״ו תי״ב שנשאל אם יש קיום מ״ע לשמוע הרבה תקיעות אחר שיצא, והשיב אם יש שיטות כאלה הרי רק לחוש לשיטות האלו, וליל״ז אין קיום מ״ע בריבוי התקיעות, ומש״ה כתבו המשנ״ב והמט״א דאמרי׳ ניח״ל במאה קולות רק

משום שנהגו כן, ושאלתי להגרח"ק מ"ט ס"ל שבמצוה קיומית ל"ש ניח"ל כברכת האילנות ליכנס לחצר, ומ"ש ממש"כ המשנ"ב דשייך ניח"ל אפי' למאה קולות אף של"ה חובה, וכתב לי עיקרו מדאורייתא ולא כתב שיש קיום מצוה מה"ת אלא משום שעיקרו מה"ת, וע"כ דליכא קיום מ"ע בריבוי התקיעות והיכא שעיקרו מה"ת אמרי' ניח"ל גם במ"ע דרשות, ולהלן נדון בסברא זו. ועפ"ז י"ל עוד דה"ט בטלית בתפילה אמרי' ניח"ל אף של"ה חובה דעיקר מצוות טלית מה"ת שפיר שייך ניח"ל, וכ"ש לסוברים שגם בקיום מצוה אמרי' ניח"ל בטלית בתפילה נהי של"ה חובה, מ"מ מקיים מצוות ציצית מה"ת ושייך ניח"ל, ועפ"ז ה"ה באשה במ"ע שהז"ג. וע"ע בס' ברכת החמה פ"ג ס"ח ובשו"ת שביבי אש ח"א סי' מש"כ, ובשו"ת חקרי זאב ס' נ"ז, ובס' קובץ הלכות להגר"ש קמנצקי פל"ט ס"ה, לענין אשה במ"ע שהז"ג אם אמרי' ניח"ל.

והנה הבית שמואל אעה"ז ס' כ"ח סק"נ כתב דאין ליקח טבעת שאולה לקידושין משום דניח"ל לאיניש למעבד מצוה בממון שלו, די"ל כה"ג ל"א ניח"ל. כמש"כ המרדכי בפרק אלו מציאות היכא דאיכא הפסד ממון כגון לימוד בס"ת ובספרים ל"ש ניח"ל, א"כ אם רוצה לקדש אשה בטבעת של אחר לא אמרי' ניח"ל לבעליו למעבד מצוה בממונו יעו"ש, הרי דכתב הב"ש בטעם דל"ש ניח"ל בקידושין בטבעת שאולה דל"ש ניח"ל במקום הפסד ממון, וללז"ז שפיר אמרי' ניח"ל ואם נימא דניח"ל הוי רק במצוה שבחובה קידושין ל"ה מצוה שבחובה, יעוין בסה"מ להרמב"ם מ"ע רי"ג [ותליא בגירסאות שם] עי"ש, וגם י"ל דאין חייב לקדש דווקא בטבעת ויכול בשטר וא"כ ל"ש ניח"ל. ויעויין בשו"ת דבר אליהו ס' ס' דכתב בתו"ד דל"ש ניח"ל בקידושין של"ה חובה דאפשר כבן עזאי עי"ש ולמש"נ יל"ד שעיקר הקידושין ל"ה חובה אף שהוי מ"ע, ועיין ברא"ש פ"ק דכתובות סי' י"ב דליכא מצוה כלל בקידושין עי"ש ועיין בשו"ת משנה הלכות ח"ט ס' רל"א ובס' מנחת אשר קידושין ס' מ"ד בדעת הרמב"ם אם קידושין הוי חובה או רשות עי"ש, ועפ"ז זהו נפק"מ אם אמרי' ניח"ל במ"ע בקידושין. וכן מוכח ממש"כ הב"ח או"ח סי' שס"ז או"ג המובא להלן, שבמצות עירוב אמרי' ניח"ל, ועירוב ל"ה חובה ואפ"ה דן משום ניח"ל.

והנה הט"ז ס' תרל"ז סק"ד כתב נ"ל פשוט שמותר לאדם ליכנס לסוכתו של חבירו שלא מדעתו דניח"ל דליעביד מצוה בממוניה, והוא ק"ו ממה דאיתא בס' תרמ"ט דמותר לאדם ליקח לולב מחבירו שלא מדעתו, שודאי קפיד אדם על אתרוג שלו, וממה שקפדי על כניסה לסוכה שלו אלא שנ"ל דכ"ז שבעל הסוכה אינו שם אבל בשעה שהוא בסוכה אפשר דקפיד וכו' יעו"ש,

הרי דשרי ליכנס לסוכה של חבירו שלא מידיעתו מדינא דניח״ל לאינש דליעבד בממוניה, ולא חילק הט״ז בין יום ראשון לשאר ימים, ולמש״כ המנ״ח מ״ע שכ״ה בשאר ימים בסוכה ל״ה חובה רק רשות א״כ אם נימא דלא אמרי׳ ניח״ל לאיניש למיעבד מצוה בממוניה במצוה קיומית ה״ה דלא אמרי׳ דשרי ליכנס לסוכת חבירו בשאר ימים משום ניח״ל, ואולם למש״כ הגר״י ענגיל באתוון דאורייתא כלל י״א ובגיליוני הש״ס סוכה כ״ז להוכיח שגם בשאר ימים סוכה הוי מצוה שבחובה ועיין מה שהוכיחו בזה בשו״ת בנין ציון ס׳ קמ״ו ובשו״ת דובב מישרים ח״ג ס׳ ע״ו או״ד ובס׳ לקח טוב ס׳ י״ב א״כ שפיר ה״ה בשאר ימים שרי ליכנס לסוכת חבירו משום ניח״ל, ועמש״כ בזה בשו״ת שואלין ודורשין ח״ז ס׳ כ״ז ובקובץ הל׳ סוכה להגר״ש קמניצקי פי״א ס״א, ובשו״ת אור לציון ח״ד פכ״ז ס״ב ובס׳ בית דוד הל׳ סוכות פי״ג ס״ז. והגרח״ק כתב לי ע״ז אם אמרי׳ ניח״ל ליכנס לסוכה, אם משער שלא יקפיד.

והנה בבכורות נ״ח ע״א הא דאיתא במתני׳ שלש גרונות למעשר בהמה בפרוס הפסח בפרוס העצרת ובפרוס החג, וא״ר תנחום מ״ש דהני זימנא, כדי שתהא בהמה מצויה לעולי רגלים ואע״ג דתנן עד שלא הגיע הגורן מותר למכור ולשחוט ניחא ליה לאיניש דליתעביד מצוה בממוניה והדר ליזבון וליכול, הרי דאמרי׳ ניח״ל דתיעבד מצוה בממוניה בבמעשר של״ה חובה שיכול ליפטר ממצות מעשר בהמה, מ״מ כשמעשר הרי מקיים המצוה וחזינן לכאו׳ שגם במ״ע קיומית שייך סברת ניח״ל, וכן הוכיחו בשו״ת בית שלמה הנ״ל ובשו״ת שובה ישראל ח״ב ס׳ נ״ב עי״ש, וכיו״ב מצינו בבכורות י״ח ע״ב יעו״ש כל הסוגיא, וצ״ע למש״כ השלחן הטהור הנ״ל דניח״ל לאיניש למיעבד מצוה בממוניה הוי רק במצוה שבחובה ולא בקיומית.

בטעמא דניח״ל אם משום אומדנא או משום ערבות

ה׳. ואשר יראה בכ״ז דהנה בעיקר דין השו״ע דשרי ליקח טלית מחבירו ללא רשות משום ניחא לאיניש למיעבד מצוה בממוניה, כתב הגר״א שם שמקורו מפסחים בסוגיא הנ״ל של״ה מקח טעות כשמשכיר בית לחבירו בחזקת בדוק ונמצא שאינו בדוק דניחא ליה לאיניש לקיומי מצוה בממוניה, והיינו שניחא לקיים בדיקת חמץ בממונו, וא״כ צ״ע איך מוכח דגם שרי ליקח טלית מחבירו שלא בידיעתו משום דניח״ל דתיעביד מצוה בממונו, וסברת ניח״ל חזינן שרוצה לקיים בעצמו המצוה ומנ״ל שאיש אחר יקיים בממונו, וע״כ י״ל דעיקר סברת ניח״ל היינו אומדנא דמסתמא ניח״ל, דאם ניח״ל לעשות המצוה בממונו ומה״ט ל״ה מקח טעות כ״ש דניח״ל שישתמשו בממונו לצורך מצוה, ועפ״ז י״ל שגם כשאחר מקיים מצוה קיומית איכא להך

אומדנא שמסכים דתיעבד מצוה בממונו, ומה"ט גם במעשר בהמה של"ה חובה אמרי' דניח"ל, וכן תירץ לי הגרח"ק, חזינן דזה זכות שיעשה המצוה בממונו.

אולם ראיתי בחי' הגרז"ר בנגיס ח"א ס"ד דכתב טעם אחר לסברת ניח"ל, דטעמא משום הערבות דכל ישראל ערבים זל"ז, ומה"ט קי"ל שיצא מוציא משום דעליו מוטל להוציאו, וא"כ זהו דינא דניח"ל מדין ערבות, דכיון שצריך לדאוג שחבירו יקיים המצוה דכל ישראל ערבים זל"ז, מה"ט יכול חבירו ליקח שלא ברשות לקיים מצותו, ומדין ערבות אמרי' דניח"ל שחבירו יקיים המצוה, ועיקר הדבר דניח"ל הוי מטעם ערבות כתבו גם בס' עט סופר כלל מ"ב סק"ד, ובס' ברכת אהרן [לאב"ד רישא] מאמר קע"ב עי"ש, ובס' מאסף לכל המחנות ס' י"ד ס"ק ל"ב, וא"כ י"ל שבמצוה קיומית ל"ש ניח"ל, כמו שבדין ערבות זהו רק במצוה שבחובה וכמבו' בב"ח יו"ד ס"א ס"ז ובש"ך שם ס"ק ל"ב ובפר"ח שם, של"ש ערבות במ"ע דשחיטה, ודינא דיצא מוציא שהוי רשות, הרי אף שיש בשחיטה קיום מצוה, וכמו שמנה הרמב"ם בסה"ק ממ"ע קמ"ו והוא שצוונו לשחוט, מ"מ כיון שהוי רשות ולא חובה ל"ש ערבות.

וא"כ עפ"ז י"ל אם לנשים במ"ע שהז"ג אמרי' ניח"ל שתיקח לולב מאחר מדין ניח"ל, ע"פ מה שהביא הריטב"א ר"ה כ"ט ע"ב אם לנשים במ"ע שהז"ג אמרי' אע"פ שיצא מוציא, ואיש אחר יוכל לברך להוציאם כיון שאין חייבות ל"ש ערבות ודינא דיצא מוציא. והריטב"א שם הביא מח' בזה עי"ש. ובריטב"א ברכות פ"ה ה"ב (ובדגול מרבבה ס' רע"א נקט בדעת הרא"ש דנשים אינם בכלל ערבות להוציא אנשים, ועי' ברעק"א מה"ק ס"ז ובמ"ב ס' רע"א סק"ה אם נשים שייכות בכלל ערבות גם במ"ע שלא הז"ג]. וא"כ י"ל למש"כ הרמ"א ס' תקפ"ט ס"ו דאחרים לא יברכו לנשים, הרי דל"ש דינא דיצא מוציא דנשים במ"ע שהז"ג ומשום דל"ש בהם ערבות לענין מ"ע שהז"ג שהוי רק מצוה קיומית, א"כ ה"ה דל"ש ניח"ל בנשים במ"ע שהז"ג שיקחו לולב מאחר שלא ברשותו דלא כהתעוררות תשובה הנ"ל, ועפ"ז י"ל דלמש"כ המשנ"ב ס"ק י"ד בשם הארצוה"ח שבציצית יכול אחר לברך ברכת הטלית אף שיצא ואינו מתעטף יכול להוציא דכל ישראל עריבים זל"ז יעו"ש, הרי שבטלית שייך דין ערבות אף למש"כ הרמ"א דל"ש בנשים במ"ע שהז"ג לאיש אחר להוציאם, וע"כ בזה שטלית הוי כמצוה שבחובה וצריך לחזר אחריה וכמש"כ הדבר אליהו הנ"ל, וכיון דחזינן דשייך ערבות לברכת הטלית ה"ה דשייך ניח"ל, ואילו בנשים במ"ע שה"ג דל"ש ערבות ל"ש ניח"ל.

וילה"ת להמבו' בשו"ע או"ח ס' תקפ"א ברמ"א דנוהגין

לתקוע בחודש אלול אחר שחרית, ומקורו מפרקי דר״א ומהרי״ל, אם יכול ליקח שופר מחבירו בחודש אלול שלא ברשות משום ניח״ל לאיניש לקיים מנהג שנהגו דאין בו קיום מצוה מנ״ל דאמרי׳ ניח״ל. ואין להוכיח ממש״כ המט״א והמשנ״ב הנ״ל דאמרי׳ ניח״ל ליקח שופר לשמוע מאה קולות, דלמש״כ המו״ק בריבוי התקיעות יש קיום מצוה מה״ת ומש״ה אמרי׳ דניח״ל, ואף אם נימא דליכא קיום מצוה בריבוי התקיעות, מ״מ שופר בר״ה עיקרו מדאורייתא, ובהכי י״ל דניח״ל, ומנ״ל על מנהג גרידא דשייך סברת ניח״ל. ומו״ר הגר״ח קנייבסקי כתב לי דל״ש ניח״ל על שופר באלול, ושו״ר שהסתפק בזה ידידי הגאון רבי ישראל שוורץ בס׳ מועדי ישראל ימים נוראים ס׳ צ״ב אות ו׳. וכתב לי הגאון רב שמאי גרוס בעל שבט הקהתי בזה״ל, נ״ל שיכול ליקח כיון שאצל בני אדם הגם שזה מנהג מ״מ חמיר הך מנהג, ועוד דלא כו״ע יודעים שזה רק מנהג וסוברים שזה מדינא א״כ ודאי ניח״ל.

ואולי י״ל בזה כיון שע״י השופר בחודש אלול מתעוררים לתשובה ועי״ז מתקיים מצות תשובה וכמש״כ כן הלבוש ס׳ תקפ״א, נהי שעצם התקיעה הוי רק מנהג, כיון שע״י השופר נתקיים מצוה מה״ת דתשובה שפיר אמרי׳ דניח״ל לאינש ליקח שופר שעי״ז יתקיים מצוה דתשובה, וה״ז תליא במה שמובא להלן אם בהכשר מצוה אמרי׳ ניח״ל דהכא גוף התקיעה ל״ה מ״ע ורק עי״ז מתעוררים לתשובה. וכתב לי הגאון רבי אליהו שלזינגר בעל שואלין ודורשין דשפיר י״ל דגם במנהג כתקיעת שופר באלול אמרי׳ ניח״ל דאיכא אומדנא שמסכים, וכ״כ לי בעל השבט הקהתי כיון שאצל בני אדם חשיב כמצוה איכא סברת ניח״ל. וידידי הג״ר רחמים משה שעיו בעל מחקרי ארץ הוכיח כן מהברכ״י או״ח ס׳ תל״ז אות ו׳ שגם ענפי מצוה הם בכלל הך כללא דניח״ל עי״ש. ואולם כתב לי הגרש״א שטרן שליט״א בעל שביבי אש, דכל היכא דאיכא מקום להסתפק אם איתא להאי כללא דניח״ל י״ל דלא אמרי׳ כן, ובכדי שנוכל להתיר בעי אומדנא ברורה וודאית, וכל דאיכא ספק י״ל דליכא אומדנא ול״ש ניח״ל. ומובא בקובץ יתד המאיר תמוז תשע״ה ס׳ ע״ט עי״ש, ובשו״ת חקרי זאב ס׳ נ״ז לענין שופר באלול. ובס׳ מנחת אהרן ס׳ ק״ז. והגר״א נבנצאל כתב לי ל״ש ניח״ל שופר לאלול.

וכמו״כ יל״ד להמבו׳ בשו״ע או״ח ס׳ תרכ״ג ס״ו, דתוקעין תשר״ת בסיום תפילת יוה״כ אם מותר ליקח שופר מחבירו שלא ברשות לתקוע במוצאי יוה״כ, והגר״ח קנייבסקי כתב לי ע״ז יתכן, והיינו אף שלענין שופר בחודש אלול כתב דל״א ניח״ל שעיקרו אינו אלא מנהג ואילו שופר במוצאי יו״כ שיש בו תורת מצוה וכמבו׳

במשנ"ב דשרי לתקוע ביה"ש דהוא שבות לצורך מצוה יעו"ש, ולענין שופר באלול חזינן דהשו"ע השמיט כלל שתוקעין בשופר באלול ורק הרמ"א הזכיר ד"ז, ל"ש בהכי ניח"ל. וכתב לי הגרח"ק בטעם שהשמיט השו"ע תק"ש באלול, אולי לא נהגו בזמנו, וע"ע מש"כ בס' מנהג אבותינו בידינו מועדים פ"א.

ניח"ל לצורך הכשר מצוה

ו'. וראיתי בשו"ת באר שרים ח"ו סו"ס פ"ב דכתב לדון בדין ניח"ל אם הוי רק ליקח חפץ של מצוה, כגון טלית ותפילין ולולב שזהו גוף המצוה ובהכי אמרי' ניח"ל, או"ד גם בחפץ שאינו של מצוה, כגון ליקח קרשים לעשות סוכה או עט לכתוב על השבת אבידה, דל"ה אלא הכשר ולא גוף המצוה, והוכיח מדאמרי' בפסחים ד' דניח"ל לשלם שכר הבדיקה בעצמו משום דניח"ל למיעבד המצוה בממוניה, והרי כסף על הבדיקה ל"ה גוף המצוה, הרי גם במה דל"ה גוף וחפץ המצוה אמרי' ניח"ל. ואמנם למש"נ לעיל דילה"ק דהתם חזינן דין דניח"ל לעשות בעצמו וממונו, ומנ"ל דשרי ליקח חפץ שלא מידיעת חבירו משום ניח"ל דתיעבד מצוה בממוניה, אכן המג"א ס' י"ד סק"י דימה ציצית לבדיקת חמץ לדין ניח"ל הרי מוכח שניח"ל הוי גם בשכר הבדיקה של"ה חפץ מצוה, וה"ה גם בחפץ שאינו של מצוה שייך ניח"ל כשרוצה לקיים מצוה. וכיו"ב הסתפק הגרש"א שטרן בעל שביבי אש בקובץ שערי הוראה ח"ו עמ' קע"ד, אם בהכשר מצוה אמרי' ניח"ל, וכגון ליקח כוס לקידוש או מנורה לנ"ח אם אמרי' דניח"ל. או"ד רק בגוף המצוה שייך ניח"ל. ובשו"ת בצל החכמה ח"ו ס' ק"כ פשיט"ל דשרי ליקח מנורת חבירו שלא ברשות משום ניח"ל, הרי גם בהכשר שייך ניח"ל.

והנה המ"א ס' תקפ"ו סק"ד כתב ונ"ל דמותר ליטול שופר חבירו בלא דעתו ולברך עליו כמש"כ בס' תרמ"ט ס"ה. ואע"ג דשופר קצת מתקלקל, גם טלית מתקלקל קצת ושרי עי"ש, הרי דשרי ליקח שופר שלא ברשות מדין ניח"ל. ובגדר מ"ע דשופר נחלקו אם המצוה זהו גוף התקיעה או השמיעה, וברמב"ם פ"א משופר ה"ג דאין המצוה אלא בשמיעת הקול, ועמש"כ בבית מתתיהו ח"א ס"ג אות כ"ט וסי' סוף אות י"ד נפק"מ בזה. ואם נימא שהמ"ע בשמיעה, השופר ל"ה אלא הכשר מצוה לתקוע, וחזינן שגם בהכשר מצוה כשופר דהמצוה בשמיעה שרי ליקח שופר כדי לתקוע. אכן י"ל דגם אם נימא שהמצוה בשמיעה מ"מ התקיעה מפורשת בתורה והכשר הכתוב בתורה י"ל שהוי כמ"ע וכמש"כ העמק שאלה שאילתא קס"ט, ועמש"כ בזה בבית מתתיהו ח"א ס"ו אות ט', ועפ"ז י"ל דאף אם נימא דבהכשר כתק"ש אמרי' ניח"ל, זהו משום דהוי כהכשר הכתוב בתורה ומנ"ל על הכשר שאין כתוב כגון

כוס לקידוש ומנורה לנ״ח, ומגבת לנט״י לסעודה וכיו״ב. [וכתב לי בעל מחקרי ארץ להוכיח ממעשה דמר זוטרא חסידא בב״מ כ״ד ע״א, דלא אמרי׳ ניח״ל ליקח בגד לנט״י. ויש לדחות משום שמקפיד על שיתלכלך הבגד]. ובס׳ מועדי ישראל ימים נוראים ס׳ צ״ב או״ז כתב דאם ניח״ל מדין ערבות ה״ה הכשר מצוה הוי כאמצעי לקיום המצוה ושייך ערבות ודין ניח״ל, והביא להוכיח משופר וכש״נ.

והגר״י ליברמן בעל המשנ״י כתב לי להוכיח מספרים דאמרי׳ ניח״ל אל״ה שיתקלקל אף שהוי הכשר לת״ת.

והנה הב״ח או״ח ס׳ שס״ז או״ג, עמש״כ הטור דאשתו של אדם מערבת לו שלא מדעתו וכו׳ כ״ז שלא מיחה אפי׳ אינו רגיל לערב עמהם, ואינו אוסר מערבת שלא מדעתו דמסתמא ניח״ל, וכתב הטעם דכיון שמצוה מד״ס היא מסתמא ניח״ל לאיניש למיעבד מצוה בממוניה יעו״ש. ולכאו׳ מצות עירוב ל״ה אלא הכשר מצוה ולא גוף המצוה ואפ״ה חזינן דאמרי׳ ניח״ל. ועמש״כ בס׳ ענפי משה עירובין ס׳ פ״ג. וכמו״כ יש להוכיח ממש״כ החלקת מחוקק הנ״ל לדון בקידושין משום ניח״ל, והרי ליקח טבעת לקידושין ל״ה חפץ של מצוה, ורק הכשר לקדש ואפ״ה דן הח״מ משום ניח״ל. ובבאר שרים שם הוכיח ממש״כ בתשו׳ מהרי״ל סי׳ קצ״ח דשואל חלוק מותר לקורעו לקיים מ״ע דקריעה על המת ולשלם, מדין ניח״ל לאיניש, הרי גם בחלוק אין זה חפץ מצוה דהמצוה זהו הקריעה ושייך ניח״ל. ובס׳ דעת נוטה ציצית תשו׳ תק״א נשאל אם אמרי׳ ניח״ל בדבר שאין בו גוף המצוה אלא הכשר, כגון ליקח קרשים או ליטול פטיש לבנות סוכה, והשיב ע״ז אולי. וכתבו במקורות וביאורים שם דכיון של״ה אלא הכשר ליכא להאי אומדנא דניח״ל, ואילו לענין קרשים לסוכה יל״ד דההכשר הוי כמצוה וכמש״כ בערל״נ מכות ח׳ בדעת רש״י שם, ובזה י״ל שבהכשר הכתוב בתורה כעשיית סוכה הוי כמצוה ושייך ניח״ל, ובתשו׳ תק״ג נשאל שם הגרח״ק אם מותר ליטול כלי של חבירו שלא מדעתו לנט״י, והשיב ע״ז, זה הכשר מצוה, ומ״מ אם אין לו אחר יתכן דניח״ל. ויעו״ש במקורות וביאורים דאין להוכיח ממש״כ המשנ״ב ס״א סק״ב דשרי ליטול מים שהכין חבירו עבור עצמו כשיתן תמורתם מיד, ומסתמא משתמש גם בכלי, דכיון שנוטל המים ומקיים מצות הנטילה עצמה אמרי׳ דניח״ל בכלי לקיים המצוה בנטילה, אולם בכלי גרידא אין מוכח דשייך ניח״ל. ושאלתי להגרח״ק אם אמרי׳ ניח״ל ליקח כוסיות לנ״ח שאי״ז אלא הכשר, והשיב צ״ע, הרי שנסתפק בזה.

אכן בשו״ת בצל החכמה ח״ו סי׳ ק״כ פשיט״ל דשרי ליקח כוסיות לנ״ח משום ניח״ל. וכתב לי הגאון רבי אליהו שלזינגר בעל השואלין ודורשין דשפיר

אמרי' ניח"ל ליקח כוסיות לנ"ח שעי"ז יכול לקיים מצוות נ"ח ואומדנא שמסכים לקיים המצוה, ועי' בשו"ת אורחותיך למדני ח"ב ס' קכ"ח אם ליקח פטיש ללא רשות לקבוע מזוזה. ושו"מ בס' גם אני אודך תשו' מו"ר בעל המשנת יוסף עמ' רס"ט שמותר ליקח גפור להדליק נ"ח משום ניח"ל עי"ש, ובשו"ת דברי בניהו חכ"ג ס' ל"ט מש"כ בזה. ובשו"ת מעלפת ספירים ח"א ס' כ"ז אות ו' ובס' גם אני אודך תשו' בעל אבני ישפה זצ"ל ס' קכ"ח ענף ב'. והגרח"ק כתב לי ע"ז אם מותר ליקח גפור ללא רשות להדליק נ"ח, יתכן.

ושו"ר בשו"ת דבר אליהו [לרמאן] ס' ס' שכתב בטעמא שבמצות קידושין ל"ש ניח"ל ליקח טבעת שאולה ולקדש, שיש לחלק בין מצוה שהיא בעצם ובין מצוה שהיא רק הזמנה בעלמא כגון שחיטה וניקור, דאינו רק הזמנה אם רוצה לאכול בשר, וה"ה קידושין אם רוצה לישא אשה מצוה בקידושין והוי רק הזמנה ול"ש ניח"ל. וכתב שבתרו"מ שהוי מצוה בעצם אמרי' ניח"ל אף שלא מדעתו עי"ש, ועפ"ז י"ל כנ"ל דהסוברים שתרו"מ הוי רק מתיר ותיקון הוי רק הכשר ול"ש ניח"ל בתרו"מ, ומשו"ה פסקו הרמב"ם והשו"ע שא"צ דעת בעלים ולא אמרי' דניח"ל לעשות מממונו. ועפ"ז י"ל עוד לענין קידושין למש"כ הרא"ש פ"ק דכתובות שעיקר המצוה זהו הפו"ר והקידושין ל"ה אלא הכשר, אם נימא שבהכשר ל"ש ניח"ל ה"ה בקידושין, ולמש"כ לעיל שבהכשר הכתוב בתורה הוי כמ"ע, ה"ה י"ל דקידושין דכתיב כי יקח ושפיר י"ל ניח"ל אף שעיקרה משום פו"ר, ועפ"ז י"ל נפק"מ למ"ע דשחיטה אם מותר ליקח סכין באופן שלא יתקלקל משום ניח"ל לשחוט דשחיטה הוי מ"ע, ולהתוס' שבועות כ"ד הוי רק מתיר, אכן הוי כתוב בתורה ושפיר י"ל ניח"ל, אף שסכין הוי רק הכשר. והגרח"ק כתב לי ע"ז יתכן שאפשר. ועי' בדעת נוטה תפילין תשו' קצ"ח.

ולכאו' יש להוכיח כן ממש"כ בתשו' האלף לך שלמה או"ח ס"ח דיכול ליקח קיטל ביוה"כ עפמש"כ הט"ז ס' כ"א סק"ג דיש להסיר הקיטל בביהכ"ס שהוא מיוחד לתפלה עי"ש, ועפ"ז כתב הגר"ש קלוגר דשרי ליקח קיטל מחבירו שלא ברשות משום ניח"ל לאיניש כמו בציצית, דהוי כבגד של מצוה עי"ש, ובס' ירושלים במועדיה ירח האיתנים עמ' קצ"א. ולכאו' י"ל דל"ה אלא הכשר לתפילה ולא גוף המצוה כציצית, וחזינן שנקט דגם דהכשר מצוה כקיטל אמרי' ניח"ל, והגרח"ק אם בקיטל אמרי' ניח"ל ליקח שלא ברשות כן. ועי' בדעת נוטה ציצית תשו' תק"א לענין ליקח כובע לתפילה ללא רשות, דאי"ז גוף המצוה ומ"מ יתכן עי"ש, ובשו"ת שובה ישראל ח"ב ס' נ"ב.

ונפק"מ עפ"ז במש"כ לדון בשו"ת מנחת שמואל ח"ג חו"מ ס"ב אם מותר ליקח מעות פדה"ב לכהן שלא ברשות משום ניח"ל עי"ש. ולמש"נ ה"ז תליא אם בהכשר מצוה אמרי' ניח"ל. ועי' בשו"ת שערי יושר ח"ג יו"ד ס' כ"ב. ומש"כ הגר"י ליברמן במכתבו אלי בקובץ מוריה תשרי תשע"ז. ובקובץ פעמי יעקב שבט תשע"ז.

וילהס"ת להסוברים שגם בהכשר אמרי' ניח"ל אם גם בהכשר דמכשירין, כגון ליקח עגלה לסחוב קרשים לסוכה אם גם בזה איכא סברת ניח"ל. והגר"ח קנייבסקי כתב לי ע"ז אולי. ונפק"מ עוד אם בהכשר אמרי' ניח"ל, אם שרי ליקח מחבירו שלא ברשות טיפת מים למים אחרונים, שהמים ל"ה גוף המצוה אלא הכשר, ועיקר מים אחרונים משום סכנת מלח סדומית, ויל"ד אם גם בהכי אמרי' ניח"ל. ואולם להמבו' בברכות נ"ג דמים אחרונים משום והתקדשתם י"ל שהוי כמ"ע ושייך סברת ניח"ל. והגרח"ק כתב לי שגם במים אחרונים אמרי' ניח"ל ליקח מים שלא ברשות. ושו"ר בס' ארחץ בנקיון כפי ס' ע"א שדן לענין נט"י לסעודה אם אפשר ליקח מים שלא ברשות חבירו, ודן אם אמרי' ניח"ל במקום הפסד, אכן י"ל שבטיפת מים אחרונים ל"ח הפסד. ויעו"ש בס' ארחץ בנקיון כפי סו"ס ס"ז אם שרי ליקח כלי לנט"י ודן דהוי הכשר מצוה. וכן י"ל שמלבד יום א' דפסח וסוכות ל"ה חובה לנט"י, א"כ הוי כמצוה קיומית די"ל דל"ש ניח"ל עי"ש. וע"ע בס' גם אני אודך תשו' ידידי הרה"ג רבי משה שמואל דיין ח"א ס' כ"ג אות ו', מש"כ לדון אם מותר להטביל כלים ללא רשות משום ניח"ל לאיניש עי"ש.

ניח"ל במצוה דרבנן

ז'. והנה בתשו' בית יעקב ס"נ כתב דבכללא דניח"ל לאיניש דתיעביד מצוה בממוניה ל"ה אלא במצוה שהיא מה"ת ולא במצוה דרבנן, ובבדיקת חמץ דאמרי' ניח"ל אירי שלא ביטל שבהכי הבדיקה מה"ת עי"ש. ולכאו' צ"ע מהמבו' ברמ"א או"ח ס' תרמ"ט ס"ה דשרי ליקח לולב ביום ב' משום ניח"ל לאיניש, אף שלולב ביום ב' הוי רק מ"ע דרבנן, ואמרי' ניח"ל. ובס' ברכת יוסף ח"ג ס' כ"ה דווקא מצוה דרבנן שעיקרה מה"ת כלולב ובדיקת חמץ אמרי' ניח"ל, ולא במצוה דרבנן גרידא שאין עיקרה מה"ת ל"ש ניח"ל. והשדי חמד מערכת נ' כלל ט' הביא להקשות בד' הבית יעקב ממה דאמרי' בטלית ניח"ל ליקח בתפילה אף של"ה אלא מדרבנן, וכתב השד"ח דנהי שתפילה מדרבנן מיהו העטיפה בטלית מצוה מה"ת דכ"ז שמתעטף מקיים מצוה מה"ת ושפיר שייך ניח"ל. ויעוין בשו"ת מהרש"ם ח"א סי' כ"ט דכתב דלא קיי"ל כהבית יעקב ואמרי' ניח"ל גם במצוה דרבנן עי"ש. ובשו"ת בצל החכמה ח"ו ס' ק"כ ובשו"ת אבן שתיה או"ח ס"י ובס' מערכי לב [שעיו] ס' כ"א מש"כ עפ"ז

נפק"מ, ולפו"ר אם נימא דטעמא דניח"ל משום דאיכא אומדנא שמסכים להשתמש בחפציו לצורך קיום מ"ע דאחר, מ"ש מצוה מה"ת דאמרי' ניח"ל למצוה דרבנן דל"ש ניח"ל.

אמנם י"ל דאם נימא דטעמא דניח"ל מדינא דערבות כתב הפרמ"ג ס' קס"ז מ"ז ס"ק י"ז להסתפק בדין ערבות אם הוי רק למצוה מה"ת, ובהכי אמרי' דכל ישראל ערבים זל"ז, או גם במצוה דרבנן שייך ערבות יעו"ש. ובצל"ח ברכות מ"ח ע"ב ובשו"ת כתב סופר או"ח ס' כ"ז ובשו"ת שבולת הנהר ס' ל"ח. וא"כ י"ל דאם ל"ש ערבות במ"ע דרבנן, ה"ה דל"ש ניח"ל ליקח שלא ברשות בשביל מצוה דרבנן ושפיר ס"ל לבית יעקב דל"ש ניח"ל במצוה דרבנן שטעמה מדין ערבות, וכן מצאתי לתלות בשו"ת מחזה אברהם ח"א ס' קל"ט.

ניח"ל ליקח מקטן

ועיקר ד"ז לתלות דין ניח"ל בדין ערבות ראיתי בתשו' עטרת ישועה ס' ל"ד שכתב לדון אם מותר ליקח מקטן שלא ברשות לקיום מצוה, דכיון שאין מחויב במצוות ל"ש ניח"ל, וכתב דגם שאין חייב אם עשה מצוה מקבל שכר כאין מצווה ועושה, ובהגיע לחינוך חייב מדרבנן. ואף למש"כ הבית יעקב הנ"ל שבמצוה דרבנן ל"ש ניח"ל, כ"ז שהאחר עושה מצוה דרבנן אבל כשהאחר עושה מצוה מה"ת אף שלקטן החיוב מדרבנן י"ל דניח"ל. וכתב דאולי י"ל דטעמא דניח"ל משום ערבות ובקטן ל"ש ערבות כמש"כ הפרמ"ג פתיחה כוללת ח"ב אות י"ז. [וכן מבו' גם בפרמ"ג ס' תפ"ט מ"ז סק"ב ס' קפ"ו א"א סק"ג ס' תרפ"ט א"א סק"ד], א"כ ל"ש ניח"ל ליקח מקטן, והוכיח כן בעטרת ישועה מגמ' סוכה ל' ע"א אמר להו רב הונא להנהו אוונכרי כי זבניתו אסא מעכו"ם לא תגוזו אתון אלא לגזזוה אינהו ויהבו לכו, מ"ט סתם עכו"ם גזלני ארעתא נינהו, וקרקע אינה נגזלת, הלכך לגזזוה אינהו וכו', והקשה בשו"ת שער אפרים ס"ב מ"ט לא נימא ניח"ל לאינשי דתיעבד מצוה בממוניה, ואף אם הוי של גזל, מ"מ כיון שכבר הגוי גזל ולא יחזור לבעליו נימא דניח"ל לבעלים דתיעביד מצוה בהדסים שלו, וכתב העטרת ישועה דאם נימא שבקטן ל"ש ניח"ל חיישינן שמא גזל הקרקע מקטן ול"ש ניח"ל יעו"ש. אולם מה שהוכיח מסוגיא דאוונכרי שבקטן ל"ש ניח"ל אי"ז מוכרח וראה תירוצים נוספים ע"ז מ"ט ל"ש ניח"ל בסוגיא שם בשו"ת ניר לדוד ס' כ"ו ובשו"ת בית דוד ס' ק"ד ובשו"ת מהרש"ג ח"ד או"ח ס' כ"ט ובשו"ת ר' עזריאל הילדסהיימר ח"א או"ח סי' ק"ט, ובחת"ס סוכה ל' ע"א ובשו"ת באר שרים ח"ז סי' ע"ו, ובשו"ת שרגא המאיר ח"ג ס' פ"ו.

והנה הרמב"ם פי"א מנחלות הי"א, ומי שנשתטה או נתחרש ב"ד פוסקין עליו צדקה אם היה ראוי, וכתב הכס"מ שם שטעם רבינו שמסתמא כל אדם

ניח״ל למעבד צדקה בממונו וגם כי ממונו של אדם משועבד לעשות צדקה, והוכיח העטרת ישועה מהרמב״ם דאמרי׳ ניח״ל גם בקטן שפוסקין עליו צדקה מטעמא דניח״ל, ואף שכתב הכס״מ עוד טעם משום שמשועבד לעשות צדקה, הרי שלא סגי בטעמא דניח״ל, זהו משום דל״ש ניח״ל במקום הפסד כמש״כ השער אפרים הנ״ל, ומ״מ חזינן דשייך בחש״ו ניח״ל עי״ש. וכן הוכיח בשו״ת מהרשד״ה ס״א. ועמש״כ ע״ד בשו״ת אור דוד ס״א, ואם נימא שניח״ל הוא מטעם ערבות בקטן ל״ש ערבות, וחזינן מהרמב״ם והכס״מ שגם בקטן שייך ערבות. אולם למאי שהוכיח הגר״ש קלוגר בס׳ חכמת שלמה או״ח ס׳ קפ״ו ובשו״ת טוב טעם ודעת ס׳ קמ״ג שקטן בכלל ערבות מרש״י גיטין כ״ג שפיר י״ל דשרי ליקח מקטן שהוא בתורת ערבות, אולם בס׳ ישועת יעקב או״ח ס׳ ל״ז פשיט״ל שבקטן ל״ש ניח״ל ולא ביאר טעמא, ואם נימא דניח״ל מטעם ערבות י״ל דס״ל שבקטן ל״ש ערבות ולא ניח״ל ומהרמב״ם נפיק שגם בקטן שייך ניח״ל. ואמנם ברמב״ם מבואר שגם בשוטה אמרי׳ ניח״ל, וזהו ודאי צ״ע דשוטה מופקע מהמצוות ול״ש ערבות, וסברת ניח״ל וכ״כ לי הגרח״ק דל״ש ניח״ל ליקח משוטה ושאלתי לו מהרמב״ם דכתב דפוסקין צדקה והכס״מ פירש מטעם ניח״ל, וכתב לי להקנות לא שייך.

אולם בתשו׳ שבט הלוי ח״ג סי׳ י״א הביא הך מח׳ אם אמרי׳ בקטן ניח״ל, ומש״כ העטרת ישועה לתלות דין ניח״ל בדין ערבות וכתב דעיקר הדבר לא יראה לתלות ניח״ל בערבות, דעיקרו וטעמו הוא גדר אומדנא על נשמות ישראל ומדותיהם כי אין מקפידים באלה וסתמא ניח״ל, ואי״ז ענין גם לדין זכין ועכ״ז גם בקטן שייך ניח״ל עי״ש. ומש״כ בזה אם בקטן שייך ניח״ל, בשו״ת קנין תורה ח״א ס״ד ובשו״ת עטרת משה ח״א או״ח סי׳ י״ח וק״ס תורת חיים וחסד ח״ב ציצית ס״א ובס׳ מועדי ישראל ימים נוראים ס׳ צ״ב ובס׳ חינוך ישראל פ״ו ס״ג, והסתפק בזה השלחן הטהור ס׳ תרמ״ט אם מותר ליקח מקטן אם שייך ניח״ל, אולם בתשו׳ אגרות משה ח״ב או״ח ס׳ ק״ז כתב דגם בקטן שייך ניח״ל דאיכא אומדנא שמסכים ומ״ש מגדול עי״ש, ואם נימא דניח״ל מטעם ערבות י״ל דל״ש בקטן. והישוע״י הנ״ל הוכיח דל״ש ניח״ל בקטן מדאמרי׳ בב״מ כט. במוצא תפילין שם דמיהן ומניחם ומ״ט מניחם ואין משתמש דנימא ניח״ל לאינש למיעבד מצוה בממוניה, והוכיח הישוע״י דחוששין שמא של קטן הם ול״ש בו ניח״ל, יעו״ש. ומשה״ק ע״ד בשו״ת קנ״ת הנ״ל ח״א ס״ד או״ד ובשו״ת בית היוצר ס״ג ומש״כ בס׳ עמק סוכות סוכה מ״ב, ובשו״ת שואל ומשיב מהדות״ל ח״ג ס׳ קל״ז, אולם מהרמב״ם חזינן שגם בשוטה אמרי׳

ניח"ל אף שאין ב"ח כלל. ולמש"כ בשו"ת אבן שתיה הנ"ל דגם מאשה אין ליקח דל"ה ב"ח איך ס"ל לרמב"ם שגם משוטה פוסקין צדקה משום ניח"ל והכס"מ פירש מטעמא דניח"ל. אולם בשו"ת חת"ס או"ח ס"ב דייק מלשון הכס"מ מדכתב ניח"ל ליעבד צדקה ולא כתב ליעבד מצוה, ע"כ זהו רק בצדקה יעו"ש, ועפ"ז אין מוכרח מהרמב"ם שבקטן שייך ניח"ל. והגרח"ק כתב לי אם יכול ליקח לולב מקטן משום ניח"ל, וכתב בקטן לא שייך ניחא ליה, ובפ"א כתב ע"ז לא כדאי.

אולם בס' דעת נוטה ציצית תשו' תצ"ח השיב ע"ז מרן גם קטן העושה מצוה יקבל שכר, ובמקורות וביאורים שם כתבו לתלות למש"כ הטו"א מגילה י"ט ע"ב דקטן אינו בכלל ערבות ל"ש ניח"ל, ולמש"כ הרעק"א מה"ק ס"ז שבקטן שייך ערבות ה"ה שייך ניח"ל וכנ"ל, וכתב לי הגאון רבי שמאי גרוס בעל שבט הקהתי בזה"ל, נסתפקתי אם אחד לוקח חפץ ששייך לקטן אם שייך בזה דניחא ליה לאיניש, ובס' קובץ הלכות להגר"ש קמנצקי פל"ט ס"ז כתב דאמרי' ניח"ל ליקח מקטן, וע"ע בחזו"א נשים ס' ע"ד ס"ק י"ח ד"ה בקצוה"ח, וכתב לי הגאון רבי שמואל אליעזר שטרן בעל השביבי אש לדחות הראיה מהרמב"ם עפמש"כ הקצוה"ח סי' ר"צ שיש שיעבוד נכסים בצדקה מש"ה גובין מנכסי שוטה וקטן, ואין מוכח לשאר מצוות. ויעויין מה שציינתי בבית מתתיהו ח"א ס"א אות ל"ו וע"ע מש"כ בזה בס' שערי דעת ב"מ כט.

וילהס"ת איפכא אם לקטן מותר ליקח מגדול לולב לקיים מצוה, דכיון שאין חייב ל"ש ניח"ל. ובשו"ת אבן שתיה הנ"ל פשיט"ל דאין ליקח עבור מי שפטור כאשה יעו"ש, וא"כ ה"ה קטן עצמו אין יכול ליקח מגדול שלא ברשות. ואמנם בקטן שהגיע לחינוך י"ל כיון שחייב במצוות מדרבנן, ולהתוס' ברכות מ"ח החיוב מוטל עליו ושפיר י"ל ניח"ל למאי דנקטינן שגם במצוה דרבנן שייך ניח"ל, וכן השיב הגרח"ק בס' דעת נוטה ציצית תשו' תצ"ז. ויל"ד להסוברים שהחינוך מוטל על אביו ולא על הקטן א"כ ל"ש ניח"ל, אכן י"ל ע"פ מה שהארכנו בבית מתתיהו ח"א סי' אות י"ז שקטן העושה מצוה יש לו קיום מצוה מה"ת כאינו מצווה ועושה ושכן ס"ל לרבים מהאחרונים, א"כ אם נימא שגם בקיום מצוה שייך ניח"ל ה"ה יהא שרי לקטן ליקח לולב מגדול שלא ברשות אף שלא הגיע לחינוך משום ניח"ל ומקיים מצוה מה"ת, והגרח"ק כתב לי דשרי לו [ובלבד שלא יקלקל]. ולמש"כ בדעת נוטה תשו' תצ"ח שגם קטן העושה מצוה יקבל שכר הרי שיש לו קיום מצוה ושפיר שייך ניח"ל, ואף שס"ל להגרח"ק שבקיום מצוה ל"ש ניח"ל כ"ז במצוה דרבנן, ולא במצוה שעיקרו מה"ת כלולב וכנ"ל. ובס' שביבי אש פ' שלח כתב לתלות אם מותר לקטן ליקח

מגדול לקיים מצוה אם ניח״ל מדין ערבות קטן ל״ש ערבות ה״ה ל״ש ניח״ל עי״ש.

וכמו״כ יש לדון באשה אם מותר ליקח לולב השייך לאשה. דלמש״כ האחרונים דניח״ל הוי מטעם ערבות כיון דאשה אין חייבת בלולב ל״ש ערבות, ורק אם ניח״ל הוי מסברת אומדנא י״ל דגם באשה דאין חייבת אומדנא שמסכימה דיקיימו מצוה בממונה, וכתב לי הגרח״ק דאמרי׳ ניח״ל ליקח לולב השייך לאשה. ועיין בס׳ שביבי אש פר׳ שלח.

והנה התוס׳ פסחים י׳ ע״ב כתבו דבמקום ספק כככר בפי נחש לא אטרחוהו רבנן בממוניה, משום דשמא יוציאנה או יאכלנה אבל היכא דאיכא חמץ אמרי׳ ניח״ל לאיניש דליעבד מצוה בממוניה עי״ש, והשדי חמד מערכת נ׳ כלל י״א הביא להוכיח מהתוס׳ שבספק מצוה לא אמרי׳ ניח״ל עי״ש, ועפ״ז ה״ה אין ליקח חפץ מצוה במקום שרוצה לצאת המצוה בספק, ורק שיוצא המצוה בודאי, וכמש״כ התוס׳ דלא אמרי׳ ניח״ל לאיניש דליעבד מצוה בממוניה במקום ספק, והגר״ח קנייבסקי כתב לי דאמרי׳ ניח״ל ליקח חפץ של מצוה היכא שרוצה לצאת במקום ספק. ולכאו׳ י״ל דאם ניח״ל מטעם אומדנא ה״ה בספק מצוה, ואם הוי מטעם ערבות ל״ש בספק מצוה וצ״ע.

ובהכי י״ל נפק״מ במש״כ בשו״ת מנחת יחיאל ח״ב ס׳ קכ״ט אם אמרי׳ ניח״ל ליקח חפץ מצוה משונאו עי״ש, ולכאו׳ ה״ז תליא אם ניח״ל הוי משום אומדנא שירצה, בשונאו ל״ש ניח״ל, אולם אם הוי משום ערבות ה״ז שייך גם בשונאו שיש בו דין ערבות.

וכן נפק״מ במש״כ השדי חמד מערכת נ׳ כלל י״ד, אם אמרי׳ ניח״ל כשעומד וצווח שאינו מסכים, ובשו״ת פני יהושע ס״ג דאמרי׳ ניח״ל גם היכא שצווח עי״ש. ועי׳ בשו״ת באר משה ח״ג ס׳ פ״א או״ט, ובשו״ת רחשי לב ח״א חו״מ סוף ס״ו, ואם ניח״ל הוי אומדנא ל״ש ניח״ל כשעומד וצווח, ועי׳ בשו״ת שרגא המאיר ח״ג ס׳ פ״ו.

בברכה מרובה
מתתיהו גבאי

סימן טו

פסקים מהגאון הגדול רבי אפרים גרינבלט זצוק"ל בעל ה"רבבות אפרים" בעניני חנוכה

בס"ד, אדר תשע"ח.

אורך ימים ושנות חיים למע"כ יד"נ הרה"ג המפורסם מזכה הרבים רבי **גמליאל הכהן רבינוביץ** שליט"א, מח"ס גם אני אודך ופרדס יוסף החדש על המועדים, שלום רב. לאות כי היה לך קשר טוב [להבדיל בין החיים] עם הגאון בעל רבבות אפרים זיע"א אמרתי להביא לך פסקים שאמר לי בהלכות חנוכה.

הלכות חנוכה

א: י"א שגם בחנוכה אמרינן שואלין ודורשין ל' יום קודם החג (עיין שו"ת רבבות אפרים ח"ז עמ' תנ"ב).

ב: מי שאין לו בית לא חייב בנר חנוכה (עיין שו"ת רבבות אפרים ח"ו סי' שס"ד אות ב').

ג: אם נמצא באוירון לא ידליק שם (עיין שו"ת רבבות אפרים ח"ו סי' שנ"ד אות נ"ח).

ד: בשעת הדחק יכול למנות גוי שידליק נר חנוכה (עיין שו"ת רבבות אפרים ח"ז סי' קצ"ז אות ג').

ה: חתן ביום חופתו ידליק בבית הוריו (עיין שו"ת רבבות אפרים ח"ג סי' ת"ס אות ט"ז, ח"ד סי' קס"ד).

ו: מי שיש לו ביום ג' שני נרות, ידליק נר אחד ולמחרת עוד אחד (עיין שו"ת רבבות אפרים ח"ב סי' ק"פ).

ז: אי"צ למכור כסותו עבור נר ההידור (עיין שו"ת רבבות אפרים ח"ג סי' תנ"ו וסי' תקמ"ה אות ב').

ח: עדיף שיעשה שליח להדליק נר חנוכה בזמן, ממה שידליק בעצמו לפני הזמן (עיין שו"ת רבבות אפרים ח"ז סי' קצ"א אות י"א).

ט: לכתחילה ידליק בנר שלו, ובדיעבד יצא גם בנר של אחר (עיין שו"ת רבבות אפרים ח"ז סי' קצ"ז וסי' רצ"ז אות ד', ח"ח סי' ער"ב).

י: לכתחילה אפשר לכבות הנר חנוכה אחר חצי שעה, אבל עדיף שלא יכבה (עיין שו"ת רבבות אפרים ח"ה סי' תל"ב אות ב').

יא: צריך לחנך קטן להדליק כל הנרות כגדול (עיין שו"ת רבבות אפרים ח"ח סי' ש"צ אות ב').

יב: קטן שהגדיל באמצע חנוכה ממשיך להדליק ולברך (עיין שו"ת רבבות אפרים ח"א סי' תמ"ב).

יג: לקטן מותר לאכול קודם ההדלקה ולנשים אסור (עיין שו"ת רבבות אפרים ח"ד סי' קס"ז אות כ"ט).

יד: אפשר לברך ברכת הרואה ברואה נר חנוכה של קטן (עיין שו"ת רבבות אפרים ח"ג סי' תמ"ה וסי' תקמ"ג, ח"ד עמ' ת"ה).

טו: קטן יכול להדליק נר חנוכה של בית כנסת (עיין שו"ת רבבות אפרים ח"ז סי' קצ"ז אות י', ח"ח סי' רע"ג אות ב').

טז: אפשר להשתמש בכוסיות שלא הוטבלו לנר חנוכה, אף אם רוצה להשתמש בהם לשתיה. ואחרי חנוכה יטבילם (עיין שו"ת רבבות אפרים ח"א סי' תל"ז, ח"ג סי' ת"ס אות ד', ח"ד סי' קס"ג אות כ"ה).

יז: בזמן שנרות חנוכה דולקים, בחצי שעה הראשונה לא תדליק האשה מכונת כביסה (עיין שו"ת רבבות אפרים ח"ו סי' תנ"ח אות ג').

יח: בזמן שהנרות דולקים אפשר לבשל ולאפות, ולא גרע מחוה"מ (עיין שו"ת רבבות אפרים ח"ז סי' קצ"א).

יט: בשבת חנוכה אם שכח לומר רצה, כשחוזר בהמ"ז יחזור לומר גם על הניסים (עיין שו"ת רבבות אפרים ח"ב סי' קפ"ה אות ד', ח"ד סי' קס"ג אות כ"ח).

כ: כשיש לו או נר חנוכה או נר שבת, נר שבת עדיף. אבל כשיש לו חשמל אז עדיף נר חנוכה (עיין שו"ת רבבות אפרים ח"ד סי' קס"ג אות ט"ו).

סימן טז

שאלות ותשובות ממרן הגר"ח קניבסקי זצ"ל

לכבוד ידידי הרה"ג מפורסם לשו"ת מזכה הרבים, רבי **גמליאל הכהן רבינוביץ** שליט"א, בעל גם אני אודך ופרדס יוסף החדש על המועדים, שלום רב,

מה שביקשתם לי שאצרף לכם כאן עוד תשובות חדשות שקיבלתי ממרן הגר"ח קניבסקי זצ"ל, ובתוך התשובות יש גם תשובות על חקירות חדשות שלכם שחקרתם בהלכה, והייתי השליח שלכם לשאול למרן זצ"ל שיכתוב חוות דעתו בזה.

סימן תר"ע

חנוכה ימי שמחה

בס' בנתיבות ההלכה חנוכה ל"ג, מובא ממרן דמש"כ הרמב"ם שחנוכה ימי שמחה, נפק"מ למי שיש לו דין עם גוי שידון עמו. וצ"ע ממש"כ הב"ח ס' תרפ"ב ועוד, שלהרמב"ם צריך בשר ויין שהם ימי שמחה.

תשובה: כמדומה שיש חולקין.

ועיין ביש"ש ב"ק פ"ז ס' ל"ז ובט"ז ס' תר"ע סק"ד ובמעשה רקח פ"ג מחנוכה שלהרמב"ם צריך בשר ויין. וע"ע מש"כ אם חנוכה ימי שמחה בס' נתן פריו פ"ג מחנוכה ובשו"ת משנת יוסף ח"ז ס' קל"ב ובשו"ת חמדת צבי ח"ד ס' כ"ו ובס' משנת חיים תענית ס' ל"ט, ובס' מעשה איש ח"ה עמ' קע"ח מובא מהקהילות יעקב שהרמב"ם נפק"מ לאיסור הספד ותענית בחנוכה, וכ"כ בשם הגרי"ז זצ"ל בס' קונ' חנוכה ומגילה ס"י ומש"כ מרן זצ"ל בשונה הלכות ס' תר"ע ס"ב ס"ג, ובס' משכנות אפרים שבת ס' כ"א, ובשו"ת שואלין ודורשין ח"ז ס' ל' ומש"כ בבית מתתיהו ח"ב ס' י"ג אות ז'.

חנוכה פנים חדשות

אם חנוכה הוי פנים חדשות לשבע ברכות, להרמב"ם שהם ימי שמחה.

תשובה: צ"ע.

והסתפק בזה בס' שלחן העזר ס' י"ב, אכן בשו"ת משנת יוסף חי"א ס' קכ"ט דחנוכה ל"ה פנ"ח עי"ש ומש"כ בבית מתתיהו ח"ב ס' י"ג אות ז'.

נישואין בחנוכה

להרמב"ם שחנוכה ימי שמחה אם מותר לישא אשה בחנוכה דאין מערבין שמחה בשמחה.

תשובה: מותר.

ועמש"כ בזה בשו"ת משנת יוסף חי"א ס' קכ"ג אות ב'.

אונן בנר חנוכה

הפרמ"ג ס' תר"ע דאונן חייב בנ"ח. וצ"ע מ"ש מכל המצוות דאונן פטור.

תשובה: חובת בית.

וכן תירץ בשו"ת שואלין ודורשין ח"ו ס' כ"ב ובספרו אלה הם מועדי חנוכה ס' ט"ז, ועיין באופ"א בשו"ת משנת יוסף ח"ט ס' קע"א ובארוכה בס' בית מתתיהו ח"א ס"א אות ל"א, ובס' מחשבת עם עמ' תרי"ז תירץ מרן זצ"ל דאונן חייב בנ"ח משום שאף הם היו באותו הנס, וע"ע בס' דרך שיחה ח"א עמ' קפ"ו שתירץ דחייב משום פרסו"נ עי"ש, ובס' מקראי קודש חנוכה ס' כ"ה, ומש"כ מרן זצ"ל בשו"ת שואלין ודורשין ח"ז עמ' תע"ו.

עוד בענין הנ"ל

צ"ע דא"כ מ"ט כתב הפרמ"ג דאונן חייב משום פרסו"נ ולא משום דהוי חובת בית.

תשובה: נפק"מ לשאר נרות.

בישול ואפיה בזמן נר חנוכה

איזה מלאכות אסור לנשים בזמן שהנרות דולקים אם מותר בבישול ואפיה.

תשובה: כחוה"מ.

וכ"כ בשו"ת רבבות אפרים ח"ג ס' תרע"ב ובס' שמעתא דמשה ס' תר"ע דהוי כחוה"מ וא"כ שרי בבישול ואפיה, אולם בשו"ת רבבות אפרים ח"א ס' תל"ו הביא מהגר"י פישר זצ"ל שמנהג י"ם להחמיר בבישול ואפיה ויעו"ש בח"ז ס' קצ"א, ובס' תורת המועדים ס' תר"ע סק"ח הביא ממרן זצ"ל שרק כיבוס ותפירה בכלל האיסור, וכן דעת מרן הגר"נ קרליץ בס' נר חנוכה פ"א הערה מ"ד ובס' פסקי הל' חנוכה מהגרי"א דינר פ"א אות ז', אכן בהליכות שלמה חנוכה פט"ז אורחות הלכה הערה 14 דאפי' בישול וכתיבה יש להחמיר ועיין בקובץ מבית לוי ח"י עמ' ג' דרק תפירה אסור וע"ע בס' אשרי האיש ח"ג עמ' רל"ג ס"ב ובס' הליכות אבן ישראל ח"ב פל"ח ס"ה ובשו"ת מציון תצא תורה שאלה קט"ז.

ציחצוח נעלים

אם אפשר לצחצח נעלים בזמן שהנרות דולקים אם הוי מלאכה.

תשובה: כחול המועד.

ובחוה"מ אסר החזו"א כמובא בהל' חוה"מ, וס"ל למרן זצ"ל שחנוכה הוי כחוה"מ כמובא בס' תורת המועדים ס' תר"ע, וע"ע מש"כ בשו"ת משנת יוסף ח"ט ס' קל"ג אם מותר לצחצח נעלים בזמן נ"ח.

חזו"א לא כתב הל' חנוכה

מדוע החזו"א לא כתב על הל' חנוכה

תשובה:: לא הספיק.

וכ"כ בס' אורחות רבינו ח"ג עמ' קי"ז שרצה להעמיק ולכתוב הל' חנוכה ולא הספיק עי"ש.

דעת השו"ע קודם הל' חנוכה ואח"כ פורים

הרמב"ם כתב קודם הל' פורים ואח"כ חנוכה, ואילו השו"ע והטור כתבו קודם חנוכה ואח"כ פורים

תשובה:: הרמב"ם הקדים שזה מתנ"ך וזה מגמ'. ובשו"ע כתב כסדר השנה.

ועמש"כ בזה בשו"ת משנה שכיר או"ח ס' קצ"ב ובס' אורה ושמחה פ"א ממגילה ובס' פרדס יוסף לידידי הרה"ג רבי גמליאל רבינוביץ חנוכה עמ' נ"ח. ובס' מצות נר איש וביתו להגר"א שלזינגר ס' ל' הביא ממרן שהרמב"ם הקדים שפורים היה בהיסטוריה קודם שהיה ענין חנוכה, והשו"ע סידר לפי הלוח. ועי' בס' נתן פריו חנוכה פ"ג ה"א ובס' שואל כענין מועדים עמ' ק"מ.

למכור כסותו לנר ביהכנ"ס

אם צריך למכור כסותו לנר חנוכה של בית הכנסת

תשובה:: הציבור.

ועמש"כ בזה הגר"א שלזינגר בשו"ת שואלין ודורשין ח"ח ס"נ.

להתרחץ בזמן נר חנוכה

אם מותר להתרחץ בזמן שנר חנוכה דולקים

תשובה:: לאיש מותר.

ועמש"כ בזה הגר"א גרינבלאט זצ"ל בשו"ת רבבות ויובלות ח"ד ס' רס"ה.

קלטת הספדים בחנוכה

אם מותר לשמוע קלטת הספדים בימי החנוכה דאין מספידין בו כמש"כ השו"ע ס' תר"ע.

תשובה: אין ראוי.

ובקובץ מה טובו אהליך יעקב חלק כ"ד עמוד מ"א בשם הגר"מ

הלברשטאם זצ"ל להחמיר לשמוע קלטת הספדים בחנוכה עיין שם, ובס' הליכות משה מועדים, ובס' אור ישראל פ"א ס"ז, ובס' ירושלים במועדיה חנוכה עמ' רע"א, ובס' הליכות שלמה ר"ח פ"א אורחות הלכה הערה 95 להקל בזה, וכ"כ בס' ראשי חודשים כהלכתם ס"ו ס' כ"ד בשם הגר"מ שטרנבוך, ובס' מגדלתו ומרוממתו עמ' 341 בשם הגרח"פ שיינברג זצ"ל להקל בקלטת הספדים עיי"ש, ומש"כ בזה בשו"ת שבט הקהתי ח"א ס' ר"א, ובשו"ת רבבות אפרים ח"ה ס' שי"ט, ובס' חוט שני אבילות עיי"ש, ובשו"ת מנחת דוד ח"ד ס' ק"ד, ובשו"ת מחקרי ארץ ח"ח יו"ד ס' ל"ח, ובקונ' עורי דבורה ח"ד ס"א אות ג', ובס' החודש והלבנה פ"ט ס' י"ז עיי"ש.

כתיבת הספד בחנוכה

אם מותר לכתוב הספד בימי החנוכה דאין מספידין בו או רק הספד ע"י דיבור אסור.

תשובה: אין ראוי.

ובשו"ת שואלין ודורשין ח"ט ס' צ"ב כתב להקל בזה, ואולם בשו"ת ודרשת וחקרת ח"ו יו"ד ס' מ"ז כתב לאסור כתיבת הספד בימים שאין מספידין עיי"ש, ומש"כ בזה בשו"ת אורות המשפט ח"ה ס' כ"ה, ובשו"ת דברי בניהו חכ"ט ס' פ', ובס' החודש והלבנה פ"ט ס' י"ח, ובקונ' עורי דבורה ח"ד ס"א, ובשו"ת משנת יוסף חט"ו סו"ס רפ"ד, ובבית מתתיהו ח"ג ס"ז אות ג' הבאנו מהגר"א נבנצאל להחמיר בזה, ומבעל שבט הקהתי להקל עיי"ש, ומש"כ בעל המשנת יוסף במכתבו אלי בקובץ המאור תפ"ו עמ' י' עיי"ש, ובשו"ת אבני דרך חי"ב ס' צ"ד, וכן בקובץ מה טובו אהליך יעקב חלק כ"ה עמוד צ"ב.

ועי' בקונ' שערי שיח עמ' קט"ו שהשיב מרן זצוק"ל שמותר לקרוא הספד בחודש ניסן שאין מספידין בו.

אבל לרקוד עם בניו

אם מותר לאבל תוך שנה לרקוד אם בניו אחר הדלקת נ"ח.

תשובה: אין ראוי.

ועמש"כ בזה בס' מקראי קודש [הררי] חנוכה פ"א ה"ו, והגר"א נבנצאל כתב לי דאין לרקוד, וכ"כ בס' ציוני הלכה אבילות עמ' צ"ו עיי"ש.

והגר"א שלזינגר בעל השואלין ודורשין כתב לי שיכול לרקוד, ומובא בשו"ת שואלין ודורשין ח"ט סו"ס צ"ב עיי"ש, ועיין עוד בספר גם אני אודך פסקי הוראה, חלק א' יו"ד סימן נ' לענין אבל להשתתף במסיבת חנוכה, עיין שם, ובשו"ת אשרי האיש [אזולאי] חנוכה עמ' נ"ה.

ללמוד הלכות חנוכה קודם הדלקה

אם מותר ללמוד הל' חנוכה קדם הדלקת נ"ח.

תשובה: יתכן שמותר.

ובמועדי הגר"ח ח"ב תשו' ק' השיב מרן על חקירת בעל גם אני אודך , לענין ללמוד הלכות בדיקת חמץ קודם הבדיקה: יתכן שמותר, ויעוי"ש מה שציינתי על זה, ומש"כ בזה בשו"ת משנת יוסף ח"ט ס' קי"ד, ובספר גם אני אודך תשובות הגרמ"ש דיין, חלק ד' סימן י"ב עיין שם, ואכן בס' חוט שני חנוכה עמ' שי"ח ס"ל למרן הגר"נ קרליץ זצ"ל שמותר ללמוד הל' חנוכה קודם נ"ח, דליכא למיחש שמא ישכח להדליק שעסוק בהל' חנוכה עי"ש, וכ"כ בס' אלא ד' אמות של הלכה פס"ג ס"א בשם מרן, ובקונ' ידון משה ח"ו עמ' מ"ד, ואולם בס' שערי ימי החנוכה להגר"י טשזנר עמ' מ"ח שלא ילמד בעיון הל' חנוכה שמא ישקע בלימודו וישכח עיי"ש, ובקונ' שמן המור פי"א ס' י"ב עיי"ש, ובספר גם אני אודך תשובות הגר"ח פדלון, חלק א' סימן י"ג עיין שם, ומש"כ בשו"ת מקדש ישראל חנוכה ס' כ"ג, ובס' מנחת איש חג ומועד פכ"ד ס' י"א הערה 29, ובס' סוכת חיים בהל' חנוכה הנדמ"ח עמ' כ' הביא ממרן שמותר ללמוד הל' חנוכה עיי"ש, ובקובץ מה טובו אהליך יעקב [היוצא לאור על ידי מח"ס גם אני אודך] חלק י' עמוד ר', סבירא ליה לבעל שבט הקהתי לענין בדיקת חמץ להחמיר, ומש"כ בשו"ת עומק ההלכה ח"ג ס"מ, ובשו"ת דברי בניהו חל"ד ס' ל"ב, וכן החמיר בשו"ת נהרות איתן ח"ז עמ' שמ"ג, ובשו"ת בצל הטוב ח"א ס' ס"ה, ובשו"ת אמרי יעקב ח"ג ס' מ"ה או"ב.

להדליק בשמן ארץ ישראל

אם יש ענין להדליק נרות חנוכה בשמן מארץ ישראל.

תשובה: אולי.

וכיו"ב השיב מרן בהגדש"פ ברכת נתנאל עמ' ל"ה, אם יש עדיפות לאכול מצה מחיטים שגדלו בא"י, והשיב: אולי, ובס' ענפי משה חנוכה סו"ס ט"ו הביא ממרן אם יש ענין להדליק משמן העשוי מזיתי א"י, והשיב: יתכן עיי"ש, וכן בספרו פתחי חיים עמ' קס"ה, ובתשו' והנהגות ח"ו ס' קנ"ג הביא שיש שהקפידו להדליק בשמן א"י, ומה שכתב בזה בספר פרדס יוסף החדש להגאון רבי גמליאל רבינוביץ שליט"א, על חנוכה, עמוד ש', ובקונ' נתיבי המנהגים חנוכה להגר"א דבורקס עמ' ס', והביא ממרן דאם נסחט בא"י הוי כשמן א"י וחייב במעשר וא"כ אין ענין בזיתים מא"י או מחו"ל עיי"ש, ובס' נטעי גבריאל חנוכה פי"ח ס"ו עיי"ש, ובקובץ מה טובו אהליך יעקב חלק ז' עמוד פ"ה, ובשו"ת מעשה אפוד

ס׳ פ״א, ובקונ׳ נלבבך בלמידה עמ׳ ע״ט, ובשו״ת ודרשת וחקרת ח״ו ס׳ צ׳ או״ב, ובקונ׳ ידון משה חי״א עמ׳ פ׳ השיב מרן על אתרוג א״י: עדיף, ומה שכתבנו בזה בבית מתתיהו ח״ו ס׳ ל״ד עיי״ש, וע״ע בשו״ת ארץ החיים עמ׳ נ״ט מה שהשיב מרן על אתרוג מא״י, ומה שכתב בספר גם אני אודך תשובות הגרח״ש סגל, חלק ב׳ עמוד רפ״ב, ובספר פרדס יוסף החדש על שבת, אות קמ״א, ובס׳ מעשה חמד הנדמ״ח ברכת האילנות פכ״א ס״ט, ובקובץ מה טובו אהליך יעקב חלק כ״ד עמוד ל״ג, שכן הקפיד הגר״מ הלברשטאם זצ״ל להדליק בשמן זית מא״י.

שהחיינו בקניית חנוכיה מכסף טהור

הקונה חנוכיה חדשה מכסף טהור, אם מברך שהחיינו ע״ז.

תשובה: כן.

וכן הביא בשם מרן זצוק״ל בס׳ חנוכה להגר״צ כהן זצ״ל פ״ו ס׳ נ״ג שמברך שהחיינו כמו כלים חדשים שנהנה מזה עיי״ש, וכן מבו׳ באליהו רבה ס׳ תרע״ג ס״ג בשם המהרש״ל, ובס׳ מטה משה אות תתקפ״ט, ומש״כ בזה בס׳ ארחות שבת ח״ד פל״ג ס״ק ל״ג, ובס׳ הליכות שלמה חנוכה פט״ו ס״י, ובס׳ ברכת רפאל ר״ה ס׳ מ״ז, ובשו״ת משנת יוסף ח״ז ס׳ קכ״ט, ובשו״ת שבט הלוי ח״ד ס׳ כ״ה, ובשו״ת חמדת צבי ח״א ס׳ י״ז, ובס׳ מים רבים שהחיינו פי״ח ס״ט, ובקובץ בית אהרן וישראל כסלוטבת תשע״ג עמ׳ קכ״ב, ובקונ׳ אבוא מזבחיך עמ׳ פ״ב, ובשו״ת אבני דרך ח״ח ס׳ תס״ז, ובשו״ת שער שמעון אחד ח״א ס׳ י״א עיי״ש, ומש״כ ע״ז בבית מתתיהו ח״ה ס׳ מ״ה אות ה׳ עיי״ש, ובס׳ אוצר הברכה פי״א אות ה׳, ובספר גם אני אודך תשובות הגר״מ חליוה, חלק מ״ג סימן י״א.

סימן תרע״א

עוסק בהידור

העוסק בהידור מצוה דהדלקת נ״ח כנר שני אם יש לו פטור דעוסק במצוה פטור מהמצוה.

תשובה: מסתבר שהוי עוסק במצוה.

ובשו״ת חתן סופר שער הטטופות ס׳ ט״ז פשיט״ל של״ה עוסק במצוה, ועיין מה שהוכיח בשו״ת התעררות ח״א ס׳ כ״ב, ומש״כ בשו״ת משנת יוסף ח״ז ס׳ י״ב ח״ט ס׳ י״ז, ומש״כ בבית מתתיהו ח״א ס״א אות כ״ו בשם מרן זצ״ל, וע״ע בס׳ עמק סוכות סוכה כ״ו.

גדר נר חנוכה

מובא ממרן זצ״ל להוכיח מהרמב״ם פי״א מברכות שנ״ח הוי חובת גברא ולא חובה בית. וצ״ע ממש״כ

הרמב"ם פ"ד מחנוכה מצוותה שיהא כל בית ובית מדליק נ"ח, הרי שהוי חובת בית.

תשובה: חובת גברא לקנות בית ולהניח בבית.

כ"כ בדעת הרמב"ם בשו"ת חקי חיים ח"ז ס' ק"ה ובשו"ת משנת יוסף ח"ח ס' צ"ח ובס' חוט שני חנוכה, וע"ע בשו"ת מנחת שלמה ח"ב ס' נ"ב ובשו"ת בית שערים או"ח ס' שס"ב ובשו"ת פני מבין או"ח ס' רכ"ו, ומש"כ בבית מתתיהו ח"א ס"ב אות כ"א ובס' בית יצחק שבת ס' כ"ה, ומה שהובא בשם מרן זצ"ל בס' דרך שיחה ח"ב עמ' ש' ובישורון חי"ז ובטעמא דקרא לחנוכה, ובשו"ת רבבות ויובלות ח"ד ס' שע"ח.

נר חנוכה במטוס

מי שנמצא במטוס או ברכבת כמה ימים אם צריך להדליק נ"ח שם.

תשובה: המנהג להדליק כמדומה.

ועיין בזה בשו"ת מהרש"ם ח"ד ס' קמ"ו ובשו"ת ציץ אליעזר חט"ו ס' כ"ט ובשו"ת אז נדברו ח"ו ס' ע"ה ח"ז ס' ס' ס"ג ובשו"ת משנה הלכות ח"ז ס' פ"ו ובשו"ת שבט הלוי ח"ח ס' קנ"ח ובשו"ת בצל החכמה ח"ד ס' קכ"ז ובשו"ת משנת יוסף ח"ו ס' ק"ל ובהליכות שלמה חנוכה פי"ג ס"ג, ומה שהוכיח מרן זצ"ל בס' מעשה איש ח"ה עמ' קע"ב וע"ע בס' אשרי האיש ח"ג עמ' רס"א ס"ה ובשו"ת אבני דרך ח"ז ס' קי"ט.

הדליק ביום א' שניים

מי שהדליק ביום הראשון שני נרות אם יצא.

תשובה: אולי.

ובשו"ת אהל משה ח"ב ס' ס"ט ח"ג ס' כ"א ובשו"ת משנה שכיר ח"ב ס' קצ"ט ס"ל שלא יצא, אולם הגר"ש קלוגר בחכמת שלמה ס' תרע"א ובספרו האלף לך שלמה ס' פ' ובשו"ת קנין תורה ח"ו ס' מ"ו שיצא, וע"ע בשו"ת שבט הקהתי ח"ג ס' ר"ח ובשו"ת רבבות אפרים ח"א ס' תל"א ח"ג ס' תנ"ח, ובשו"ת משנת יוסף חי"א ס' קי"ד חי"ג ס' רל"ג.

בל תוסיף בנר חנוכה

מי שמדליק בביתו פעמים נ"ח אם עובר בבל תוסיף.

תשובה: אין ב"ת בדרבנן.

ועיין בס' חוט שני למרן הגר"נ קרליץ חנוכה ס' תרע"א מש"כ בזה, ומש"כ בשם מרן זצ"ל בס' הליכות חיים ח"א עמ' קכ"ט ובשו"ת ברכת ראובן שלמה חי"א ס' צ' [שיו"ל ע"י מכון גם אני אודך].

עוד בענין הנ"ל

צ"ע ממש"כ המרדכי ריש מגילה בטעמא שלא תיקנו שני ימים בפורים למקרא מגילה שאם יקרא הוי ב"ת הרי גם במצוה דרבנן הוי ב"ת.

תשובה: היכא שקבעו.

ועיין בס' סוכת חיים עמ' תל"ו מש"כ בשם מרן זצ"ל אם יש ב"ת בדרבנן, ובס' אסיפת שמועות למרן הגרי"ג אדלשטיין חנוכה עמ' מ"ב.

יום ג' יש שני נרות

מי שיש לו ביום ג' שני נרות מה יעשה אם ידליק שניים או אחד ואחד ישמור למחר.

תשובה: עמש"כ בשונ"ה ס' תרע"א ס"ו.

ושם הביא שנחלקו בזה שהוי מחלוקת שבס' אבי עזרי הל' חנוכה ס"ל שידליק שניים, והמשנ"ב ס' תרע"א סק"ו ובשו"ת כתב סופר או"ח ס' קל"ה ובבית הלוי חנוכה שידליק אחד, וע"ע מש"כ בזה בשו"ת משנה הלכות ח"ז ס' פ"ד ובשו"ת רבבות אפרים ח"ב ס' ק"פ, ובשו"ת באר שרים ח"ב ס' נ"א, ובשו"ת דברי שלום ח"ה ס' ע"א, ומה שכתב בשם מרן זצ"ל בס' משמר הלוי חגיגה ס' מ"ז ובס' אגרות וכתבים דרך אמונה ס' קמ"ט ומש"כ בבית מתתיהו ח"א ס"י אות ה' ובס' בירור הלכה ס' תרע"א ובס' שלמי תודה חנוכה ס' י"ג ובגיליוני הש"ס שבת כ"ג ובס' שלמי יוסף שבת ח"א ס' צ"א ובס' באר אלחנן ס' צ"ה, ומש"כ מרן זצ"ל בס' טעמא דקרא לחנוכה ובס' דולה ומשקה עמ' רל"ג השיב מרן שלדינא צ"ע.

קטן בהדלקת ביהכנ"ס

אם קטן יכול להדליק נ"ח של בית הכנסת.

תשובה: אולי אם הגיע לחינוך.

ובשו"ת מנחת יצחק ח"ו ס' ס"ה שיכול, וע"ע מש"כ בזה בשו"ת דברי יציב או"ח ס' רפ"ו ובשו"ת עמק ה ח"ו ס' רס"ד ובשו"ת שרגא המאיר ח"ב ס' ט"ז ובשו"ת קנין תורה ח"א ס' קל"א ובשו"ת אז נדברו ח"ה ס' ל"ז ובשו"ת חמדת צבי ח"ו ס' ל"ב אות ז' ובשו"ת רבבות אפרים ח"ז ס' קצ"ז אות י' ח"ח ס' רע"ג אות ב' ובשו"ת אמרי אברהם ס' ל"ב, ובתשו' והנהגות ח"ב סו"ס של"ה, ובס' אשרי האיש ח"ג עמ' ר"נ ס"ט ובס' הליכות אבן ישראל ח"ב פמ"ב ס"ה ובשו"ת חקי חיים ח"ה ס' קי"ז ובשו"ת אדרת תפארת ח"ב ס' ל'.

חצי שעה בנר ביהכנ"ס

בנ"ח של בית הכנסת אם יש להקפיד שידלק חצי שעה, או שא"צ להקפיד, כשהציבור יוצאים

תשובה:

בודאי צריך.

וכמבו' במשנ"ב ס' תרע"ג ס"ק י"ג ס' תרע"ה סק"ו, אכן בשו"ת רבבות אפרים ח"ג ס' תנ"ג דאם יצאו אפשר לכבות ויעו"ש ברבבו"א ח"ד ס' קס"ג אות נ"ט ח"ה ס' תל"ב, וע"ע בשו"ת שבט הלוי ח"ח ס' קנ"ו ובס' שלמי תודה חנוכה ס"ג ובשו"ת נצח יוסף ח"ב ס' כ"ט.

הדלקת נר חנוכה שחרית

מהו הטעם להדלקת נ"ח דשחרית.

תשובה: פרסומא ניסא.

וכ"כ בשו"ת בנין שלמה ח"א ס' נ"ג, וע"ע בשו"ת מלמד להועיל ח"א ס' קכ"א והמור וקציעה ס' תרע"ה התנגד למנהג זה, ומובא בשו"ת שב יעקב או"ח ס' ט"ו ובפרמ"ג ס' תר"ע, ועיין בד"מ ס' תרע"ב ובס' מנהג אבותינו בידינו מועדים פ"ט או"ז, ובגיליון פנינים נ"ח.

ברכה בנר חנוכה בכותל

כשמדליקין נ"ח במקום המקדש אם מברכין כבית הכנסת כיון שהוי בכיפת השמים.

תשובה: לא.

וכן חידש הגרש"ז ברוידא זצ"ל והו"ד בקובץ המועדים חנוכה עמ' צ"א, אולם במועדים וזמנים ח"ח ליקוטי הערות ס' קמ"ג ובשו"ת אז נדברו ח"ו ס' ע"ה ובשו"ת רבבות אפרים ח"ד ס' קס"ג אות ס"ג כתבו שמברך ועיין בס' אשרי האיש ח"ג עמ' רס"ב ס"ט ובשו"ת בית מרדכי ס' מ"א.

חשד בזמן הזה

אם בזה"ז צריך להדליק נ"ח משום חשד.

תשובה: כן.

ובס' חוט שני חנוכה עמ' שט"ו דל"ה בזמנינו וכ"כ בהליכות שלמה חנוכה פי"ג ס' י"א וכן בקובץ מבית לוי ח"י עמ' ה' ובתשובות והנהגות ח"ג ס' רט"ו, וע"ע בשו"ת ציץ אליעזר חי"ט ס' נ"ו, אכן באורחות רבינו ח"ג עמ' ד' ה' שס"ל לקהילות יעקב ולחזו"א שחשד נוהג גם בזה"ז, וכן השיב מרן זצ"ל להגר"י עדס כמובא בס' שיעורי חנוכה סו"ס כ' ושכן דעת החזו"א והקה"י.

עוסק בחשד

העוסק בהדלקת נ"ח משום חשד אם יש לו פטור דעוסק במצוה.

תשובה: ככל מצוה דרבנן.

קטן שיש לו בית

קטן שיש לו בית אם ג"כ צריך להדליק נ"ח משום חשד.

תשובה: כן.

ועמש"כ בזה בס' כרם אליעזר ס"ה ס' ל"ה, בתוך הספר פרדס יוסף חנוכה.

קטן אם מדליק חשד

קטן אם יכול להדליק נ״ח משום חשד בבית אביו, כשהגיע לחינוך.

תשובה: לא.

ועמש״כ בזה בס׳ חוט שני חנוכה עמ׳ שט״ו, ובשו״ת בית שערים או״ח ס׳ ש״ס ובשו״ת מעשה אפוד ח״א ס׳ ע״ט.

חשד אם הוקצה

כשמדליק נ״ח משום חשד, אם גם הוקצה למצוותו.

תשובה: כן.

ועמש״כ בזה בשו״ת שיח יצחק ס׳ של״ד ובס׳ משאת המלך חנוכה ס״ב ובס׳ מנחת אשר חנוכה ס׳ י״א ומש״כ מרן בס׳ דולה ומשקה עמ׳ רל״ד.

חשד או הידור

מובא ממרן זצ״ל דמי שיש לו או נרות להידור, או נרות לחשד עדיף נרות ההידור, וצ״ע הא חשד הוי חובה מעיקר הדין ואילו נרות ההידור ל״ה חובה.

תשובה:

ההידור הלא מעיקר התקנה.

כן הביא בשם מרן זצ״ל בס׳ שומר אמת עה״ת עניני חנוכה, ועיין בס׳ יקח מצוות עניני הידור מצוה ס״ל ענף ט״ז.

למכור כסותו לקטן

אם צריך למכור כסותו לנ״ח של קטן.

תשובה: אין צריך.

וכ״כ בשו״ת מחנה חיים ח״ג או״ח ס׳ נ״א.

מצוה בו בנר חנוכה

השפת אמת שבת כ״א כתב שבנ״ח לא אמרי׳ מצוה בו יותר מבשלוחו כיון שהוי חובת בית.

תשובה: לא מסתבר.

ואכן במג״א ס׳ תרע״ז שגם בנ״ח אמרי׳ מצוה בו, ועיין בס׳ חק המלך הל׳ חנוכה מש״כ בהך פלוגתא וע״ע בשו״ת שבט הלוי ח״ד ס׳ ס״ו ומש״כ בבית מתתיהו ח״ב ס״ב אות ב׳.

בית למעלה מכ׳

מי שביתו גבוה למעלה מכ׳ אמה, ויש מולו בתים גבוהים שרואים הנרות אם מהני.

תשובה: לא מהני.

וכן דעת החזו״א כמובא באורחות רבינו ח״ג עמ׳ י׳ אות כ״ו וידליק בפתח, וכן הקה״י בכתבי הקה״י החדשים מועד עמ׳ צ״ו, ומרן הגר״נ קרליץ בלקט דיני חנוכה פ״ב עמ׳ ל״ט ס״ז, אולם בשו״ת שבט הלוי ח״ד ס׳ ס״ה שיכול להדליק בביתו, וע״ע בס׳ מאורות נתן חנוכה ס׳ י״ט ובס מצוות נר איש וביתו פ״ה

הערה י"א, ובס' משנ"ב אבן ישראל ס' תרע"א, ובשו"ת משנת יוסף ח"ט ס' קס"א, ומה שהשיב מרן בס' שאלת רב ח"ב עמ' שע"א ובס' אשרי האיש ח"ג עמ' רמ"ט, ובס' מועדים וזמנים ח"ו סו"ס פ"ח ובס' מגדלתו ומרוממתו עצ' 340 מהני בשם הגרח"פ שיינברג זצ"ל.

נר חנוכה בחלון ביהכ"ס

מי שאין יכול להדליק נ"ח כי אם בחלון ביהכ"ס אם ידליק שם.

תשובה: ביזוי מצוה.

וכ"כ בס' חוט שני חנוכה ס' תרע"א, ועמש"כ בזה בשו"ת רבבות אפרים ח"ו ס' שנ"ד אות נ"ח ובשו"ת ציץ אליעזר ח"ט ס' נ"ו ובס' נטעי גבריאל חנוכה ס"א ובשו"ת דברי בניהו חכ"ו ס' מ"ו.

אכילה קודם נר חנוכה

מ"ט לא הוזכר בשו"ע שאסור לאכול קודם שמדליק נ"ח כמו בהל' לולב ושופר.

תשובה: לא בכל מצוה הזכיר זה.

קטן באכילה

אם גם קטן יש להקפיד שלא יאכל קודם ההדלקה.

תשובה: טוב ליזהר.

ובשו"ת מהרש"ג ח"ב ס' נ"ז שא"צ להקפיד בקטן, אכן בס' אמת ליעקב עמ' רנ"ב הערה 586 להחמיר, וע"ע בשו"ת רבבות אפרים ח"ד ס' קס"ג אות כ"ט.

פרסומי ניסא לגוים

אם שייך פרסומא ניסא לגויים.

תשובה: תרמודא גוים הוי.

ועמש"כ בזה בשו"ת התעוררות ח"ג ס' תנ"ז ובשו"ת אגרות משה ח"ד או"ח ס' ק"ה ובס' מועדים וזמנים ח"ב ס' קמ"א, ובשות פתחא זוטא ח"א ס' מ"ה ובשו"ת להורות נתן ח"ד ס' ס"ג ובשו"ת משנה שכיר ח"ב ס' ר' ובס' ברכת שמעון מועדים, ומש"כ מרן זצ"ל בס' טעמא דקרא לחנוכה ובשו"ת דברי בניהו חכ"ב ס' מ"ט.

ימין בחלון

מי שמדליק בחלון אם יש ענין להדליק בימין כמו בפתח.

תשובה: כן.

וכ"כ בס' חוט שני חנוכה עמ' ש"ג ובס' משנת יוסף סוגיות להגאון רבי יוסף ליברמן ח"ב ס' ל"ג וכן נקט הגרש"ז זצ"ל בס' מבקשי תורה ח"ד עמ' ט"ו אות ז' אכן בשו"ת בצל החכמה ח"ב ס"נ אות ו' ובעל המשנה הלכות המובא בקובץ בנתיבות ההלכה חנוכה ל"ג א"צ ימין ועי' בס' ארח כהלכה ח"א עמ' תקצ"א ובס' הליכות שלמה חנוכה פי"ד דה"ל ג' ובס' חנוכה

פי״א ס״ב ובס׳ גם אני אודך תשו׳ הגר״ב דדון ס׳ רע״א.

חלון בפרסומי ניסא, או פתח

אם בחלון יש פרסומא ניסא יותר מפתח הבית היכן ידליק.

תשובה: בחלון.

ועמש״כ בשם מרן זצ״ל בס׳ תורת המועדים ס׳ תרע״א ס״ק י״ג שכן נהג החזו״א וע״ע בזה בשו״ת משנת יוסף חי״א ס׳ קי״ז אות ב׳ אכן בהליכות שלמה חנוכה פי״ד דה״ל אות ה׳ ו׳ ובחוט שני חנוכה עמ׳ ש״ו ש״ז שידליק בחוץ, וע״ע בשו״ת שבט הלוי ח״ז ס׳ פ״ד וכן בס׳ מגדלתו ורוממתו עמ׳ 340 עדיף חלון, בשם הגרח״פ שיינברג זצ״ל.

פרסומי ניסא או מזוזה

אם פרסומא ניסא עדיף על דין להדליק כנגד המזוזה.

תשובה: דוחה.

ועמש״כ בזה בשו״ת מנחת יצחק ח״י ס׳ נ״ב ובשו״ת משנת יוסף חי״א ס׳ קי״ז.

נכבה ע״י הרוח

אם הדליק נ״ח במקום שיש רוח חזקה ונכבה אם ידליק בבית ואח״כ יעביר לחוץ.

תשובה: ידליק בבית ולא יעביר.

ובקונ׳ חנוכה ומגילה כתב בשם הגרי״ז זצ״ל שידליק בבית ואח״כ בחוץ, ותמה בזה בס׳ מועדים וזמנים ח״ח עמ׳ ק״ד, ועמש״כ בביאור פלוגתת מרן זצ״ל והגרי״ז בשו״ת משנת יוסף ח״י ס׳ קכ״ו אות ב׳.

דעת החזו״א בפתח החצר

האם לפי החזו״א מי שמדליק בפתח החצר של הבית לא יצא ונחשב כאילו שהדליק ברה״ר.

תשובה: נכון.

ועיין בזה בשונה הלכות ס׳ תרע״א ס׳ י״א ובדינים והנהגות לחזו״א פכ״א אות א׳ ובס׳ תורת המועדים ס׳ תרע״א ובס׳ ברכת אברהם שבת כ״א ע״ב ובדרך אמונה פ״ד ממעשר הי״ד בביהו״ל, ובס׳ נר חנוכה פ״א ס׳ ט״ו ס״ק מ״ד ובשו״ת אז נדברו ח״ה ס׳ ל״ט.

השמטת השו״ע לדין מצות נר איש וביתו

מ״ט הטור והשו״ע השמיטו עיקר הדין שמצות נר איש וביתו בנר חנוכה, וכתבו רק דין מוסיף והולך

תשובה: כי זה פשוט.

כן הקשה בס׳ חמד משה ס׳ תרע״א ס״ב. ועמש״כ לתרץ בשו״ת אור לציון ח״ד פמ״ב ס״א ובס׳ אבי עזרי

פ"ד מחנוכה ובשו"ת תשובה: מאהבה ח"ב ס' רפ"ה לס' תרע"א ובפרמ"ג מ"ז ס' תרע"א סק"א, ובשדי חמד א סי"ד חנוכה כלל ט' או"ד, ובשו"ת בנין שלמה או"ח ס' נ"ח ובשו"ת זכר יהוסף ח"ד ס' רמ"ג ובשו"ת דברי יציב ח"ב או"ח ס' רפ"ג ובס' יומין דחנוכה ס' ט"ו ובשו"ת משנה הלכות חט"ו ס' ר"ד ובס' נתן פריו חנוכה במילואים ובס' שואל כענין מועדים עמ' תע"ב..

בני הבית אם מותרים באכילה קודם נר חנוכה

לנוהגים כהשו"ע שרק בעה"ב מדליק אם בני הבית מותרים באכילה קודם נר חנוכה

תשובה: לא.

ועמש"כ בזה בס' אמת ליעקב להגר"י קמנצקי זצ"ל ס' תרע"ו ובשו"ת בצל החכמה ח"ד ס' נ"ח.

ליתן לבנו להדליק פחות מחצי שעה

מי שאין לו שמן ליתן לבנו להדליק נר חנוכה רק פחות מחצי שעה אם ידליק להרמ"א שכ"א מדליק

תשובה: לא.

ועי' מש"כ בזה בגליון וישמע משה גליון צ"ו מקץ תשע"ו דעות הרבנים בזה. ובס' אשל אברהם מבוטשאטש מה"ת ס' תרע"ה שא"צ לחנך קטן שידלק חצי שעה. ועמש"כ מרן ע"ז בס' דעת נוטה ציצית תשו' תר"ג. ומש"כ בס' מבשר טוב חנוכה ס"א. ומש"כ בבית מתתיהו ח"א ס"י אות א'.

בני ביתו להשתתף בפרוטה כשאין מדליקים

להרמ"א שכ"א מבני הבית מדליק, כשאין לו שמן ליתן לבנו להדליק אם הבן ישתתף בפרוטה או שא"צ

תשובה: טוב.

ועמש"כ בס' שלמי תודה להגרב"צ פלמן זצ"ל חנוכה ס' י"ג אות ג'.

הדליק ביום א' שניים

מי שטעה והדליק ביום א' שניים אם יצא או צריך לחזור ולהדליק אחד

תשובה: יצא אבל עשה שלא כהוגן.

ועי' בס' מועדי הגר"ח ח"א תשו' תקצ"ג השיב מרן אולי, ומה שציינתי שם. ומש"כ בשו"ת משנת יוסף חי"ג ס' רל"ג.

להדליק נר חנוכה בפמוט של נר שבת

בט"ז ס' תרע"א סק"ב שאין להשתמש בפמוט של נר שבת לנר חנוכה משום הידור, וצ"ע מהו ההידור בזה דא"כ גם אין להשתמש בכוס של קידוש להבדלה

תשובה: אין מערבין שמחה בשמחה וקידוש והבדלה שאני ששניהם מצוה אחת.

ועמש"כ בזה בשו"ת מהרש"ל ס' פ"ה ובפרמ"ג שם ס' תרע"א ובס' כף החיים שם ס"ק ל"א. ובס' מאי חנוכה עמ' ק"נ.

להניח נר חנוכה למטה מי' טפחים להרמב"ם

מ"ט השמיט הרמב"ם מצוה להניח נר חנוכה למטה מי' טפחים כמש"כ השו"ע

תשובה: סתם הנחה היא משיראו ולא ע"ג רצפה.

ועמש"כ בזה בס' פרדס יוסף החדש חנוכה עמ' רי"ז.

הניח מקצת שלהבת למעלה מכ'

אם הניח מקצת מהשלהבת מתחת לכ' אמה ומקצת למעלה מכ' אמה אם יצא ידי חובת נר חנוכה

תשובה: לא.

ועמש"כ בזה הגר"ש קלוגר בס' החיים ס' תרע"א ס"ו ובחכמת שלמה שם. ועי' בפרמ"ג שם מ"ז סק"ה.

רץ להדליק נר חנוכה בחשד והזיק

לדעת ר"י בב"ק כ"ב שהמזיק כשרץ לנר חנוכה פטור, אם זהו כשמדליק נר חנוכה משום חשד

תשובה: כן.

ועמש"כ בזה בשו"ת מעשה אפוד [הנמ"ח] ס' פ'.

לחזר על הפתחים על נר חנוכה משום חשד

אם צריך לחזר על הפתחים להדליק נר חנוכה משום חשד

תשובה: כן.

ובס' לבנימין אמר עמ' נ"ח השיב ע"ז מרן אולי. ועמש"כ בזה בס' כרם אליעזר שבתוך ס' פרדס יוסף חנוכה ס' ל"ב אות ה'.

מצוה בו בהדלקת חשד

כשמדליק נר חנוכה משום חשד אם אמרי' מצוה בו יותר מבשלוחו שידליק דווקא בעצמו, או אין קפידא

תשובה: כן.

ועמש"כ בס' כרם אליעזר שבתוך ס' פרדס יוסף חנוכה ס"ה ס' מ"ו.

להשתמש לאור חשד

אם מותר להשתמש לאורה של נר חנוכה שהודלק משום חשד

תשובה: לא.

והסתפק בזה בשו"ת שיח יצחק ס' של"ד ובס' משאת המלך חנוכה ס"ב. אכן בס' מנחת אשר חנוכה ס' י"א דאסור להשתמש. וכ"כ בשו"ת פקודת אלעזר או"ח ס' מ"ט או"ב. ועמש"כ בשו"ת עמק התשובה ה"ח ס' ר"נ ובס' כרם אליעזר חנוכה ס"ה ס' מ"א שבתוך ס' פרדס יוסף. ובס' פנינים מבי מדרשא חנוכה ס' ע' אות ו'.

נר שהודלק מבעוד יום לחשד

נר שהודלק מבעוד יום אם מהני לנר חנוכה משום חשד, או שצריך לכבות ולהדליק

תשובה: מהני.

וכ"כ בשו"ת חתן סופר ס' ע"א ובשו"ת בית שערים או"ח ס' ש"ס. וע"ע בשו"ת שיח יצחק ס' של"ד.

נר חנוכה באיסוה"נ משום חשד

הדליק נר חנוכה משום חשד, אם אפשר להדליק באיסוה"נ, דל"ש מיכתת שיעוריה דסו"ס אין חשד

תשובה: חלילה וחס.

ובס' מועדי הגר"ח ח"א תשו' תרכ"ח השיב מרן בטעמא דשייך מכתת שיעוריה בנר חנוכה דהוי כמו שהדליק באויר. ולכאו' בנר חנוכה משום חשד לא איכפ"ל שיהא כאויר.

נר חנוכה משום חשד ע"י עבירה

הדליק נר חנוכה משום חשד ע"י עבירה אם קיים המצוה דסו"ס אין חשד

תשובה: מצוה הבאה בעבירה.

ועמש"כ בבית מתתיהו ח"א ס"ג אות כ"ז שבמצוה שעיקרה התוצאה לא איכפ"ל ממצוה בעבירה. ויעו"ש בענף ב' אות ז' שבנר חנוכה לא איכפ"ל ממצוה בעבירה שסו"ס נתפרסם הנס.

בנר חנוכה משום חשד אם מלה"נ

אם אמרי' מצוות לאו ליהנות ניתנו כשמדליק נר חנוכה משום חשד

תשובה: כן.

ועמש"כ בזה בס' כרם אליעזר שבס' פרדס יוסף חנוכה ס' י"ג אות ה'.

כמה נרות מדליק בחשד

כשמדליק נר חנוכה משום חשד אם סגי בנר אחד או כמנין הימים

תשובה: כמנין הימים.

ובטהרת השלחן ס' תרע"א ס"ח דסגי בנר אחד וכן דעת הגרי"ז

מבריסק זצ״ל כמובא בס׳ זכור לדוד מנהגי ותיקין ס׳ ל׳ או״ט. וכ״פ בס׳ הליכות שלמה חנוכה פי״ג הערה 52. אולם בס׳ משנת יעקב ח״ב ס׳ תרע״א שצריך להדליק כמנין הימים. וכ״פ בשו״ת משנת יוסף ח״ה ס׳ קי״ד.

נרות חשד אחר הזמן רגל השוק

אם אחר זמן רגל השוק צריך להדליק נר חנוכה משום חשד

תשובה: אולי.

ובשו״ת אפרקסתא דענייא ח״א ס׳ ס״ג דל״ש. ובשו״ת שיח יצחק ס׳ של״ד דלא פלוג.

להדליק נר מנר בחשד

אם מותר להדליק נר מנר או ע״י גפרור בנר חנוכה משום חשד

תשובה: לא.

שמן מאוס לנר חשד

אם יכול להדליק נר חשד בשמן מאוס

תשובה: חלילה.

ועמש״כ בזה בס׳ חשוקי חמד חנוכה ס׳ כ״ו.

נר חנוכה או הלל

מי שיכול בחנוכה לקיים או נר חנוכה או לומר הלל, מה עדיף

תשובה: נר חנוכה קודם.

והגר״ש קלוגר בחכמת שלמה או״ח ס׳ תרפ״ג כתב שהלל קודם. אולם בס׳ הליכות שלמה חנוכה פי״ז ה״ה נר חנוכה עדיף. וע״ע מש״כ בזה בס׳ מבשר טוב חנוכה סו״ס כ׳. ובשו״ת שאילת יעקב ס׳ קכ״א כתב שהלל קודם עי״ש.

מסתפק אם הדליק נר חנוכה

מי שמסתפק אם הדליק נר חנוכה אם צריך לחזור ולהדליק דספק דרבנן לקולא

תשובה: חייב משום פרסומא ניסא.

ובפ״א השיב מרן ע״ז מסתמא ידליק בלי ברכה. וכ״כ בס׳ נטעי גבריאל חנוכה פל״ג ס״א עי״ש, ובס׳ פרדס יוסף חנוכה בס׳ כרם אליעזר ס״ד הערה או״ב, עפמש״כ השע״צ ס׳ תרצ״ב ס״ק ט״ז במגילה.

הדליק ולא בירך

הדליק נר חנוכה ולא בירך אם יצא המצוה או שיחזור להדליק בברכה

תשובה: יצא.

ובמור וקציעה ס׳ תרע״ב שבנר חנוכה הברכה משום פרסו״נ וכחלק מהמצוה.

שמן זית בשותפות או שמן פשוט

מי שיש לו מעות לשמן פשוט לנר חנוכה או לשמן זית בשותפות, מה עדיף

תשובה: שמן זית.

וכ"כ בשו"ת מחשבת הקודש ח"ב ס' מ"ד. וכ"כ לי הגר"א שלזינגר מח"ס מצות נר איש וביתו.

ליתן לקטן להדליק ההידור

אם יכול ליתן לבניו הקטנים להדליק נר ההידור אחר שהדליק נר ראשון

תשובה: אין ראוי.

ועיין בבן איש חי שנ"ר פר' וישב אות י"ח, ובס' חינוך הבנים כהלכתו פרק ק"ח ס"ט.

ליתן לחבירו כשאין לו

מי שיש לו שמן בצמצום לכל שמונת הימים ולחבירו אין כלל, אם עדיף שידליק אחד ויתן לחבירו

תשובה: כן.

וכ"כ המג"א ס' תרע"א והמחצה"ש שם והמשנ"ב ס' תרע"א סק"ו. ועי' בערוך השלחן ס' תרע"א ס"י.

יש לו שמן לפעם אחת

מי שאין לו שמן אלא כדי הדלקה אחת, אם יחלק השמן בידו לכל הימים לפרסם הנס או ידליק פ"א

תשובה: ידליק פ"א.

אין לו בית אם חייב בנר חנוכה

מי שאין לו בית וישן ברחוב, אם חייב בהדלקת נר חנוכה או שפטור כנראה בתוס' סוכה מ"ו.

תשובה: חייב לקנות.

ועמש"כ בזה מרן בס' טעמא דקרא חנוכה עמ' מ' ומובא בס' ישורון חי"ז ובשו"ת דברי יעקב סו"ס ע"ח דמי שאין לו בית פטור מנר חנוכה. ועמש"כ בשו"ת באר אברהם ס' ט"ז עמ' רל"ו ובשו"ת ידבר פי ח"ב עמ' ל"ט ובס' מנחת אשר חנוכה ס' ט"ו ובס' פנינים מבי מדרשא חנוכה ס"ה ובשו"ת שביבי אש ח"ד ס' ס"ג ובס' קרואי מועד חנוכה סו"ס ה' ובס' חשוקי חמד ר"ה י"ח ע"ב.

עוד בענין הנ"ל

מש"כ בטעמא דקרא דמי שאין לו בית חייב בנר חנוכה, צ"ע ממש"כ התוס' סוכה מ"ו בטעמא דתיקנו ברכת הרואה בנר חנוכה שיש כמה בנ"א שאין להם בתים ומשמע שפטורים

תשובה: מיירי שאנוסים לגמרי.

ועמש"כ בזה בשו"ת באר אברהם ס' ט"ז ובס' מנחת אריאל שבת כ"ג ובס' מנחת אשר חנוכה ס' ט"ו ומש"כ בבית מתתיהו ח"ב ס' י"ב אות ו'. ומש"כ בשו"ת דברי מנחם ח"ד ס"מ ובס' גבורת יצחק חנוכה ס' נ"א או"ב.

יכול להדליק יום אחד

אם יכול לקיים נ"ח יום אחד אם יבחר ביום ח' משום ריבוי הנרות.

תשובה: זיריזין מקדימין.

וכ"כ לי הגר"א נבנצאל, ומש"כ בבית מתתיהו ח"ג ס' כ"ד או"ג, ובספר גם אני אודך מתשובתי, חלק א' סימן י"ב עמוד צ"א.

אכסנאי להדליק בעצמו

אכסנאי אם יש ענין שידליק בעצמו נ"ח או יכול לכתחילה להשתתף בפריטי להרמ"א שכל בני הבית מדליקין.

תשובה: יש.

ועמש"כ בזה בס' שיעורי חנוכה להגאון רבי יהודה עדס ס' י"ט.

ועיין עוד בספר פרדס יוסף החדש לידידי הגאון רבי גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א, על חנוכה, עמוד שצ"ב, שחקר אם אכסנאי יברך בעצמו הברכות: שעשה ניסים ושהחיינו, או ישמע כל הברכות מבעל הבית, ובקונטרס גם אני אודך על חנוכה, השיב מרן שישמע הכל מבעל הבית, עיין שם, ובס' וישמע משה ח"א עמ' רי"ז.

בירך על נ"ח של חבירו

בירך על נ"ח וסבר שהוא שלו, והיה נ"ח של חבירו והלך להדליק בשלו, אם יברך שנית.

תשובה: כן.

ועמש"כ בזה בס' קרואי מועד חנוכה ס' מ"ד.

נ"ח ומזוזה מאי קדים

כשצריך לקבוע מזוזה בביתו ולהדליק נ"ח מאי יקדים קודם.

תשובה: מזוזה דאורייתא.

וכן מבו' בס' מור וקציעה ס' תפ"ט להקדים מצוה מה"ת למצוה מדרבנן עיי"ש, ותשו' זו הובאה במלואה בס' דעת נוטה מזוזה תשובה ל"ה עיי"ש.

וכבר חקר בזה בעל גם אני אודך , ובספר גם אני אודך תשובות בעל אבני ישפה זצ"ל, סימן קכ"ד ענף ה' כתב להקדים מזוזה דתדיר מנרות

חנוכה, ומש"כ בזה בשו"ת אגרות תורה ס' צ"ג, ובקובץ היכל שמואל עמ' ק"ז, ובספר גם אני אודך תשובות הגרמ"ש דיין, חלק ד' סימן כ"ד, וכתב לי הגר"א נבנצאל שמזוזה קדים שעובר בכל רגע.

וע"ע בס' שערי ימי החנוכה להגר"י טשזנר עמ' רכ"ז, ובשו"ת הרי יהודה ח"א ס"א או"ג, ובספר פרדס יוסף החדש [לידידי הגר"ג רבינוביץ שליט"א] על חנוכה, אות תע"ד, הביא ממרן שהשיב על זה: עיין או"ח סימן תרפ"ז סעיף ב', וביאר דבריו בזה הג"ר אליעזר רבינוביץ בקובץ המאור ניסן־אייר תשע"ט עמ' ע"ח, דכוונת מרן דנרות חנוכה יש בו דיני פרסומי ניסא, ודומה למגילה, שצריך להקדים מגילה לשאר מצוות, והוא הדין נר חנוכה יקדים למזוזה עיין שם, ואולם כאן השיב מרן שמזוזה דאורייתא, ועיין עוד מה שהשיבו בזה למח"ס גם אני אודך : בשו"ת משנת יוסף ח"ו ס' קכ"ז, ובשו"ת תשובות ישראל ח"ד ס' ע"ה, ובשו"ת ברכת ראובן שלמה ח"א ס' פ"ד, ובקובץ המאור ניסן־אייר תש"פ עמ' ק"כ, ובשו"ת שארית אברהם ח"ג ס' י"ח, ובשו"ת בצל הטוב ח"א ס' ס"ו, ומה שהארכנו בזה בבית מתתיהו ח"ה ס' י"ג עי"ש.

בירך על נרות חנוכה ולא הבדיל

בירך במוצ"ש על נ"ח ונזכר שלא הבדיל מה יעשה כשלא אמר ברוך המבדיל.

תשובה: צורך המצוה לא הוי הפסק.

ובס' כאיל תערוג מועדים עמ' תקנ"ט בשם מרן הגראי"ל שטיינמן זצ"ל שירמוז לאחר שיוציאו ע"י שוכ"ע, ומש"כ בזה בשו"ת שביבי אש ח"ד ס' פ', ובשו"ת תשובות ישראל ח"ג ס' י"ג, ח"ז ס' פ"ד, ובשו"ת שערי יושר ח"ו ס' כ"ג, ובשו"ת ודרשת וחקרת ח"ו ס' צ"ה או"ב, ובשו"ת משנת יוסף חי"ד ס' קצ"ב, ובס' וישמע משה ח"א עמ' רט"ו שידליק ללא ברוך המבדיל בשם הגריש"א זצ"ל עיי"ש, ובספר פרדס יוסף החדש לידידי הגאון רבי גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א, על חנוכה, עמוד תע"ז, ובספר גם אני אודך תשובות הג"ר יקותיאל ליברמן, סימן קט"ז, ובשו"ת חיי הלוי ח"י ס' מ"ג אות ה', ובשו"ת באר חיים להגרח"י רויטמן זצ"ל ס' ס"ג, ובקונ' מעדני כהן להג"ר נפתלי קופשיץ ח"ד ס' י"ז, ומש"כ בשו"ת מנחת פרי ח"ו ס' נ"ג, ובשו"ת משנת יקותיאל ס' קע"ה, ובבית מתתיהו ח"ה ס' י"ח.

ובספר כרם אליעזר [הנדפס בסוף ספר פרדס יוסף החדש] על קידוש והבדלה, סימן ע"ד, ובשו"ת מגדנות אליהו ח"ב ס"כ, ובקונ' נלבבך בלמידה ליד"נ הגר"צ תמיר עמ' ק"ו, וכן השיב מרן זצוק"ל בס' שמענו כן ראינו ח"ב עמ' ת"ו.

סימן תרע"ב

דעת החזו"א לכבות נר חנוכה

מדוע החזו"א כיבה הנ"ח לאחר חצי שעה, מה איכפת לן שידלק יותר.

תשובה: אין צריך יותר.

בס' אורחות רבינו ח"ג עמ' ט"ו מובא שהחזו"א כיבה, וכן בס' הוראות והנהגות עמ' ס"ד ועמש"כ בדעת החזו"א בס' חוט שני חנוכה ובאורחות רבינו שם, ובס' מעשה איש ח"ד עמ' ק"ל, וכן נהג הח"ח לכבות כמובא בס' מאיר עיני ישראל ח"א עמ' 62, ועיין בערוך השולחן ס' תרע"ב ס"ט וע"ע בשו"ת רבבות אפרים ח"ה ס' תל"ב אות ד' ס' רס"ג ובשו"ת דברי מנחם ח"ד ס' מ"א ובשו"ת שבט הלוי ח"א ס' קפ"ז ח"ב ס' פ"ב ומש"כ בבית מתתיהו ח"ב ס' כ"א.

עוד בענין הנ"ל

צ"ע ממש"כ המאירי אם מוסיף מוסיפין לו הרי שיש קיום מצוה אף אחר זמנו.

תשובה: הפוסקים לא הביאו.

ועיין במג"א ס' תרע"ב סק"ג ובא"ר שם אות א' ג' והב"ח שם, אכן בשו"ת שאילת יעבץ ס"ד שיש קיום מצוה כ"ז שהנרות דולקים אף יותר מזמנן, וכן מבואר בשו"ת אבני נזר או"ח ס' תק"ד, וע"ע בס' גיליוני הש"ס שבת כ"א ובס' יומין דחנוכה ס' תרע"ב ובס' תכלה רגל מהשוק עמ' צ' מש"כ בשם מרן זצ"ל.

עוד בענין הנ"ל

מ"ט החזו"א לא כיבה הנ"ח ביום אחרון של חנוכה ורק בשאר ימים.

תשובה: נראה כמבזה.

דעת הקה"י בשיעור הדלקה

מ"ט הקהילות יעקב לא כיבה הנ"ח לאחר חצי שעה משום הידור מצוה, והחזו"א כן כיבה.

תשובה: לפרסם הדין.

באורחות רבינו הנ"ל מובא שהקה"י לא כיבה דיש פרסו"נ כ"ז שהנרות דולקים עי"ש, וכ"כ בדעת החזו"א בשו"ת רבבות ויובלות ח"ג ס' צ"ה.

לכבות נר חנוכה כשאין לו

אם דלקו נ"ח חצי שעה, למי שאין נרות ושמן, אם יכול לכבותן ולהדליק בשבילו.

תשובה: אין ראוי.

אכן בשו"ת שבט הקהתי ח"ה ס' קי"ד ובשו"ת מקדש ישראל חנוכה ס' קכ"ה דרשאי לכבות עי"ש ובס' חשוקי חמד חנוכה ס' נדה ס"ז ע"ב.

בזמן ע"י שליח, או בעצמו

מי שיכול להדליק נ"ח בזמנו ע"י שליח או מפלג המנחה בעצמו מה עדיף.

תשובה: מצוה בו.

ועמש"כ בזה בשו"ת שבט הלוי ח"ב ס' ע"ו ח"ד ס' ס"ו ובס' חוט שני ריבית עמ' קמ"ב חנוכה עמ' שי"ז ובשו"ת אז נדברו ח"ג ס' ל' ובס' חנוכה פי"ג ס"י להגר"צ כהן.

להעיר ההורים לנר חנוכה

אם מותר להעיר ההורים כשישנים בכדי לשמוע ברכת נ"ח.

תשובה: כן.

ובס' דרך שיחה ח"ב עמ' רצ"ז מובא ממרן זצ"ל דרק אם יודע שרוצים יעיר אותם, ועמש"כ בזה הגר"י זילברשטיין בס' בנתיבות ההלכה חנוכה ל"ג עמ' 95, ולכאו' ה"ז תליא בגדר ישן במצוות ולהסוברים שמותר להוציא ישן מסוכה דהוי כאינו ב"ח במצוות ה"ה שא"צ להעיר ההורים, ועיין במשנ"ב ס' תרע"ב ס"ק י"ז וצ"ע, ומש"כ בבית מתתיהו ח"א ס"ז אות כ' בגדר ישן, ויש לחלק בין סוכה לחנוכה ובשו"ת מציון תצא תורה שאלה קכ"ז ובשו"ת אבני דרך חי"א ס' קל"ט ובס' גם אני אודך תשו' הגר"מ חליוה ח"ה ס' כ"ז.

לזרוק לאשפה

אם אפשר לזרוק השמן של נ"ח שנשאר לאשפה דהוי כתשמישי קדושה.

תשובה: אפשר.

ובשו"ת כנף רננה ס"ב כתב שצריך לשרוף, ועיין בשו"ת באר שרים ח"ד ס' ל"א אות ח' ובשו"ת נתיבות אדם ח"א ס' י"ט ובשו"ת מגדנות אליהו ח"ד ס' קי"ט.

להשתמש בנר חנוכה להאיר בסעודת מצוה

אם מותר להשתמש במנורת החנוכיה שלא בזמן מצוותה להאיר בסעודת מצוה כסיום מסכת

תשובה: אולי.

ובשו"ת משנה שכיר ס' ר"ה דאסור. וכ"כ בשו"ת שיח יצחק ס' שמ"ג. אולם בשו"ת קנין תורה ח"ו ס' מ"ז ובשו"ת ישכיל עבדי ח"ח ס' ל"ח דמותר. וע"ע בשו"ת אמרי כהן ס"א.

הנרות הללו לאור נר חנוכה

אם מותר לומר הנרות הללו לאור נר חנוכה

תשובה: לא.

ועמש"כ בזה בשו"ת שיח יצחק ס' שמ"ו ובשו"ת שמן אפרסמון ח"ב ס' י"ח.

לישב ע"י נר חנוכה חצי שעה

אם צריך לישב ע"י נר חנוכה בחצי שעה הראשונה כמש"כ בס' מקור חיים ס' תרע"ב ובשו"ת שב יעקב ס' כ"ב

תשובה: א"צ.

ובס' בתורתו יהגה (תורה ומצוות) עמ' 36 השיב מרן ע"ז לא ראינו נוהגין כן. וכן השיב מרן בס' שערי ציון ח"א מועדים עמ' ר"ח. ועמש"כ בשו"ת אור לציון ח"ד פמ"ו ס"ו ובס' מקור חיים ס' תרע"ב ס"ב ובס' נטעי גבריאל חנוכה עמ' קפ"א ובס' נפש דוד להאדר"ת עמ' קכ"ה אות י"ד. ועמש"כ בס' גם אני אודך תשו' הרה"ג רבי משה חליוה ח"ד ס' כ"ז. ובשו"ת אבני דרך ח"ז ס' ק"כ.

להצטלם ליד נרות חנוכה

אם מותר להצטלם ליד נרות חנוכה, או שאסור שנחשב שנהנה ומשתמש בנרות.

תשובה: מסתבר שמותר.

בקונטרס גם אני אודך על חנוכה, עמוד י"ט, השיב מרן שמותר, וכ"כ בשם הגריש"א זצ"ל בס' וישמע משה ח"א עמ' רי"ד, ועמש"כ בזה בס' אור ישראל חנוכה פ"כ ס' י"ד, ובס' לקט שאלות המצויות להגרי"א דינר עמ' ט"ו, ובשו"ת ודרשת וחקרת ח"ד ס' צ"א או"ג, ובס' נשים בהלכה עמ' ר"ל, ובקובץ שבט הכהונה [היוצא לאור על ידי ידידי הגאון רבי גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א] חלק ב' עמוד פ', ובספר שבט הלוי חנוכה עמ' שכ"ט, ובספר פרדס יוסף החדש [להגאון רבי גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א] על חנוכה, עמוד ש"ח, ובקונ' שמן המור פ"י ס"ט, ובשו"ת שבט הלוי חי"א ס' קס"ד, ומש"כ בשם מרן בס' תורת המועדים שונה הלכות ס' תרע"ג סק"ב, ובשו"ת שביבי אש ח"ד ס' צ"ו, ובס' וישמע משה ח"א עמ' רי"ד בשם הגריש"א זצ"ל להקל, וכ"כ בס' סוכת חיים הנדמ"ח בהל' חנוכה עמ' רכ"ז בשם הגר"א נבנצאל, ובס' אור ישראל פ"כ ס' י"ד, ובס' הרגיל בנר עמ' ל', ובס' ארחות חנוכה ס"ו ס"ה, ובס' חשוקי חמד חנוכה עמ' רע"ה, ובשו"ת ישיב יצחק חל"ג ס' כ"ז עיי"ש, ומה שהארכנו בבית מתתיהו ח"ג ס' ט"ו בהדלקת נ"ח בנר המפיץ ריח טוב, ונ"ח המנגן, ובדין קול ומראה וריח יעוי"ש.

וע"ע בשו"ת שערי ציון ח"ב ס' ט"ו בענין להצטלם ע"י הכותל עיי"ש, ובס' הזכרון בית הלל עמ' תצ"ח מה שהשיב הגר"א נבנצאל עיי"ש, ובארוכה בקונ' אור ליהודה לידידי הג"ר שמואל כהן ס"ב.

ועי' בס' אהל יעקב כבוד ספרים פ"י ס' כ"ח, בענין ליקח ספר קדוש בכדי להצטלם, אם הוי כביזוי הספר עיי"ש, ובספר גם אני אודך תשובות הגר"מ חליוה, חלק כ"ה סימן י"ח, עיין שם.

חוטי ציצית שבלו לפתילות נרות חנוכה

אם יכול ליקח חוטי ציצית שבלו לפתילות לנר שבת או נר חנוכה.

תשובה: לא מסתבר, ועוד דנר שבת וחנוכה הוי רק מצוה דרבנן.

כן השיב מרן זצוק"ל בספר פרדס יוסף החדש לידידי הגאון רבי גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א, על חנוכה, עמוד פ"ה, עיין שם, ובשו"ת אור לציון ח"ד פמ"ד ס"י דאין ליקח חוטי ציצית שבלו לפתילות נ"ח שהוי ביזוי מצוה עיי"ש, ואולם בשו"ת אבן ישראל ח"ט ס' ס"ג עמ' מ"ט, דשרי ליקח פתילות מציצית שבלתה עיי"ש, ובס' הליכות אבן ישראל מועדים ח"ב פמ"ג ס"ה עיי"ש, ומש"כ בזה מו"ר זצוק"ל בשו"ת משנת יוסף חי"ג ס' רי"ז, ובשו"ת בירורי חיים חי"א ס' פ"ה, ובס' אור אליהו חנוכה עמ' קצ"ט, ובס' בן ציצית הכסת ענף ו', ובספר גם אני אודך תשובות הגר"מ חליוה, חלק כ"ה סימן י"ט, וחלק כ"ו סימן י"ז, ובשו"ת אבני דרך ח"ט ס"ב עיי"ש, ובקובץ מה טובו אהליך יעקב חלק י"ב עמוד צ"ח, בשם הגר"מ שטרנבוך דאין לעשות מציצית פתילות לנרות חנוכה, משום ביזוי מצוה עיין שם, ומש"כ בזה בבית מתתיהו ח"ו ס' ל"ד, ובשו"ת תשובות ישראל ח"ז ס"ו.

הדלקת נר חנוכה בשחרית אם הוקצה למצוותו

הנוהגים להדליק נר חונכה בשחר אם ה"ז הוקצה למצוותו דאי"ז אלא מנהג.

תשובה: כן.

ובקובץ תלפיות ח"א עמ' ל"א כתב יד"נ הגרמ"ש רביע דודאי אי"ז הוקצה למצוותו עיי"ש, ואולם למאי דהשיב מרן במועדי הגר"ח ח"א תשו' תקצ"ט בטעם הדלקת נ"ח בשחרית שזהו משום פרסומא ניסא, ויעוי"ש מה שציינתי בזה, ומש"כ בזה בס' מועדי ה' חנוכה פ"ז ס' י"ד עיי"ש, וא"כ שהוי משום פרסו"נ שפיר י"ל שהוקצה למצוותו, ועי' בשו"ת דברי רננה ס"מ, ובשו"ת דברי אור ח"א ס' כ"ד אות י"ז, ומש"כ בבית מתתיהו ח"ו ס' ל"ג אות ב' עיי"ש, ובס' ערך שי או"ח ס' תצ"ד, ובשו"ת בצל החכמה ח"ה ס' קי"ט לענין מנהג אם הוקצה.

לישן ליד נרות חנוכה

אם בחנוכה מותר לישן לאור נרות חנוכה, או שהוי כהשתמשות בנר שאסור, ואולי דמי למש"כ הפוסקים שלילך לאור הנר שרי כיון דל"ח השתמשות, ונפק"מ כשיושן יחידי לישן ע"י נרות חנוכה.

תשובה: החזון איש לא התיר גם כשיש אור הנר.

כן השיב מרן בקונטרס גם אני אודך על חנוכה, סימן י"ג, ועיין מה שכתב בספר גם אני אודך תשובות הגר"ח

קעניג זצ״ל, סימן י׳, ובספר גם אני אודך תשובות הגרמ״ש דיין, חלק ג׳ סימן י״ד, ובספר פרדס יוסף החדש [להגר״ג רבינוביץ] על חנוכה, עמוד ש״י, ומה שכתבו בזה תשובות למח״ס גם אני אודך : בקונ׳ הרגיל בנר אות י״ט, ובקונ׳ שמן המור פ״ט ס״י, ובקונ׳ פסקי שמועות חנוכה עמ׳ קי״ד, ובשו״ת משנת יוסף ח״ו ס׳ קכ״ז או״ד, ובשם מרן בס׳ אור ישראל פ״כ הערה 820, ומש״כ בשו״ת וישב יוסף ס׳ כ״ט, ובספר גם אני אודך תשובות הגרח״ש סגל, חלק א׳ סימן צ״ה, ובס׳ דור המלקטים עניני סכנה ס׳ קט״ז, ובס׳ אהל יעקב מאכלי עכו״ם ס׳ קט״ז ס׳ קע״ו, ובס׳ סוכת חיים בהל׳ חנוכה הנדמ״ח עמ׳ רכ״ז, ובשו״ת חקי חיים ח״ז ס׳ ק״ז, ובשו״ת משנת יקותיאל ח״א ס׳ קס״ה.

סימן תרע״ג

כלי שלא הוטבל לנר חנוכה

אם אין לו כלי לנ״ח אלא כלי שלא הוטבל אם אפשר להדליק בו.

תשובה: להמחמירים שלא להדליק בכלי שאין ראוי לביהמ״ק ה״ה כלי שלא הוטבל אין ראוי לכתחילה כמ״ש ביו״ד ק״כ ט״ז.

ועמש״כ בזה בס׳ פרי אליהו ח״ג ס׳ כ״ה, ובשו״ת באר שרים ח״ו ס׳ נ״ג ח״ז ס׳ י״ג ובשו״ת פאת שדך ח״ב ס׳ קמ״ח ובשו״ת רבבות אפרים ח״א ס׳ תל״ז ח״ג ס׳ ת״ס, ובס׳ מאורות נתן חנוכה סו״ס ל״ז, ובס׳ מצוות נר איש וביתו פ״ז ס׳ ט״ז ובס׳ שלמי תודה חנוכה ס״י בשם מרן הגר״נ קרליץ דאסור להשתמש בכוסיות לנ״ח שלא הוטבלו אם מיועד לשתיה ומש״כ בשם מרן זצ״ל בס׳ פרדס יוסף חנוכה עמ׳ קצ״ז ובס׳ שאלת רב ח״ב עמ׳ שע״ז וע״ע בשו״ת משנת יוסף חי״ב ס׳ צ״ד ובס׳ שערי ציון ח״א עמ׳ רכ״ד ובשו״ת דברי בניהו חכ״ב ס׳ ס״ג, ובשו״ת שערי יושר ח״ג סו״ס צ״ח ובשו״ת מציון תצא תורה שאלה קכ״ו ומה שכתבתי בס׳ גם אני אודך ח״א ס׳ ט״ו.

נר חנוכה באיסורי הנאה

בתשו׳ שער אפרים ס׳ ל״ח דן בנ״ח מאיסורי הנאה משום מיכתת שיעוריה, וצ״ע מ״ש מיכתת שיעוריה, הא סו״ס דלק נ״ח חצי שעה.

תשובה: כמו שהדליק באוויר.

בס׳ שלמי תודה חנוכה ס״ז הביא מגאב״ד פוניבז׳ הגרי״ש כהנמן זצ״ל דל״ש מיכתת שיעוריה בנ״ח, וכן נקטו סברא זו בשו״ת תורת חסד או״ח ס׳ ס׳ ובס׳ דברי ירמיהו פ״ד מחנוכה ה״ה ובשו״ת שנות חיים ס׳ רי״ח ובשו״ת חסד לאברהם מה״ק ס׳ ס״ו ובשו״ת פני מבין או״ח ס׳ רכ״ד ובס׳

חוט שני חנוכה ס' תרע"ג, ובשד"ח חנוכה סק"ג, ועיין בס' מחשבת עם עמ' תרי"ג מש"כ בשם מרן זצ"ל בזה, וכן נקט בשו"ת אגרות משה ח"א קדשים ס' כ"ו וע"ע בס' כרם אליעזר שבס' פרדס יוסף חנוכה ס' י"ב.

שמן שהונח תחת המטה

שמן שהונח וישנו ע"ז אם אפשר להדליק בזה נ"ח.

תשובה: ביזיון מצוה.

וכ"כ הבן איש חי שנ"ר וישב ס' י"ב, אולם בס' בנתיבות ההלכה חנוכה ל"ג עמ' 205 ובפסקי הל' חנוכה מהגרי"א דינר פ"ט או"ג בשם מרן הגר"נ קרליץ שליט"א דאפשר להדליק בזה, ויעויין מש"כ בזה לעיל לענין אתרוג תחת המטה, ומש"כ בשם מרן זצ"ל בס' תורת המועדים ס' תרע"ג סק"י אות ו' וע"ע בשו"ת שאילת יצחק ח"ג ס' נ"ח ובשו"ת פאת שדך ח"ב ס' קמ"ח ובס' הליכות אבן ישראל פמ"ג ס"ד ובשו"ת אבן פנה ח"ב ס' ע"ו, ובשו"ת מציון תצא תורה שאלה קכ"ח.

שמן בגילוי

שמן שהיה בגילוי אם אפשר להדליק בו נ"ח למחמירים בגילוי.

תשובה: שמן אין בו משום גילוי.

ועמש"כ בזה בשו"ת שבט הקהתי ח"ג ס' ר' ובס' שמירת נפש ס' י"א, וכן השיב מרן זצ"ל בס' מצות נר איש וביתו ס"ז אות י"א, וע"ע בשו"ת אמרות טהורות ח"א או"ח ס"ח.

עוד בענין הנ"ל

צ"ע ממש"כ התוס' ב"ק קט"ו ע"ב שבשמן יש גילוי.

תשובה: אולי כוונתם שמן בתערובת.

נרות בריח טוב

מובא ממרן זצ"ל דמותר להדליק בנ"ח שמפיצים ריח טוב דאין מתכוון ליהנות, וצ"ע משו"ע ס' רי"ז הנכנס לחנות שיש בה בשמים מברך, אע"פ שאין מתכוון להריח כמש"כ המשנ"ב סק"ב שע"צ סק"ד.

תשובה: שם עומד ליהנות.

כן השיב מרן בקונ' גם אני אודך חנוכה שאלה י'. וכן הקשה ע"ד מרן זצ"ל בעל השבט הקהתי בס' אורח כהלכה ח"א עמ' תקצ"ז עי"ש, ועמש"כ מרן זצ"ל בס' דרך שיחה ח"א עמ' קפ"ג, וע"ע מש"כ בזה בס' שבט הלוי חנוכה פסקי הלכה פי"א ס"ו ובשו"ת חי"א ס' קס"ד, ובשו"ת משנת יוסף חי"א ס' קכ"א ובשו"ת ברכת ראובן שלמה ח"ב ס' ס"ג ובשו"ת שמן אפרסמון ח"ב ס' י"ז ובשו"ת אבני דרך ח"ו ס' צ"ב. ובשו"ת ישיב יצחק חל"ג ס' כ"ה ובס' חשוקי חמד ר"ה י"ח ע"ב ובס' גם אני אודך תשו' הג"ר יקותיאל ליברמן ס' ק"ו ובס' סדר ימי החנוכה עמ' צ"ד

בהערות לגם אני אודך ס׳ פ״ז. ובשו״ת יורו משפטיך ח״א ס׳ י״ט. ומה שכתבתי בס׳ גם אני אודך ח״א ס״ט, ומש״כ בשו״ת ברית הלוי ח״א ס׳ פ״ז ובס׳ פרדס יוסף החדש חנוכה עמ׳ ש״ר, ובשו״ת ויען הכהן ח״א ס׳ נ״ד ובשו״ת דן ידין ח״א ס׳ ק״י, ובס׳ כריתי ופליתי המבואר עמ׳ תרצ״ב.

שמן זית שראוי לאכילה

אם צריך להקפיד להדליק בשמן זית שראוי לאכילה.

תשובה: אם יכול.

ובס׳ חוט שני חנוכה עמ׳ שי״ט כתב שא״צ להקפיד, וכן מבואר בבן איש חי פר׳ וישב ובשו״ת בית יצחק יו״ד ס׳ קמ״ח ובבכה״ח ס׳ תרע״ג, ועיין בס׳ שאלת רב עמ׳ שצ״ח מה שהשיב מרן זצ״ל, ובשו״ת אדני פז ח״ב ס׳ פ״ט וע״ע בשו״ת אגרות משה ח״ו ס׳ מ״ט אות ו׳ ובס׳ אשרי האיש ח״ג עמ׳ רל״ח ס׳ י״ג ובס׳ הליכות אבן ישראל ח״ב פמ״ג ס״ב.

הדליק בשוגג בשביעית

אם הדליק בטעות בשמן שביעית בשוגג אם יצא יד״ח.

תשובה: מצוה הבאה בעבירה בשוגג.

ועמש״כ בזה בס׳ חוט שני פסח עמ׳ שכ״ז, וע״ע מש״כ מרן זצ״ל בדרך אמונה פ״ה משמיטה ויובל ס״ק מ״ט ובשו״ת משנת יוסף ח״א ס׳ כ״ו, ובעיקר אם יוצא בשמן של שביעית לנ״ח עיין בשו״ת אמרי יושר ח״א ס׳ ק׳ ובשו״ת שערי דעה ח״ב ס״ט ובשו״ת מנחת שלמה ס׳ מ״ב ובשו״ת מהר״ש ענגל ח״ב ס״ד.

לכם בנר חנוכה

אם בנר חנוכה צריך לכם כמו באתרוג כנראה בר״ן פסחים ז׳ ובפרמ״ג ס׳ תרע״ט.

תשובה: אין צריך.

ובשו״ת בית שערים או״ח ס׳ שס״א נקט דבעי לכם והסתפק בזה בשו״ת בית יצחק יו״ד ס׳ קמ״ה וע״ע מש״כ בזה בס׳ חוט שני ס׳ תרע״א ובשו״ת פני מבין או״ח ס׳ רכ״ג ובשו״ת משנה הלכות ח״ח ס׳ רכ״ט ובשו״ת שבט הלוי ח״ג ס׳ פ׳ ובשו״ת אז נדברו חי״ג ס׳ ל״ח ובתשובות והנהגות ח״ה ס׳ רכ״ד ובשו״ת רבבות אפרים ח״ז ס׳ קצ״ז או״ז ח״ח ס׳ רע״ב, ומש״כ בשם מרן זצ״ל בס׳ מחשבת עם עמ׳ תר״ז, ובהליכות שלמה פי״ג הערה י״ב ובמקראי קודש חנוכה ס׳ כ״א ובשדי חמד חנוכה אות ט״ו ובס׳ פסקי ס׳ קכ״ח ומש״כ בבית מתתיהו ח״א ס״ג ענף ב׳.

הדלקה בשוגג בשל חבירו

שני בחורים שהדליקו בטעות כל אחד בשל חבירו אם יצאו יד"ח.

תשובה: אם אין לו רשות יתכן.

ועמש"כ בזה בתשובות והנהגות ח"ה ס' רכ"ד ובשו"ת משנת יוסף ח"י ס' קכ"ה ובשו"ת אבני דרך ח"ד ס' קט"ו ובארוכה בס' בית מתתיהו ח"א ס"ג ענף ב', ומה שמובא ממרן זצ"ל בזה בס' דרך שיחה ח"ב עמ' ש"א.

גזל נר חנוכה

בשו"ת פני מבין ס' רכ"ד חידש שבנ"ח לא איכפ"ל אם גזל, ול"ה מצוה הבאה בעבירה דסו"ס נתפרסם הנס אם זה להלכה.

תשובה: חידוש.

ואכן בשו"ת חבצלת השרון או"ח ס' מ"א ובשו"ת שואל ומשיב מהדו"ג ח"א ס' שמ"ט ובשו"ת פרי השדה ח"ד ס' נ"ג שגם בנ"ח שייך מצוה הבאה בעבירה וע"ע בחוט שני פסח עמ' שכ"ז, ומש"כ בארוכה בס' בית מתתיהו ח"א ס"ג ענף ב' אות ז'.

השמטת השו"ע להדליק נ"ח בשמן זית

מ"ט בשו"ע ס' תרע"ג לא הזכיר שמצוה מהמובחר להדליק בשמן זית, וכמש"כ השו"ע באו"ח ס' רס"ד לענין נר שבת.

תשובה: פשוט.

ועמש"כ לתרץ בשו"ת שערי יושר ח"ה ס' פ"ה, ובס' מועדי קדשך להגר"א שלזינגר ס' י"ט עיי"ש, ומש"כ בזה בשו"ת כוכבי יצחק ח"א ס"ג, ובשו"ת מציון אורה ח"א ס' ל"ג.

וכתירוץ מרן כתב בשו"ת ברכת יהודה ח"ו ס' כ"ז, ועמש"כ בס' באור פני מלך חיים חנוכה עמ' נ"א.

וע"ע בס' משנת יעקב פ"א מתפילין ה"ד, ובס' משנת יהודה שבת עמ' שמ"ב, ובשו"ת רבבות אפרים ח"ו ס' ש"ס, ובס' מחנה יוסף שבת כ"ג, ובס' מועדים וזמנים ח"ב ס' קמ"ה, ובשו"ת צמח יהודה ח"ג ס' קצ"ט, ובס' מנחת איש חג ומועד פכ"ד ס' ט"ו, ובס' אריה שאג עמ' תרי"ג השיב מרן ע"ז שבזמננו זה ביוקר עיי"ש, ומש"כ בס' מועדי ה' חנוכה פ"ו ס"ב, ובשו"ת רביד הזהב ח"ג או"ח ס' ט"ו, ובשו"ת ארחותיך למדני ח"ח ס' קכ"ד.

מאי טעמא לא חיישינן לחשדא כשכבתה

מאי טעמא לא חיישינן לחשדא למאי דקיי"ל כבתה אין זקוק לה, וכבית שיש בה שני פתחים דחיישינן לחשדא.

תשובה: כיון שהדליק אין חשד.

כן תירץ מרן בקונטרס גם אני אודך על חנוכה, אות י"א, ולכאו' כוונת מרן כמש"כ בס' הליכות שלמה חנוכה פי"ג

דבר הלכה ס״ק י״ח, דדין חשד זהו רק בשעת הדלקה, וא״כ כשהדליק וכתבה ליכא חשד, וכ״כ בס׳ פתחי מגדים חנוכה ס״ו עיי״ש, ובשו״ת קנין תורה ח״ה ס׳ ע״ו, ובשו״ת עמק שאלה [טברסקי] בחי׳ לאו״ח ס׳ ט״ו עיי״ש.

ואולם י״ל דכוונת מרן עפמש״כ הגר״ש קלוגר בחכמת שלמה ס׳ תרע״א ס״ח, לתרץ מ״ט לא חיישינן לחשדא כשכבתה, דמשום חשד לא תיקנו לעשות מעשה ורק שבין כך חייב להדליק צריך לעשות באופן שלא יהא חשד עיי״ש, והיינו שחשד אין יוצר ומחייב דינים, אלא מרחיב את החיוב, וכ״כ בשו״ת שואלין ודורשין ח״ב ס׳ כ״ב או״ד, ובס׳ שירת דוד עמ׳ רמ״א ובספרו דודאי השדה ס״ג עיי״ש, וא״כ י״ל שזהו תירוץ מרן, כיון שהדליק ויצא יד״ח אין חשד, ובשו״ת חקי חיים ח״ז ס׳ ק״ז כתב לבאר תירוץ מרן בגם אני אודך דלא חיישינן לחשדא כשכבתה, דכיון שהדליק אין חשד, דחז״ל לא עשו חשדא חמור יותר מהמצוה גופא, ואם מצד הדין קיי״ל כבתה אין זקוק לה, אין להחמיר משום חשדא יותר מעיקר המצוה עיי״ש, ומש״כ בכוונת מרן בס׳ אור אליהו חנוכה עמ׳ שע״ז, ומה שהשיב מרן בס׳ מחשבת עם עמ׳ תקצ״ג.

ותירוצים נוספים בקו׳ זו, למאי דקיי״ל כבתה אין זקוק לה מ״ט א״צ להדליק משום חשד עי׳ בבית הלוי עה״ת [בעניני חנוכה] עמ׳ ע״ב, ובשו״ת שאילת יעקב ח״א ס׳ ל״ו, ובשו״ת ערוגות הבושם או״ח ס׳ רי״ד, ובשו״ת גנזי יוסף ס׳ קכ״ג, ובשו״ת התעוררות תשובה ח״ג או״ח ס׳ תס״ה סק״ו, ובס׳ כתבי הקהילות יעקב החדשים מועד ס׳ ט״ז, ובשו״ת שואל ומשיב מה״ת ח״ב ס׳ ע״א, ובשו״ת חמדת שאול ס׳ ס״ב, ובחי׳ רבי אברהם משה [המבורגר] שבת ס׳ כ״א, ובס׳ מאורות נתן חנוכה ס׳ מ״ג, ובשו״ת חקי חיים ח״ח ענינים שונים ס״א, ובשו״ת אור לציון ח״ד פמ״ב ס׳ י״ז, ובס׳ פתחי אמונה שביעית עמ׳ קס״ד, ובס׳ בנין חיים ח״א ס״י אות ו׳, ובס׳ שומר אמת עה״ת עמ׳ ק״כ, ובשו״ת באר שרים ח״א ס׳ ס׳ או״ג, ובס׳ שואל כענין מועדים עמ׳ קל״ג, ובשו״ת קרית חנה ס׳ מ״ד, ובשו״ת חקי חיים ח״ה ס׳ קכ״א, ובספר פרדס יוסף החדש על חנוכה, להגר״ג רבינוביץ, אות תר״מ, ובספרו גם אני אודך על ענינים שונים, חלק א׳ סימן ע״ד, באריכות גדולה, ובס׳ ימי החנוכה עמ׳ קי״א, ובס׳ משא המלך ס׳ תרע״ב סק״ד, ובקונ׳ נלבבך בלמידה ליד״נ הגר״צ תמיר עמ׳ פ״ד, ובס׳ ירושלים במועדיה חנוכה עמ׳ מ״ה, ובס׳ עיוני סוגיות ס׳ ס״ו, ובס׳ עברא דדשא להגר״ש אלתר חנוכה עמ׳ קמ״ג, ובבית מתתיהו ח״ו ס׳ מ״ז.

בהנ"ל

מ"ט בחצר של שני פתחים חיישינן לחשדא הא איכא למימר דהדליק וכבתה.

תשובה: כבתה לא שכיחא.

כן תירץ מרן בספר גם אני אודך על ענינים שונים, חלק א' סימן ע"ד. וכ"כ בשו"ת אור לציון ח"ד פמ"ב ס' י"ז עיי"ש, ובקובץ עיון הפרשה חנוכה עמ' קע"ה, ויעוי"ש בעמ' קע"א בשם מרן, מ"ט בחצר שיש בה שני פתחים לא נימא שישאיר מנורה כבויה לסילוק החשד, והשיב ע"ז מרן להביא מנורה כבויה זה לא עצה זה רמאות עיי"ש, וכ"כ בשו"ת התעוררות תשובה ח"ג או"ח ס' תס"ה סק"ו, ובשו"ת גנזי יוסף ס' קכ"ג עיי"ש, ומה שכתב בספר כרם אליעזר על חנוכה [הנדפס בסוף ספר פרדס יוסף החדש על חנוכה] ס"ה סעיף כ"ו.

אורח בדירה ולא זכה בשמן

קיבל דירה להתארח בחנוכה, והכינו לו שמן להדליק ולא זכה בשמן אם יצא

תשובה: הוי כזיכה לו.

וכ"כ בשו"ת משנת יוסף ח"ט ס' קס"ח. ועמש"כ בזה בתשו' והנהגות ח"ו ס' נ"ב. ומש"כ בארוכה בבית מתתיהו ח"א ס"ג ענף ב' אות ד'. וע"ע בס' תורת חיים וחסד ח"א עמ' שמ"ג. ועי' מה שהשיב מרן בקונ' גם אני אודך חנוכה תשו' כ'.

ניח"ל להידור נר חנוכה

אם אמרי' ניחא לאיניש למיעבד מצוה בממוניה לצורך הידור מצוה כנר שני דחנוכה

תשובה: מסתבר.

ועמש"כ בזה בשו"ת אבן שתיה או"ח ס"ו. ומה שכתבתי בקובץ אליבא דהלכתא גליון פ"ב עמ' קי"ב בארוכה.

ליקח גפרור להדליק נר חנוכה משום ניח"ל

אם אמרי' ניח"ל לאיניש ליקח גפור מחבירו שלא ברשות להדליק נר חנוכה

תשובה: גפור מותר גפרור אסור.

ובס' גם אני אודך עמ' רס"ט תשו' בעל המשנת יוסף כתב שמותר. ועמש"כ בזה בשו"ת דברי בניהו חכ"ג ס' ל"ט ובשו"ת מעלפת ספירים ח"א ס' כ"ז אות ו' ובס' פרדס יוסף חנוכה עמ' ש"ז. ובס' גם אני אודך תשו' בעל אבני ישפה זצ"ל ס' קכ"ח ענף ב'.

ניח"ל ליקח כוסיות לנר חנוכה

אם מותר ליקח כוסיות לנר חנוכה שלא מדעת חבירו, ולהדליק נר חנוכה דהוי כמכשירין דל"ש ניח"ל למיעבד מצוה

תשובה: צ"ע.

ובס' דעת נוטה ציצית תשו' תק"א נשאל מרן אם מותר ליקח פטיש לבנות סוכה והשיב אולי. ובביאורים שם כתבו דכיון שהוי הכשר לא ברירא אם איכא אומדנא דניח"ל. אולם בשו"ת בצל החכמה ח"ו ס' ק"כ פשיט'ל דמותר ליקח מנורת חבירו שלא מדעתו וליתן בה שמן משום ניח"ל. ובס' מועדי ישראל ימים נוראים ס' צ"ב אות ז' הביא ספיקת בעל שביבי אש, אם אמרי' ניח"ל ליקח כוס לקידוש או מנורה לנר חנוכה, די"ל ניח"ל רק בחפצא במצוה עצמו יעו"ש. ומה שהוכיח בשו"ת באר שרים ח"ו סו"ס פ"ב ומה שכתבתי באליבא דהלכתא גליון פ"ב עמ' קי"ג ובס' גם אני אודך תשו' בעל המשנת יוסף עמ' רס"ט דשרי ליקח גפור להדליק נר חנוכה משום ניח"ל. ועי' בדעת נוטה תפילין תשו' קצ"ח.

ניח"ל לחשד

אם נצרך להדליק נר חנוכה משום חשד, אם אמרי' ניח"ל ליקח מחבירו שלא ברשות משום החשד

תשובה: כן.

ועמש"כ בזה בשו"ת בצל החכמה ח"ו ס' ק"כ ומש"כ מרן בס' דעת נוטה ציצית תשו' ת"ק. מסתבר שמותר שהתורה חייבתו עי"ש.

הדלקת נר חנוכה בנר מנגן

בס' דרך שיחה ח"א עמ' קפ"ג שמותר להדליק נר חנוכה בנר המנגן, דקול מראה וריח אין בהם משום מעילה, וצ"ע הא איסורא איכא כמבו' בפסחים כ"ו ע"א

תשובה: זה רק בהקדש ובאיסור מה"ת.

כן הק' ע"ד מרן בשו"ת דן ידין ח"א ס' ק"י ובשו"ת ויען הכהן ח"א ס' נ"ד עי"ש. וכן מובא ממרן שרק בהקדש ובאיסור מה"ת בס' פרדס יוסף החדש חנוכה עמ' ש"ח אות תר"כ עי"ש. וכן הביא הכנסת הגדולה יו"ד ס' ק"ח שרק איסור מה"ת אסור קול ומראה עי"ש. וא"כ איסור השתמשות בנר חנוכה הוי איסור מדרבנן ושרי. ועמש"כ עוד בענין נר חנוכה המנגן בס' חשוקי חמד שבת כ"ב ע"א ובשו"ת ברית הלוי ח"א ס' פ"ז ובשו"ת ישיב יצחק חל"ג ס' כ"ד ובשו"ת אמרי פז ס' כ"ט. ומש"כ בס' גם אני אודך מתשובותי ח"א ס' ט' ובשו"ת יורו משפטיך ח"א ס' י"ט.

להדליק בחמאה שנתבשלה בבשר

חמאה שנאסרה אחר שנתבשלה עם בשר ולא היה בה שישים, אם מותר לכתחילה לבטלה בשישים להדליק נר חנוכה

תשובה: אין מבטלים איסור לכתחילה.

ועמש"כ בשו"ת תורה לשמה ס' קפ"ה.

נר חנוכה בשמן שביעית

בדרך אמונה פ"ה משמיטה כתב מרן לאסור הדלקת נר חנוכה משמן שביעית משום דהוי הפסד, ולכאו' י"ל אף שהוי הפסד שרי, כדמוכח מאתרוג שביעית דשרי ליטלו כמבו' בסוכה ל"ט, אף שמבואר בגמ' ל"ה שם, דאתרוג תרומה לא יקח משום שמפסידה, א"כ ה"ה נר חנוכה שרי משום המצוה אף דהוי הפסד

תשובה: אין מפסידו.

וכמו שהשיב מרן בתשו' שהוי פסידא החוזרת עי"ש. ועמש"כ אם מותר נר חנוכה בשמן שביעית בבית רידב"ז פ"ה ה"ט ובס' תורת הארץ פ"ח ס"ק מ"ז ובשו"ת אמרי יושר ח"א ס' ק' ובשו"ת שערי דעה ח"ב ס"ט ובשו"ת לבושי מרדכי תליתאי או"ח ס' נ"ג ובשו"ת מנחת שלמה ח"א ס' מ"ב ובס' תורת השביעית עמ' שע"ט ובס' פסקי תשובה: ח"א ס' צ"ד. ובשו"ת משנת יוסף ח"א ס' כ"ו חי"ב ס' פ"ט. ומש"כ מו"ר מרן הגרב"ד פוברסקי בקובץ מוריה שבט תשע"ה עמ' ק"ג. ובשו"ת שבט הלוי ח"א ס' קפ"ד ובשו"ת קנין תורה ח"ג ס' י"ז או"ב ח"ז סו"ס פ"ג. ובשו"ת מנחת שלמה ח"ג ס' קכ"ח ובס' שלמי תודה חנוכה ס"ח אות ו' ובס' אור ישראל חנוכה פ"ד ס' י"ח ובשו"ת משנת יוסף ח"ו ס' קל"ו ובס' אמונת ישראל ח"א ס' כ"א ח"ב ס"מ. ובס' עוטה אור שביעית ס"י ה"ט. ובשו"ת משנת שלום ח"א קונ' השמיטה ס' י"ג ובס' כל מקדש שביעית מאמר ובספרו מצות נר איש וביתו פ"ז ס"ט ובשו"ת אבן פנה ח"ב ס' ע"ח ובס' פרדס יוסף חנוכה אות תקס"ז ובס' נטעי גבריאל פי"ח ס"ג. וראה מכתבו של מרן בס' הליכות שלמה חנוכה עמ' שס"ב. ובס' אורחות רבינו ח"ב עמ' של"ד ובס' חוט שני שביעית פ"ה ה"ט. ובשו"ת אבן ישראל ח"ט ס' קי"ד ובס' מועדים וזמנים ח"ו ס' צ"ג ובשו"ת מהר"ש ענגל ח"ב יו"ד ס"ד ובס' אמרי שמאי ח"ב בירורי הלכה ס"ח. ובס' אמרי שפר שביעית עמ' ש"י ועיקר קושיא זו להקשות מאתרוג דה"ה נר חנוכה הקשה בשו"ת דגל ראובן להגר"ר כץ זצ"ל ח"ב ס' ל"א או"ג עי"ש. וכן הוכיחו בס' תורת השביעית עמ' שע"ט שפ"א ובס' אמרי שמאי ח"ב מדור בירורי הלכה ס"ח מאתרוג לנר חנוכה עי"ש ועיין מה שהשיב מרן בס' מועדי הגר"ח ח"א תשו' תרל"ד. וע"ע בס' כרם אליעזר שביעית ס' ל' ובס' אמונת איתן שביעית ס"א.

יש לו רק שמן שביעית

מי שאין לו שמן לנר חנוכה אלא שמן שביעית אם ידליק או יבטל המצוה

תשובה: לא ידליק.

וכ"כ בס' תורת הארץ פ"ח ס' מ"ז שלא ידליק. ועמש"כ בשו"ת משנת יוסף חי"ב ס' פ"ט ובס' אמונת ישראל שביעית ח"א ס' ועמש"כ בס' בית דוד הל' שביעית ח"ב פ"ז הערה 19 ובשו"ת משנת שלום ח"א קונ' השמיטה ס' י"ג. ובס' פתחי עולם שבת כ"א ע"א.

להדליק השמש בשמן שביעית

אם מותר להדליק נר השמש משמן שביעית דעיקרו ליהנות ול"ה הפסד

תשובה: לכאו' מותר.

וכ"כ בשו"ת משנת יוסף חי"א סו"ס קי"ג ובס' אורח כהלכה מבעל שבט הקהתי ח"א עמ' תקצ"ח ובס' אמונת ישראל שביעית ח"ב ס' ל"ט ובס' אורות משפט ח"א עמ' שנ"ז. אולם בס' עולת ראיה ס' פ' החמיר בזה. ועמש"כ בס' כרם אליעזר שביעית סו"ס ל"א.

סימן תרע"ה

גוי לנר חנוכה

בשו"ת חסד לאברהם מה"ת ס' פ' חידש דאשה שהדליקה נר שבת ושכחה להדליק נ"ח שתדליק ע"י גוי כמו שמהני גוי לנר שבת כמבו' במג"א ס' רס"ג, אם להלכה מהני גוי לנ"ח בשע"ד.

תשובה: אולי.

ועמש"כ בזה בדע"ת ס' תרע"ג ובשו"ת הר צבי ח"ב עמ' רנ"ח ובשו"ת מטעמי יצחק ס' מ"ז ובשו"ת ציון לנפש חיה ס' ע"ב ובס' פתחי מגדים ס' פ' ובשו"ת ארץ צבי תאומים ס' נ"ג ובס' ראשי בשמים עניני ברכות פ"ד ס"ז, ובס' מאורות נתן חנוכה ס' נ"ט ובכלי חמדה פר' מקץ, ובשו"ת משנת יוסף חי"א ס' קט"ז ובשו"ת רבבות אפרים ח"ז ס' קכ"ז אות ג' ובשו"ת ראש אליהו ח"ב ס' ע"ג ובמקראי קודש חנוכה ס' פ' ובשיעורי מבשר טוב חנוכה ס' ט"ו ובס' אלה דברי הברית ס' י"ט, ובארוכה בס' בית מתתיהו ח"א ס"ו אות י"ט, ובשו"ת ישיב יצחק חל"ג ס"ל ובס' חוט שני שבת ח"ג ס' פ"א הערה ט'.

חינוך קטן להידור

בביהו"ל ס' תרע"ה ס' תרע"ה דא"צ לחנך הקטן כי אם בנר אחד. וצ"ע הא צריך לחנך קטן בהכשר גמור כגדול שמדליק לפי הימים.

תשובה: אם יודע להדליק נר אחד יודע להדליק כולם.

ועמש"כ בקו' זו בדעת תורה למהרש"ם ס' תרע"ז ובס' מנחת פתים ס'

תרע"ה ובשו"ת כוכבי יצחק ח"א ס"ז ובתשובות והנהגות ח"ג ס' רי"ט וע"ע בשו"ת רבבות אפרים ח"ח ס' ש"צ אות ב', ומש"כ בארוכה בס' בית מתתיהו ח"א ס"י אות ב' ה' ובס' שיח התורה ח"ב עמ' רנ"א תירץ מרן, אולי לא תקנו חנוך רק של חיוב.

חינוך בשמן זית

אם צריך לחנך קטן להדליק בשמן זית שיש בזה הידור.

תשובה: אין צריך.

וכ"כ בשו"ת שבט הקהתי ח"ו ס' רמ"ו, וע"ע מש"כ בשם מרן זצ"ל בס' דרך שיחה ח"א עמ' פ"א, וע"ע בתשובות והנהגות ח"ג ס' רי"ט ובס' גם אני אוד תשו' הגר"מ חליוה ח"י ס' ט"ז.

זמן חינוך קטן

מאימתי יש לחנך קטן בנ"ח, כשיודע להדליק, או כשמבין ענין חנוכה.

תשובה: המנהג כשיודע להדליק.

ועמש"כ בזה בתשובות והנהגות ח"ג ס' רט"ו אות ט"ו ובס' חנוכה פ"ט אות ו', ומש"כ בבית מתתיהו ח"א ס"י אות י"ד.

קטן אם ימתין

קטן שנעשה בר מצוה בחנוכה אם ימתין להדליק אחר השקיעה שיגדל, או שא"צ להמתין כשנוהגים בשקיעה.

תשובה: א"צ.

וכ"כ בס' חנוכה פי"ג ס' ט"ז בשם מרן הגר"נ קרליץ, ועמש"כ בזה בתשובות והנהגות ח"ב ס' של"ז ובס' שלמי תודה חנוכה עמ' נ' ובס' קובץ מבית לוי תשנ"ז, ובס' מקראי קודש חנוכה ס' י"א אות ג' ובהליכות שלמה חנוכה פט"ז ס' י"ד.

קטן שהגדיל

יש שחידש שקטן שהגדיל בנ"ח אין ממשיך להדליק בברכה.

תשובה: ממשיך.

והגר"ש קלוגר בחכמת שלמה ס' תרע"ז הסתפק בזה, ובשו"ת צפנת פענח החדשות ח"א ס' מ"ו כתב שלא יברך, ועמש"כ בזה בשו"ת יד נתן ח"ג ס' כ"ט ובשו"ת מחנה חיים ח"ג או"ח ס' נ"א, ובשו"ת רבבות אפרים ח"א ס' תמ"ד.

שמן של קטן אם הוקצה

שמן של קטן שהגיע לחינוך אם הוקצה למצוותו.

תשובה: כן.

וכן נקט בשו"ת מנחת שלמה ח"ב ס' נ"ח אות מ"ב עי"ש, וכן הוכיח בשו"ת שבט הקהתי ח"ג ס' ר"ד ועי' בשו"ת מחקרי ארץ ח"ה או"ח ס' קט"ו.

גר בברכת שעשה ניסים לאבותינו

במשנ"ב ס' תרע"ה ס"ק י"ד שגר מדליק ומברך שעשה ניסים לאבותינו וצ"ע שהוי שקר שאומר לאבותינו

תשובה: אברהם אבינו אב לכל המון גוים.

ועיין באליהו רבה ס' תרע"ה. אכן בקיצור שו"ע ס' קל"ט ס' י"ב דגר לא יאמר שעשה ניסים לאבותינו אלא לישראל ומש"כ בס' פרדס יוסף החדש פסח עמ' קל"ד ובס' אור ישראל פ"ב ס"ז. ובס' דברי הניסים עמ' תשנ"ב.

זוג פרודים בנר חנוכה

זוג פרודים שכל אחד נמצא בחדר אחר אם צריכה האשה להדליק נר חנוכה לבד

תשובה: כן.

ובקונ' גם אני אודך ח"ג תשו' ק"מ השיב מרן לענין אם גרים בבית בפ"ע צ"ע עי"ש. ובגליון וישמע משה גליון צ"ג מובא ממרן על זוג פרודים באותו בית שמסתמא יוצאת בהדלקת האיש, ובפ"א אמר שצריכה לשמוע הברכה מהאיש. ועמש"כ בזה בשו"ת משנת יוסף חי"ג ס' רכ"ו דפשיט"ל שאין הבעל מוציא האשה, ובס' חשוקי חמד נדרים כ' ע"ב פשיט"ל שהבעל מוציא האשה. ועי' בשו"ת שערי יושר ח"ד ס' פ"ו ובס' גם אני אודך תשו' הג"ר יקותיאל ליברמן ס' קי"א ובגליון יתד המאיר כסלו תשע"ו ס' ל"ה ובס' גם אני אודך תשו' הג"ר משה חליוה ח"ד ס' מ"ח או"ב ובשו"ת שואלין ודורשין ח"ח ס' ל"ח. ובשו"ת בריתי שלום ח"א ס"ה ובס' גם אני אודך מתשובותי ח"א ס"י.

סימן תרע"ו

וצונו על נר חנוכה

בשבת כ"ג פריך היכן וצונו על ברכת נ"ח, ומ"ט לא פריך על כל מצוה דרבנן.

תשובה: חדא נקט וה"ה כולהו.

ועמש"כ בקו' זו בשו"ת מנחת שלמה מה"ת ס' נ"ח, ובקובץ המועדים חנוכה עמ' ע"ו ובס' סוכת חיים חנוכה כ"ג ע"א.

אחד מברך לכולם

להרמ"א שכל אחד מבני הבית מדליק, מ"ט לא נימא שאחד יברך לכולם משום ברוב עם כבסי' רצ"ח.

תשובה: אולי באמת אחד מברך לכולם.

כן עורר בס' בד קודש מועדים עמ' תכ"ו ויעו"ש מש"כ לתרץ. וכתב לי הגר"א שלזינגר מח"ס מצות נר איש וביתו דהמנהג שכל אחד מברך, כיון שנ"ח הוי חובת גברא שפיר י"ל שכ"א

מברך, ועמש"כ בבית מתתיהו ח"א ס"ד אות ח'.

נשפך השמן

בירך על נ"ח ונשפך השמן קודם שהדליק אם צריך לברך שוב.

תשובה: ספק.

ובקונ' גם אני אודך חנוכה שאלה ט"ז השיב מרן שלא יברך עי"ש. ובס' מחשבת עם עמ' תר"ה השיב מרן זצ"ל ע"ז, נשפך שמן כמו נפסל השופר בין ברכות לתקיעות והביאו אחר צריך לברך כמב' ס' תקפ"ה סק"ד עי"ש. וכן כתב לדון בס' שלמי תודה חנוכה ס' כ"ד אות ד', ועמש"כ בזה בשו"ת משנת יוסף חי"א ס'ק"כ, וע"ע בשו"ת דברי שלום יו"ד הערות והנהגות ס' י"ג, ומש"כ ע"ד בשו"ת מנחת פרי ח"ה ס' י"ז, ובס' מצות נר איש וביתו ס"ב ס' כ"ד הביא ממרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל שיחזור לברך להדליק נ"ח ולא שעשה ניסים, ומש"כ בשם מרן זצ"ל בס' תורת המועדים ס' תרע"ו ס"ב סק"ה ובס' פרדס יוסף חנוכה עמ' שס"ט, וע"ע בשו"ת שבט הלוי ח"ט ס' נ"ט ובס' מנחת אשר חנוכה ס' י"ז ובשו"ת מגדנות אליהו ח"ד ס' קי"ב ובשו"ת דברי בניהו חכ"ב ס' נ' ובשו"ת שפתי דעת ח"ג ס' נ"ג ובס' גם אני אודך תשו' הגר"מ חליוה ת"ב ס' י"ד ובס' אור ישראל פי"ט ס"ז ובשו"ת שביבי אש ח"ד ס' ע' ובס' אורחות חנוכה ס' י"ח, ובס' שערי ציון ח"א עמ' ר"י ומה שכתבתי בס' גם אני אודך ח"א ס' י"א.

רואה נר חנוכה של ביכנ"ס

הרואה נ"ח של בית הכנסת אם מברך ברכת הרואה.

תשובה: לא.

והסתפק בזה האשל אברהם מבוטשאטש ס' תרע"ו וכן בשו"ת מנחת שלמה ח"ב ס' נ"א, ועמש"כ בזה בשו"ת קנין תורה ח"ה סו"ס ע"ד ובשו"ת התעררות ח"ג או"ח ס' תנ"ז ובס' יומין דחנוכה ח"ב ס' י"ד ובס' שלמי תודה חנוכה ס' כ"ה אות ד' ובשו"ת מנחת אלעזר ח"ד ס' ס"ח ובשו"ת מקדש ישראל חנוכה ס' קי"ד, אולם בס' המכתם פסחים ק"א להדיא שמברך הרואה בנרות ביהכנ"ס וכן בשו"ת משנת יוסף ח"ז ס' קל"ה ועיין בשו"ת אגרות משה ח"א ס' ק"צ ומש"כ בבית מתתיהו ח"ב ס' י"ב או"ז.

עוד בענין הנ"ל

צ"ע ממש"כ בס' המכתם פסחים ק"א שמברך ברואה נ"ח של ביהכנ"ס.

תשובה: אין נוהגין כן.

הרואה בזמן הזה

הצפנת פענח פ״ג מחנוכה ה״ג כתב שבזה״ז ליכא לברכת הרואה אם זהו להלכה.

תשובה: כך נוהגין.

ובשו״ת אז נדברו חי״א ס׳ ל״ב ובס׳ מועדים וזמנים ח״ב ס׳ קמ״ז שגם בזה״ז מברכין, ועמש״כ בס׳ מצות נר איש וביתו להגר״א שלזינגר ס״ב ס״ג ס״ק י״ט, ובס׳ משכנות אפרים להגר״א בורדיאנסקי זצ״ל שבת ס׳ כ״א.

רואה נר חנוכה של קטן

מובא ממרן זצ״ל דהרואה נ״ח שהדליק קטן אין לברך ברכת הרואה, וצ״ע הא להתוס׳ ברכות מ״ח קטן חייב בחינוך בעצמו, א״כ שפיר מברך, וכן י״ל שיש לו קיום מצוה מה״ת כאינו מצווה ובס׳ פנינים מבי מדרשא חנוכה סו״ס נ״ז ובס׳ קרואי מועד חנוכה ס׳ מ״ב ומש״כ בבית מתתיהו ח״ב ס׳ י״ב אות י״א.

תשובה: לא מצינו ברכה על מעשה קטן.

ובאשל אברהם מבוטשאטש ס׳ תרע״ט כתב שאין מברך על נ״ח של קטן, אולם בשו״ת רבבות אפרים ח״ג ס׳ קמ״ה ח״ד עמ׳ ת״ה, ובשו״ת מנחת דוד ח״א ס׳ נ״ט אות ע״ו ובשו״ת ויען דוד או״ח ס׳ ק׳ שמברך, ועמש״כ בהך פלוגתא בשו״ת משנת יוסף ח״ז ס׳ קל״ה ובס׳ בית מתתיהו ח״א סו״ס י״א ובשו״ת ברכת ראובן שלמה ח״ח ס״ל.

רואה מרחוק

מי שרואה מרחוק הנרות ואין רואה ממש הנרות אם מברך.

תשובה: מברך.

וכ״כ בס׳ אהלך באמיתך לבעל הבצל החכמה פל״ט אות ח׳, אולם בשו״ת עני בן פחמא ס׳ ל״ב כתב שצריך לראות ממש השמן והפתילות.

רואה נר חנוכה משום חשד

הרואה נ״ח שהודלק משום חשד אם מברך.

תשובה: כמדומה שאין מברכין וצ״ע.

ובשו״ת שיח יצחק ס׳ של״ה כתב שמברך, וכ״כ בשו״ת משנת יוסף ח״ז ס׳ קל״ז, ועמש״כ בזה בשו״ת מנחת שלמה ח״ב ס׳ נ״ח אות מ״ג ובשו״ת עטרת משה ח״ב או״ח ס׳ רל״ח ובשו״ת שואלין ודורשין ח״ו ס׳ כ״א ובס׳ אור ישראל עמ׳ רמ״ד בשם מרן זצ״ל ומש״כ בבית מתתיהו ח״ב ס׳ י״ב אות ט׳.

עוד בענין הנ״ל

צ״ע מ״ט אין מברך הא הוי נר מצוה, ומה״ט כתב לי מרן שהעוסק בנ״ח משום חשד יש לו פטור דעוסק במצוה וה״ה שיברך כשרואה נ״ח.

תשובה: מצוה דרבנן גם מצוה אבל לא לברכה אחר ברכה.

גדר ברכת הרואה

ברכת הרואה בנ"ח הרי מברכת המצוות או מברכת השבח.

תשובה: לכאו' ברכת השבח.

ובס' בד קודש מועד שבת ס' ל"ח דהוי מברכת המצוות, וכן הביא השדי חמד אסיפ"ד חנוכה ס"ט בשם הבנין שלמה, אולם בס' עמק ברכה בענין הלל על הנס עמ' קכ"ד ובס' נתן פריו פ"ג מחנוכה שהוי מברכת השבח, ועמש"כ בזה בהך פלוגתא, בשו"ת משנת יוסף ח"ז ס' קל"ה ובס' מקראי קודש חנוכה ס' כ"ה, ובקונ' חנוכה ומגילה עמ' כ"ה ומש"כ בבית מתתיהו ח"ב ס' י"ב.

ברכת הרואה בישיבה

ברכת הרואה צריך בעמידה או אפשר בישיבה.

תשובה: אולי.

דאי הוי ברכת השבח אפשר בישיבה כמבו' בפרמ"ג פתיחה להל' ברכות אות י"ח.

רואה נר חנוכה מחשמל

הרואה נ"ח ממנורת חשמל אם מברך ברכת הרואה.

תשובה: אין מברך.

ובשו"ת בית מרדכי ס"ח שמברך, אולם בשו"ת משפטי עוזיאל ח"א או"ח ס' י"ז שאין מברך.

רואה לאחר חצי שעה

הרואה נ"ח לאחר שדלקו חצי שעה אם מברך.

תשובה: לא יברך.

ובגיליון הש"ס שבת כ"א ובשו"ת קנין תורה ח"ז ס' נ"א ובשו"ת שרגא המאיר ח"ה ס' י"ט שמברך וכ"כ בשו"ת קנין תורה ח"ז ס' נ"א ובשו"ת משפטיך ליעקב ס' נ"ו. אולם בשדי חמד חנוכה ס"ט ובשו"ת רעק"א ס' מ"ב ובשו"ת התעררות ח"ג ס' תס"ח שלא יברך, וכן בשו"ת בנין שלמה ח"ב סו"ס ס'. ועמש"כ בהך פלוגתא בשו"ת משנת יוסף ח"ז ס' קל"ה, וע"ע בשו"ת להורות נתן ח"ב ס' נ"ב ובשו"ת באר שרים ח"ב ס' נ"א אות ג' ח"ה ס' ס"ז אות י' ובשו"ת שבט הקהתי ח"ב ס' רל"א ובשו"ת ברכת ראובן שלמה ח"ח ס' ל' ובשו"ת ויען יוסף או"ח ס' ת"ג ומש"כ בבית מתתיהו ח"ב ס' י"ב אות ח'.

רואה נרות ההידור

אם רואה נרות ההידור ולא נר ראשון אם מברך.

תשובה: גם זה נר חנוכה.

ועמש"כ בזה בשו"ת להורות נתן ח"ב ס' נ"ב ובשו"ת באר שרים

ח"ב ס' נ"א ובהליכות שלמה חנוכה פי"ז ובשו"ת עמק ה ח"ו ס' רס"ו ובס' יומין דחנוכה ס' ט"ו ובס' שלמי תודה חנוכה ס' ט"ו אות ד' ומש"כ בבית מתתיהו ח"א ס"י אות ד' בהך פלוגתא ומש"כ בבית מתתיהו ח"ב ס' י"ב אות י"א.

רואה נר חנוכה בשעת סכנה

אם מברך ברכת הרואה כשרואה נ"ח בשעת סכנה שמניחו על שולחנו.

תשובה: כן.

ובס' בד קודש ח"ד ס"י, ומועד א' שבת ס' ל"ח חידש שאין מברך, אולם בשו"ת משנת יוסף ח"ז סו"ס קל"ה כתב דלולי דברי הבד קודש י"ל שמברך עי"ש ובס' קרואי מועד חנוכה ס' י"ט ומש"כ בבית מתתיהו ח"ב ס' י"ב אות י'.

רואה נר חנוכה בליל שבת

אם רואה נ"ח בליל שבת אם מברך ברכת הרואה.

תשובה: מסתבר שמברך.

ובשו"ת פני מבין או"ח ס' רמ"ז כתב שאין מברך והסתפק בזה בס' מכתבי תורה ס' י"ג ובשו"ת אפרקסתא דענייא ח"א ס' קל"ו, אולם בשו"ת שרגא המאיר ח"ה ס' י"ט שמברך, וכ"כ בשו"ת בצל החכמה ח"ד ס' נ"ז ועמש"כ לבאר בשו"ת מנחת פרי ח"ב ס' ס' ובשו"ת קנין תורה ח"ג ס' צ"ז ח"ז סו"ס נ"א ובס' מאורות נתן חנוכה ס' ע"ט ובשו"ת חקי חיים ח"ה ס' ק"כ אות ג' ובשו"ת משנת יוסף ח"ט ס' קע"ב ומש"כ בבית מתתיהו ח"ב ס' י"ב אות ט'.

רואה בפתחי ישראל

ברש"י סוכה מ"ו שברכת הרואה נ"ח קאי ברואה בפתחי ישראל וצ"ע מה בא רש"י לאפוקי.

תשובה: אם אין ידוע אם זה נ"ח, אם פתחי ישראל מסתמא הוא נ"ח.

וכן תירץ הקהילות יעקב למרן הגרב"ד פוברסקי ומובא בבד קודש ח"ד ס"י ומועד א' שבת ס' ל"ח, ויעו"ש באופ"א, ומש"כ מרן זצ"ל בס' מחשבת עם עמ' תרמ"ט.

חובה לראות או כשרואה

מובא ממרן זצ"ל דאין חיוב לראות נ"ח ולברך, וצ"ע ממש"כ המרדכי שבת ס' רס"ז שחייב לראות.

תשובה: מצוה.

כן מובא ממרן זצ"ל בס' שיח התורה ח"א עמ' שי"ט ובס' מחשבת עם עמ' תרמ"ח כתב מרן זצ"ל דלכו"ע אין חובה לראות, וכן נקט הפר"ח ס' תרע"ז ס"ג, וכן נראה ברמב"ן פסחים ז' ע"א.

רואה שמן גזול

הרואה נ"ח ממי שגזל השמן והנרות אם יברך ברכת הרואה.

תשובה: לא.

ועמש"כ בזה בס' כרם אליעזר שבתוך ספר פרדס יוסף חנוכה ס' ל"ו אות י"ב.

קטן שרואה

מובא ממרן זצ"ל דקטן הרואה נ"ח אין מברך, ומ"ט ל"ש בזה חינוך כגדול.

תשובה: אין מבין היטב.

כן פסק מרן בס' ימי הלל והודאה פל"ט הערה 14, אולם באשל אברהם מבוטשאטש מה"ת ס' תרע"ו שמברך, ועמש"כ בדעת מרן בס' חינוך הבנים כהלכתו פרק ק"ז ס"ק ל"ז.

כובע בזמן הדלקת נר חנוכה

אם צריך להדליק נר חנוכה אם כובע וחליפה דווקא או שא"צ להקפיד בזה

תשובה: אין חייב ויש שהקפידו.

ובס' אורחות רבינו ח"ג עמ' ט"ז מובא שהקה"י פעמים הדליק בכובע ופעמים לא עי"ש. ובס' אור ישראל לידידי הגר"י דרדק פי"ד ס"ד הביא ממרן שרק ברכהמ"ז שהיא מה"ת בעי לברך עם כובע עי"ש. וכן ראיתי למו"ר מרן הגרב"ד פוברסקי שפעמים הדליק בכובע ופעמים לא.

מסופק אם ידלק חצי שעה

מי שיש לו שמן בצמצום ואינו יודע אם ידלק חצי שעה, אם יברך ע"ז להדליק נר חנוכה

תשובה: יתכן שלא.

ועמש"כ בס' מועדי קדשך להגר"א שלזינגר ס' כ"א כ"ב. ולכאו' י"ל שיברך דאיכא ס"ס, חדא שמא ידלק חצי שעה ושמא כהסוברים שא"צ שיעור לנר חנוכה. ובס"ס במצוה מברכין כמבו' בשו"ע ס' תפ"ט לענין ס"ס בספירת העומר. ועי' בשו"ת שואלין ודורשין ח"ח ס' מ"ד.

לברך קודם שמדליק חשד

לא בירך כשהדליק נר חנוכה, אם יכול לברך קודם שמדליק נר חנוכה משום חשד

תשובה: לא.

ועמש"כ בזה בס' כרם אליעזר ובשו"ת שבט סופר או"ח ס"ג שמברך ובס' פרדס יוסף חנוכה ס"ה ס"כ.

הגיע קודם עלות השחר

הגיע לביתו בחנוכה עשרים דקות קודם עלות השחר אם ידליק נר חנוכה בברכה

תשובה: יכול.

וכ"כ בשו"ת שבט הלוי ח"ח ס' קנ"ו או"ב. ועמש"כ בשו"ת יעלת חן יו"ד סו"ס נ"ו ובס' בירורי חיים ח"ב עמ' תמ"א ובס' מאי חנוכה ס"ז.

רואה אחר פלגה"מ

הרואה נר חנוכה אחר פלג המנחה אם מברך ברכת הרואה

תשובה: כן.

ועמש"כ בזה בשו"ת קנין תורה ח"ג ס' צ"ח סק"ג. ומה שהשיב מרן בס' שערי ציון ח"א עמ' ר"ט. וע"ע בשו"ת התעררות תשובה: ח"ג ס' תס"ח או"ב ובקונ' גם אני אודך חנוכה אות ל"ז השיב ע"ז מרן יתכן.

רואה נרות ביהכנ"ס

הרואה נר חנוכה שהודלק בבית הכנסת אם מברך

תשובה: צ"ע.

ועי' מה שהשיב מרן במועדי הגר"ח ח"א תשו' תרמ"ח ובמראי מקומות שם. ומש"כ בבית מתתיהו ח"ב ס' י"ב אות ז' בארוכה.

בירך הרואה ונזדמן לו נרות

בירך ברכת הרואה ונזדמן לו נרות אם יברך להדליק

תשובה: יברך.

רואה נר חנוכה משמן שביעית

הרואה נר חנוכה שהודלק משמן שביעית אם יברך ע"ז ברכת הרואה

תשובה: לא.

ודעת מרן דאין לברך על שמן שביעית. וכמבו' בתשו' שאף בשעת הדחק. ובס' מועדי הגר"ח תשו' תרס"ד השיב מרן דאין לברך הרואה בשמן גזול, וא"כ ה"ה בשמן שביעית שהוי מצעה"ב. ועמש"כ בנידון זה בס' כרם אליעזר שביעית ס' ל"א אות י"ד.

ברכת הרואה על נר שהדליק אונן

אם יכול לברך ברכת הרואה על נר שהדליק אונן

תשובה: ברכה לבטלה.

ועמש"כ בזה בס' חשוקי חמד חנוכה ס' קי"ד. ולכאו' למש"כ הפרמ"ג ס' תר"ע דאונן חייב בנר חנוכה א"כ שפיר אפשר לברך. ועי' מה שהשיב מרן בביאור דעת הפרמ"ג בס' מועדי הגר"ח ח"א תשו' תקפ"ו. ומש"כ בארוכה בס' בית מתתיהו ח"א ס"א אות ל"א.

הרואה נר חנוכה אם צ"ל הנרות הללו

מי שאין לו נר חנוכה ורואה נר חנוכה דמברך אם צ"ל הנרות הללו קודש הם

תשובה: לא.

ועמש"כ בזה בס' דברי הניסים עמ' תקי"ח ובס' הליכות יוסף חנוכה עמ' תמ"ג.

הרואה מברך ללא מעשה

איך הרואה מברך על נר חנוכה שרואה למש"כ בשו"ת הרשב"א ח"א ס' י"ח דאין מברכין על מצוה ללא מעשה

תשובה: מעשה של המדליק.

ולכאו' י"ל ע"פ מה שהשיב מרן בס' מועדי הגר"ח ח"א תשו' תרנ"ה שברכת הרואה הוי מברכת השבח עי"ש. א"כ בברכת השבח מברך אף ללא מעשה. וכמש"כ הקהילות יעקב ברכות ס' כ"ב עי"ש וכ"כ בס' מכתב ישראל ח"ב עמ' ר"ד. וכן כתבנו לתרץ הך קו' בבית מתתיהו ח"ב ס' י"ב סוף אות ג'.

יצא מוציא בברכת הרואה

בברכת הרואה אם אמרי' אע"פ שיצא מוציא לברך שוב אף אחר שבירך מדין ערבות

תשובה: כשאין בקי.

ולכאו' ה"ז תליא בגדר ברכת הרואה למש"כ בס' בד קודש מועד א' שבת ס' ל"ח שהוי מברכת המצוות. וכ"כ בשו"ת בנין שלמה ח"ב ס' ס' שפיר י"ל אע"פ שיצא מוציא. אולם למש"כ העמק ברכה עמ' קכ"ד שהוי מברכת השבח ל"ש ערבות. והארכנו בחקירה זו בבית מתתיהו ח"ב ס' י"ב. ולענין יצא מוציא בברכת האילנות השיב מרן של"מ עי"ש. ולענין ברכת הלבנה השיב מרן של"מ עי"ש.

שח בין נר ראשון לשני

הדליק נר אחד של חנוכה ושח קודם נר שני אם צריך לחזור ולברך

תשובה: לא מסתבר.

אולם הפרמ"ג ס' תרע"א סק"א ובס' ראש יוסף שבת כ"ג ע"א דראוי לברך שנית. ובס' יומין דחנוכה ס' ל"ג מסיק שלא יברך. ועמש"כ בזה בשו"ת מנחת יצחק ח"ד ס' קט"ו ובשו"ת ברכת ראובן שלמה ח"ה ס' נ"ב ובס' מצוות נר איש וביתו פ"ב ס' י"ב ובס' אור ישראל לידידי הגר"י דרדק פט"ו ס"ד.

איש"ר בין נר ראשון לשני

אם הדליק נר ראשון של חנוכה ושמע קדיש אם יענה לאיש"ר בין נר ראשון לשני

תשובה: יענה.

וכ"כ בס' אורחות חנוכה פ"ה ס' כ"ו.

ברכת הוראה על נר שהדליק חי ומת

הדליק נ״ח ומת, אם אפשר לברך ע״ז ברכת הרואה.

תשובה: אפשר.

ועמש״כ בזה בס׳ קרואי מועד להגר״א גריינציג חנוכה ס׳ ל׳ עיי״ש.

אשתו כגופו בברכת הרואה

למש״כ הא״ר ס׳ תרע״ז, בטעמא דאשה א״צ להדליק נ״ח דאשתו כגופו, אם זהו ג״כ לברכת הרואה כשבירך הבעל אמרי׳ אשתו כגופו ומוציאה בברכה.

תשובה: ראייתו אין ראיתה.

ולכאו׳ יל״ד בזה עפמש״כ בס׳ ערוך השולחן או״ח ס׳ ר״נ ס״ג דאשתו כגופו ממש, ומה״ט אם האשה מכינה הכנות לשבת א״צ הבעל להכין, דאשתו כגופו עיי״ש, ומש״כ ע״ז בבית מתתיהו ח״ב סו״ס ט׳, וכן בבית מתתיהו ח״ב סו״ס ב׳ מהאדר״ת בזה עיי״ש, ואולם בשו״ת משנת יוסף ח״ט ס׳ ק״פ דאשתו כגופו הוי רק לענין עדות וקורבה עיי״ש, ומש״כ בס׳ ענפי משה עירובין ס׳ פ״ב, ושאלתי למרן ע״ד הערוה״ש הנ״ל, דאמרי׳ אשתו כגופו בהכנות לשבת וכאילו הכין בעצמו, אם זה להלכה, וכתב לי: צ״ע.

סימן תרע״ז

חתן יום חופתו

חתן יום חופתו היכן ידליק בבית ההורים, או במקום שיגור באותו הלילה.

תשובה: ידליק בבית ההורים.

ועמש״כ בזה בהליכות שלמה פי״ד ס׳ י״ד ובתשובות והנהגות ח״ג ס׳ רט״ו אות י׳ ובשו״ת חקי חיים ח״ד ס׳ קל״ו ובשו״ת שבט הלוי ח״ח ס׳ קנ״ח ובס׳ חוט שני חנוכה, ובשו״ת משנת יוסף חי״א ס׳ קכ״ג אות ג׳ ובשו״ת מקדש ישראל נישואין ס׳ קס״ג.

בחורים מבני ספרד בהדלקה בישיבה

בחורים ספרדים הנוהגים כהשו״ע שרק בעל הבית מדליק ונמצאים בישיבה אם צריכים להדליק שם

תשובה:

כן.

ובס׳ מעשה איש ח״ד עמ׳ קל״א מובא ממרן בשם החזו״א שבחורים הלומדים בישיבה חייבים להדליק מדינא אף אם הולכים אחר הכרעת השו״ע. ועמש״כ בזה בשו״ת אז נדברו ח״ג ס׳ נ״ג ובס׳ שבות יצחק דיני שבת ס׳ ט״ז ה״ב חנוכה פ״ו. וכ״פ בעל שבט הלוי בס׳ נר איש וביתו ס״ח ס׳ י״ט ומרן הגר״נ קרליץ בקונ׳ פסקי הלכות

להגרי"א דינר. ועי' בתשו' והנהגות ח"ד ס' קס"ט ובס' הליכות שלמה חנוכה פי"ד ס' י"ב ובס' חובת הדר עמ' ק"ו ועמש"כ בס' אור לציון ח"ד פמ"ז ס"א ובשו"ת ישכיל עבדי ח"ז ס"ח ובס' שיעורי חנוכה ס' י"ד. ובשו"ת מחקרי ארץ ח"ב ס' פ"ח ובס' נר ציון חנוכה ובשו"ת אדרת תפארת ח"ב ס' ל"א ובס' בינה ודעת מועדים ס"ג ובשו"ת ברית אברהם ח"ג סו"ס כ'. ועמש"כ בארוכה בס' אורחות חנוכה ס"ב ובס' בתורתו חנוכה עמ' נ"ה חופה וקידושין ח"א עמ' קנ"ז ובס' שושנת העמקים חופה וקידושין ח"א עמ' קל"ט ובס' דברי שמואל מועדים ס' י"ד ובס' מצות נר איש וביתו פ"ה ס"י ובשו"ת ברכת יהודה ח"ה ס' ס"ו ח"ו ס' ל'.

סימן תרע"ח

אין לו נר חנוכה ונר שבת

בערב שבת כשאין לו נ"ח ונר שבת, אם ימכור כסותו לנ"ח, דגם שימכר נ"ח נר שבת עדיף.

תשובה: ימכור לשניהם.

והסתפק בזה הגרי"ש כהנמן זצ"ל גאב"ד פוניבז', והו"ד בקובץ שיעורים וחידו"ת מחידושיו עמ' ע' וכבר דן בזה בשו"ת שפת הים, או"ח ס"ח ועמש"כ בזה בתשובות והנהגות ח"ה ס' רכ"ג אות ז' ובשו"ת משנת יוסף ח"י ס' קכ"ז ובס' שלמי תודה חנוכה ס' כ"ז או"ב, ובהליכות שלמה חנוכה פי"ג אורחות הלכה הערה 35 ובישורון חי"ח עמ' תרע"ח ובס' שערי אושר ח"ג ס' צ"ו.

נר חנוכה ונר שבת בבחור

הרמב"ם ספ"ד מחנוכה נר ביתו ונ"ח, נר ביתו עדיף משום שלום ביתו זהו אשתו, א"כ ברווק נ"ח עדיף.

תשובה: לא פלוג רבנן.

ועמש"כ בזה בשו"ת אז נדברו ח"ה ס"א ובס' משנת יעקב פ"ד מחנוכה ובשו"ת פני מבין או"ח ס' מ"ד ובשו"ת משנת יוסף חי"א ס' קכ"ב ובשו"ת שואלין ודורשין ח"ו ס"ז ובס' מנחת אליהו ח"ב ס' י"ב ובס' מאורות נתן חנוכה ס' ע"ב ובס' שלמי תודה חנוכה ס' כ"ז ובס' נתן פריו ס' תרע"א.

כשיש אור חשמל

כשיש לו אור חשמל בבית אם גם בהכי אמרי' נר ביתו עדיף משום שלום ביתו.

תשובה: לא פלוג.

אולם בשו"ת אגרות משה ח"ה ס"כ אות ל' ובשו"ת שבט הקהתי ח"ה ס' קי"ד ובשו"ת רבבות אפרים ח"ד ס' קס"ג אות ט"ו, דעדיף נ"ח, וע"ע בשו"ת להורות נתן חי"א ס' י"ז ובתשובות והנהגות ח"ג ס' רט"ו אות כ"א ובס' הליכות אבן ישראל ח"ב פמ"ו ס"א.

חבילות בנר חנוכה ונר שבת

כשאין לו נרות אלא נר אחד לשבת ונ״ח אם ידליק אחד ויכוון לנ״ח ולנר שבת דהוי חבילות.

תשובה: לא.

ועמש״כ בזה אם הוי חבילות בשו״ת מאור החיים ח״א ס׳ כ״ח ובהליכות שלמה חנוכה פי״ג ס״ט וע״ע בבית מתתיהו ח״א ס״ב אות ל״ב.

סימן תרע״ט

נר שבת ואח״כ נר חנוכה

בשו״ע ס׳ תרע״ט מדליקין נ״ח ואח״כ נר שבת, אם זה אירי באיש שמדליק לבד דאם ידליק נ״ש קודם כבר קיבל השבת, וא״כ באשה שמדליקה נ״ש יכולה להדליק קודם נ״ש ואח״כ הבעל ידליק נ״ח.

תשובה: יתכן.

ועמש״כ בשו״ת מגדנות אליהו ח״ד ס׳ ק״כ ובס׳ היכל הוראה ח״ב הוראה ק״א.

סימן תרפ״א

נוהג כר״ת והדליק נר חנוכה

הנוהג כר״ת בצאת השבת לחומרא והדליק נר חנוכה כעיקר הדין, אם אח״כ יכול לעשות מלאכות אחר שהדליק נר חנוכה או שעדיין יחמיר

תשובה: יחמיר.

ולא מצאתי דוגמא בזה אלא מש״כ בס׳ עמק ברכה עמ׳ ס״ו בדין תוספת שבת שיכול לפרוש ממקצת מלאכות והוי תוספת. והארכנו בזה בס׳ בית מתתיהו ח״א ס׳ י״ב אות י׳ עי״ש. א״כ ה״ה י״ל במוצ״ש אף שהדליק נר חנוכה שייך לחלק המלאכות ולהמשיך בהנהגת שבת וצ״ע.

סימן תרפ״ב

הזכרת חנוכה במעין שלוש

במשנ״ב ס׳ תרפ״ב סק״ב שבברכת מעין שלוש אין מזכיר חנוכה ופורים ומ״ט אין מזכירין

תשובה: שהוא דרבנן.

וכ״כ לתרץ בדברי חמודות פרק כיצד מברכין ס״ק קל״ה. ועמש״כ בזה בנימוקי או״ח ס׳ תרפ״ב ובביאור הגר״א או״ח ס׳ ר״ח ס׳ י״ב ובלבוש שם ובאליהו רבה ס׳ תרפ״ב ובשו״ת מנחת עני ס״ב ועי׳ בארוכה בס׳ פרדס יוסף החדש פורים ופרדס יוסף החדש חנוכה עמ׳ תפ״ט ובס׳ ברכת אברהם שבת כ״ד ע״א ובשו״ת רבבות אפרים ח״ו ס׳ שנ״ט ובס׳ מועדים וזמנים ח״ח ס׳ קמ״ח ובשו״ת בית אב ס״ב ובס׳ פנינים מבי מדרשא חנוכה ס׳ צ״ה ובס׳ תולדות זאב שבת כ״ד ובשו״ת ציץ אליעזר ח״ט ס׳ ל״ג ובס׳ שלמי תודה חנוכה ס׳ כ״ט ובס׳ בנתיבות ההלכה

חנוכה ל"ג עמ' תש"ב ובס' דברי הניסים עמ' תרצ"ט ובשו"ת ויען אברהם או"ח ס' נ' הביא שיש להזכיר במעין שלוש חנוכה עי"ש. וע"ע בשו"ת ברכת ראובן שלמה ח"א ס' צ"ב ובשו"ת משנת יוסף ח"ו ס' קל"ז. וכן השיב מרן בקונ' גם אני אודך חנוכה תשו' כ"ו. ועמש"כ מרן בס' טעמא דקרא לחנוכה.

על הניסים בברכהמ"ז בפורים

בגמ' שבת כ"ד הסתפקו אם מזכיר על הניסים בחנוכה בברכהמ"ז, ומ"ט לא הסתפקו בפורים

תשובה: ראשון נקט.

ועמש"כ בזה החת"ס בס' תורת משה פר' מקץ ובס' החיים להגר"ש קלוגר ס' תרפ"ב ובשו"ת רבבות אפרים ח"ב עמ' שכ"ה ובס' ברכת אברהם שבת כ"ד ובס' דברי הניסים פי"ח ס' י"א ובשו"ת בנין שלמה ס' נר חנוכה ובס' בין המשפתיים שבת ס' כ"ו ובס' ברכת שמים שבת כ"ד.

יאמר עה"נ בתפילה יפסיד מגילה או בר"כ

אם יאמר על הניסים בתפילה יפסיד מגילה, או לישא כפיו כשהוא כהן, אם יאמר עה"נ

תשובה: אולי.

ובשו"ת משנת יוסף חי"ג ס' כ"ד כתב לדון דעוסק במצוה פטור מהמצוה. ועמש"כ בשו"ת מתנת משה ס"ו ובס' דברי הניסים עמ' תתקפ"ט.

אמר עה"נ של חנוכה בפורים

אמר על הניסים של חנוכה בפורים אם יצא יד"ח.

תשובה: לא.

ועי' בזה בס' מקור חיים להחו"י ס' ק"ח, ובשו"ת שלמת חיים שאלה קצ"א, ובשו"ת רבבות אפרים ח"א ס' תנ"ז, ובס' שיח מרדכי פי"א ה"ג, ובס' שגיאות מי יבין פס"ד ס"י, ובס' חשוקי חמד מגילה ד', ובס' דברי הניסים חנוכה עמ' ק"ע, ועמש"כ בשם מרן בס' נזר החיים עמ' ר"ג, ובס' פסקי שמועות חנוכה עמ' ק"מ, ובס' שבט הלוי פורים עמ' מ"ג, ובס' דברי הניסים פורים עמ' צ"ט, ובספר גם אני אודך תשובות הגר"ז המבורגר זצ"ל, סימן ל"ח.

סימן תרפ"ג

וצונו על הלל

ברמב"ם פ"ג מחנוכה ה"ה אומר וצונו על ההלל אע"פ שהיא מד"ס, וצ"ע שבגמ' שבת כ"ג, פריך היכן וצונו על נר חנוכה ולא על הלל

תשובה: הרי מתרץ.

כן הקשו ע"ד הרמב"ם הגר"ש קלוגר בס' החיים ס' תרפ"ג ובשו"ת שנות

חיים ס׳ רס״ו ובס׳ נתן פריו חנוכה פ״ג ה״ה. ועמש״כ לתרץ בס׳ קובץ המועדים חנוכה עמ׳ קצ״ז. ואמנם הרמב״ם פי״א מברכות ה״ג כתב גם על נר חנוכה היכן וצונו עי״ש. ואולי כוונתו בהלל דל״ש וצונו שהוא מברכת השבח וצ״ע. ועי׳ מה שהשיב מרן בס׳ מועדי הגר״ח ח״א תשו׳ תרמ״ה.

אשה בהלל בחנוכה

אם נשים חייבות בהלל בחנוכה.

תשובה: כן.

וכ״כ בס׳ מקור חיים ס׳ תרמ״ד ס״א, ובשו״ת תורת רפאל ח״א ס׳ ע״ה, ובשו״ת התעוררות תשובה ח״א ס׳ נ״א, ובשדי חמד אסיפ״ד חנוכה או״ד עיי״ש, ובשו״ת אגרות משה ח״א או״ח ס׳ ק״צ, ובשו״ת משנה הלכות חי״א ס׳ תקמ״ב, ובס׳ מנחת פתים ס׳ תרפ״ג ס״א, ובשו״ת עמק התשובה ח״ו ס׳ רע״ד, וכן השיב מרן דנשים חייבות בהלל בחנוכה בס׳ עלי שיח עמ׳ קפ״ח, ובס׳ דולה ומשקה עמ׳ רל״ח עיי״ש, ואולם בשו״ת דברי יציב ליקוטים ס׳ ל״ז דלא הטילו על נשים אמירת הלל בחנוכה, וכ״כ בשו״ת מנחת שלמה ס׳ נ״ח אות ה׳, דנשים פטורות מהלל בחנוכה עיי״ש, ובס׳ הליכות שלמה מועדים פי״ז ס״ו, ובשו״ת בית שערים או״ח ס׳ שנ״ט עיי״ש ומש״כ בשו״ת שבט הלוי ח״א ס׳ ר״ה ע״ס תרפ״ג, ובס׳ נטעי גבריאל חנוכה פמ״ט ס״ב, וכן השיב מרן דנשים חייבות בהלל בס׳ הליכות חיים ח״א עמ׳ קכ״ט עיי״ש, ובקובץ מה טובו אהליך יעקב חלק כ״ד עמוד מ״ה בשם הגר״מ הלברשטאם זצ״ל שנשים פטורות מהלל בחנוכה, עיין שם, ובשו״ת אור לציון ח״ד פמ״ט ס״א, ובס׳ אור אליהו להג״ר אליהו אבא שאול זצ״ל פסח עמ׳ רע״ד, וכ״פ בס׳ דברי שלום תשובות והנהגות להגר״ש כהן זצ״ל פס״ט ס״א דאשה מברכת על הלל בחנוכה.

סביבון בשבת אם מוקצה

יש להסתפק אם סביבון מוקצה בשבת או לא.

תשובה: אולי הוא מוקצה שמיוחד לכסף.

כן השיב מרן בקונטרס גם אני אודך חלק ג׳ עמוד כ׳, וביאר בס׳ תפארת ההלכה עמ׳ שנ״ה, שבזמנם שיחקו בסביבון להרויח כסף עיי״ש, וכן השיב כיו״ב בשו״ת מציון תצא תורה שאלה קי״ז עיי״ש, ומש״כ בס׳ חוט שני חנוכה עמ׳ ש״ד, ובשו״ת משנת יוסף ח״ז ס׳ קכ״ח אות ה׳, חי״א ס׳ ס״ט, ובשו״ת אבני ישפה ס׳ קכ״ו ענף ב׳, ובשו״ת ודרשת וחקרת ח״ה ס׳ נ״ז או״ג, ובלקט שאלות המצויות להגרי״א דינר עמ׳ ס״ד, ובשו״ת עקדת משה ח״ד ס׳ ל״ג או״ג, ובספר פרדס יוסף החדש על חנוכה, להגר״ג רבינוביץ שליט״א, עמוד קס״ג, ובשו״ת מקדש ישראל חנוכה ס׳ רע״ד, ובשו״ת מעגלי אליהו ח״ג ס׳ ל׳, ובשו״ת אבני דרך ח״ח ס׳

רפ"ח, ובספר גם אני אודך תשובות מבעל משנת אהרן על שבת, סימן מ"ג, ובקובץ בנתיבות ההלכה יו"ט עמ' 41, ומש"כ בקובץ בתורתו חנוכה עמ' ק"ה, ובס' אמת ליעקב להגר"י קמנצקי זצ"ל ס' תרע"ט הערה 549, ובס' ירושלים במועדיה להגר"א נבנצאל חנוכה עמ' רע"ד, ובס' דור המלקטים שבת ח"ג ס' ש"ח ס"ז אות ס"ד סק"ה, ובס' משאת השבת עמ' קנ"ו הערה ל"ד, ובס' אור ישראל פ"א הערה פ"ה, ובשו"ת ודרשת וחקרת ח"ו ס' ע"ח או"ג, ובשו"ת חיי הלוי ח"י ס' נ"ח, ובשו"ת אשרי האיש [אזולאי] חנוכה עמ' ר"ל, ובס' דליות ראובן חנוכה עמ' פ', ובשו"ת ארחותיך למדני ח"ח ס' קכ"ג, ובס' הלכות חסידישע יום טוב עמ' רי"א.

מטבע לנרות חנוכה לשמירה אם הוי מוקצה

אם קיבל מטבע בחנוכה מאדמו"ר וייחדו לשמירה, אם מותר לטלטל בשבת.

תשובה: חלילה.

כן השיב מרן בקונטרס גם אני אודך חלק ב' אות קכ"ט, עיין שם, ובספר פרדס יוסף החדש לידידי הגאון רבי גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א, על חנוכה, עמוד קמ"ג, ומה שכתב בזה בתשו' והנהגות ח"א ס' רל"ו, ובספר גם אני אודך תשובות מבעל משנת אהרן, על שבת, ובס' שבת מנוחה פ"ו ס' י"ט, וע"ע בשו"ת תשובות ישראל ח"ה ס' י"ח, ובספר גם אני אודך תשובות הג"ר מיכל פרנקל, חלק א' סימן כ', ובשו"ת אבני דרך חי"ז ס' ס', ובשו"ת שערי יושר ח"ו ס' ל"ד או"ד, ובספר גם אני אודך תשובות מבעל משנת אהרן על עניני מלחמה בשבת, סימן קמ"ז.

ועיין עוד מה שהשיבו למח"ס גם אני אודך על חקירתו, במטבעות פדיון הבן שייחדם לנוי בויטרינה, אם מותר לטלטלם: בשו"ת מנחת אשר ח"ב ס' ל"ו, ובס' היכל הוראה ח"ב הוראה מ"ב, ובס' פסקי משה מוקצה פ"ד ס' י"ז, ומש"כ הגר"י ליברמן בעל משנת יוסף בקובץ מה טובו אהליך יעקב חלק י"ד עמוד קנ"ט, ובשו"ת משנת יוסף חט"ו ס' מ"ג, ובשו"ת דברי בניהו חכ"ב ס' ל"א, ובספר גם אני אודך תשובות הגרמ"ר שעיו, חלק א' סימן ס"ז, ובשו"ת מחקרי ארץ ח"י ס' צ"ז, ומש"כ בעל שערי יושר זצ"ל בקובץ אליבא דהלכתא ס"ט עמ' קכ"ו, ובספר גם אני אודך תשובות הגרח"ש סגל, חלק א' סימן נ"ט, ובשו"ת בצל הטוב ח"א ס' ל', ח"ב ס' ל"ד, ובשו"ת בירורי חיים ח"ו עמ' קצ"ב, ובספר גם אני אודך תשובות מבעל משנת אהרן על שבת, סימן ל"ז, ומש"כ הגר"ח וואזנר בקובץ שערי הוראה י"ח עמ' ט"ז, ובשו"ת ויאמר משה ח"ב ס' כ"א, ומש"כ הגר"מ חליוה בקובץ אליבא דהלכתא ס"ח עמ' קי"ז עיי"ש, ובשו"ת ודרשת וחקרת ח"ו ס' נ"ז, ובשו"ת משנת יקותיאל ח"א ס' ק"י, וכתב לי

הגר״א נבנצאל במטבעות פדין הבן אם מיוחדים לנוי אינם מוקצה, ומש״כ בשו״ת וליוסף אמר ס׳ ס״ד.

בישולי עכו״ם בסופגניות

סופגניות שמטוגנות ע״י גוי, אם הוי בישולי עכו״ם.

תשובה: כן.

ועמש״כ בזה בשו״ת נאה משיב [אוחנה] יו״ד ס״ג, ובשו״ת תבואת שמש יו״ד ס׳ ע׳, ובשו״ת מקור חיים [מאדר] יו״ד ס״ט, ובשו״ת משנת יוסף חי״א ס׳ קל״ו, ומש״כ בשם מרן בס׳ ענפי משה מאכלי עכו״ם ס׳ ט״ו, ובשו״ת בארו של אברהם ח״ה יו״ד ס״כ, ובשו״ת ברכת יהודה ח״א יו״ד ס׳ כ״ה, ובס׳ מצוות נר איש וביתו להגר״א שלזינגר ס׳ י״ב ס״ו, ובשו״ת אדני פז ח״ד ס׳ ק״א, ובשו״ת דברי בניהו חי״ז יו״ד ס׳ כ״ח, ובשו״ת דברי דוד ח״ג יו״ד ס׳ י״ג, ובס׳ שולחן מלכים ח״ב שער י״ח פ״כ, ובס׳ כשרות למעשה עמ׳ כ״ה, ובס׳ עמק הסופגנין עמ׳ רי״ט, ובס׳ אהל יעקב לידי״נ הגר״י סקוצילס מאכלי עכו״ם הנדמ״ח עמ׳ קמ״ט, ובס׳ היכל הוראה ח״ה הוראה ס״ה, ובס׳ בין ישראל לעמים פ״ג ס״ג, וכ״כ לי הגר״א נבנצאל שיש בסופגניות דין בישולי גויים, ועמש״כ בשו״ת אור לציון ח״ה יו״ד פל״ג ס״ו, ובס׳ חלקת בנימין מאכלי עכו״ם ס׳ קי״ג ס״ק ס״ד, ובס׳ נועם הלכה ס״ה ס״ו יעוי״ש, ובס׳ דור המלקטים איסו״ה ס׳ קי״ב ס״ו סק״ה, ובס׳ הליכות חנוך פ״ב ס׳ פ״ו, ובשו״ת מקוה המים ח״א יו״ד ס״ב, וכן השיב מרן זצוק״ל בס׳ פתחי חיים להגר״מ חליוה שליט״א, עמ׳ נ״ג.